

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH ROGRAMI

**20. YÜZYILDA BALKAN TÜRKLERİNİN
SİYASAL VE TOPLUMSAL ÖRGÜTLENMELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RECEP ÇELİK

HAZİRAN - 2006

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

**20. YÜZYILDA BALKAN TÜRKLERİNİN
SİYASAL VE TOPLUMSAL ÖRGÜTLENMELERİ**

RECEP ÇELİK

Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (Sosyal)

Ünvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 09. 06. 2006

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 11. 08. 2006

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Hikmet ÖKSÜZ

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Mehmet OKUR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Çağatay OKUTAN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

Haziran – 2006

TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

Günümüz devletleri sınırları dışında kalan soydaşlarıyla ilgilenmeyi ihmal etmemektedir. Üç kıtaya hakim olmuş bir devletin mirasçısı olan Türkiye'nin de başka coğrafyalarda çok sayıda soydaşı bulunmaktadır. Bunlardan Balkanlar'da beş ülkede Türkler yoğunlukla yaşamaktadır. Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağlarının ve etkileşimin fevkalade sıkı olduğu Balkanlar'da Türkler Romanya, Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Kosova'da yaşamaktadır. Yaklaşık bir buçuk asırdır Balkanlar'dan sürmekte olan Türk göçü ve bunun sonucunda Türkiye'nin nüfusunun yaklaşık beşte birinin Balkan kökenli olması Balkanlar'daki Türk nüfusunu ziyadesiyle azaltmaktadır. Türkiye'nin güvenliği açısından Balkanlar'da azalan Türk nüfus, Türkiye açısından güvenlik sorunu oluşturmaktadır. Bu bakımdan Türklerin teşkilatlanmaları hem kendileri açısından hem de anavatan bildikleri Türkiye açısından önem taşımaktadır. Özellikle azınlıkların, başka milletlerin arasında yok olup gitmemesi için uluslararası hukukun kendilerine tanıdığı hakları bilmeleri ve bunların uygulanmasında büyük gayret göstermeleri gerekmektedir. Konunun sınırları içersinde, yukarıda sayılan beş ülke başlığı altında Türklerin 20. yy'da kurmuş olduğu teşkilatlar tespit edildi. Balkanlarla ilgili yazılmış bir çok kitap, birbirinin tekrarı sayılabilecek çok sayıda makale, sempozyum ile paneller incelendi. Günümüze yakın, özellikle Balkan Türklerinin dernekleşme faaliyetlerindeki artış dolayısıyla bu derneklerden tespit edilebilenler isim olarak zikredildi ve yayınları takip edilmeye çalışıldı. Çalışma sürem boyunca gösterdikleri ilgi, alaka ve hoşgörü dolayısıyla danışman hocam sayın Doç. Dr. Hikmet ÖKSÜZ'e, anabilim dalı başkanımız sayın Prof. Dr. M. Alaaddin YALÇINKAYA'ya, ve sayın Yrd. Doç. Dr. Necmettin ALKAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Eserin yazımının tamamını üstlenen Erdem ÇELİK'e ve teknik detaylarla ilgilenen Ercan ÇELİK'e ayrıca teşekkür ederim.

Trabzon, Haziran 2006

Recep ÇELİK

01. İçindekiler

Sayfa Nr.

0.SUNUŞ.....	III
00. Önsöz.....	III
01. İçindekiler.....	IV
02. Özet.....	VIII
03. Summary.....	IX
04. Kısaltmalar Listesi.....	X
GİRİŞ.....	1-6

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ROMANYA.....	7-23
10. Romanya Türklerinin Nüfusu.....	10
11. Romanya Türklerinin Hukuki Statüleri.....	12
12. Romanya Türklerinin Siyasi Teşekkülleri.....	13
13. Romanya'da Siyasi Partiler.....	15
130. Romanya Demokratik Türk Birliği.....	15
131. Romanya Müslüman Tatar Türklerinin Demokratik Birliği.....	17
14. Romanya Türklerinin Dernekleri.....	18
140. Dobruca Tamimi Maarif Cemiyeti.....	19
141. Mecidiye Müslüman Semineri(Seminarı) Mezunları Cemiyeti.....	19
142. Azaplar Maarif Cemiyeti.....	19
143. Azaplar Tonguç Kültür Cemiyeti.....	20
144. Tamim-i Maarif Cemiyeti.....	20
145. Mülazımevvel Kazım Abdülhakim Kültür ve Spor Cemiyeti.....	20
146. Seminar Talebe Cemiyeti.....	21

147. Üniversiteli Türk Talebe Cemiyeti.....	21
148. Diğer Cemiyetler.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAKEDONYA.....	23-39
20. Makedonya Türklerinin Nüfusu.....	27
21. Makedonya Türklerinin Hukuksal Durumu.....	30
22. Makedonya Türklerinin Siyasi Teşekkülleri.....	32
23. Makedonya Siyasi Partiler.....	33
230. Türk Demokratik Partisi.....	33
24. Makedonya’da Dernekler.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YUNANİSTAN.....	40-84
30. Yunanistan’ın Batı Trakya Politikası ve Azınlıklara Bakış Açısı.....	43
31. Türk Kelimesine Getirilen Yasaklar.....	47
32. Türkiye’nin Batı Trakya Politikası.....	48
33. Batı Trakya’da Müslümanlık ve Türklük.....	49
34. Yunanistan’ın Türkiye ve Balkan Politikası.....	50
35. Yunanistan’ın İç Dinamikleri.....	51
36. Yunanistan Türklerinin Nüfusu.....	52
37. Yunanistan Türklerinin Hukuki Statüsü.....	54
370. Azınlık Haklarını Garanti Eden Uluslararası Anlaşmalar.....	55
38. Yunanistan Türklerinin Siyasi Teşekkülleri.....	58
380. Yüzde 3’lük Seçim Barajı.....	61
381. Dr. Sadık Ahmet.....	62
382. Sadık Ahmet Sonrası Batı Trakya Türkü’nün Siyasi Durumu.....	66
39. Yunanistan’da Türk Siyasi Partileri.....	67
390. Dostluk-Eşitlik ve Barış Partisi.....	67
391. Barış Partisi.....	70
310. Yunanistan’da Türk Dernekleri.....	70

3100. İskeçe Türk Birliği.....	71
3101. Gümölcine Türk Gençler Birliği.....	73
3102. Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği.....	74
3103. Vaaz ve İrşad Heyeti.....	76
3104. Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu.....	77
3105. İttihad-ı İslam Cemiyeti.....	79
3106. İntibah-ı İslam Cemiyeti.....	80
3107. Batı Trakya Medrese Mezunu Müslüman Muallimler Birliği.....	80
3108. Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği.....	81
3109. Gümölcine Yoksul Türk Çocuklarına Bakım Birliği.....	82
3110. Diğer Dernekler.....	82
3111. Birliklerin Kapatılması ve Buna Gelen Tepkiler.....	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGARİSTAN.....	85-130
40. Asimilasyon Kampanyası.....	89
400. Türklerin Bulgarlaştırılmak İstenmesinin Nedenleri.....	89
401. Türklere Bulgar İsimlerin Verilmesi ve Bulgaristan'ın Tutumu.....	91
402. Asimilasyon Sürecinde Türkiye'nin Durumu.....	93
403. Asimilasyon Kampanyasına Gelen Uluslararası Tepkiler.....	94
41. Bulgaristan'da Demokratik Dönem.....	95
42. Bulgaristan Türklerinin Nüfusu.....	98
43. Bulgaristan Türklerinin Hukuksal Durumu.....	101
430. İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Belgeler.....	103
44. Bulgaristan Türklerinin Siyasi Teşekkülleri.....	106
45. Bulgaristan'da Türk Siyasi Partileri.....	107
450. Hak ve Özgürlükler Hareketi.....	107
4500. HÖH'ün Kuruluşu.....	108
4501. HÖH'ün Mücadele Verdiği Konular.....	112
4502. HÖH'ün Ayrılcıkçı Parti Olduğu İddiaları.....	113
4503. 1997 Seçimleri ve HÖH.....	116
4504. Dış Politikada HÖH.....	116

4505. 2001 Seçimleri ve HÖH.....	117
4506. Yerel Seçimlerde HÖH.....	118
4507. 2005 Seçimleri ve HÖH.....	118
4508. BSP ve DGB'nin HÖH'e Bakış Açısı.....	119
451. Bulgaristan'da Diğer Partiler.....	120
4510. Türk Demokratik Partisi.....	120
4511. Demokratik Değişimler Partisi.....	121
4512. Demokratik Adalet Partisi.....	122
46. Bulgaristan'da Türk Dernekleri.....	123
460. Turan Teşkilatı.....	123
461. Türk Öğretmenler Birliği.....	126
462. Dini İslam Müdafileri Cemiyeti.....	128
463. Altın Ordu.....	128
464. Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye.....	128
465. Diğer Dernekler.....	129
466. Bulgaristan'da Yeni Dönemde Kurulan Türk Dernekleri.....	129
4660. Türk Dil ve Kültür Derneği.....	129

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KOSOVA.....	131-143
50. Kosova Türklerinin Nüfusu.....	137
51. Kosova Türklerinin Hukuki Statüleri.....	138
52. Kosova'da Türk Siyasi Partileri.....	140
520. Türk Demokratik Birliği Partisi.....	140
521. Türk Halk Partisi.....	142
53. Kosova'da Türk Dernekleri.....	142
530. Doğru Yol.....	142
6. SONUÇ.....	144-147
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	148-175
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

20. yy'da Balkan Türklerinin siyasal teşkilatlanmalarını inceleyen bu tezin öncelikli amacı, Türkiye'ye göç etmeyerek Balkanları yurt edinmiş olan Türklerin, varlıklarını sürdürebilmelerinde ne şekilde örgütlendiklerini tespit etmektir. Bu çerçevede Türklerin dernekleşme ve özellikle 1990 sonrası partileşmeleri incelendi. Romanya, Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Kosova'da yaşayan Türklerin bulunduğu bu ülkelerin siyasi yaşamı ve bunun Türkler üzerindeki etkileri ile hukuksal durumları, azınlık hakları ve nüfus değişimleri konuya paralel bir şekilde ele alındı. Balkan ülkeleri de 20. yy boyunca komünizm, totalitarizm, faşizm, krallık, cumhuriyet, demokrasi gibi bir çok yönetim şekline sahne oldu. Türkler de bu yönetimlerin kanunlarını ve kurallarını öğrenip ona göre teşkilatlandılar. Ancak her yeni gelen sisteme ve yönetim biçimine ayak uydurmakta zorlandılar. Etkili teşkilatlanmalarının yanında pasif kuruluşlara da sahip oldular. Bunun yanında kendi içlerinde de bir takım ikilikler, anlaşmazlıklar ve görüş ayrılıkları yaşamaları, Türklerin birlik ve beraberliklerinin önünde en büyük olumsuzlukları oldu ve yaşadığı devletin işine yaradı. Çünkü Balkan ülkeleri, içlerinde güçlü Türk kuruluşları olmasını istememişler ve buna da müsaade etmemişlerdir. Balkan Türkleri özellikle Atatürk döneminden bu yana Türkiye'deki soydaşlarının gelişimlerini yakından takip etmişler, onlardan geri kalmamak için mücadele vermişlerdir. Bu mücadelede Türklerin aydın kesimi önemli rol oynamıştır. Genelde köylü ve cahil olan Türk halkı, bu okumuş, kültürlü insanların sayesinde önünü görebilmiştir. Ancak bu kesimin zaman zaman yaşadığı fikir ayrılıkları(inkılapçı-muhafazakar gibi) Türklere fayda yerine zarar getirmiştir. Çağımızdaki Türk kuruluşlarında da aynı durum yine devam etmektedir. Türk teşkilatlarının Türkiye ile yakın ilişkileri vardır. Türkiye de tarihi misyonu gereği Balkan Türkleriyle çok yakın olmasa da bir alaka içerisindedir.

03. Summary

The precedence aim of this thesis which researches political rationalizing of the Balkans Turks in 20th century is, determining the form of organization for obtaining of Turks who accepted the Balkans as motherland by not migrating to homeland Turkey. In this frame, association and allegiancing especially after 1990 of Turks has been investigated. The political life of the countries' (Romania, Makedonia, Greece, Bulgaria and Kosovo) which Turks living in and the effects on Turks of this political life and legal positions, minority rights and popularity changes are investigated in paralel through the subject.

The Balkans countries had been witnessed to the regimes like Communism, totalitarianism, fascism, kingdom, republic, democracy through 20th century. And The Turks rationalized after they had learned the rules of these governments. But they had been sweated to fall in step with these new systems and governments. They had had passive establishments near effective rationalizations. Moreover some dualities, disagreements and dissidences had been the biggest negation on their union and togetherness and this serves the countries they had been living. Because the Balkans' countries certainly did not want powerful Turk establishments inside their countries and did not give tolerance already. The Balkans Turks followed up the development of consanguines in Turkey especially after Ataturk period and campaigned for not to fall behind of them. In this campaign the Turks' intelligentsia acted an important role. The rube and ignorant Turk people foresighted by the help of these cultured people. But the disaccords of these people(revolutionary-rightist) sometimes brings disadvantages other than advantages. The same situation still continues in the Turk establishments in this century. Turk organizations has close relations with Turkey.

04. Kısaltmalar Listesi

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.r.	: adı geçen rapor
bkz.	: bakınız
haz.	: hazırlayan
der.	: derleyen
çev.	: çeviren
ed.	: editor
Yay.	: yayınları
ASAM	: Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi
SAEMK	: Stratejik Araştırma Etütleri Milli Komitesi
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
OBİV	: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı
ISAR	: The International Society for Astrological Research(Uluslararası Astroloji Araştırmaları Kurumu)

GİRİŞ

Balkanlar 550 yıl Osmanlı hakimiyetinde kaldı. Osmanlı'nın gerileme ve çöküş dönemlerinde Sırbistan 1829, Yunanistan 1830, Romanya 1878, Bosna-Hersek 1878, Bulgaristan 1878, Arnavutluk 1912, Makedonya 1913 tarihinde kaybedildi. Bu süreçte Türklerin Balkanlar'dan sürülme hareketi başladı. 1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrası yüzbinlerce Türk Anadolu'ya göç etmek zorunda kaldı. Savaşlarda kılıçtan geçirilen Türkler, savaş sonrasında bulunduğu ülkede çok zor şartlar altında yaşamak zorunda kaldılar. Ya asimile olacaklardı ya da göç edeceklerdi. Türkler, daha ziyade göçü tercih etmiştir. Göçler, Türkiye Cumhuriyeti zamanında da devam etti. Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ile yapılan göç anlaşmalarıyla buralardaki Türk nüfus, Türkiye'ye gelmeye devam etti. Bunun yanında serbest göçmen olarak da sürekli Müslüman ve Türk göçü devam etmiştir. Balkanlar'da çeşitli unsurlar arasında barış ve uzlaşmayı sağlayan Osmanlı Devleti sonrasında kurulan devletler, hakimiyetlerindeki tüm Müslüman unsurları Türk diye nitelediler ve bunlara tahammül gösteremediler. Balkanlar'da Türk yerleşmesinin dışında Boşnaklar, Arnavutlar, Pomak-Torbeşler, buldukları şartlar gereği Müslümanlaşmış toplumlardır. Türkiye'nin Türkler dışında bu Müslüman unsurlar dolayısıyla da Balkanlarla tarihi-kültürel bağları güçlüdür. Günümüzde, Yunanistan'da 120 bin Makedonya'da 200 bin, Kosova'da 40-50 bin, Romanya'da 70-80 bin ve Bulgaristan'da 900 bin Türk nüfus yaşamaktadır. Türklerin doğurgan bir millet olmaları, bu sayıların azalmasını engellemektedir. Ancak Türkler Balkanlar'ın değişen şartlarına rağmen yine de son çare olarak Türkiye'ye göçü aklından çıkarmamaktadır. Örneğin Bulgaristan'da demokrasi idaresi olmasına rağmen kötü ekonomik koşullar Türkiye'ye göçün sürmesine neden olmaktadır.

Balkan Türklerinin bir çoğu Balkanlar'da bıraktıklarıyla akrabalık bağlarını sürdürmektedir. İlişkilerin kopmaması Türkiye'de bir çok, geldikleri yerin ismiyle anılan (örneğin Makedonya Göçmenleri, Rumeli Türkleri) kültür ve yardımlaşma derneklerinin kurulmasını sağlamıştır. Bu derneklerle Balkan Türkleri, günümüz hukukunun

vazgeçilmez unsuru insan hakları ve dolayısıyla azınlık haklarını tam anlamıyla gerçekleştirebilmek amacıyla yakın işbirliği içersindedir.

Türkiye’de teşkilatlanan Balkan Türkleri’nin akrabaları, Balkanlar’da Osmanlı sonrası teşkilatlandılar mı? Teşkilatlandıysalar neden ve nasıl teşkilatlandılar? Bu teşkilatların durumu nasıldı? İşte bu sorulara cevap bulabilmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Bu tezde azınlık konusu işlendiğinden azınlıklarla ilgili “ulusal azınlık” ve “etnik azınlık” kavramlarının tespitinin, tezin ana teması olan Türk azınlığın konumunun belirlenmesi bakımından yapılması gerekmektedir. Ulusal azınlık yani milliyet(National Minority), çok uluslu bir devletin içinde var olan, bir devletin dışındaki bir başka devlete etnik olarak bağlı olan bir ulusal topluluktur. Etnik azınlık ise bulunduğu devletin ve hakim ulusun bir parçasıdır.

Bu çerçevede inceleyeceğimiz Romanya, Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Kosova’daki Türk azınlığın konumlarını tespit etmek gerekmektedir. Romanya’da 1990 sonrası gelen demokrasi ve kabul edilen yeni Romen anayasasıyla azınlıklara dil, din, kültür ve etnik özelliklerini ifade etme ve koruma hakkıyla, dilini, dinini öğrenebilme, ana dilleriyle eğitim yapabilme hakları tanındı. Bununla birlikte Türkler de kendilerini Romanya devletinin birer vatandaşı olarak kabul etmektedirler. Benzer şekilde Makedonya’nın Yugoslavya’dan bağımsızlığını kazanması ve demokrasi anlayışını benimsemesiyle kabul ettiği 1991 anayasası, yurttaş hak ve özgürlükleri açısından ve azınlık hakları bakımından liberal bir anayasa olma özelliği taşır. Ancak bu anayasaya Türkler ve Arnavutlar itiraz etmektedirler. İtirazların temelinde anayasanın, Makedon milletinin ulus devleti olarak kabul edilmesi gelmektedir. Burada Türklerin, ana devleti olduğundan dolayı Makedonya’nın asli unsuru sayılmamaktadır. Ancak Türkler, hukuksal olarak tüm vatandaşlık haklarına sahiptir. Türkler, Makedonya devletine fiilen bağlı sayılmaktadırlar, hukuken değil. Yunanistan Türklerinin hakları ise Lozan anlaşması ile garanti altına alındı. Bundan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında 1926 Atina, 1930 Ankara, 1933 Ankara, 1951 Türk-Yunan Kültür ve 1968 Türk-Yunan Kültür Protokolü anlaşmaları imzalanarak azınlık hakları yine garanti altına alınmıştır. Uluslararası insan hakları anlaşmalarına da imza koyan Yunanistan, böylece azınlık haklarına saygı duymayı ve bunları uygulamayı da taahhüt etmiş oluyordu. 9 Haziran 1997 tarihinde kabul edilen

Yunan anayasası da insan haklarına saygılı modern bir anayasa görünümündedir. Örneğin bu anayasada “Yunanistan topraklarında yaşayan herkes milliyet, ırk veya dil, din ve siyasi inanç farkı gözetmeksizin hayat, şeref ve özgürlüğünün tam olarak korunması hakkına sahiptir.” Nitekim Türk azınlık da Türk kimliğinden taviz vermeden kendisini Yunan vatandaşı kabul etmektedir. Kağıt üzerinde gerek uluslararası gerekse iç hukuk düzenlemelerini kabul etmiş olan Yunanistan, bunların uygulamasına sıra gelince son derece zayıf kalmakta, bağlı bulunduğu AB’den tepki çekmektedir. Bulgaristan’da ise Bulgaristan Türklerinin statüsünü tespit eden en eski anlaşma Berlin Anlaşması’dır. Bulgaristan, 1908 yılına kadar Osmanlıya bağlı, vergi veren bir devlet olarak kaldı. 19 Nisan 1909 İstanbul Protokolü ile Bulgaristan’ın bağımsızlığı resmen tanındı. Aynı tarihte Müslüman Türk cemaatin hakları ve vakıf mallarıyla alakalı bir de ek sözleşme imzalandı. Bundan sonra Türk azınlığın hukukunu tespit eden anlaşmalar sırasıyla 29 Eylül 1913’de İstanbul Barış Anlaşması ve Ek Sözleşmesi, I. Dünya savaşının bitiminde müttefiklerle Bulgaristan arasında 27 Kasım 1919’da Türk azınlığın statüsünü belirleyen Neuilly Anlaşması, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Türkiye ile Bulgaristan arasında 18 Ekim 1925 tarihinde imzalanan Dostluk Anlaşması ve Türkiye’nin taraf olmadığı 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Anlaşması’dır. I. Dünya savaşı sonrası yapılan ikili ve çok taraflı anlaşmalar azınlıklar ve azınlıkların korunmasıyla ilgiliydi. II. Dünya savaşı sonrası yapılan anlaşmalarda ise azınlıklar yerine insan hakları kavramı yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemde insan hak ve hürriyetlerine kasteden, onları yok etmek için baskı ve zulüm yapan ülkeleri engellemek ve anlaşmaların yetersiz kaldığı yerlerde bu boşluğu doldurmak amacıyla bir dizi uluslararası sözleşme imzalanmıştır. Bulgaristan bunların birçoğuna taraftır. Bulgaristan Türkleri bu anlaşmalar çerçevesinde yaşamını sürdürmek istemiş, ancak Bulgar komünist yönetimi buna imkan sağlamamıştır. Ancak diğer Doğu Bloğu ülkelerinde olduğu gibi Bulgaristan’a gelen demokrasi yönetimiyle Türkler de azınlık haklarına kavuşmuşlardır. Türklerin tek temsilcisi sayılabilecek Hak ve Özgürlük Hareketi önderliğinde Bulgar siyasal yaşamına katılan Türklerin, ulusal azınlık ile etnik azınlık olma arasında iyi bir denge kurmuş olduğu gözükmektedir. Son olarak Kosova Türklerinin durumuna baktığımızda ise Yugoslavya, Kosova Özerk Bölgesi için ilk hukuki düzenlemeyi 1948’de “Sırbistan Halk Cumhuriyetinde Kosova-Metohija Özerk Eyaleti’nin Tüzüğü” şeklinde yaptı. Tüzükte, Kosova milletlerinin hak eşitliği ile kendi dilinde konuşma hakkı olduğu belirtiliyordu. 1974 tarihli Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi anayasasında ise Türk azınlık tam anlamıyla Kosova’nın diğer halklarıyla eşit statüde ve

kurucu unsuru kabul edildi ve Türkçe, diğer dillerle birlikte hak eşitliğine kavuştu. Ancak Yugoslavya'da Slobodan Miloseviç'in iktidarı ele geçirmesiyle Kosova'nın özerk statüsüne son verildi. Kosova'nın %90'ını oluşturan Arnavutlar ise bunun üzerine 1991'de bağımsızlığını ilan etti. Kosova'da Sırp ve Arnavut yönetiminden oluşan defacto, çift başlı durum, 1999'daki Kosova savaşına dek sürdü. Bundan sonra BM öncülüğünde kurulan Kosova yönetiminin misyonu ise bölgede etnik gruplar arasında hoş görüye dayalı çok uluslu, çok kültürlü, çok dinli bir toplum ve idare oluşturmak olmuştur. Ancak gelinen bu noktada bu amaçtan uzak olduğu görünmektedir. Kosova'nın nihai statüsünün ne olacağı ise belirsizliğini korumaktadır.

Konunun ele alınmasında Yunanistan kısmında özellikle Türkiye'de yaşayan Batı Trakya Türklerinin öncülüğünde çıkan "Yeni Batı Trakya Dergisi", "Batı Trakya'nın Sesi" gibi Batı Trakya Türklerinin sorunlarını incelemeyi, bunlara sorun çözüm getirmeyi amaç edinen dergiler incelendi. Ancak bunların tüm sayılarına ulaşmak mümkün olmadı. Zaman zaman hamasi düşünceler dile getirilmiş olsa da Batı Trakya Türk toplumunun içinden gelen kişilerin çıkardığı bu dergiler, Yunanistan kısmında oldukça faydalı oldu. Bu yayınlarda başta Sadık Ahmet olmak üzere Batı Trakya Türklerinin temsil sorunu ayrıntılı bir şekilde işlenmektedir. Yine başta müftülük sorunu olmak üzere Türk azınlığın maruz kaldığı insan hakları ihlalleri ele alınmaktadır. Bunun yanında Batı Trakya ileri gelenlerinin, "Uluslararası Batı Trakya Paneli", "Dünü-Bugünü-Geleceği ile Batı Trakya Türklüğü" gibi sempozyumlarla genel durum değerlendirmeleri konunun özüne vakıf olmada yararlı oldu. Çeşitli dergi ve makaleler de yine aynı tespitleri yaparak katkıda bulunmaktadır. Ancak bunlar tez konusunun özünden uzak çalışmalardır. "Batı Trakya Dayanışma Derneğinden Tarihe Bir Not" isimli eser, Batı Trakya'da Türk kuruluşlarını toplu halde vermesi bakımından oldukça yararlı oldu. Bulgaristan konusunda Bilal Şimşir'in Bulgar siyasal yaşamını, Türk göçlerini ve derneklerini incelemesi, Nurcan Özgür'ün "Etnik Sorunların Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi" adlı eserini Bulgar kaynaklarına göre ele alması, Bulgaristan Türk siyasi yaşamının incelenmesinde önemli katkıda bulundu. Ömer Turan'ın Balkanlar üzerine kaleme aldığı makaleleri, Balkan Türklerinin siyasal, sosyal, kültürel durumlarını genel olarak incelemektedir. Alexandre Popoviç'in "Balkanlar'da İslam" eseri tüm Balkan ülkelerinde Müslümanların siyasi teşekküllerini, derneklerini, dini durumlarını ve Balkan milletleri arasındaki ve bunların bulunduğu devletle olan ilişkilerini tespit etmesi, M. Türker Acaroğlu'nun

“Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar”, Osman Keskiöğlü’nün “Bulgaristan’da Türkler” isimli eserleri ile Hüseyin Memişoğlu’nun Bulgaristan Türk azınlığı üzerine araştırmaları Bulgaristan bölümünün yazılmasında faydalı oldu.

Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi ile Stratejik Araştırma ve Etüdler Millî Komitesi’nin yayınladığı eserler ve bunlardaki makaleler, tüm Balkan ülkelerini kapsayıcı mahiyette araştırma eserleridir. Ancak Türklerin teşkilat yapılarından ayrıntılı olarak bahsetmemektedirler.

Bulgaristan ve Yunanistan bahsinde “Aydın Tarihi” de taranarak konuyla alakalı bölümler içerisinde değerlendirildi. Aydın Tarihi, olayların tespitinde faydalı bir arşiv kaynağı oldu. Baskın Oran’ın “Türk-Yunan ilişkilerinde Batı Trakya Sorunu” kitabı yayımlandığı tarih itibarıyla Batı Trakya sorununun ortaya çıkışını ve nedenlerini aydınlatmakta, Türk dernekleriyle ilgili bilgiler vermektedir. Ali Aksu’nun “Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü” ile Müstecip Ülküsal’ın “Dobruca ve Türkler” adlı eserleri Romanya Türklerinin dernek ve partileşme hareketlerinden bahsetmektedirler.

Makedonya ve Kosova ile ilgili makaleler, bu iki bölge çıkışlı insanların durum tespiti yapmasıyla alakalıdır. Dernek ve partilerin isimleri verilmekte, kısa açıklamalar yapılmaktadır. “Balkanlarda Türk Kültürünün Dünü Bugünü Yarını Uluslararası Sempozyumu” yine toplu halde Balkan Türklerinin durumlarını anlatmaktadır.

Ayrıca Kemal H. Karpat’ın “Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk” adlı eseri, Balkan milletlerinin geçmiş ve günümüz yaşantıları arasında bağ kuran ve Balkan milletlerinin oluşumu üzerinde Osmanlı etkisini araştırması bakımından, Georges Castellan’ın “Balkanlar’ın Tarihi” adlı eseri yine Balkan milletleri üzerinde Osmanlı etkisini ve bunların 20. yy’daki çatışmalarını konu edinen kitaplar olarak ayrıca zikr edilmesi gerekenlerdendir.

Bu tezin ulaşmak istediği amaç, 20. yy’da Balkanlar’da yaşayan Türklerin siyasi yönden nasıl teşkilatlandıkları, bu teşkilatların isimleri ve olabildiğince bunlarla alakalı bilgiler vererek bu Türk teşkilatlarını toplu halde sunmaktır.

Tezin ele alınışında beş Balkan ülkesi incelendi. Esasen bu beş ülkede Türk nüfus yoğunlukla yaşamaktadır. Tezin konusu, Balkan Türklerinin siyasal teşkilatlanmaları olsa da konuya bir giriş yapabilmek açısından her ülkede Türklerin 19. yy'ın sonu ile 20. yy boyunca genel durumlarıyla ilgili bilgiler verildi. Ardından Türklerin nüfus yapıları incelendi. Nerede, ne kadar Türk nüfusun yaşadığı ve bunun zaman içindeki değişiminin nasıl olduğu tespit edildi. Daha sonra azınlık konumunda kalmış olan Türklerin hukuksal durumu hangi anlaşmalarla garanti edildi?, azınlık hakları nelerdir?, bunlar tespit edildi. Son olarak Balkan Türklerinin, yaşadığı ülkede siyasi yaşama katılımı ne ölçüdedir?, hangi parti ve dernekleri kurmuştur?, mücadele yöntemleri nelerdir?, tüm bunlar incelenmiştir.

Bu eser, bu yönde yapılacak çalışmalara yol gösterdiği ve katkı sağladığı ölçüde amacına ulaşmış sayılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ROMANYA

19.yüzyılın sonunda Romanya'nın Osmanlı hakimiyetinden çıktıktan sonra burada kalan evladı fatihhanın durumları hakkında elde hemen hemen hiçbir bilgi yoktur.¹ 20. yy'ın başından kominizm dönemine kadarki durum da ise, Müslüman Tatar-Türk nüfusunun Türkiye'ye göçleri ve boşattıkları yerleri Rumen ahalinin doldurması ve daha da önemlisi Tatar-Türk ahalinin geleneksel yapısının da bozulmasını sayabiliriz. Bu göçler mütemadiyen devam etti.² Yine bu dönemde Müslüman ahalinin sosyo-kültürel bakımından geri olduğu görülür. Bu durumda, ilme önem verilmemesi, siyasi, sosyal kurumlardan yoksun olunması, hurafelerle yoğruşan din adamlarının etkisinde kalınması etkili oldu.³

Krallık rejimi zamanında Türklerle Rumen hükümeti dostça ilişkiler içinde oldu. Hükümet, Türklere olağanüstü güven besledi. Türkler ve Tatarlar kendi öz dillerinde serbestçe okuyup yazdılar ve Rumenlerle iç içe yaşadılar. Bu dönemde Türk azınlık, kendi gazete, dergi ve basın evlerine sahip oldular.⁴

Romanya'da II. Dünya Savaşı sonrası Sovyet etki alanına giren ülkelerden biri oldu. Romanya'da kominizm dönemi sürekli Rusya endeksli de sürmedi. Bu süreci Staline dönem(1945-60), Stalin aleyhtarı dönem (1960-64), özerk ve bağımsızlaşma dönemi (1965-70) ve son olarak Çavuşesku dönemi (1970-89) diye ayırabiliriz.⁵ Yeni rejim, Rumen milletinin yanında ülkedeki azınlıkların da durumu yakından takip etti. Hükümetle azınlıklar arasında dayanışmayı ve birliği sağlamak için hükümet ve azınlıklar bakanı,

¹ Ali Aksu, Romanya Türklerinin Dünü-Bugünü, Türk İş Adamları Derneği Yay, Köstence, 2003, s.150.

² Aleksandre Popoviç, Balkanlarda İslam, çev., Komisyon, İnsan Yay, İstanbul, 1995, s.154.

³ Aksu, a.g.e., s.150-151.

⁴ Müstecip Ülküsal, Dobruca ve Türkler, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay, Ankara, 1966, s.172.

⁵ Popoviç, a.g.e., s.155-156.

azınlıklar temsilcileriyle karşılıklı istişare ederek ve isteklerini dinleyerek bunların kabul edileceğini taahhüt ettiler ve hükümetle azınlıklar arasında bir anlaşma imzaladılar. Bundan sonra Türk temsilcileri de Rumen hükümetinin gösterdiği bu yakınlığa ve teveccühe karşı yeni rejime güven ve sadakat beslediklerini bildirdiler. Ayrıca Türk azınlık, ülkenin tek siyasal temsiliyetini uhdesinde bulunduran F.R.N'ye kaydolarak devlet ve millet için çalışacaklarını bildirdiler.⁶

Komünist rejimin ruhuna işlemiş, özünde olan baskıcı, özgürlükleri kısıtlayıcı anlayışı elbette ki Müslüman Türk azınlığı da rahat bırakamayacaktı. Türk ve Tatar okulları kapatıldı. Önemli bir eğitim kurumu olan Mecidiye Müslüman Semineri'nin faaliyetine son verildi ve Türkçe yayım yasaklandı. Bunun yanında Müslümanlara yapılan bu haksız uygulamalar İslam dünyasının tepkisini çeker endişesiyle bir dizi önlemler alındı. Bükreş'te 1976'da "Muslims in Romania, Past and Present" adlı propaganda kitabı ve "İslam" adlı bir Müslüman dergisi yayınlandı.⁷ Komünist sistem, etnik azınlıkları kolayca yutabilmek için milletleri kabilelere, boylara parçalar, aralarındaki duygu ve düşünce birliğini yok eder. Nitekim aynı kökenden gelen yalnız boy isimleri farklı Türk ve Tatar topluluklarını da Romanya komünizmi bölmüş, aralarında ikililik çıkarmıştır.⁸ Romanya'daki Kırım asıllı Türkleri ve Anadolu asıllı Türkleri bu şekilde birbirinden ayırarak iki toplum arasında günümüze değin sürecek olan ayrılık tohumlarını ekmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz komünizm dönemindeki sorunlara rağmen Türk-Romen dostluğundan bahsetmek kayda değerdir. Romen-Türk dostluğu tarihidir. Temelleri uzun bir geçmişe dayanır. Müslüman-Türk azınlık yaşadığı ülkenin birlik ve beraberliğine her zaman sadık oldu ve bu sadakat ve uyumluluk Türkiye-Romanya dostluğunda köprü vazifesi gördü. Bu sebeptendir ki diğer Balkan ülkelerinde görülen Türk düşmanlığı Romanya'da yoktur.⁹

⁶ Ülküsal, a.g.e., s.172-173.

⁷ Popoviç, a.g.e., s.157.

⁸ Ülküsal, a.g.e., s.232.

⁹ Osman Horata, "Romanya Türkleri", **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz- Ağustos 1997), s.1865. 19. yy da Macar, Leh ve Rus yayılcılığı karşısında Osmanlılarla anlaşan Romenler, bu sayede Slavlar arasında Latin adası olarak kalabildiklerini söylerler. Horata, a.g.m., s.1865.

Müslüman Türk azınlığın diğer azınlıklardan Macarlar, Bulgarlar, Ruslar gibi irredentist amaçları olmamıştır. Bu yön, Romenlerce Türklerin sevilip sayılmalarını sağlayan önemli bir unsur oldu.¹⁰

Komünizm döneminde yine Türk kültür ve spor dernekleri ortadan kaldırıldı. Yerlerine piyoner, komsomol, komünist gençlik teşkilatları kuruldu. Bu teşkilatlarda Türklerin milli, dini hisleri yok edilmekteydi. Zengin fakir ayrımı yapılmakta, sınıf farklılıkları vurgulanmaktaydı. Bu da Müslüman Türkleri manen çöküntüye uğratmaktaydı.¹¹ 1940'da Romen hükümetinin azınlıklar bakanı, Türklerin Romen halkı arasında son derece uyumlu bir yaşantı sürdürdüğünü, Türklerin sanki toz olup uçtuğunu söyleyerek vurgulamıştır.¹²

29 Aralık 1989' da Romanya' da gerçekleşen ihtilalden sonra demokrasiye geçildi. Roman-Türk dostluğu eskiden olduğu gibi bu dönemde de devam etti. Romanya'daki azınlıklardan kendi teşkilatlarını kuran ilk topluluk Türkler oldu. Sosyalist rejim yıkıldıktan sonra bu ülkeyi ziyaret eden ikinci cumhurbaşkanı Eylül 1991'de Turgut Özal oldu ve bir de Türkiye ile Romanya arasında Dostluk ve İşbirliği anlaşması imzalandı. Türkiye, Romanya'nın Nato'ya üyeliğine de destek verdi. Bu unsurlar Romen-Türk dostluğunun gelişmesine yine katkı da bulunan etkenler oldu.¹³

Romen Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla Türk kültürü gelişimini sürdürmektedir. Bugün Türk azınlığın iki gazetesi çıkmaktadır. Bunlar, "Romanya Türkleri Demokratik Birliği"nin çıkardığı Hakses ve "Romanya Tatar-Türk Müslümanları Demokratik Birliği"nin çıkardığı Karadeniz gazeteleridir. Romanya'da "Atatürk Gençler Teşkilatı" da "Genç Nesil" adlı bir gazete çıkarmaktadır. Ticaret hacmi bakımından da Romen-Türk ilişkileri ileri düzeydedir. Ocak 2003 yılı itibariyle Romanya'da toplam sermayesi 227 milyon dolara ulaşan 8025 tescilli Türk firması bulunmaktadır. Romanya'dan yapılan doğrudan yabancı yatırımlar içinde Türkiye 10. sırada, firma sayısı bakımından ise 4.

¹⁰ Ülküsal, a.g.e., s.179.

¹¹ a.g.e., s.238.

¹² a.g.e., s.179. Romen kültür adamı ve hükümdarı Dimitri Cantemir' in Türkler hakkında "Eşsiz misafirperverlikleri dünya milletlerine örnek teşkil etmektedir" diyerek, Türklerle ne kadar önem verdiklerini ortaya koymuştur.

¹³ Necdet B. Sivaslı, " Romanya'da Türk Azınlığı Özgürce Yaşıyor", **Yeni Batı Trakya**, sayı:147(Ocak-Şubat 1998), s.48; İlhan Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler", Türk Dış Politikası(1980-2001), ed., Baskın Oran, c.II, İletişim Yay, İstanbul, 2001, s.507.

sırada yer almaktadır. Türk İş Birliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın geniş ölçüde Romanya'da faaliyetleri mevcuttur.¹⁴

10. Romanya Türklerinin Nüfusu

1877-78 Osmanlı Rus Harbi 19. yy'ın sonunda Balkanlar'dan Anadolu'ya kitleler halinde göçün başlangıcı, bir dönüm noktası oldu.¹⁵ Dobruca bölgesinin ahalisi, 19.yy'ın sonu 20. yy'ın başı ezici bir çoğunlukla Tatarlardan ve Türklerden oluşmaktaydı. Tatarlar 25-30 bin civarında, Türkler ise 20-25 bin civarındaydılar. Çoğu yoksuldu ve genelde kırsal kesimde oturuyorlardı(Tatarların 10'da 9'u Türklerin ise 3'te 2'si). Çok az bir kısmını oluşturan entelektüel kesim ise kentlerde yaşıyordu. Balkan savaşlarının sonunda Güney Dobruca'yı Bulgaristan, Romanya'ya bıraktı. Buradaki Türk nüfusun Bulgar istatistiklerine göre sayısı ise 1910 yılı itibariyle 117.622'dir.¹⁶

Dobruca ve çevresinin nüfusunun(1919 ile 1940 arasında Bulgaristan'ın hakimiyetindedir) tam sayısı bilinmemekle birlikte %80'i Türk %20si Tatar olmak üzere 200 binden biraz aşağıdır. Al. P. Arbore, 1928 Temmuzundaki resmi sayım sonuçlarına göre Dobruca'da toplam 756.047 kişinin 171.298'nin Müslüman Türk-Tatarlardan oluştuğunu söylemektedir.¹⁷ Dobruca'nın 1956, 1966 ve 1977 yıllarındaki nüfusuna baktığımızda ise; 1956'da Türkler 14.329, Tatarlar 20.469, 1966'da Türkler 18.040, Tatarlar 22.151, 1977'de ise Türkler 23.303, Tatarlar 23.107'dir. Bu rakamlara göre Türk-Tatar toplam nüfusu 50 bini ancak zorlamaktadır. Türk-Tatar ayrımı yapılmakla birlikte pek çok Tatar aydınının kendisini Türk olarak gösterdiğini belirtmek gerekir.¹⁸

¹⁴ Horata, a.g.m., s.159; ([http:// www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc](http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc))

¹⁵ Büyük nüfus hareketleri 93 Harbi sonrası yaşandığı için Balkan Türklerinin nüfusları genelde bu tarihten sonrası esas alınarak tespit edilmeye çalışıldı.

¹⁶ Popoviç, a.g.e., s.126-129; Bilal Şimşir, Bulgaristan Türkleri, Bilgi Yay, Ankara, 1986, s.51-52. Ancak verilen sayılar arasında tutarsızlık var. Popoviç, tüm Dobruca'da 55-60 bin nüfustan bahsederken Şimşir sadece güneyinde 100 bin'in üzerinde bir rakamdan söz ediyor.

¹⁷ Popoviç, a.g.e., s.144. Horata 1920'lerde Dobruca'da 250 bin civarında bir nüfustan bahsetmektedir. Horata, a.g.m., s.1862; Romanya'daki Tatar Türkleri kendilerini Tat, Kerç-Çongar ve Nogay olmak üzere üçe ayırmaktadır. Osman Horata, "Kuzey ve Batı Türklüğünün Kesişme Noktasında Küçük Bir Türk Topluluğu: Romanya Türkleri", der., Erhan Türbedar, Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM, Ankara, 2003, s.157.

¹⁸ Horata, a.g.m., s.156.

Müslüman Türk-Tatar nüfus çoğunlukla Dobruca bölgesi başta olmak üzere Köstence, Tulça, Braila, Galati ve başkent Bükreş'te sakindir. 1992 nüfus sayımlarına göre Romanya'da 54.582 Türk-Tatar nüfus yaşamaktadır. Bunların 29.533'ü Anadolu Türkü, 27.649'u Tatar Türküdür. Bu sayı oran olarak da Romanya nüfusunun % 0,2'sine tekabül etmektedir.¹⁹

2002 yıl nüfus sayımında Türk Birliği başkanı İbrahim Nureddin ile yapılan görüşmede resmi kayıtlara göre 32.956 Türk ve 24.157 Tatar Türkü olmak üzere toplam 57.113 Müslüman Türk-Tatar nüfus Romanya'da yaşamaktadır. Ancak Birlik temsilcilikleri rakamların gerçeği yansıtmadığını, nüfusun en az 80 bin civarında olduğunu belirtmektedirler.²⁰ Bu verilen resmi ve gayri resmi rakamlardaki tutarsızlık şundan kaynaklanmaktadır. Nüfus sayımına katılan görevliler Romenlerle evlenen ailelere gidememektedirler. Türklerle Romenlerin evlilikleri sonucu Türk nüfus asimile olmaktadır. Anne veya babası Romen olan binlerce kişi vardır.²¹

Romanya'ya giriş bölümünde yapay bir Tatar-Türk ayırımından bahsedilmişti. Ancak iki topluluğun Türk veya Tatar olmaları kendileri için çok fazla bir şey ifade etmemektedir. Sorulduğunda Türk veya Tatar demekten ziyade Müslüman'ım diye cevap verilmektedirler. Ancak şimdiki nesil kültürel değerlerini koruyup kollama bakımından önceki nesillere nazaran oldukça zayıf kalmaktadır. Dil, din, örf ve adetleriyle bağları neredeyse kopma noktasındadır.²²

¹⁹ Bilgehan, A. Gökdağ, "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", der., Erhan Türbedar, Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM, Ankara, 2003, s.292; (<http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc>.) Ancak soydaş kaynakları bu nüfusun 90 bin dolayında olduğunu belirtmektedir. Başka bir kaynakta bu sayının 70 bin civarında olduğu söyleniyor. Altay Kerim, "Son yıllarda Romanya'da Neşredilen Gazete, Dergi ve Kitaplar", **Avrupa'da Türkçe Yayınlar Sempozyumu**, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay, Amsterdam, 1999, s.63; Tahsin Cemil, "Romen Türk Dostluğunun Tarihi Temelleri", **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan-1995), s.305; Yine başka bir kaynakta bu nüfus 100 bin civarında gösterilmektedir. Altay Kerim, "Romanya Türklerinin Oluşumu", **Balkanlarda Türk Kültürünün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslar arası Sempozyumu (26-28 Ekim 2001)**, Bursa, 2002, s.167.

²⁰ Aksu, a.g.e., s.27.

²¹ Horata, "Romanya Türkleri", s.1860.

²² a.g.m., s.1863. Ayrıca Romen kültürünün Türk kültürünü asimile etmesi hakkında bkz., Aksu, a.g.e., s.161-175.

11. Romanya Türklerinin Hukuki Statüleri

1878 Berlin anlaşmasıyla Dobruca topraklarının kuzeyi Romanya'ya güneyi Bulgaristan'a verildi. Balkan savaşlarının sonunda imzalanan Bükreş anlaşmasıyla da Güney Dobruca Romanya'ya geçti. Ancak II. Dünya Savaşı yıllarında Almanya'nın isteği ile imzalanan Craiova Anlaşmasıyla Güney Dobruca tekrar Bulgaristan'a geçti. Savaş sonunda ise Dobruca toprakları yeniden Bulgaristan ile Romanya arasında paylaşıldı. Bu süreç içerisinde binlerce Müslüman Türk nüfus da Anadolu'ya göç etti. İki dünya savaşı arası dönemde de Türkiye'de büyük değişiklikler oldu. Osmanlı toprakları üzerinde yeni bir devlet, Türkiye Cumhuriyeti doğdu. Atatürk, Türkiye'de nüfus bakımından homojen bir toplum oluşturmak istiyordu. Bu bakımdan Balkanlar'dan Anadolu'ya Türk göçlerine ses çıkarmamıştır. Romen yetkililer de; *“Göçler Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün arzusu ile olmuştur. O, Romanya'daki Türk ve Tatar topluluğunun Anadolu'ya yerleşmesini istemiş, Romanya yöneticileri onun arzusuna uyarak göçlere müsaade etmişlerdir. Bunu yaparken Romen idarecileri insanları göçe zorlamamış, onların isteklerine bırakmıştır.”* Nihayetinde 1936'da Romanya ile Türkiye arasında göç anlaşması imzalanmıştır.²³

Romanya toplumunun üçte birine yakın bir nüfusunu azınlıklar oluşturur. Romanya azınlık kanununa göre azınlıklar, anadilinde konuşmak, okuyup yazmak, yayın yapmak, dernekler, cemiyetler kurmak, serbestçe dinini yaşamak, çoğunluğa sahip oldukları yerlerde idari mekanizmada nüfusları oranında yönetime katılmak, anadillerinde eğitim-öğretim ve okul açma hakkına, devletin güvenliğini tehlikeye düşürmeyecek şekilde sahip olmuştur.²⁴

Komünist dönemde ise durum tersine döndü ve bir takım haklardan Müslüman Türk azınlık mahrum edilmeye başlandı. Komünist yönetim, Türk-Tatar azınlık arasına ayrılık tohumları ekmeye başladı. Rusya'nın tabiyetinde ki diğer milletleri yaptığı gibi Romanya da azınlığı Anadolu Türkleri, Tatar Türkleri diye böldü. Tatarları ise Tat, Keriş Çongar ve

²³ Aksu, a.g.e., s.18-22.

²⁴ Ülküsal, a.g.e., s.180.

Nogay olmak üzere ayrı ayrı kabilelere ayırdı. Özellikle bu dönemde azınlık, basın-yayın ve okullarından yoksun bırakıldı.²⁵

1990 sonrası Çavuşesku iktidarının yıkılmasından sonra ise ülkeye demokrasi geldi. Bunda , ülkede önemli bir nüfusa sahip olan ve geniş ayrıcalıklar isteyen Macarların da büyük etkisi oldu. Kabul edilen yeni Romen anayasasının 6. maddesine göre; azınlıklara dil, din, kültür ve etnik özelliklerini ifade etme ve koruma hakkıyla, dilini, dinini öğrenebilme, ana dilleriyle eğitim yapabilme hakları tanındı.²⁶ Bununla birlikte Türkler de kendilerini Romanya devletinin birer vatandaşı olarak kabul etmektedirler.²⁷

Türk azınlık dahil Romanya’da 17 etnik azınlık mevcuttur. Bu insanlar uluslararası standartlarda azınlık haklarından faydalanmaktadırlar. Sonuçta Romen vatandaşlarından farklı muameleye tabi tutulmamaktadırlar. Burada azınlığın Türkçe konuşması, toplumların, birbirlerinin dini inancına saygılı olarak dinlerini yaşayabilmeleri, mahkemelerin tarafsız davranmaları teminat altına alınmıştır.²⁸

12. Romanya Türklerinin Siyasi Teşekkülleri

Göçler ve hukuki statüler bölümünde değindiğimiz gibi 1878 sonrası Romanya’dan Türkiye’ye göçler hızlandı. 1878-1913 arası dönemde azınlığın örgütlerinden siyasi teşkilat olarak niteleyebilirsek Cemaat-ı İslamiyeleri görüyoruz. Bölgenin ileri gelenlerinden oluşan bu kuruluşlar Köstence ve Tulça müftülüklerine bağlıydılar.²⁹

İki dünya savaşı arası dönemde ise Müslüman Türk azınlığın birlik ve beraberlik çabası içinde olduğunu görüyoruz. Bu dönemde Öğretmenler Kongresi, Müslüman Hatipler kongresi dini nitelikte de olsa Müslümanları bir araya getiren girişimler oldu. Türk milliyetçiliği ön plana çıkarıldı. Bazen özünde İslam ruhu olan, bazen laik karakterli

²⁵ Aksu, a.g.e., s.37-38; Horata, "Romanya Türkleri", s.1862.

²⁶ Horata, a.g.m, s.1860.

²⁷ Aksu, a.g.e., s.40.

²⁸ Aksu, a.g.e., s.44; (<http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc>)

²⁹ Popoviç, a.g.e., s.131.

ama Türk sancağı altında, hatta Hıristiyan Türkler olan Gagavuzları dahi içine alacak şekilde bir millet vurgusu oluştu.³⁰

Müslüman Türk azınlığın ileri gelenleri bu dönemde, Romen kanunlarının ciddi bir şekilde uygulanabilmesini sağlamak, okullarda Türkçe'nin öğretilmesini, parlamentoda Türk temsilcilerinin yer alabilmesi, Türk öğretmen ve din görevlilerinin durumlarının düzeltilmesi ve ciddi bir sorun olan ve çözüm bulunamayan Türkiye'ye sürekli göçün önlenilebilmesi gibi sorunlarla mücadele etti.³¹

Müslüman entelektüel kesim yalnız içteki azınlığın sorunlarıyla ilgilenmiyordu. Kırım Tatarları dolayısıyla Romanya Tatarları, Stalin'in baskıcı politikalarını basın-yayın organlarında sürekli eleştiriyor ve yapılan katliamlara dünyanın dikkatini çekmeye çalışıyordu. Yine Bulgaristan Müslümanlarının içinde buldukları zor koşullar Romen Müslümanlarının dikkatini bu yöne çekiyordu. Özellikle Türkiye'deki gelişmeler ise Romanya'daki Müslüman Türk azınlık için yol gösterici oluyordu.³²

Kominizim sonrası hukuki durumda belirttiğimiz gibi Türkler, milletvekili seçme seçilme hakkına sahip oldular. 1993 yılında Romanya azınlık konseyi kuruldu. Konseyde 17 azınlık temsil edilmekte, her azınlıktan 2 temsilci bulunmaktadır. Konseye Romanya tarafından maddi destek sağlanmaktadır. Parlamentoda Türkler ve Tatarlar iki milletvekilince temsil edilmektedir. Bunlar; Anadolu Türklerinin temsilcisi Metin Çerkez, Tatarlarınkı ise Nejat Sali'dir.³³

Romanya siyasi partiler ve seçim yasalarına göre partiler Parlamento'da temsil edilebilmeleri için ülke genelinde en az % 3 oy almaları gerekmektedir. Bu baraj, birden fazla partinin bir araya gelip birlik oluşturduğunda ise % 8'e çıkmaktadır.³⁴ Romanya Türkleri Demokratik Birliği ve Romanya Müslüman Tatar Türkleri Demokratik Birliği adı altında teşkilatlanmış Müslümanlar, Türk-Tatar Birlikleri Federasyonu altında bir araya

³⁰ a.g.e., s.153.

³¹ gös. yer.

³² gös. yer.

³³ Ünal Mambet, "Romanya", ed., Mustafa Kahramanyol, Türk Halkları, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yardım Vakfı, Ankara, 1995, s.241; Kerim, "Romanya Türklerinin Oluşumu", s.169.

³⁴ (<http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc>)

gelmeye çalışmaktadırlar. İşte bu noktada Türk toplumunun en çok ihtiyaç duyduğu şey birlik ve beraberliği sağlayabilmektir.³⁵

13. Romanya’da Siyasi Partiler

Romanya ile Türkiye arasında dostluk köprüsü kurmuş olan Türk azınlık Romanya ‘da gerçekleşen demokrasi devriminden sonra ilk teşkilatlanan azınlık oldu. 29.12.1989’da Türk-Tatar azınlık “Romanya Demokrat Türk Müslüman Birliği”ni kurdular. Ancak bu birliktelik kısa sürdü ve ikiye ayrıldı. Bu iki teşkilat ise ”Romanya Türklerinin Demokratik Birliği ve Romanya Tatar-Türk Müslümanlarının Demokratik Birliği”dir.³⁶

130. Romanya Demokrat Türk Birliği

24 yıl süren Çavuşesku iktidarından sonra yeni dönemde Türkler, seslerini duyurmak, hak ve özgürlüklerini aramak, siyasette Müslüman Türkler olarak bizde varız diyebilmek için 1 Şubat 1990’da Demokrat Türk Birliği’ni kurdular.³⁷

Romanya’daki Tatar, Kırım, Azeri, Özbek, Oğuz, Nogay, Gagavuz ve diğer Türk boylarından müteşekkil Türk varlığından oluşan 10 bin kişi Mecidiye Tiyatro salonunda bir araya gelip partinin kuruluşunu gerçekleştirdi. Partiyi temsilen 7 kişilik bir komite oluşturuldu ve başına da Bükreş Nikola Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Tahsin Cemil getirildi.³⁸ Birlik, Romanya’nın bölünmez bütünlüğünü ve demokrasiyi savunan, Türk cemaati arasında birlik ve beraberliği gerçekleştirmek, Türk milli kültür ve manevi değerlerini korumak ve geliştirmek, Romanya anayasasının öncülüğünde Türklerin haklarını savunmak, insan hakları bakımından Roman vatandaşlarıyla eşit hakları elde edebilmek ve diğer azınlıklarla birlikte iyi ilişkiler ve uyum içerisinde bir arada yaşayabilmek amacıyla kuruldu.³⁹

³⁵ Kerim, a.g.m., s.170; Mambet, a.g.m., s.240.

³⁶ Horata,”Romanya Türkleri”, s.1862; Sivaslı, a.g.m., s.48.

³⁷ Aksu, a.g.m., s.45; “Romanya’da Yaşayan Türkler Örgütleniyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:83(Şubat 1990) s.37.

³⁸ “Romanya’da Yaşayan Türkler Örgütleniyor”, s.37. Komitenin sayısı bazen 9’da çıkabilmektedir. Aksu, a.g.e., s.47.

³⁹ Osman Fedbi, “Dobruca Türkleri”, **Yeni Türkiye**, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1867; “Romanya’da Yaşayan Türkler Örgütleniyor”, s.37.

Birlik, Romanya’da Çavusesku dönemini sona erdiren Ulusal Selamet Cephesi ve yeni hükümete bağlılığını bildirdi ve Nisan ayında yapılacak seçimlere katılma kararı aldı. Bu, Türk azınlık için yeni bir dönem yeni bir başlangıç oluyordu. Çünkü; *”Yüzyıllardan beri Romen halkı ile kusursuz anlaşılan ve kardeşçe hayat süren Türk cemaati, son 40 yılda Çavuşesku diktatörlüğü tarafından hain ve sinsice bir planla boğulmak, kültür ve manevi değerleri yok edilmek isteniyordu. Aralık 1989’da gerçekleşen Romen halk devrimi, ulusu sapık diktatörden kurtardığı gibi biz Türk azınlığımızı da milli varlığımız ve benliğimizi kaybetmekten kurtardı. Türk cemaati olarak, hürriyet ve demokrasi yolunda Romen halkı ile omuz omuza kardeşçe bir dayanışma içinde liberal Romanya’nın güçlenmesine çaba harcayacağız”*.⁴⁰

Birliğin amaçları arasında Türk Tatar azınlığın milli değerlerini, benliklerini korumak ve desteklemek, diğer vatandaşlarla arasındaki kardeşlik ve vatandaşlık bağlarını kuvvetlendirmek olduğu belirtilmiştir.⁴¹

Romanya’nın demokratik düzene geçmesiyle birlikte yine bu dönemde de azınlık haklarının iyileştirilerek devam ettirilmesi, azınlığın kendi dilinde eğitim yapma hakkı, ibadet özgürlüğü, azınlığın sosyal, siyasal, ekonomik, haklarının iyileştirilmesi Romanya Demokrat Türk Birliği’nin amaç ve faaliyetleri arasındadır.⁴² Bunun dışında Türk toplumu için konferans, sempozyum, film, müzik, şiir geceleri düzenlemek sergi, tiyatro, türküler, dans organizasyonları yapmak spor ve turizm etkinliklerinde bulunmak, Romanya’da Türk dilinde yapılan eğitimi kontrol etmek ve geliştirmek Demokrat Türk Birliği’nin faaliyetlerindedir.⁴³ Birliğin teşkilat yapısına gelince; İl, ilçe, kasaba ve köy şubelerinden oluşmaktadır. Birliğe üyelik ise, kayıtlı olan ve kayıtlı olmayıp sadece taraftar olan üyelere yapılır. Taraftar olan üyelerin milliyeti önemli değildir. Türkleri seven ve onlara sempati duyan herkes üye olabilmektedir. Gelir kaynakları ise taşınmaz mallar, parasal kaynaklar (üye aidatları, Romen devletinin yardımları, özel ve tüzel kişilerden elde edilen para v.s) dan oluşmaktadır.⁴⁴

⁴⁰ “Romanya’da Yaşayan Türkler Örgütleniyor”, s.37.

⁴¹ Sivaslı, a.g.m., s.48.

⁴² Fedbi, a.g.m., s.1867-1868.

⁴³ Aksu, a.g.e., s.45.

⁴⁴ a.g.e., s.47.

Romanya Demokrat Türk Birliği'ne başkanlık edenler ise kuruluşundan itibaren Talip Revan 1994'e kadar bu görevi sürdürdü. 1994-96 yılları arasında Osman Fedbi başkanlık yaptı. 1996-2000 yılları arasında Ruhan Balcı, Osman Fedbi Türk Birliği'nden milletvekili olunca başkanlığı devraldı. Daha sonra Murat Asan ve Ovidius üniversitesi sanat fakültesi dekanı İbrahim Nureddin başkanlık yaptı. Türk Birliğinden seçilen milletvekilleri ise 1992'ye kadar Tahsin Cemil, 1992-96 arasında Reşit Fevzi, 1996-2000 yılları arasında ise Osman Fedbi'dir.

Tüm Balkan Türklerinin ortak kaderi olan bölünmeler, anlaşmazlıklar, siyasi ihtiraslar Romanya Türkleri arasında da mevcuttur. 2000 yılında sonra milletvekilliği yapmış olan Metin Çerkez birlik içinde anlaşmazlıklar yüzünden, parlamentoda bağımsız milletvekili olduğunu açıklamış ve Türkleri temsil etmediğini ve hatta kendisinin Çerkez asıllı olduğunu söylemiştir. Metin Çerkez daha sonra 2002'de "Müslüman Türk Birliği" adında ayrı bir birlik kurdu. Bu ayrılıklar "Türk Toplumunu" adında bir birliği daha beraberinde getirdi.⁴⁵

131. Romanya Müslüman Tatar Türklerinin Demokratik Birliği

Tatar Birliği ise 23.7.1990'da kuruldu. Merkezi Köstence'dir. Türk-Tatar birliklerini birbirinden ayırmak zordur. Zaten amaçları da aynıdır. Amaçlarına baktığımızda ise; Eğitimde Türk dilini geliştirerek Tatar Türklerinin kültür seviyesini arttırmak, parlamentoya Birliği temsil edebilecek milletvekili gönderebilmek, İslam dininin yaşamasını sağlamak ve bu bağlamda müftülikle işbirliği yapmak, Tatar Türklerinin kültür seviyesini arttırmak ve Kırım Türkleriyle kültürel ilişki kurmak ve geliştirmektir.

Birliğe üyeliğine gelince; Türk-Tatar olan herkes birliğe üye olabilir. Büyük Türk düşünürü, dava insanı İsmail Gaspıralı'dan esinlenilmiş olacak ki "İsmail Gaspıralı" adlı Birlik'in gençlik kolu vardır. Amacı, gençlerin gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sağlayabilmektir. Gelir kaynakları ise hemen hemen Türk Birliği'ninkiyle aynıdır. Birliğe başkanlık etmiş olanlar ise; Türk-Tatar Birliği ayrılmazdan evvel Tahsin Cemil başkanlığı

⁴⁵ a.g.e., s.47-48; Birliğin çıkardığı gazeteler ise Genç Nesil, Haksess, Tuna Mektupları'dır. Ali Tuna, "Romanya'da Yaşayan Türk Topluluklarının Yayınladığı Genç Nesil, Haksess ve Karadeniz Gazeteleri Hakkında", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c.16, sayı:46(2000), s.331; Aksu, a.g.e., s.160.

yürütmüştür. Daha sonra yukarıda belirttiğimiz gibi milletvekili secilince bu görevinden ayrıldı. Yerine Menlibay Ekrem geçti. Ekrem, 1990-94 yılları arasında bu görevi sürdürdü. 1994-97 yılları arasında ise Mambet(Muhammed) Ünal, 1997-2000 yılları arasında Sali Negat başkanlık görevini sürdürdü. Sali milletvekili seçilince yerine Faruk Mehmet geçti. 2002 yılında ise Timuçin Yusuf bu göreve geldi. Tatar Birliği'nde Köstence ve Mecidiye şubeleri önemli yer tutmaktadır. Köstence şubesinde başkanlık yapanlar daha sonra genel başkan ve sonunda milletvekili olmaktadır. Birliğin çıkardığı gazeteler ise Karadeniz ve Caş'tır.⁴⁶

14. Romanya Türklerinin Dernekleri

Dobruca'nın Osmanlı hakimiyetinden çıkmasından sonra burada kalan Türkler varlıklarını ve kimliklerini koruyabilmek için teşkilatlanma yoluna gitmişlerdir. Bu teşkilatlanma biçimlerinde yaygın olarak Cemaat-ı İslamiyeleri görüyoruz. Romanya'nın dört önemli şehri Silistire, Pazarcık, Köstence ve Tulça'da Müslüman Türkler Cemaat-ı İslamiye teşkilatlarını kurdular. Burada, cami ve okulların bakım ve onarımı, görevli imam, hatip, vaiz vs. lerin maaşlarının ödenmesi, okullarda görev yapan öğretmeninden müdürüne kadar hizmet verenlerin ücretlerinin ödemesi ve bu kişileri atama, nakil, görevden alınmaları v.s işlemlerinin yapılması ve vakıf idareleri cemaat-ı İslamiyelerinin görev ve yetki alanına giren hususlar olmuştur.⁴⁷

Dobruca Türklerinin Cemiyet hayatında dikkati çeken husus ise sosyal hayatta uzun soluklu ve düzenli derneklerini varlık göstermediğidir. Türk toplumunun içinden sivrilmiş makam, mevki sahibi güçlü kimselerin görüş ve düşünceleri altında bu dernekler varlıklarını sürdürebilmişlerdir.⁴⁸ Şimdi 20.yy.lın başından günümüze faaliyet göstermiş ve göstermekte olan dernekleri sıralayalım.

⁴⁶ Aksu, a.g.e., s.49-53, 156-157.

⁴⁷ Aksu, a.g.e., s.11-12, 154.

⁴⁸ Ülküsal, a.g.e., s.165.

140. Dobruca Tamimi Maarif Cemiyeti

Meşhur Tatar şairi Mehmet Niyazi tarafından 1909 yılında ve birkaç samimi arkadaşı ile birleşerek merkezi Köstence olmak üzere kuruldu. Mecidiye ve Hırsova (Hırşova) da şubeleri açıldı. Çeşitli il, ilçe, kasabalarda 250 kadar üye topladı. Derneğin faaliyetleri arasında konferans düzenlemek, yoksul talebelere yardım etmek, gazete, kitap, dergi çıkarmak gibi kültürel ve hayır işleriyle uğraşmak sayılabilir. “Dobruca Sedası” adlı gazeteyi çıkaran cemiyet, yöneticileri arasında sen-ben kavgası, şahsi ihtiraslar yüzünden ancak 1,5 yıl kadar yaşayabilmiştir. Derneği kuran Mehmet Niyazi ve arkadaşlarının samimiyetinin ölçüsü derneğin kısa ömürlü olmasıyla ortaya çıktı. Hepsi ön plana çıkmak isterken cemiyetin sonunu getirmişlerdir. Aşağıda değineceğimiz üzere menfaat, senlik-benlik kavgaları Türk teşkilatlarının sonunu getirecektir. Burada, yöneticilerin arasında ülkü birliğinin olmayışı büyük bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁹

141. Mecidiye Müslüman Seminarı (Semineri) Mezunları Cemiyeti

Merkezi Mecidiye olmak üzere, tüzüğü Köstence Asliye Hukuk mahkemesinde onaylanarak 1911 yılında kuruldu. Dobruca’daki Müslümanların en önemli derneği olan bu cemiyetin kuruluş amaçları arasında Mecidiye Müslüman Seminarı’nı bitirenlerin hak ve menfaatlerini korumak ve savunmak, Türklerde milli bilinci uyandırmak, bu maksatla kitap, dergi yayınlamak, gazete çıkarmak, konferanslar tertiplemek gibi işler gelmektedir. Cemiyetin 200 kadar üyesi mevcuttu. Bölgenin hemen hemen tüm entelektüellerini bir araya getiren cemiyet yukarıda sayılan amaçları yerine getirmekten aciz kalmıştır.⁵⁰

142. Azaplar Maarif Cemiyeti

Köstence’nin Azaplar kasabasında 1916 Sonbaharında Hafız Hakkı Veli Efendi ve Hacı Fazıl Müstecip Ülküsal tarafından kuruldu. Cemiyetin küçük bir de kitaplığı vardı. Ancak Hakkı Efendinin 1918’de ölümü ve M. Ülküsal’ın da Kırım’a gitmesiyle cemiyet kapandı.⁵¹

⁴⁹ Popoviç, a.g.e., s.132; Aksu, a.g.e., s.155; Ülküsal, a.g.e., s.165.

⁵⁰ Ülküsal, a.g.e., s.166; Popoviç, a.g.e., s.132; Aksu, a.g.e., s.155.

⁵¹ Ülküsal, a.g.e., s.167; Popoviç, a.g.e., s.140.

143. Azaplar Tanguç Kùltür Cemiyeti

Mùstecip Ùlkusal, 1922’de Bùkreş Ùniversitesi hukuk fakùltesinde okurken 1923 Noel tatilinde Azaplar kasabasinda Rumen orta ve lisesinde ve Mecidiye Mùslùman Semineri’nde okuyan 25 kadar talebeyi ve kasabanin delikanlılarından bir kısmını da toplayarak Azaplar Tonguç Cemiyeti’ni kurdu. Yılbaşı ve paskalya tatillerinde köy gençlerine çeşitli konulardan dersler ve konferanslar verildi. Cemiyet, bir kaç yüz ciltlik kitaplık açtı. Köyde birde futbol takım kuruldu ve diğerkasaba ve köylerdeki Türk ve Rumen takımlarıyla maçlar yapıldı.

1929 yılında üyelerin dağılmasıyla işlemez hale gelen cemiyet 1934’de yine bu teşkilatın devamı ancak Dobruca Türklerini kapsayan bir yapı haline dönüştü ve “Dobruca Türk Kùltür Birliğı” adını aldı. 1933’de Emel Mecmuası’nın girişimleriyle son şeklini alan cemiyet, Dobruca Türklerine büyük hizmetlerde bulundu. Teşkilatın tüzüğünde kuruluş amacı; Halkın dini inancını geliştirmek, Türk toplumunun milli birlik ve beraberliğini sağlamak ve Romen siyasi partilerinin oyunlarına alet olmamak olarak belirtmiştir.⁵²

144. Tamim-i Maarif Cemiyeti

1908 ve 1909 yıllarında Pazarcık ve Silistire şehirlerinde kuruldu. Cemiyetin zengin kitaplıkları ve kıraathaneleri mevcuttu. Konferanslar, müsamereler, eğlenceler diğercemiyetlerde olduğu gibi tertipleniyordu. Silistire’deki cemiyetin parçalanmasına rağmen Pazarcık’daki faaliyetlerini “Türk Gençler Derneğı” adı altında sürdürdü.⁵³

145. Mùlazımevvel Kazım Abdùlhakim Kùltür ve Spor Cemiyeti

1916’da Romanya ordusunda çarpışırken vefat eden Köstenceli Kazım Abdùlhakim’ in anısına, adı ile anılan kùltür ve spor cemiyeti kuruldu. Tüzüğü Köstence Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından tanınan cemiyetin üyeleri tamamen Köstenceli Türk gençlerinden

⁵² Ùlkusal, a.g.e., s.167-168; Aksu, a.g.e., s.156.

⁵³ Ùlkusal, a.g.e., s.167.

oluşmaktadır. Cemiyet, kültür faaliyetlerinden ziyade futbolla ilgilendi ve bu alanda da başarı sağladı. Daha sonra iki alan birbirini dengelemiştir.

146. Seminar Talebe Cemiyeti

Mecidiye Müslüman Semineri'nde okuyan öğrencilerin kurduğu spor ve kültür cemiyetidir. 1915-1919 yılları arasında Seminarın açılıp kapanma durumlarından etkilenen cemiyet, tam faaliyete 1919 yılında başladı. Yine Mülazımevvel gibi spor ve kültürel faaliyetlerle ilgilenmiştir.

147. Üniversiteli Türk Talebe Cemiyeti

Bükreş üniversitesinde okuyan Türk talebelerinin 1929 yılında kurduğu cemiyettir. Cemiyet, Türkiye'nin ve Rus esiri Türklerin milli bayramlarının, acı ve yas günlerinin törenlerini yaparak kutlar ve anarlar. Bununla da Rumen çevrelerine Türk illeri hakkında bilgi verilmektedir.⁵⁴

148. Diğer Cemiyetler

Emel mecmuasının önderliğinden ve bütün Kırımli Türk köylerinde kurulmuş ve tek tüzük ve merkeze bağlanmış “Dobruca Türk Hars Cemiyetleri”, 1938'de Köstence'de İsmail Hacı Ahmet Efendi'nin önderliğinde kurulan “Mehmet Niyazi Kültür Cemiyeti”, Bükreş, Köstence ve diğer Rumen liselerinde okuyan Türk gençlerinin kurdukları “Liseli Türk Talebeleri Cemiyeti”, Mecidiye'de 1915'de kurulan ve 1916'da Seminer'in Bulgarlarca kapatılması ve daha sonra 1919'da tekrar ortaya çıkan “Mecidiye Müslüman Semineri Talebeleri Birliği”, yine dini kültürel ve sportif amaçlı “İkbal”, “Pazarcık Tatar (Tinerilor), “Cemiye-i Hayriye” ve “Talebe Cemiyeti Semineri” cemiyetlerini sayabiliriz.⁵⁵

Bu kültür, spor, hayır dernekleri muhakkak ki Türk toplumunun, bilhassa gençliğin hayatı, zihniyeti, ahlakı üzerinde mühim tesirler bırakmıştır. Dernekler, milli ideallerin

⁵⁴ a.g.e., s.168-169.

⁵⁵ Ülküsal, a.g.e., s.169; Popoviç a.g.e., s.146.

gerçekleşmesi bakımından etkili olmuştur. Toplumda teşkilatlı ve disiplinli çalışma zihniyeti ve alışkanlığı bırakmıştır. Türk toplumunun önde gelenlerinden şair Mehmet Niyazi, doktor İbrahim Tuna, Avukat M.H.F. Ülküsal vb. bölgenin Müslüman ahalisi ile çok iyi bütünleşmiş, Müslüman Türk toplumunun kültürel, sosyal, politik yaşamı üzerinde etkili olmuşlardır. Çıkardıkları gazetelerle halkı aydınlatıyorlardı. Şöyle ki; Türkiye’deki alfabe değişikliği takip ediliyor ve Romanya’da uygulanmasına gayret gösteriliyordu. Yeni çıkan Romen kanunları hakkında Türk cemaati bilgilendiriliyordu. Türkçe’nin kullanımı geliştiriliyordu. vs.⁵⁶

Çağımızda ise Romanya’da “Atatürk Gençleri Teşkilatı” faaliyet göstermektedir. Bu dernek sesini duyurabilmek için “Genç Nesil” adlı Türkçe ve Romence bir gazete çıkarmaktadır. Gazete, Ne Mutlu Türküm Diyene sözünü kendine rehber edinmiş Atatürkçü bir gazetedir. Teşkilat, kültür, tarih, eğitim ve spor alanlarıyla ilgilenmektedir. Çıkardığı gazetede kuruluşunu, Köstence mahkemesinin 23 Ağustos 1990 tarih ve 464 sayılı kararıyla “Romanya Demokrat Türk Birliği” içinde oluşan bir kuruluş olarak belirtmiştir. Teşkilatın şube sayısı 5’dir ve bunlar Köstence, Tekirghiol, Mecidiye, Tulça, Kobadin şehirlerindedir. 1998’den itibaren Türk Birliği çatısı altında öğrencilere Romence ve Matematik kursuları verilmekte, konferanslar düzenlenmekte ve yapılan Romen eğitim reformu hakkında Türklerin bilgilendirildiği ifade olunmaktadır.⁵⁷

Son olarak Türk kültür teşkilatlanmaları içerisinde Tatarların birbirlerine daha çok sahip çıktığını ve bağlı olduğunu görüyoruz. Eğitim ve kültür alanında daha çok Tatarlar ön plandadır. Mecidiye Müslüman Semineri’nden daha çok Tatarlar mezun olmakta ve böylece müftü, imam, öğretmen daha çok Tatarlardan çıkmaktadır. Ancak aynı durum Anadolu Türkleri için geçerli değildir. Romanya’da Türk kimliğini Tatar Türklerinin muhafaza ettiğini söyleyebiliriz. Tatar Türklerindeki bu birlik ve beraberliğin Anadolu Türklerinden fazla olması, onların yerlerinden yurtlarından sürülmüş ve pek çok, sıkıntı, güçlükler çekmiş olmalarında aramak gerekir. Anadolu Türkleri için Romanya bir yurt, memleket halini almıştır. Oranın yerlisi sayılırlar. Tatarlar sürgün olarak geldiklerinden sıkıntılar onları birbirlerine daha çok kenetlemiştir.⁵⁸

⁵⁶ Popoviç a.g.e., s.148; Ülküsal, a.g.e., s.170.

⁵⁷ Tuna, a.g.m., s. s.329-330.

⁵⁸ Aksu, a.g.e., s.158-159.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAKEDONYA

Tarihi eski çağlara dayanan Makedonya doğu batı arasında bir geçiş noktası, Bizans ile Roma arasında bağ kuran “Via Engatia” yoluyla kültürel, ticari sosyal etkileşim merkezi olmuştur. Burası Türklerin önemli yerleşim merkezlerinden biridir.⁵⁹ Makedonya kelime olarak da anlam ifade eder. Fransızca kökenli bu kelime, sebze veya meyve salatası, yamalı bohça ve Makedonya anlamlarına gelir. Gerçekten de etnik, dini , kültürel yönden de kozmopolit bir yapıya sahiptir. 19. yy’ın sonu ile 20. yy’ın başı Makedonya, Osmanlı Devletinin en sorunlu bölgelerinden birisi ve bu yapısı itibariyle de Avrupa devletleriyle çekişme alanı ve mücadele bölgesi olmuştur.⁶⁰

Makedonya Osmanlı’da üç vilayetten oluşuyordu. Bunlar Selanik, Manastır ve Üsküp. Bu üç merkezle birlikte coğrafi olarak da Makedonya, Vardar Makedonyası, Ege Makedonyası ve Pirin Makedonyasından oluşur. 30 Mayıs 1913’de imzaladığı Londra anlaşması ile yaklaşık 5,5 asır süren Osmanlı hakimiyeti sona ermiştir. Bu coğrafi bölgelerden Vardar Makedonyası Sırbistan’a, Ege Makedonyası Yunanistan’a ve Pirin Makedonyası da Bulgaristan’a verilmiştir. Bu topraklarda aslan payı Sırbistan ve Yunanistan’a düşerken küçük bir kısım olan %10’luk bir bölüm de Bulgaristan’a bırakılmıştır. Asıl bugünkü Makedonya Cumhuriyeti toraklarını oluşturan Vardar Makedonyası, Yugoslavya Krallığı zamanında güney Sırbistan diye anılmıştır.⁶¹

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Makedonya tarihinin hiçbir dönemde etnik bakımdan bir bütünlük arz etmemiştir. Bu bakımdan Makedonya’da başat bir ulusun hakimiyeti ve

⁵⁹ Mehmet Zeki İbrahim, “Makedonya’da İslam Kültürü”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:104(Kasım 1991), s.27; Ömer Turan, “Makedonya ‘da Türk Varlığı ve Kültürü”, **Bilig**, sayı:3(Güz 1996), s.21.

⁶⁰ Meltem Begüm Saatçi, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Döneminde Makedonya Sorunu”, Makedonya Sorunu Düünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.46-47.

⁶¹ Emel Osmançavuşoğlu Oktay, “Çözülemeyen Düğüm Makedonya Sorunu ve Makedonya Türkleri”, Balkan Türkleri Balkanlar’da Türk Varlığı, der., Erhan Türbedar, ASAM, Ankara, 2003, s.132-133.

üstünlüğünden bahsedemeyiz. Buradaki milletleri sayacak olursak bunlar; Bulgarlar, Türkler, Eflaklar, Ulahlar, Yahudiler, Arnavutlar, Çingeneler, Yunanlılar, Sırp lar ve 1945’de Makedonya Federal Cumhuriyeti adıyla Yugoslavya’nın 6 cumhuriyetinden biri olan ve bu tarihte birlikte yapay olarak bir milletin oluşturulduğu, lehçe ve kültürel bakımından güney Slav grubuna dahil olan Makedonlardır.⁶² I. Dünya savaşı sonrası kurulan Sırp-Hırvat Sloven Krallığı 1931 anayasasıyla birlikte Yugoslavya adını aldı. Makedonya Türkleri artık Yugoslavya içinde yaşamlarını sürdürmeye başladılar. Ancak 1929’da Yugoslavya’da ilan edilen 6 Ocak Diktatörlüğü ülkede her türlü siyasi, sosyal, kültürel faaliyetleri yasaklamış ve o dönem Türkiye’sinin çağdaşlaşma hamlelerinden Makedonya Türkleri yararlanamamıştır.⁶³ II. Dünya Savaşı sonrası değişen dünya konjonktüründe Yugoslavya Krallığı ortadan kalmış ve komünist yönetim işbaşına geçmiştir. İki kutuplu dünyada komünizm ideolojisinin baş temsilcisi Rusya Federasyonu ile ters düşen ve Kominform’dan atılan Yugoslavya, Bağlantısızlar hareketi içinde kendine yeni bir yön çizmiştir.

Komünizmin bir takım baskıcı politikaları ve anlayışları olsa da genel olarak Balkan coğrafyasına baktığımızda Yugoslavya Türkleri, diğer Balkan Türklerine göre kıyaslandığında daha geniş hak ve hürriyete sahip olmuştur. Yugoslavya Federasyonu’nu oluşturan 6 federe cumhuriyetten biri olan Makedonya Federe Devleti 1924’de kuruldu. İşte Türkler bu yapı altında kendi gazete ve dergilerini yayımlayabilmiş, Türkçe radyo ve televizyon yayınlarından istifade edebilmişlerdir.⁶⁴

1990’da Yugoslavya’nın çökmesiyle federasyon çatısı altındaki devletler bir bir bağımsızlıklarını kazanmaya başladılar. Makedonya da 8 Eylül 1991’de yapılan referandum sonucu tam bağımsızlığını kazanmıştır. Gerçekten de bağlı oldukları devlete sadakat gösteren Türkler bu referanduma %99 oranında katılarak bağımsızlıktan yana oy kullanmıştır. Makedonya bağımsızlığını kazandığı 1991’den bu yana tıpkı Yugoslavya’nın etnik barışı ve siyasi istikrarı sağlamaya çalıştığı gibi Makedonya da etnik mozaiği dolayısıyla ki etnikler arası barışı sağlamayı ve korumayı başarmıştır.

⁶² Osman Karatay, “Orta Çağda Makedonya: Bir Siyasi Coğrafyanın Süreklilik Öyküsü”, Makedonya Sorunu Düünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.25-26; Saatçi, a.g.e., s.49; Turan, a.g.e., s.22.

⁶³ Fahir Armaoğlu, 20. yy. Siyasi Tarihi (1914-1995), c.I-II, Alkım yay, s.183; Oktay, a.g.m., s.135-136.

⁶⁴ Oktay, a.g.m., s.138.

Makedonya Cumhuriyeti kuruluşuyla birlikte anayasasında da değişikliklere gitmiştir. Önceden Makedonya, “Makedonya halkı ile Arnavutluk ve Türk azınlıkların devleti” iken şimdi ise “Makedonya halkının ulus devleti” olarak tanımlanmaktadır.⁶⁵

Bağımsızlık sonrası Türk-Makedon ilişkilerinin seyri de olumlu olmuştur. Türkiye Makedonya'nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri oldu. Böyle olmakla birlikte Makedonya, tanınma konusunda en büyük sıkıntıyı Yunanistan'la yaşadı. Ancak 3-4 yıllık süreden sonra ikili ilişkileri normal düzeye geldi. İşin ilginç tarafı Türkiye Makedonya'ya daha çok yakınlık göstermesine rağmen Makedon-Yunan ilişkileri Türk-Yunan ilişkilerinden daha ileri düzeydedir. Makedonya'daki Türklerin de Türk-Makedon ilişkilerine farklı yaklaşımları mevcuttur. Kimlerine göre, Yunanistan'la olan anlaşmazlık nedeniyle yaşanan petrol krizinde Türkiye'nin gönderdiği petrol ve gıda yardımı sayesinde ekonomik krizden çıkıldı. Bir kısım ise bu kadar yardıma rağmen Türkiye'nin içtenliğine, samimiyetine şüphe ile bakmaktadır.⁶⁶

Kriz ortamlarında böyle düşünenler olmakla birlikte Makedonyalı Türkler, anavatan Türkiye'ye bağlıdırlar ve geleceklerinin Türkiye'nin gücüne bağlı olduğunu düşünmektedirler. Bu bağlılık öyle güçlüdür ki Makedonya'daki Türk nüfusun en büyük sıkıntılarının biri Türkiye'ye olan göçler olmuştur. II. Dünya Savaşından sonra olan göçlerin yoğunluğu için “her gün” ifadesi kullanılır.⁶⁷

Makedonya Türklerini Türkiye'ye yaklaştıran önemli bir unsur da Türksat uydusunun yayına girmesi ve bu sayede Türk televizyonlarının rahatlıkla Makedonya'dan izlenebilmesi olmuştur. Böylece Türk gündeminin yakından takip edilebilme imkanı ve Türkiye ile olan manevi bağın sürekliliği sağlanmıştır.⁶⁸

⁶⁵ Şule Kut, *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay, İstanbul, 2005, s.32. Makedonya, demokrasiye geçmiş olmasına rağmen sosyalist dönemin Türklük karşıtı söylemlerinden kurtulamamıştır.

⁶⁶ a.g.m., s.27-28. Yunanistan-Makedonya anlaşmazlığı için bkz., Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar*, SAEMK, Ankara, 1999, s.65-84.

⁶⁷ Gürbüz Bahadır, *Batıdan Doğuya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler*, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002, s.26-27. Buradaki Türklerin konuşma dilinde Türkiye'nin adı kısaca “öte” dir:

-“Öteye en son ne zaman gittin?”

-Ötede çok akrabam var.

-Öteden dün geldik

Bazen aynı anlamda Türkiye'den İstanbul olarak da bahsettikleri oluyor:

İstanbul'un neresindensin? Erzurum'dan”. a.g.e., s. 28.

⁶⁸ a.g.e., s.32.

Türklerin sosyal, idari mekanizmaya entegrasyonunda ise sıkıntılar vardır. Türk azınlığın polisliğe ve askerliğe rağbetinin olmadığını görüyoruz. Makedonya kurulduktan sonra ekonomik sıkıntılar da baş gösterdi. Bir çok kamu şirketi iflas bayrağını çekti. Bir çok insan işinden oldu. Bu durumdan özellikle Türkler etkilendi. Türkler ilk önce işten atılanlar oldu işe alınırken de son sırada işe alındılar. Eğitim durumunda ise Doğu ile Batı Makedonya arasında farklılıklar göze çarpmaktadır. Batı Makedonya'daki Türk çocukları ilkokul ve liseyi Türkçe eğitim alarak bitirme imkanına sahiptirler ancak bu da Türk nüfus yoğunluğuna sahip bölgeler için geçerlidir. Doğu Makedonya'da ise çocuklar ancak ilk okul 8. sınıfa kadar Türkçe görme imkanına sahiptirler. Daha sonra eğitimlerine Makedonca devam etmek zorundadırlar.⁶⁹

Makedon yönetimi bu bakımdan olsa gerek Türk-Müslüman azınlığı birlik içinde oluşundan rahatsızlık duymaktadır. Yetkililer İslam'ı, Arnavut ulusçuluğun bir aracı ve Makedonya'daki diğer Müslüman azınlıklar olan Türkler, Torbeşler, Çingeneler gibi küçük grupları asimile etmek için bir araç olarak görürler.⁷⁰ İşte Makedonya Müslüman Türk azınlığın bir problemi de budur. Arnavutlaşmak tehlikesi.⁷¹ Yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkler buldukları ülkeye sadık bir millettir. 1987-96 arasında yapılan anketlerde Makedonya'nın bağımsızlığını kazanmasından bu yana etnik milliyetçilik ve

⁶⁹ a.g.e., s.41-42. Doğu Makedonya'daki Türkler Torbeş Türkleridir. Torbeş Türklerinin Yunanistan'daki karşılığı Pomak Türkleridir. Ataları Kuman Türkleri olan Torbeş Türkleri Osmanlıdan önce Balkanlara yerleşmiş ve buraların Türkleşmesinde önemli katkı sağlamışlardır. Yalnız Torbeşler, kültür ve dil bakımından Türklerden biraz farklıdır. Ancak kendilerini Türklere yakın hissederler. Türkler de kendilerini onlardan ayırmazlar. Makedon yönetimi ise Torbeşleri Türk olarak kabul etmez. "Makedonya Cumhuriyeti Yönetimi Türklere Yönelik Baskı ve Zulüm Rejimi Uyguluyor", **Yeni Batı Trakya**, sayı:140(Eylül-Ekim 1996), s.15. Torbeşlerin sayıları 1953'de 1591, 1961'de 3002, 1971'de 1248, 1981'de ise 39.555'tir. Makedon siyaseti Torbeşler üzerinde etkili olmaya başladı ve zaman içinde bazı Torbeşler Türklerden kendilerini ayrı görmeye başladılar. Böylece her ikisi de Müslüman olan ve tarihi ve kültürel bağları bulunan Türkler ve Torbeşler bölünmüş olmaktadır. Nazif Mandacı-Birsen Erdoğan, *Balkanlar'da Azınlık Sorunu, Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış*, SAEMK, Ankara, 2001, s.86. Makedonya Türkleri Doğu ve Batı Makedonya Türkleri şeklinde siyasi, sosyal ve kültürel olarak da birbirinden ayrılmaktadır. Doğu Makedonya Türkleri Torbeşler, Batıdakilerden daha zor şartlar altındadırlar. Bilinçli olarak bazı hizmetlerden geri bırakılmışlardır. Böylece Torbeşler Türk kimliğinden uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır. Necati Çayırılı, "Makedonya Türkleri", Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.444.

⁷⁰ Hugh Poulton, *Balkanlar Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler*, Sarmal Yay, İstanbul, 1991, s.100-101.

⁷¹ İdareciler milli kimliklerini unutturmak için Türkleri, İslamiyet'e mensup diğer uluslarla birlikte Müslüman olarak adlandırmışlardır. Türk nüfusunun azalmasında iki önemli faktör vardır. Bunlar, asimilasyon ve göçtür. Türkler, evlilik yoluyla etnik kimliğini yitirebilmektedir. Türklerle Arnavutlar arasında özellikle dinsel yakınlık ve evlenme yoluyla gerçekleşen "Arnavutlaşma" Balkanlar'da sıkça rastlanan "etnik kimlik kaynaması"nın örneklerinden birini oluşturmaktadır. Ayrıca geçmişte olduğu gibi bugün de göç az da olsa devam etmektedir. Çayırılı, a.g.m., s.445.

ayrımcılık Makedonlar ve Arnavutlar arasında giderek artarken en fazla itaatkar, yurttaşlık bilincinde olanların ise Türkler olduğu ortaya çıkmıştır.⁷²

Makedonya kamu kuruluşlarında çalışan Türkler 1997’de 1999 iken, 2000’de 1796’dır. Makedon ve Arnavutlar’da artış görülürken Türkler’de tam tersi olmuştur. Sonuçta Makedonlar ve Arnavutlar Makedonya’nın ezici çoğunluğa sahip iki topluluğudur. Siyasi temsiliyette çoğunluğa sahip Makedon ve Arnavutlukların kendi yandaşlarına kamu kuruluşlarında iş imkanı sağlaması doğal gözükmemektedir.⁷³

20. Makedonya Türklerinin Nüfusu

93 Harbi bozgunu, Balkan Türklerinin kitleler halinde anavatan kabul ettikleri Anadolu’ya göçün başlangıcı sayılabilir. Müslüman Türk nüfus yüzyıllar boyu Osmanlı hakimiyetinde huzur içinde buralarda yaşamış olmalarına rağmen buranın otokton halkı olamamıştır. Diğer taraftan gayr-i Müslim tebaa da sanki bir gün gelecek Türkleri buradan kovacağız düşüncesini şuuraltında saklamış, nitekim 1877-78 Osmanlı Rus harbi, Balkan savaşları ve I. Dünya Savaşı sonunda önemli bir kısım Türk kitlesini Anadolu’ya sürmüştür. Bununla da yetinilmemiş ve mütemadiyen yapılan baskılar sonucu günümüze değin göçler devam edegelmiştir.

Makedonya’daki Müslüman Türk nüfusa baktığımızda buranın, Osmanlı hakimiyetinden çıkmasından evvel Türk nüfusun toplam nüfusun yarısını oluşturduğunu görüyoruz. 1904 yılında Makedonya’da 1.508.508 Müslüman Türk nüfus mevcuttur.⁷⁴ Makedonya genel müfettişi Hilmi Paşa’nın 1904 yılı raporuna göre de Makedonya’da çoğu Türk, azı Arnavut 1.397.000 Müslüman, 869 bin Bulgar, 128 bin Arnavut, 307 bin Rum ve 100 bin Sırp yaşıyordu.⁷⁵ Bundan sonra Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve daha sonraki ismiyle Yugoslavya Krallığı döneminde Türklerin gördüğü baskı neticesi Türkiye’ye göçler devam etmiştir. II Dünya Savaşı sonrası Türkiye’nin Batı bloğunda yer

⁷² Şule Kut, “Bağımsız Makedonya: Altıncı Yıl Krizleri”, Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler (1990-1996), haz., İsmail Soysal-Şule Kut, OBİV, İstanbul, 1997, s.181.

⁷³ Çayırılı, a.g.m., s.448.

⁷⁴ Ömer Turan, “Makedonya ve Bulgaristan’da Çıkan Türkçe Süreli Yayınlar”, **Avrupa’da Türkçe Yayınlar Sempozyumu(Ekim 1996)**, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay, Amsterdam, 1996, s.39; Oktay, a.g.m., s.130.

⁷⁵ Turan, “Makedonya’da Türk Varlığı ve Kültürü”, s.22.

alması, Türklerin üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Türkler, Yugoslav otoriteler tarafından tehlike olarak görülmeye başlandı. 1948'de gerçekleştirilen nüfus sayımında bu baskı neticesi Türk azınlık kendisini Arnavut olarak kaydettirdi. Ancak Yugoslavya'nın komünist bloğundan atılması işleri tam tersi yöne çevirdi. Arnavutlukla da ilişkisi bozulan Yugoslavya'da bu kez Arnavutluklar şüpheli görülmeye başlandı ve bir çok Arnavut kendisini Türk olarak kaydettirdi.⁷⁶ Nihayetinde Türkiye ile Yugoslavya arasında 1952 yılında serbest göç anlaşması imza edildi. Anlaşma, Türk azınlığın Makedonya'daki varlığına büyük darbe oldu. 1953'de de 1948 de olanın tam tersi durum yaşandı. 1953 Balkan Paktı'na Yugoslavya ile Türkiye, Türklerin gönüllü göç edebilmelerine olanak sağlayan bir madde koydular. Bu madde pek çok Arnavut ve Çingenenin kendini Türk olarak yazdırmasına vesile oldu ve Türk nüfus yeniden yükseldi. Böylece 1953'den 1960'a kadar olan sürede 151.812 kişi Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç etti. Tabii bunların arasında Arnavutlar da vardı. 1948'de Türk nüfus Yugoslav'da 95.940 iken 1953'de aşırı yükselerek 203.938'e çıkmıştır. 1960'da da Yugoslavya'da 131.481 Türk kalmıştı.⁷⁷ Makedonya İstatistik Kurumu'nun verilerine göre 1953 ve 1961 nüfus sayımlarında 72.457 Türk Makedonya'dan göç etmiştir. Başka bir kaynağa göre ise 1956 sonunda 150 bin Türk gönüllü olarak Makedonya'ya göç etmiştir.⁷⁸ 1971 nüfus sayımına göre Yugoslavya'da 108.552, 1981 sayımına göre ise 101.292 Türk mevcuttu. Bunların 87.691'i Makedonya'da yaşıyordu. 100 binli rakamların geçtiği yerde nüfusun 10 binlere düşüşü dramatiktir. Nitekim bu düşüş politik nedenlerle izah edilebilir. 1974 anayasası Kosova'ya geniş bir özerklik tanımıştı ve bu bölgenin yerli ve çoğunluk halkı olan Arnavutlara çok büyük ayrıcalıklar tanımıştı. Bir Arnavut olmanın verdiği avantajlara karşılık Türk kökenli olmak dezavantajlı olmuştu. Bununla birlikte aynı dinden olmanın getirdiği ve Türkler için büyük bir tehlike olan Arnavutlaşma olgusu yaşandı. Bir çok Türk azınlık kendisini Arnavut olarak yazdırdı.⁷⁹

⁷⁶ Oktay, a.g.m., s.141.

⁷⁷ Kut, a.g.e., s.228.

⁷⁸ Erdoğan Saraç, "Makedonya", **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan 1995), s.287; Nazif Mandacı-Birsen Erdoğan, Balkanlar'da Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış, SAEMK, Ankara, 2001, s.81-82.

⁷⁹ Madacı-Erdoğan, a.g.e., s.81; Kut, a.g.e., s.229; Sosyalist Makedonya Cumhuriyeti'nin(SR) nüfusu 1981 nüfus sayımına göre 1.912.257 idi. Aynı nüfus sayımına göre Makedonya'da 1.281.195 Makedonyalı, 377.726 Arnavut, 44.613 Sırp, 39.555 Müslüman, 47.223 Çingene, 86.691 Türk ve 7190 Ulah vardı. Geri kalanlar başka etnik gruplardan oluşuyordu. Poulton, a.g.e., s.57.

Arnavutlar, diğer Müslüman azınlıkları içinde eritme potansiyeline sahipken, Makedonya da aynı şekilde ülkedeki azınlıkları Makedon gösterme eğilimi vardır. Bu bakımdan Makedon nüfus istatistikleri güvenilirlikten uzak olmuştur.⁸⁰

1991'e geldiğimizde ise resmi rakamlar Makedonya'da 97.416 Türk'ün var olduğunu gösteriyor ki bu sayımı Arnavutlar boykot etmişlerdir. 1994 nüfusu sayımında Türkler 81.615 tir. Bu kadar kısa süre için de 15 bin civarında Türk nüfusuna ne olduğu açıklanamamaktadır. Burada karşımıza demokratik dönemle birlikte yükselen Makedon milliyetçiliği çıkmaktadır. Makedonya, etnik çeşitliliğine rağmen Makedon milletini fazla göstererek üniter bir Makedon devleti oluşturma eğilimindedir. Makedonya Türkleri ise kendilerinin, resmi rakamların aksine sayılarının 170 ila 200 bin arasında olduğuna inanmaktadırlar(Türk Demokrat Partisinin yaptığı araştırmaya göre).⁸¹

Türklerin yoğun olarak yaşadıkları yerlere baktığımızda ise bunlar; Makedonya'nın batısında Gostivar, Kalkandelen (Tetovo), Ohri, Struga, Kırçova, Debre, Üsküp ile Makedonya'nın doğusunda Köprülü, Valandova, Usturumca, Radoviç ve İştip kazalarıdır. Temmuz 2000 itibariyle de Makedonya'nın nüfusu 2 milyon 50 bin civarındadır. Toplam nüfusun oransal olarak da Makedonlar %67, Arnavutlar %21, Türkler %5 ve Torbeşler ise %3.5'ini oluşturur.⁸²

⁸⁰ Toplu halde Makedonya'da Türklerin nüfus durumu resmi rakamlarla şöyledir. 1953'de 203.938, 1961'de 131.481, 1971'de 108.552, 1981'de 86.591, 1991'de 97.416, 1994'de 81.615. Saraç, a.g.e., s.287; Ömer Turan ise farklı rakamlar veriyor. 1981'de 88.591, 1991'de 78.880, 1994'de 87.019. Ömer Turan "Makedonya'da Türkler", Makedonya Sorunu Düünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.171. Makedon komünist yöneticiler nomenklatura dedikleri diğer Müslüman grupların Arnavutlar içinde asimile olmalarını her zaman bir tehdit unsuru olarak görmüşlerdir. Makedon İstatistik Kurumu'na göre Arnavutlar özellikle Tetovo, Gostivar, Struga ve Kiçevo civarındaki Türkleri Arnavutlaşmaya zorlamışlardır. 1987'de Makedonya Komünist Partisi Merkez Komitesi Arnavut milliyetçiliğinin Türkleri Gostivar'dan kitleler halinde göçe zorladığını açıklamıştır. Mandacı-Erdoğan, a.g.e., s.82-83.

⁸¹ Saraç, a.g.m., s.287; Turan, "Makedonya ve Bulgaristan'da Çıkan Türkçe Süreli Yayınlar", s.40. 1991 sayımında Müslüman Torbeşler, Türk olmadıkları, Müslüman Makedonlar oldukları gerekcesiyle bu sayımda ayrı bir Müslüman kategoride sayılmışlardır. Bu da Türk azınlığın tepkisini çekmiştir. Kut, a.g.e., s.31. 1991 nüfus sayımlarında alınan tüm siyasi tedbirlere rağmen Torbeşlerin bir çoğu kendini Türk olarak yazdırdı. Önceden Arnavut yazılan bazı Türkler de bu sayımda yeniden Türk olarak yazıldı. Böylece Türklerin sayısında bir artış gözlemlendi. Bunun yanında ülkede, Makedonlara göre 600 ila 800 bin Arnavut(Arnavutlara göre ise bu rakam 900 bin ila 1 milyon arasındadır), 1 ila 1 milyon 200 bin arasında Makedon yaşamaktadır. İlker Alp, "Makedonya Üzerindeki Mücadeleler ve Makedonya Cumhuriyeti", Makedonya Sorunu Düünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.89.

⁸² M. Murat Hatipoğlu, "Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyetinin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri (1991-2000)", Balkan Diplomasisi, der., Ömer E. Lüttem-Birgül Demirtaş Coşkun, ASAM, Ankara, 2001, s.167; Turan, a.g.m., s.40.

1996'da yapılan idare-bölge düzenine göre Makedonya'da toplam 123 belediyeden sadece 30'unda Türkler bulunmaktadır. Makedonya Türk azınlığın ileri gelenlerinden Demokratik Müslüman Partisi genel başkanı Tevfik Kadri'ye göre ise rakamlar gerçeği yansıtmamakta, Makedonya'da 200 binin üzerinde Türk yaşamaktadır.⁸³

21. Makedonya Türklerinin Hukuksal Durumu

Yugoslavya'da 21 Şubat 1974 tarihli anayasa, etnik grupların durumuna açıklık getirmiştir. Bu anayasa, Yugoslav halk ve milletlerinden bahsetmekte, etnik grupların haklarını sıralamaktadır. Buna göre insanlar, milliyet, ırk, dil, din, eğitim, sosyal durumlarına bakılmazsızın yasalar önünde eşittir. İşte Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti anayasası da bu eşitliğe binaen Makedon, Arnavut ve Türklerin kurucu halk olarak nitelendiği bir anayasaydı.⁸⁴ 1974 anayasasıyla dil kullanımında da geniş haklar getirildi. Buna göre Yugoslavya'nın tüm cumhuriyetlerinde ve özerk bölgelerinde tüm halklar ve milletler kendi dillerinde serbestçe eğitim yapabilirler. Bütün toplulukların dil ve alfabeleri eşittir.⁸⁵

Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte 1989'da yapılan bir anayasa değişikliği ile Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti(SR), Makedonya halkının ulus devleti olarak yeniden tanımlandı. Önceden belirttiğimiz gibi Makedonya, Makedon, Arnavut ve Türklerin devleti şeklindeydi. Yugoslavya'nın dağılması ve artan milliyetçilik cereyanları Makedon ulusçuğunun da saldırgan bir hal almasına neden oldu.⁸⁶ Yeni kabul edilen bu anayasa ile Makedonya'da Arnavutlar, Türkler, Ulahlar ve diğer gruplar ülkede yaşayan eşit haklara sahip azınlıklar(milliyetler) olarak tanımlanır.⁸⁷

⁸³ Çayırılı, a.g.m., s.445.

⁸⁴ F. W. Carter, "Türk Hakları", Dünya'da Türkler, ed., Margaret Bainbridge, çev., M. Harmancı, Say Yay, İstanbul, 1995, s.274; Oktay, a.g.m., s.137; Birgül Demirtaş Coşkun-Emir Türkoğlu, "Makedonya Bıçak Sirtında: Balkanların Eski Model Ülkesi Yeni İstikrarsızlık Unsuru mu?", Makedonya Sorunu Dünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.123.

⁸⁵ Carter, a.g.m., s.279.

⁸⁶ Poulton, a.g.e., s.64,102.

⁸⁷ Coşkun-Türkoğlu, a.g.m., s.124-125; Turan, "Makedonya'da Türkler", s.168. 17 Kasım 1991'de yürürlüğe giren 134 maddelik yeni Makedonya Cumhuriyeti anayasası, devleti egemen, bağımsız, demokratik ve sosyal bir devlet olarak tanımlanmaktadır. Çiğdem Ülker, Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara, 1998, s.11. Makedonya anayasası etnik grupları tanımlamak için milliyet(National Minority) terimini kullanır. Bu, çok uluslu bir devletin içinde var olan bir ulusal topluluk anlamını taşır. Yani ulusal azınlık, bir devletin dışındaki bir başka devlete etnik olarak bağlı olan

Bu anayasa etnik grupların haklarını şöyle tanımlar: Milliyetler kimliklerini ve ulusal özelliklerini geliştirirler, Makedonya Cumhuriyeti milliyetlerin, etnik, kültürel, dinsel kimlikleriyle dillerini korumayı garanti eder, milliyetler kendi kimliklerini ifade, teşvik ve geliştirmek için kültür, sanat, bilimsel vs. başka dernekler kurma hakkına ve kendi anadillerinde ilk ve orta öğrenimlerini görme hakkına sahiptir.⁸⁸

Tüm bu verilen anayasal haklara rağmen bu yeni anayasaya itirazların temelinde anayasanın, Makedon milletinin ulus devleti olarak kabul edilmesi gelmektedir.⁸⁹ Ancak 1991 anayasası yurttaş hak ve özgürlükleri açısından ve azınlık hakları bakımından liberal bir anayasa olma özelliği taşır.⁹⁰

Bağımsız Makedonya Cumhuriyeti'nde Makedonlar'da, toplam sayıları kendilerinin sayısına eşit olan diğer azınlık gruplarını, küçük birer azınlık olarak görme eğilimi hakim olmuştur. Makedonlardan sonra gelen ve nüfus olarak en büyük ikinci grubu oluşturan Arnavutlar ve Türkler, bu durumdan hiç de hoşnut değillerdir. Kendilerine ikinci sınıf insan muamelesi yapıldığını düşünmektedirler. Üstelik devlet kademeleri de artık Makedonlarca işgal edilmeye başlanmıştır.⁹¹ Resmi rakamlara göre 500 bin civarında(Arnavutlara göre ise 700-800 bin civarında) olan Arnavutlar için anayasa ile ikincil konuma düşmek kabul edilemez bir durum olmuştur. Ülkede azınlık statüsünde olmayı kabullenemeyen Arnavutlar ve Türkler azınlık hakları meselelerinde birlikte hareket etmektedir. Bu ise, Makedon yönetiminin bu iki gruba karşı sert önlemler almasına neden olmaktadır.

Makedonlara göre Arnavutlar, 1991 anayasasına göre verilen hakların dışında ayrıcalıklar peşindedir. Türkler ise yapılan anayasasının uygulanışı yönünde itiraz etmektedirler. Üsküp'te "Sosyolojik, Siyasal ve Hukuksal Araştırmalar Enstitüsü'nün Etnik İlişkiler Merkezi"nce yapılan araştırmada azınlıklara sorulan, "Makedon devletini

bir topluluk demektir. Makedonyalı Türkler de, devletin kurucu unsuru olmaktan çıkarılarak azınlık durumuna düşürülmekten hoşnut değillerdir. Ülker, a.g.e., s.17.

⁸⁸ Ülker, a.g.e., s.12.

⁸⁹ Şule Kut, "Bağımsız Makedonya: Altıncı Yıl Krizleri", Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler (1990-1996), haz., İsmail Soysal-Şule Kut, OBİV, İstanbul, 1997, s.190.

⁹⁰ Kut, Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik, s.28.

⁹¹ Turan, "Makedonya'da Türk Varlığı ve Kültürü", s.23; Ülker, a.g.e., s.17. Türkler, ana devleti olduğundan dolayı Makedonya'nın asli unsuru sayılmamaktadır. Ancak hukuksal olarak tüm vatandaşlık haklarına sahiptir. Türkler, Makedonya devletine fiilen bağlı sayılmaktadırlar, hukuken değil. Ülker, a.g.e., s.20.

ne derece kendilerinin gördüğü” sorusuna verilen cevapta, Türklerin Arnavutlardan farklı bir yaklaşım içinde olduğu görülür. Türklerin %90’ı kimi haksız uygulamalara rağmen kendilerini Makedonlarla eşit vatandaşlar olarak görmektedirler. Arnavutların ise %42 si kendini ikinci sınıf vatandaş olarak görüyor. Türklerin %80’i gibi yüksek bir oranı da ayrımcılığa tabi tutulmadığını düşünmektedir. Sonuçta Türklerin, Makedon yasalarına uyan, itaatkar, uyumlu bir azınlık olduğu ortaya çıkmaktadır.⁹²

22. Makedonya Türklerinin Siyasi Teşekkülleri

Yugoslavya’nın dağılmasıyla birlikte Makedonya’da 11 Kasım 1990’da ilk çok partili seçim düzenlendi. 8 Ocak 1991’de Makedonya Parlamentosu ilk toplantısını yaptı ve 27 Ocakta son Makedonya Federe Cumhuriyeti’nin de başkanı olan Kili Gligorov cumhurbaşkanlığına getirildi.⁹³ Yerel seçimler ise Kasım 1996’da yapıldı. Normalde 1994’de yapılması gereken seçimleri Makedonya Hükümeti, daha önemli meselelerle uğraştığını vurgulayarak iki sene süreyle erteledi. Ancak 1996’nın sonunda Makedonya Parlamentosu yeni “Belediyeler Yasasını” ve yeni “Yerel Seçimler Yasası”nı çıkarmayı başarmıştır.⁹⁴ Makedonya Türklerinin biricik siyasi temsilcisi olan Türk Demokratik Partisi ise kendi imkanlarıyla yerel seçimler 96’ya kendi başına 12 belediye başkanı adayı ile, hükümet ortağı Arnavut Refah Partisiyle de belediye meclis üyeliği için koalisyonla katılmıştır. Seçim sonucunda ise TDP adayı hukukçu Nevaip İsmail, Merkez Jupa’nın ilk seçilen belediye başkanı oldu. Kazanılan bu bölge de, Torbeş Türklerinin Türk dilinde eğitim mücadelesi verdiği ve dolayısıyla Makedon hükümetinin Türk milli kimliğini tanımadığı yerdir. TDP, Merkez Jupa’da elde ettiği başarıyla hükümete galebe çaldı. Seçimlerin genelinde TDP, Makedonya’nın tüm belediyelerinde toplam 1902 belediye meclis üye sayısının 42’sini kazandı. 1990 yerel seçimlerinde bir sandalye kazanmış olan TDP, 1996’da bunu 42’ye çıkararak kısa zaman içinde partinin siyasallaşmasını sağlamıştır.⁹⁵

⁹² Mandacı-Erdoğan, a.g.e., s.83.

⁹³ Hatipoğlu, “Kuruluşundan Günümüze Makedonya”, s.168. Yugoslavya’da cumhurbaşkanı çoğunluk milletten seçilirse başbakanlar sırayla azınlıklardan seçilmektedir. Makedonya Türklerinden Firuz Demir , Makedon meclisinde başkan yardımcılığı yapmıştır. Carter, a.g.m., s.278.

⁹⁴ Erdoğan Saraç, “Makedonya Yerel Seçimler 1996 ve Nüfus Sayımı İle İlgili Nihai Veriler, **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1812.

⁹⁵ a.g.m., s.1813-1814.

Devlet kademlerinde olduğu gibi parlamentoda da Makedonlar %85 gibi bir çoğunluğu ellerinde tutmaktalar. Ancak burada Makedonya'daki seçim sisteminin adaletsizliği üzerinde durmak gerekir. Bu sistem mümkün mertebe azınlıkların meclise girmelerini engellemek üzere hazırlanmıştır. Hatta diyebiliriz ki bu kanun, sosyalist Makedonya döneminden kalmadır. Türklerin yoğun olarak buldukları yerler iki ayrı seçim bölgesine taksim edilerek oyları dağıtılmaktadır. Türklerin yoğun olarak bulunduğu Batı Makedonya'nın bazı yerlerinde 1 milletvekili için 17 bin oy gerekirken dağınık olduğu yerlerde ise 3 bin beş yüz oy ile bir milletvekili seçilebilmektedir. Dolayısıyla Türk nüfusun kesafetine göre seçim bölgeleri belirlenmiş olmaktadır. Başta Türkler olmak üzere diğer azınlıklar, Makedonya'nın bütün halinde "tek bir seçim bölgesi" kabul edilmesini ve böylece nüfusları oranında parlamentoda temsil edilebilmeyi istemektedir.⁹⁶

Makedonya Türklerinin siyasal eğilimlerine baktığımızda ise, temelde ikiye ayrıldıklarını görüyoruz. Liberaller ile Türk-İslam anlayışına bağlı milliyetçiler. Azınlık hakları söz konusu olduğunda ise her iki taraf da görüş birliği içersindedir. Yugoslavya'nın dağılmasına yakın milliyetçi eğilimler yükselmiştir. Bu durum siyasal partilerin de aşırılığa kaçmasına neden oldu. 1990'daki Makedonya seçimlerinde parlamentodaki grupların çoğunun milliyetçi partiler olduğunu görüyoruz. Makedonya Cumhurbaşkanlığı Konseyi eski üyesi Fahri Kaya, bu durumun Türkleri kaygılandırıldığını dile getiriyor. Bu, azınlık haklarının da kısıtlanmasına neden olmaktadır. Daha önce Makedon Millet meclisinde Türkler 15 milletvekili ile temsil edilirken, son seçimlerde bu rakam sıfırlanmıştır.⁹⁷

23. Makedonya'da Siyasi Partiler

230. Türk Demokratik Partisi

⁹⁶ Turan, "Makedonya'da Türk Varlığı ve Kültürü", s.24-25; Saraç, "Makedonya", s.288. Turgut Özal, Makedonya Cumhurbaşkanı Kili Gligorov'a yaptığı baskı sonucu 1990 seçimlerinden sonra bir Türkü kültür bakanı seçirtmiştir. Ancak aradan çok geçmeden 1991'de görevden alınmıştır. Türkler Makedonya'nın hiçbir belediyesinde %15 in üzerinde nüfus yoğunluğuna sahip değildir. Türklerin yansı kadar bile olmayan Sırlar, Çingeneler, Boşnaklar bile parlamentoda temsil edilebilmekteyken Türk azınlık, yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı temsil edilememektedir. Turan, "Makedonya'da Türkler", s.172.

⁹⁷ Fahri Kaya, "Yugoslavya Türkleri Tehlikede", **Yeni Batı Trakya**, sayı:104(Kasım-1991), s.30. Burada, yeni kurulan ve bir dernek görünümünde olan Türk Demokratik Birliği'nin dağınıklığı, tecrübesizliği ve seçim adaletsizliği etkili olmuştur. Saraç, "Makedonya", s.288.

Makedonya'ya demokrasinin gelmesiyle Türkler de bundan faydalanmak, dilini, dinini, refahını, kültürünü, töresini, ulusal çıkarlarını, temel hak ve hürriyetlerini savunmak amacıyla yola çıktı ve 1.7.1990 tarihinde temelde bir dernek statüsünde ve Avni Engüllünün kurucu başkanlığında Türk Demokratik Birliği'ni kurdular. Mugbil Beyzat bir yıl süreyle TDB'nin geçici başkanlığını yürüttü. Bu siyasi dernek, 1990'da yapılan ilk genel seçimlere katılmış ancak, dağınıklık, tecrübesizlik ve seçim yasasının adaletsizliği dolayısıyla bir başarı elde edememiştir.⁹⁸ Bu dönem, Makedonya'daki etnik grupların kimliklerinin de daha belirgin hale geldiği ve TDB'nin siyasal bir kimliğe büründüğü dönem oldu. Bu siyasi süreç içerisinde TDB, 27.6.1992 tarihinde ikinci genel kurultayına gitti ve Türk Demokratik Birliği, Türk Demokratik Partisine dönüştü. Bundan sonra Erdoğan Saraç genel başkanlığa getirildi.⁹⁹ Ancak Türkler, ilk siyasal teşkilatlanma tecrübelerini yaşarken aynı zamanda aralarında iç çekişmeler de başladı. TDP kurulduktan sonra partiye muhalif kimseler başta Mugbil Beyzat, Kamuran Tahir, Güner İsmail gibi kendilerini eski Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'ne ve sonrasında kurulan Makedonya Cumhuriyeti'ne adapte etmiş kişiler sosyalist bir çizgide siyaset yapmaya başladılar.¹⁰⁰

TDP, 1994 Makedonya genel seçimlerini tek başına 59 milletvekili adayı çıkararak katılmayı başarmış ancak meclise bir milletvekili gönderebilmiştir. Seçim öncesi Arnavut ve Makedon partilerden seçim ortaklığı arayan TDP, aradığını bulamamıştır. Ancak seçimlerin ilk turunda 8 milletvekili adayının 2. tura yükselebilmesi büyük başarı olmuş ve bu başarı diğer partileri de şaşırtmıştır. Seçim yasasındaki adaletsizliğe rağmen Türklerin 1 milletvekili çıkarması Türk azınlığa adeta bir bayram havası yaşatmıştır.¹⁰¹

1996 yerel seçimlerine gelindiğinde ise TDP, 2 belediye başkanı ve 17 belediyede 44 belediye meclis üyesi çıkarmayı başardı.¹⁰² TDP'nin siyasal uğraş verdiği alanların başında, uluslararası insan hakları kuruluşlarının da yakından takip ettiği Merkez Jupa (Zupa) olayı oldu. TDP, kesinlikle Torbeş tabirini kabul etmemektedir. Bilindiği gibi bu

⁹⁸ Saraç, "Makedonya", s.288; Turan, "Makedonya'da Türk Varlığı ve Kültürü", s.24; (<http://www.tdp.org.mk/Tarihce/Tarihce.htm>). Mugbil Beyzat'ın Makedonya Sosyal Demokratik Partisi'nden milletvekili adayı olması Türk seçmenini üzmüştür. Beyzat daha sonra görevinden alınmıştır. Saraç, a.g.m., s.288. Nüfus İtibariyle Türklerin, 7 sandalyeye sahip olmaları gerekir. Çayırılı, a.g.m., s.446.

⁹⁹ (www.tdp.org.mk/Tarihce/Tarihce.htm); Saraç, a.g.m., s.288. TDP'den önce Türklerin kurduğu, "Makedonya Türkleri Demokratik İttifakı" adlı teşkilatın ismi de geçiyor. Mandacı-Erdoğan, a.g.e., s.84.

¹⁰⁰ Turan, a.g.m., s.24.

¹⁰¹ Saraç, a.g.m., s.288. Ancak TDP, din birliği esasına dayalı ve Müslümanları bir çatı altında toplanmayı hedefleyen Kenan Mazlami'nin genel başkanı olduğu "Demokratik Eylem Hak Yol Partisi" ile ittifak yapmıştır. Turan, a.g.m., s.24; Saraç, a.g.m., s.288.

¹⁰² (www.tdp.org.mk/Tarihce/Tarihce.htm)

bölgede Makedon hükümeti Torbeş Türklerini zorla Makedonca eğitimi dikte etmek istemektedir. Bu olayda TDP, işi Türkiye'ye toplu göç tehdidine kadar götürdü. Parti içinden de Torbeşlerin hakları yeterince savunulmadığı eleştirisi geldi. Ancak TDP genel kurulu, başkan Saraç'ın arkasında olduğunu göstererek Parti içi muhalefet susturuldu. TDP, Torbeşlerin Türkçe eğitim haklarının her zaman arkasında durmaya ve savunmaya devam edegelmiştir. TDP'nin Türklerin haklarını aramada mücadele verdiği diğer husus, Yugoslavya'dan göç edenlerin geride bıraktığı mallarını tekrar elde edebilmesine yönelik mücadele oldu. Türkler göç ederken bağlı oldukları belediyeye geride bıraktıkları malları hususunda hiçbir hak talep etmeyeceklerine dahil imza atmışlardı. TDP, Makedonya Cumhuriyeti döneminde bu meselenin takipçisi oldu. Türklere ait malların geri iade edilmesi için uğraş verdi ancak hükümet, kamulaştırılmış mallardan ancak Makedon vatandaşların faydalanabileceği hükmünü getirdi.¹⁰³

Türkiye ile olan ilişkilerine gelince, zaman zaman Türk yetkililerin Makedonya'yı ziyaretleri Türk azınlığa bir destek ve moral gücü kazandırmaktadır. Makedonyalı Türkler, Türkiye'den Makedon devlet kurumlarına daha etkin ve fazla sayıda katılabilmek için yardım beklemektedirler. Ancak Makedonya'da Türkler, varlığını hissettirmeye, vatan olarak Makedonya'yı kabul etmeye ve Türkiye'ye göçün kesinlikle önünde durmaya çalışmaktadır. Saraç bir konuşması; *"Anavatanımız Türkiye Cumhuriyeti Kalbimizde Taht Kurmuştur. Bu tahtı yıkmak isteyenler kim olursa olsun bizim gerçek düşmanımızdır. Biz büyük Türk milletinin bölünmez bir parçasıyız anavatanımıza yürekten bağlıyız"* şeklinde olmuştur. Bu, Makedonya'daki Türk varlığının anlamını, misyonunu göstermesi bakımından öz bir ifadedir.¹⁰⁴

1999 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde TDP, Boris Traykovski'yi destekleyerek seçimi kazanmasına yardımcı oldu. 2002 parlamento seçimlerinde ise TDP, diğer azınlık partilerinin bir araya gelip "Makedonya İçin Birlikte Koalisyonu" ittifakında yer aldı. Bu seçimlerde TDP, 2 milletvekili ile hükümette çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığında bakan vekilliğini almayı başardı. Bu üst görevlerin yanında Makedon televizyon ve radyosunda, Kültür ve Tarım Bakanlığı'nda cumhuriyet düzeyinde yöneticilik, Maliye

¹⁰³ Mandacı-Erdoğan, a.g.e., s.85-86.

¹⁰⁴ Çayırılı, a.g.m., s.447; Nefi Demirci, "Makedonya, Kosova, Kerkük", **Orkun**, sayı:98(Nisan 2006), s.1. TDP başkanı Erdoğan Saraç Makedonya'daki Türk varlığını, Osmanlı'nın Balkanları anavatan olarak bilmesi ve 5,5 yy süren varlığının bir sonucu olarak tarif etmektedir. Ülker, a.g.e., s.17.

Bakanlığı Vergi İdare Dairesi'nde, M.C. Merkez Halk Bankası'nda, Anayasa Mahkemesi ve Cumhuriyet Yargıçlar Konseyi'nde birer temsilci elde etti.¹⁰⁵ En son 5.4.2003'te Ohri'de yapılan TDP'nin 5. olağanüstü kurultayında parti, yeni program ve tüzüğünü kabul etti. Bu tüzük ve programla TDP, daha çağdaş ve demokratik düzeye erişti. Yeni tüzük, "Entelektüel Konsey" ve "Kadınlar Aktiv" teşkilatlarının kurulmasını öngörmektedir. Bu yapıların parti içi etkileşimi ve koordinasyonu arttıracığı düşünülmektedir.¹⁰⁶

Son olarak Makedonya Türklerinin içte yaşadığı ayrılıklardan bahsetmek yerinde olur. Özde milli düşünce ve çıkarlarda birlik olmakla beraber, Türklerin düşünce yapılarında farklılıkların olduğunu görüyoruz. Bu bakımdan sık sık Türklerin birlik ve beraberlik içinde olmaları gerektiği siyasiler tarafından dile getirilir. Örneğin 30.6.2000'de yapılan TDP kurultayında savunulan düşünce, Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim- Kültür ve Sanat Merkezi (Vakfı) başkanı Hamdi Hasan ile TDP genel başkanı Erdoğan Saraç arasındaki görüş ayrılıklarının giderilmesi halinde Türklerin, Makedon Millet Meclisinde daha güçlü bir şekilde temsil edilebileceğidir. Aynı şekilde TDP'den başka 1999'da kurulan "Türk Hareket Partisi" ile 2000'de kurulan "Demokratik Müslüman Partisi" Türk partilerinin birlikte hareket etmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Türk azınlığın Makedonya'da varlığını sürdürebilmesi davasında her iki muhalif grup birbirini suçlayarak davaya ihanet ettiğini söylemektedir. TDP merkezli siyasette taraftar olanlar Müslüman Türk olarak nitelenirken, diğer tarafta TDP siyasetine muhalif, kendini Makedonyalı hissedenler kendini Makedonyalı Türk olarak görmektedir.

Makedonya'da Türklerin diğer teşkilatlarından Aziz Şen'in Grotivar'da kurduğu "Güven" Partisi¹⁰⁷ ve "Makedonya Türk Sivil Teşkilatlar Birliğinden" bahsedebiliriz.

¹⁰⁵ (www.tdp.org.mk/Tarihce/Tarihce.htm). TDP'den milletvekili Gayur Saraç ve Kenan Hasip'in yanı sıra Makedon Dahili Devrimci Örgütü-Makedon Ulusal Birliği Demokratik Partisi (VMRO-DPMNE)'den Adnan Kahil de milletvekili oldu. Oktay, a.g.m., s.149-150.

¹⁰⁶ (www.tdp.org.mk/Tarihce/Tarihce.htm)

¹⁰⁷ Demirci, a.g.m., s.1; Kut, Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik, s.37. TDP'den görüş ayrılıkları nedeniyle ayrılarak partiyi kurdu. Türk azınlığın birlik olmasının önündeki hastalık olan kişisel çıkarlar nedeniyle partiden ayrılmıştır. a.g.e., s.35.

24. Makedonya’da Dernekler

Bilindiği gibi Makedonya, Balkan Savaşları sonunda Osmanlı hakimiyetinden çıktı. Bu tarihten II. Dünya Savaşına kadar Türklerin siyasi organizasyonları olmadı. Yalnız siyasal değil sosyal, dil, eğitim, folklor gibi alanlarda da örgütlenmelerine imkan tanınmadı. Bu dönemde 1924’te Üsküpte “Sebat Futbol Klübünü”, 1937’de “Üsküp Türkleri Yardım Cemiyeti”nin kurulmasını sayabiliriz.¹⁰⁸

1940 sonrası dönemde artan Arnavut milliyetçiliği, Türklere Türkleşmiş Arnavut yaftasının vurulması ve göçler sonucu nüfusun azalması gibi olumsuzluklara rağmen Türkler, milli kimliklerini korumayı bilmişlerdir. İşte bu milli kimliği koruma düşüncesiyle bir kısım Türk aydını Makedonya’da Türklerin haklarını korumak ve geliştirmek, milli manevi değerlerine, örf ve adetlerine sahip çıkmak amacıyla 1942’de “Yücel” teşkilatını kurdu¹⁰⁹

Savaş sonrası Yugoslavya’da sadece Türk azınlığın haklarını korumak amacıyla ortaya çıkmış olan bu teşkilat, Doğu-Batı blokları arası rekabet ve Yugoslavya ile Rusya’nın çekişmesinin kurbanı oldu. Teşkilat aleyhine, Yugoslavya’nın devlet ve toprak bütünlüğünü hedef alan terörist ve casus bir örgüt ve temel amacının Türkiye ile birleşmek olduğu iddiasıyla hakkında soruşturma başlatıldı. Yücel teşkilatının içinde, teşkilat aleyhine ileri sürülen suçlamaları destekleyenler ve yönetimin yanında olanlarla, amaçlarının hiç de bölücülük ve terörizm gibi yasa dışı faaliyetler olmadığını savunan bir grup vardır. Birinci gruba girenler arasında Mustafa Karahasan, Yücel’in casus, terörist, anti sosyalist, anti Atatürkçü bir teşkilat olduğunu ileri sürmüştür. Bir de diğer taraf vardır. Yücel davasının failleri olarak 1948’de yargılanan ve hapis cezasına çarptırılan Muzaffer Hocaoğlu Yücelin ne olduğunu açıklıyordu; *“Biz herhangi bir istihbarat servisine hizmet edecek, arada Yunanistan ve Bulgaristan varken Türkiye ile birleşmesinin imkansızlığını göremeyecek kadar ahmak değildik. Amacımız özellikle ahalinin yüzde yetmişini bile Türklerin oluşturduğu Makedonya’nın bazı bölgelerinde Türklere tam eşitliğin verilmesini, toplumun her hücreğine katılımın ahali sayısına*

¹⁰⁸ Turan, “Makedonya’da Türk Varlığı ve Kültürü”, s.24.

¹⁰⁹ Çayırılı, a.g.m., s.448; Turan, a.g.m., s.24; Oktay, a.g.m., s.138.

orantılı olmasını sağlamaktı. Ancak aleyhte kimsenin ses çıkarmadığı monte edilmiş duruşmada, bize aklımızın bir köşesini bile işgal etmeyen büyük suçlamalar yüklendi.”¹¹⁰

Yine aynı davada suçlu bulunarak 7 yıl hapis yatmış Ahmet Yücel de:”*Davamızda haklı olduğumuzu bilmesine rağmen Yugoslavya’da yaşayan Türkler aramızda duramadılar. Bu da Balkan Savaşlarından bu yana Türk ahalinin sürekli haksızlığa uğramış olmasının sonucu halkın içine güçlü bir endişenin, hatta korkunun da diyebilirim işlenmiş olmasından kaynaklanmıştı. Geniş halk kitleleri dışında, rahatına düşkün, yönetimin elinde kuklalık yapmaktan başka bir işe yaramayan üç beş aydınınızdaysa, bize karşı tavır takınmalarından başka bir şey beklenemezdi.”¹¹¹ Türklere karşı bu komplonun kurulması, sosyalist Yugoslavya’da Türk varlığının yok edilmek istenmesi amacıyla hazırlanmış olduğu ve bunun sonucunda da 1950’de Yugoslavya’dan Türkiye’ye göç ile semerisini verdiği anlaşılmaktadır.¹¹²*

Bu davada Makedonyalı 17 Türk 1947’de vatana ihanetten suçlu bulundu. Kurucularından ve yöneticilerinden Şuayip Aziz Ali Abdurahman, Nazmi Ömer ve Adem Ali idam cezasına çaptırıldı. Bazıları da yıllarca hapse mahkum edildiler. Yine bu davada Makedonya Türklerinin Osmanlının varisleri olarak görülmesi, Türklere karşı bir antipati oluşmasına, Türk karşıtı söylemlerin güçlenmesine neden oldu. Bu nedendir ki 1948 sayımında çoğu Türk kendini Arnavut olarak yazdırdı.¹¹³

Komünizm döneminde Türklerin diğer teşkilatlarına gelince bu dönemde kültür-sanat derneklerinin kurulduğunu görüyoruz. Bunlar Üsküp’te “Yeni Yol” kültür sanat derneği”, “Orhan Veli Kanık” sanat klübü”, Kalkandelen’de “Yeni Hayat” kültür sanat derneği”, Gostivar’da “Güven” kültür sanat derneği, Ohri’de “Kardeşlik”, 1946’da “Zafer” kültür ve spor kulübü, 1948’de “Üsküp Türk Kültür ve Sanayi-i Nefise Cemiyeti”, “Altın Parmaklar”, “Yukarı Banyitsa” kültür sanat grubu(Gostivar belediyesi), “Kocacık” folklor grubu(Debre belediyesi), “Gönül” kültür-sanat derneği(Struga belediyesi), “Kardeşlik-Birlik” sanat derneği(Ohri belediyesi), “Kardeşlik” kültür-sanat derneği(Resne

¹¹⁰ Suat Ergüllü, “Yücel yada Fırsattan Yararlanmak”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:110-111(Mayıs-Haziran1992), s.36.

¹¹¹ a.g.m., s.36.

¹¹² a.g.m., s.37.

¹¹³ Oktay, a.g.e., s.138; Kut, Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik, s.228; Turan, a.g.m., s.24.

belediyesi), Bahçebosu köyü “Yeni Gün” kültür sanat derneği(Valandova Belediyesi) ve “Yeni Sevda” kültür sanat derneğidir. Bu kuruluşlar, Türk kültürünün geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması ve Türkleri bir çatı altında toplama amacıyla olmuşturlar. Ancak göç olgusu derneklerin faaliyetlerine darbe vuran önemli bir unsur olmuştur.¹¹⁴

Günümüzde ise Üsküp'te “Türk Kültür Merkezi”, “Türk İş Adamları Birliği”, Gostivar'da “Türk Aydınlar Cemiyeti”, Çalıklı'da “Bahar”, Konçe'de “Karacaoğlan”, Buçim'de “Aşık Veysel”, Radoviş'te “Zeyni Bey”, Dedeli'de “Ufuk”, Üsküp'te Matukat, Vrapçište “Millenium” ve Gostivar'da Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim, Kültür ve Sanat merkezi kuruluşları mevcuttur. Sonuncusu Makedonya'daki Türk kuruluşları arasında önemli bir yere sahiptir. Türk azınlığın eğitim, kültür ve sanat alanlarında seviyesini yükseltmek amacıyla 27.11.1997 yılında kuruldu. Başkanlarından Hamdi Hasan ve Fadıl Hoca yönetiminde Merkez, çeşitli kurslar, konferanslar, sempozyumlar düzenlemekte, yaptıkları araştırmalar sonucu kitap ve raporlar yayınlamaktadırlar. Ayrıca Makedonya'da okuyan Türk öğrencilerine ve Doğu Makedonya Türklerine burs sağlamak gibi hizmetleri de vardır.¹¹⁵

¹¹⁴ Turan, “Makedonya'da Türkler”, s.183; Türk kimliğini komünizme ve Slavlığa karşı korumuş olan Yücel Teşkilatı ayrıca Türkçe gazete çıkarmış, Türk okulları ve Türk öğretmeni yetiştirme kursları açmıştır. Çayırılı, a.g.m., s.449. Celal Tuna, “Türk Kültür ve Öğrenim Kurumları”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:78(Eylül 1989), s.33-34.

¹¹⁵ Çayırılı, a.g.m., s.449; Turan, a.g.m., s.183. Yukarıda Komünizm döneminde geçen dernek isimleri günümüz Makedonyası'nda tekrarlanmadı. ADEKSAM'ın yayınları arasında şunlar gösterilebilir. Fadıl Hoca(Proje Koordinatörü), Makedonya Devlet Organlarında, Kamu Kuruluşlarında ve Eğitim Sisteminde Türklerin Katılım Oranı İle İlgili Mukayese Çalışması, Gostivar, 2001 ve Hamdi Hasan, Makedonya'da Türkçe Eğitim ve Abdülhakim Hikmet Doğan, Üsküp, 1998.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YUNANİSTAN

Yunanistan, Balkanlar'da Osmanlı'dan en erken ayrılan devlet olmuştur. 1829 Edirne anlaşması ile bağımsızlığını kazanan Yunanistan'ın 1830 Londra Protokolüyle bağımsızlığı onaylanmış oldu. Bu tarihten sonra Yunanistan dış siyasetini Osmanlı Devleti aleyhine genişlemek üzerine kurdu ve 1947 Paris anlaşmasına dek beş kez genişledi. İlk kurulduğunda Peloponez yarım adasından müteşekkil küçük bir devlet olan Yunanistan, son genişleme halkasıyla Ege Denizi ve adalarının çoğuna hakim, Ege Makedonya'sı, Batı Trakya ve Arnavutluk sınırına değin geniş topraklara hakim oldu. Kaybedilen bu yerlerde geniş bir Müslüman nüfus hakimdi. Yunan yönetimine geçen bu Müslüman nüfusun statüsü de değişmiş oldu. Buradan 1913 Atina anlaşması, 1920 Yunan Sevri, 1923 Lozan anlaşmasıyla Müslüman Türk nüfusun statüsü tespit edildi. Bu arada I. Dünya Savaşı sonrası dönemde Yunanistan birçok iç karışıklıklar yaşadı. Krallık rejimi, totaliter yönetimler, iç savaşlar gibi dönemler geçirdi. Bu dönemlerde Türk azınlık nispeten kendisine sağlanan hukuka göre yaşamını sürdürdü. Yunan iç savaşında devletine sadakat gösterdi. Bunun yanında Türkiye de maddi yardımlarla Yunanistan'a destek oldu . İki savaş arası dönemde Türkler teşkilatlandılar. Birbirlerine sahip çıktıkları İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Öğretmenler Birliğini kurdular. II. Dünya Savaşı sonrası yine Türk-Yunan ilişkileri normal seyrinde devam etti. Hatta bu dönemde Gümülcine'de 1952'de Celal Bayar Lisesi, İskeçe'de 1965'de Muzaffer Salih Lisesi açıldı. Kıbrıs buhranının başlangıcı olan 1963 yılına kadar olan bu dönem, Türk azınlığın durumunu özlemle anacağı bir devir oldu. 1951 Kültür anlaşması çerçevesinde Türkiye'den kontenjan öğretmenler Yunanistan'a gönderildi. 3065/1954 sayılı yasa ile Türk okullarında Müslüman yerine Türk yazılı levhalar kullanıldı. 6-7 olayları bile Türk-Yunan ilişkilerindeki bahar havasını bozmadı. Bu dönemde olumlu ilişkilerin seyrinde Mareşal Papagos'un ve Menderes yönetiminin ikili ilişkilere gösterdiği hassasiyeti

belirtmeliyiz.¹¹⁶ Ancak Kıbrıs gelişmelerine paralel olarak Türk-Yunan ilişkileri sorunlu, sıkıntılı, çözümsüz ve tavizsiz bir döneme girdi. Öyle ki bu durum günümüze kadar devam etmektedir. 1967’de Yunanistan’da askeri diktatörlük dönemi başladı ve 1974’e dek sürdü. Bu dönemde Türk azınlığın yöneticileri -kendi hakları olduğu halde- Yunan Yönetimi tarafından atanmaya başlandı. Mesela, 1973’de bir Çingene Müslüman’ı olan Ahmet Damatoğlu Dimetoka müftüsü atandı. 1967’de İskeçe’de dinsel örgütlerin yönetim konseyi başkanlığına yine Müslüman olmayan bir kişi getirildi. Batı Trakya Müslüman Türk nüfusunun yoğunluğunu azaltmak için Uhlara yakın Sarakatsanilerin Batı Trakya’ya yerleşmeleri teşvik edildi.¹¹⁷ Bu dönemde Türk derneklerinin yönetim kurulları feshedildi, 1260/1972 sayılı yasa ile şehir, köy vb. yerlerin haberleşme, yazışma, basında, teşkilatlarda Türkçe adların kullanılması hapis veya para cezasına çarptırma ile yasaklandı. Azınlık cemaati yönetim kurullarının fesedilmesi ve okul encümenleri seçimlerinin yapılması yasaklandığı gibi bu kurullar Cunta tarafından atanmaya başlandı. Azınlık eğitiminin kontrolü Yunan yönetimine geçti. Türkiye’den kontenjan öğretmen gelmesi yasaklandı ve gelen kitaplara el kondu.¹¹⁸

1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve arkasından Cunta askeri yönetiminin sona ermesi ile Yunanistan’a gelen demokratik idare ilk başta Türk azınlığının durumunu düzeltecek gibi görünmüştü de durum hiç de böyle olmadı. Türkiye’nin Kıbrıs’a asker çıkarması dünyada şok etkisi yaptı. Özellikle Yunanistan’da Kıbrıs Sendromu oluştu. Bu durum Türklerin durumunu da bundan sonra kolay kolay düzelmeyecek bir devreye soktu. Yunan yönetiminin baskıları daha da arttı. Bu baskılara dayanamayan Türk azınlık çareyi malını mülkünü yok pahasına satarak Türkiye’ye göç etmekte buldu. Bundan sonra Yunanistan Batı Trakya’da asimilasyon, olmazsa göç ettirmeyi amaç edinen bir politika izlemeye başladı.¹¹⁹

İkili ilişkilerdeki diplomasi geleneğinden uluslararası diplomatik ilişkilerde nezaket kuralları gereğinden olsa gerektir, Batı Trakya Türküne baskıların arttığı 1974 sonrası

¹¹⁶ Baskın Oran, Türk-Yunan ilişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay, Ankara, 1986, s.147; Işık Sadık Ahmet, “Batı Trakya’da Mevcut Durum”, **Milletten Azınlığa Yolculuk Dünü-Bugünü-Geleceği İle Batı Trakya Türklüğü**, haz., Mustafa Kahramanyol, ATO-Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara, 2003, s.25.

¹¹⁷ Poulton, a.g.e., s.222.

¹¹⁸ Oran, a.g.e., s.75-77.

¹¹⁹ Hülya Emin, “Batı Trakya’da Türk Varlığı”, **Balkanlar’da Türk Kültürünün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslararası Sempozyumu**, Bursa, 2002, s.160

dönemde Mart 1978’de Türk ve Yunan başkanları Montreux’de zirve toplantısında bir araya geldi. Yayınlanan bildiride “iki başbakan arasında dostane ve samimi bir diyalog kurulduğu ve diyoloğun sürdürülmesine karar verildiği” açıklandı. Başbakan Ecevit, sanki Batı Trakya Türklerine yapılanları göz ardı edercesine yaptığı açıklamada, Türk azınlığı meselesini ele aldıklarını ve Yunan hükümetinin konuyla ilgileceğini açıklıyordu. Ecevit ;”*Batı Trakya Türkleri için Yunanistan Başbakanı Karamanilis’le Montreux’de anlaşmaya vardık*” diyordu. İşte bu diploması anlayışının, beklide Türk azınlığın mukadderatını etkileyen önemli bir unsur olduğunu söyleyebiliriz.¹²⁰ Halbuki bu anlaşmadan kısa bir süre sonra Londra’da 27 İslam ülkesinin katılımı ile gerçekleşen Uluslararası İslam Ülkeleri konferansında Batı Trakya’da Türklere yapılan baskıların kınanmasının da bulunduğu 24 karar tasarısı kabul edildi.¹²¹ Yine Avrupa İslam Konseyinin Londra’da düzenlediği “İslam Azınlıkları Milletlerarası Konferansı” sonunda yayınlanan ortak bildiride de Batı Trakya Müslüman Türk azınlığına yapılan baskılar kınandı.¹²²

Batı Trakya Türklerine yapılan bir çok baskı ve insan hakları ihlalleri vardır. Ancak bu haksızlıklar iki İngiliz parlamenterinin ilgisini çekti. Muhafazakar partiden John David Taylor ve bağımsız milletvekili Ian Baisleyh, Avrupa Parlamentosu’nun Strasburg’daki toplantısında bu konuyu gündeme taşıdılar ve bu yönde bir karar alınması çabası içine girdiler.¹²³

Yunanistan’da 1970’li yıllar Yeni Demokrasi Partisi ve Konstantin Karanamilis liderliğinde geçti ve Türk azınlık bu iktidardan maddi ve manevi bir çok baskı gördü. Azınlık insanı 1984 seçimlerinde ise eğitim-öğretimdeki engellemeler, ruhsat almadaki sıkıntılar, gayr-i menkul satın alamama, inşaat yapamama, ekonomik baskılar gibi insan hakları ihlallerini Pasok Partisi’nden görmeyeceği umuduyla bu partiye yüklendi. Ancak görüldü ki Yunanistan’ın Batı Trakya politikası parti politikasından öte bir devlet politikasıydı.¹²⁴

¹²⁰ Ayın Tarihi(Mart 1978)

¹²¹ Ayın Tarihi(Mayıs 1979)

¹²² Ayın Tarihi(Nisan-1980)

¹²³ “Batı Trakya Davası Avrupa Parlamentosu’nda”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:1(Nisan 1983) s.16-17.

¹²⁴ Batı Trakya’da insan hakları ihlalleri için bkz., “Batı Trakya’da Zulümler Durdurulmalıdır”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:42(Eylül 1986), s.25-28; Halit Eren, *Batı Trakya Türkleri*, İstanbul, 1977, s.91-110; Mandacı-Erdoğan, a.g.e., s.8-18; Turgay Cin, *Yunanistan’daki Müslüman-Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü*,

Bir Avrupa Birliği ülkesi olan, demokrasinin beşliği, Avrupa kültürünün temellerinin arandığı Yunanistan'da azınlık haklarının alenen hiçe sayılması elbetteki uluslararası camianın da tepkisini çekecektir. Merkezi New York'ta bulunan İnsan Hakları İzleme Örgütü, Batı Trakya'da yaşayan 130 bin Türk asıllı insanın soykırım tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu bildirerek acil önlem alınmasını istedi. Avrupa Topluluğu tarafından Barcelona üniversitesi profesörlerinden Miguel Siguana'ya hazırlatılan raporda da Yunanistan, Türk azınlığına insancıl davranmamakla suçlandı. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporundan da “ Türk azınlığın siyasi ve sosyal haklarının kabul edilmesi, seyahat özgürlüğünün kısıtlanmaması, satın alma haklarının tanınması, meslek tahdidi konmaması, yayın organları konusunda özgürlük getirilmesi” gibi istekler yer aldı.¹²⁵ Yine AB tarafından hazırlanan “Balkanlar'da Tamamlanmayan Barış” başlıklı raporda, Yunanistan'ın azınlıklara baskı yaptığı vurgulanarak Atina yönetimi suçlandı. Raporda Batı Trakya'daki baskıların çok büyük boyutta olduğu, Yunan yönetiminin azınlıklara haklarını yeterince vermediğine dikkat çekildi.¹²⁶ Batı Trakya Türkünün sesi Amerikan Kongresinde de duyuldu. Batı Trakya Türklerini temsilen Danışma Kurulu üyesi av. Adem Bekiroğlu kongre oturumunda bir konuşma yaptı.¹²⁷

30. Yunanistan'ın Batı Trakya Politikası ve Azınlıklara Bakış Açısı

Batı Trakya Türklerinin hak arama davasında verdiği mücadele, bunu dünya kamuoyuna duyurması, Yunanistan için adeta boş bir uğraş gibidir. Çünkü Yunan hükümetleri ve devlet politikası Batı Trakya Türklerine yapılan baskıları ya reddetmektedir yada hiçbir savunma yapmadan İstanbul'daki koca Rum azınlığın azala azala birkaç bin kişiye indiğini ve mütekabiliyet esasının ortadan kalktığı savını ileri

Seçkin Yay, Ankara, 2003, s.255-267; Zerrin Balkaç, “Batı Trakya Türkleri”, Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.480-486; “Yunan Maliyesi ve Batı Trakya Türkleri”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:19(Ekim 1984), s.39; “Batı Trakya'da 30 Türk Köyü Haritadan Siliniyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:71(Şubat 1989), s.3-6; “Batı Trakya'da Türk Arazileri Gasp Ediliyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:108-109(Mart-Nisan 1992), s.2; Süleyman Sefer Cihan, “Batı Trakya Türkleri Feryat Ediyor: Bizi Kurtarın”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:141(Kasım-Aralık 1996), s.1.

¹²⁵“Batı Trakya'da Zulümler Devam Ediyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:94(Ocak 1991), s.17.

¹²⁶“Atina'ya Batı Trakya Darbesi”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:145(Temmuz- Ağustos-Eylül 1997), s.2, Yine başka uluslararası raporlarla da azınlıkların durumuna dikkat çekildi. Bunlardan İngiltere Müslüman Örgütler Birliği (UMO)'nun raporu için bkz., “Yunanistan Batı Trakya Türklerinin Haklarını Çiğniyor”, **Batı Trakya'nın Sesi**, sayı:37(Aralık 1991), s.7; Helsinki İzleme Komitesinin raporu için bkz., “Yunanlılar Türklere Karşı Önyargılı”, **Batı Trakya'nın Sesi**, sayı:16-17(Mart-Nisan 1990), s.16.

¹²⁷ İrfan Cihan, “Batı Trakya Sorunu ABD Kongresinde”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:137(Mart-Nisan 1996), s.7.

sürmektedir.¹²⁸ Lozan'da Batı Trakya'daki Türklerden Müslüman diye söz edilmesi Batı Trakya sorunun kırılma noktalarından birini oluşturur. Yunan iddiaları buradan hareketle Batı Trakya'da Türk yok, Müslüman ahali var diyebilmektedir. Her ne kadar Batı Trakya'da Celal Bayar Türk Lisesinin açılması, Mareşal Papogos zamanında "Azınlık Okulları Eğitim Kanunu"nun yürürlüğe girmesi ile okullara Türk yazılı levhalar asılmışsa da Yunanistan, Batı Trakya'da Türklerin varlığını kabul etmemektedir.¹²⁹ Buradan hareketle Yunanistan, Batı Trakya Müslüman azınlığını üç gruba bölmektedir. Türkler, Pomaklar, Çingeneler. Türkçe konuşan halk için Türk kelimesini kullanmak suç sayılmaktadır. Çünkü 1986'da Trakya mahkemesinde, 1988'de de Yunan Yüksek mahkemesinde görülen davalarda Türkiye'de yaşayan halkın Türk olarak adlandırıldığı ve bu nedenle Yunanistan'da yaşayan Müslümanların Türk olarak nitelendirilmesinin sakıncalığı olacağı kararlaştırılmıştır.¹³⁰

Yunanlıların Batı Trakya politikasındaki söylemi ise, "kendilerini Türk hissedenler Meriç'in öbür tarafına" şeklinde olmuştur. Uluslararası ve ikili anlaşmalarda Yunan vatandaşı kabul edilmiş olan Türk azınlık kendi topraklarından atılmak istenmektedir.¹³¹ Yunan hükümeti, Batı Trakya sorunu ile ilgili özel olarak bu bölgeye yönelik politikalar geliştirmek için Kuzey Yunanistan Bakanlığı altında bir de bakanlık kurmuştur. Türklerin hak ve hukuklarının sınırlandırılması, bu bölgeden kaçırılması bakanlığın faaliyetleri arasındadır.¹³² Dahası Gümülcine konsolosluğu, bölgenin düzenini bozmaya amaçlayan Türk ajanlarının merkezi olarak görülmekte, Ankara'nın bu konsolosluk vasıtasıyla tehlikeli oyunlar içersinde olduğu ifade edilerek hükümetin ve Yunanlıların uyanık olmaları istenmektedir. Yunan dışişleri bakanı Teodoros Pangalos da, Batı Trakya'yı ziyaretinde Gümülcine konsolosluğuna tehditler yağdırdı. Burayı Yunanistan'ın

¹²⁸ Oran, a.g.e., s.152-153.

¹²⁹ Süleyman Sefer Cihan, "Yunanistan'da Türk Yokmuş", **Yeni Batı Trakya**, sayı:56(Kasım 1987), s.3-4. Gümülcine üniversitesi öğretim üyesi Prof. Yannis Valikanis Yunan tezini savunarak, "Lozan anlaşmasında Türkler değil Müslümanlardan söz edilir" demektedir. Onlar Yunan vatandaşdır ve sıradan bir Yunan vatandaşından daha çok koruma altındadırlar. Bu nedenle Batı Trakya'da yaşayan azınlıktaki Türklerden söz etmek yanlıştır. "Batı Trakya'da Türk azınlığı yoktur", **Yeni Batı Trakya**, sayı:60(Mart 1988), s.13; 19.11.1987 tarihli Yunan hükümet sözcüsü Yuannis Runbatis, "Batı Trakya'da Türk yok" demektedir. Cihan, a.g.m., s.3.

¹³⁰ Süleyman Sefer Cihan, "Meriçin Öte Yakası: Batı Trakya", **Yeni Batı Trakya**, sayı:184(2004), s.7. Modern Yunanistan'da Türk sözcüğü Türk yurttaşını, Türkçe konuşan birini ve İslam dininden olanı anlatmak için kullanılır. J.M. Wagstaff, "Yunanistan'ın Türk Dili Konuşan Halkları", Dünya'da Türkler, ed., Margaret Bainbridge, çev., M. Harmancı, Say Yay, İstanbul, 1995, s.129.

¹³¹ "Davet ve Protesto", **Yeni Batı Trakya**, sayı:60(Mart 1988), s.14.

¹³² Anıl Çeçen, "Boşaltılan Batı Trakya", **Yeni Batı Trakya**, sayı:58(Ocak 1988), s.13.

menfaatlerine karşı faaliyette bulunmakla suçladı.¹³³ Batı Trakya Türkü hiçbir şekilde irredentist politikalar gütmeye başladığı ve sadece anlaşmaların verdiği haklarını ve hukukunu kullanabilme çabası içerisindeyken Yunan basını, Batı Trakya konusunda Atatürk'ün eski planı; “Önce bölgeyi özerk bir bölge yap, sonra bir fırsatında Türkiye'ye kat politikası” gütmeye başladığını yazmıştır.¹³⁴ Temelde Yunanistan, Batı Trakya sorununu bir iç sorun olarak addetmiştir. Avrupa ekonomik topluluğuna girmenin de verdiği rahatlıkla Türk düşmanlığı ve Türk fobisi üzerine kurulu bir iç ve dış politika ile Yunanistan, kimlik inkarı şeklinde bir siyaset yürütmektedir. Yalnız Türkler için değil ülkede yaşayan Makedon, Arnavut, Ulah, Yahudi, Çingene, Pomak azınlık içinde aynı şey söz konusudur. Görüldüğü gibi Yunanistan, çok etnisiteli bir devlet görünümündedir. Dolayısıyla Yunanistan'da azınlıklar, zafiyet unsuru olarak görülüyor. Bunun üstesinden gelebilmek için de Yunan yönetimi, Yunanistan'da yaşayan herkesi köken itibariyle Helenler veya Yunanlılar olarak tanımlamaktadırlar.¹³⁵

Yaşlanan Yunan nüfusu dolayısıyla Avrupa'nın güvenliği açısından Yunanistan, homojen bir millet oluşturma gayreti içersindedir. Batı Trakya'nın da jeopolitik konumu nedeniyle ki bir gün, Batı Trakya Türklerinin Türkiye ile birleşeceği korkusu hakimdir. Yunanistan, azınlıkları, dış bağlantıları nedeniyle içteki düşmanlar olarak görmekte ve bu olguyu sürekli canlı tutmaktadır.¹³⁶ Yunanistan tek uluslu, tek kültürlü millet olma iddiasının arkasında Yunan Megali İdea'sını aramak gerekir. Bu, kuruluşundan buyana evrensel bir Yunan kimliği oluşturma amacının bir sonucudur.¹³⁷

¹³³ Ayın Tarihi(Haziran 1998); Ali Balkan Metel, “Yunan, İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Ağa'ya Suikast Yaptı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:176(2003), s.6.; Mandacı-Erdoğan, a.g.e., s.8.

¹³⁴ “İslam Dünyası Batı Trakya Türklerine Sahip Çıkıyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:75(Haziran 1989), s.22. Batı Trakya Türk basını için de bkz., Halit Eren, “Batı Trakya'da Türkçe Süreli Neşriyat Üzerine(1923-1988)”, **Batı Trakya'nın Sesi**, sayı:6(Eylül-Ekim 1988), s.18-23; Adil Özgüç, *Batı Trakya Türkleri*, Kutluğ Yay, İstanbul, 1974, s.117-131; Hülya Emin, “Günümüzde Batı Trakya Türk Basını ve Sorunları”, *Avrupa'da Türkçe Yayınlar Sempozyumu*, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay, Amsterdam, 1996, s.27-30.

¹³⁵ Ayın Tarihi(Haziran 1988); Hatipoğlu, Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar, s.5; Erol Kurubaş, “Türk Yunan İlişkilerinde Neo-Detant Dönemi ve İlişkilerinin Geleceği”, Birgül Demirtaş Coşkun vd., *Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar*, ASAM, Ankara, 2002, s.8; Hatipoğlu, a.g.e., s.21.

¹³⁶ Osman Metin Öztürk, “Batı Trakya'da Muhtemel Çözümler”, *Milletten Azınlığa Yolculuk Dünü-Bugünü-Geleceği İle Batı Trakya Türklüğü*, haz., Mustafa Kahramanyol, ATO-Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara, 2003, s.44.

¹³⁷ Damla Aras, “Yunanistan'daki: Slav-Makedon Azınlığı ve Sorunları”, *Makedonya Sorunu Dünden Bugüne*, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.95.

Yunanistan AB'nin sosyal, refah, eğitim, ekonomi, tarım ve alt yapı gibi hizmetlerin geliştirilmesi gibi projelerini Batı Trakya'ya yansıtmamaktadır. Azınlığı, halinden şikayet etmeyecek asgari ve uyşuk bir yaşam seviyesinde bırakmıştır. Azınlık insanı böylece gñnñbirlik yaşamakta, geleceğe yönelik birikim yapmamaktadır. Azınlığın bu durumunu dile getiren TC. Başbakanı Demirel'in; "Batı Trakya'da insan hakları çiğnenmektedir" sözü Yunanistan tarafından tepkiyle karşlandı. Türkiye'nin bu gibi söylemlerden vazgeçmesi gerektiği, insan hakları konusunda söz söylemeye hakkı olmadığı öne sürñldñ. Yine TC. cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Batı Trakya söylemlerini Yunan başbakanı Konstantin Miçotakis tehdit olarak algılamıştır. Türkiye'de iç sorunların dış politika malzemesi yapıldığını söylemiştir.¹³⁸

Soğuk savaş sonrası dñnyanın kavuştuğu yeni düzeninde demokratik, özgñrlñkçñ, insan haklarının savunucusu Avrupa'da bulunan Yunanistan, azınlık politikasını değiştirmeye başladı. Yıllarca azınlığı yok etme siyasetinin bir sonuç vermediği ortaya çıkınca bir takım haklar az da olsa verilmeye başlandı. İnsan hakları ihlalleri Yunanistan'ı uluslararası alanda zor durumda bıraktırıyor, Batılı bir ÷lke olmaktan uzaklaştırıyordu. Bunu gören ve anlayan Yunanistan, ekonomik, sosyal, siyasi baskıları tedricen azaltmaya başladı. Kasım 1995'de AB'nin baskısı üzerine 50 yıldan beri devam eden yasak bölge uygulaması kalktı. 1955'den buyana binlerce Türk'ün vatandaşlıktan atılmasına neden olan Yunan anayasasının 19. maddesi iptal edildi. Azınlığın gayrimenkul edilebilmesi, evine onarabilmesi, dñkkana açabilmesi, Türk öğrencilerinin Yunan üniversitelerine alınabilmesi sağlandı.¹³⁹ Bunun yanında Türklerin kendi temsilcilerini seçip meclise gönderebilmeleri engellenmekte, Yunan yönetiminin istediği müftñleri atayabilmesi devam etmekte, Türkçe öğretecek öğretmen sıkıntısı, dil, din, kñltür ve vakıflar gibi can alıcı hususlarda ayrımcılıklar, hak ihlalleri sürmektedir.¹⁴⁰

Batı Trakya Türklerinin sorunları yıllardır devam etmektedir ve bunlar kronik bir hal almıştır. Bu sorunların bazen üstüne gidildiği zamanlar olduğu gibi çoğu zaman da görmezden gelinmektedir. Nitekim İskeçe seçilmiş müftñsñ M. Emin Aga ile yapılan

¹³⁸ Ayın Tarihi(Mayıs 1991); Ayın Tarihi(Haziran 1991); Işık Sadık Ahmet, "Batı Trakya'da Mevcut Durum", s.26.

¹³⁹ Ayın Tarihi(Kasım 1995); Ayın Tarihi(Haziran1998); Cihan, "Meriçin Öte Yakası", s.14; Kurubaş, a.g.m., s.16-17; Nazım Kemal şen, "İbrahim Onsunoğlu: Batı Trakya Türkleri İnsan Haklarını Almaya Kararlıdır", **Yeni Batı Trakya**, sayı:147(Ocak-şubat 1998), s.11.

¹⁴⁰ "Aga: Yunan Benden İntikam Aldı", **Yeni Batı Trakya**, sayı:176(2003), s.14-15; Cihan, a.g.m., s.14.

röportajda Ağa, Avrupa konseyine çıktıklarını ve oradan aldıkları cevabın ise;” *Yunanistan’a problem çıkarıyorsunuz, zorluk çıkarıyorsunuz*” şeklinde olduğunu söylemektedir. Avrupa Birliği de sorunların farkında olmasına rağmen üzerine fazla düşmemektedir.¹⁴¹ Yunan siyasileri tarafından Batı Trakya sorununa ilginç ve gerçekçi yaklaşımlar da bir aradadır. Konstantin Miçotakis, kaderine terk edilen bu bölgede Müslüman Türk azınlığının bazı haksızlıklara uğradığını, ancak bunların bilinçli ve kasıtlı olmadığını söylerken, Gümülcine valisi Aris Yanakidis, Türklerin kimlikleriyle gurur duymaları gerektiğini, haklarının olduğunu bilmelerini, Yunan yönetimin en basit hakları dahi Türklere vermekten imtina ettiğini ve siyasilerin bu davranış ve uygulamalardan utanç duymaları gerektiğini söylemiştir. Yunan dışişleri bakanı Yorgo Papandreu da Türk azınlığa geçmişte ayrımcılık yapıldığını belirterek; “Bir azınlığın sınır bölgesinde bulunmasının tehlikeli olabileceği duygusu vardı. Bunun sonucunda da azınlık tecrit ediliyordu” demiştir.¹⁴²

31. Türk Kelimesine Getirilen Yasaklar

Yunan ırkçılığı, Yunanistan’daki etnik grupların öz kimliklerini kullanmalarına izin vermez. Kasım 1987’de Yunan hükümet sözcüsü Yannis Rubattis, Türkiye Dışişleri Bakanlığı sözcüsü İnal Batu’nun; “ Türkiye’nin Batı Trakya Türklerine baskı yapan Yunanistan’dan alınacak demokrasi dersi yoktur” sözlerine karşılık, “Yunanistan’da Türk değil sadece Müslüman azınlığın olduğunu” söylemiştir. Kıbrıs buhranı ve dolayısıyla gerginleşen Türk-Yunan ilişkilerinde, 1977’de Gümülcine adının Türkçe telaffuzuna bile yasaklama getirilmiş ve tüm Türkçe yer adları Yunanca’ya çevrilmiştir. Ekim 1998’de Gümülcine mahkemesi, isminde coğrafi bir yer olan Batı Trakya kelimesi geçtiğinden dolayı bir Türk derneğinin kurulmasına müsaade etmemiştir. “Batı Trakya” bölge ismi dahi Yunanistan’ı huzursuz etmektedir. Mahkeme kararının gerekçesi ise, Batı Trakya isminin Yunanistan’ın bütünlüğünü tehdit ettiği ve kasıtlı anlamda kullanılmış olduğudur. Yine Türkiye’nin Gümülcine başkonsolosu Kenan Gür, Rodop valisine gönderdiği bir mektup da Batı Trakyalılardan soydaşlarımız diye söz etmesi, Atina’da rahatsızlığa neden

¹⁴¹ “Ağa: Yunan Benden İntikam Aldı”, s.14.

¹⁴² Ayın Tarihi(Mayıs 1991); Ayın Tarihi(Ocak 2004); “Batı Trakya’da Kültür Etkinlikleri”, **Yeni Batı Trakya**, s.177(2003), s.9.

olmuş ve Yunanistan, başkonsolosu istenmeyen adam (Persona non Grata) ilan ederek Türkiye'den geri çekmesini istemiştir.¹⁴³

32. Türkiye'nin Batı Trakya Politikası

Türkiye'nin Batı Trakya politikası, siyasi çevreler ve basın-yayın kuruluşları tarafından eleştirile gelmiştir. Türkiye, geçekten de etkili bir Batı Trakya politikası izleyememiştir. Sorunlar üzerine gidilerek halledilebilir ancak Türkiye, Batı Trakya sorununun üzerine hakiki manada gitme cesaretini bu zamana kadar gösteremedi. Örneğin 1980'li yıllarda Davos'ta Papandreu Özal görüşmeleri istenilen neticeyi veremedi. İki ülke arasındaki kökleşmiş tarihsel ve siyasal sorunlar görüşülüp çözüleceği yerde iki taraf da bunlardan olabildiğince kaçınmaya çalıştı. Sonuçta iki ezeli düşmanın bir araya gelmesi başarı sayıldı ve buna gölge düşürmemek amacıyla Batı Trakya sorunu hiç gündeme getirilmedi. İki başbakan sadece Batı Trakya'nın birikmiş sorunlarına eğilinebileceğini temenni ettiler. Üstelik bu süreçte Batı Trakya'da meydana gelen hadiseleri(örneğin meşhur Türklük Yürüyüşünü) iki taraf da süreci provoke etmekle niteledi. Batı Trakyalı Davos'ta feda edilmişti. Özal'ın azınlık meselesinde verdiği ödünler Yunan başbakanını bile şaşırtmıştı.¹⁴⁴

Batı Trakya Türkleri, Türk-Yunan ilişkilerinin iyi gitmesi temennisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Türk azınlık ise sorunları ön plana çıkarmaktadır. Örneğin TBMM Başkanı Mustafa Kalemlı, Batı Trakya Azınlığı Danışma Kurulu başkanı Ahmet Faikoğlu, İskece Müftüsü Mehmet Emin Ağa ve Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif'i mecliste kabulünde yaptığı konuşmada Batı Trakya Türk azınlığının Türkiye ile Yunanistan arasında dostluk köprüsü ve güven ortamı oluşturacağına inandığını söylerken Ahmet Faikoğlu ise karşılığında siyasi, dini ve adli baskılarla karşı karşıya bulduklarını belirtti.¹⁴⁵

¹⁴³ Ayın Tarihi(Kasım 1987); Ayşe Özkan, "Yunanistan Türkleri: Batı Trakya'da Uygulanan Azınlık Hukuku" Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı, der., Erhan Türbedar, ASAM, Ankara, 2003, s.185-186; Melek Frat, "Yunanistan'la İlişkiler", Türk Dış Politikası, ed., Baskın Oran, c.II, İletişim Yay, İstanbul, 2001, s.448.

¹⁴⁴ Frat, a.g.m., s.114-117.

¹⁴⁵ Ayın Tarihi(Mart 1996)

Türkiye'nin diğer azınlık politikasındaki zaafı ise Türk yöneticilerin Batı Trakya'yı ziyaret etmemeleridir. Bu durum azınlık insanını tedirgin etmekte, umutsuzluğa ve karamsarlığa itmektedir. Ziyaretler, Yunan engellemesinden değil aksine idarecilerimizin adeta ziyaret talebinde bulunmamalarından dolayı gerçekleşmemektedir. Halbuki mütekabiliyet esasına göre Türk idareciler, Gümülcine ve İskece'yi gidip ziyaret etmeleri ve oranın seçilmiş müftüleri ile temas etmeleri gerekir.¹⁴⁶

Azınlık çok zorda kalmadıkça yerini yurdunu terk etmemiştir. Yunanistan'ın yıllardır süren baskılarına göğüs gererek hak ve hukukunu kanunlar ve yasalar çerçevesinde aramış, her halde Yunan vatandaşı olduğunu dile getirmiştir. Bu durumu TC. Başbakanı Recep Tayip Erdoğan da Mayıs 2004 Batı Trakya ziyaretinde dile getirerek "Türklerden güçlü bir Yunanistan için çalışmalarını "istemiştir.¹⁴⁷

33. Batı Trakya'da Müslümanlık ve Türklük

Batı Trakya'da Türk olmak bir prestij meselesidir. Bölgede diğer Müslüman unsurlar olan Boşnakların ve Çingenerin bir devletinin olmaması, Türklerin büyük çoğunluğu oluşturmaları, ekonomik bakımından daha güçlü olmaları, kendilerine sahip çıkan bir anavatanlarının olması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yöneticisi Türklerin devamı olmak gibi hususlar Türk azınlığı ön plana çıkarmaktadır. Müslümanlığın doğrudan Türklerle özdeşleşmesi de burada önemli bir unsurdur. Bu hakim Türk kültürü ve varlığı Batı Trakya'daki diğer Müslüman grupları kendine çekmektedir. Türklere yapılan baskılar bu grupların tepkisini çekmekte, giderek Türklük bilincini geliştirmektedir.¹⁴⁸ Müslümanlık ögesi Batı Trakya Türk toplumunda son derece önemlidir. Bugüne kadar ayakta kalabilmesinde önemli bir faktördür. Batı Trakya müftülükleri de Türk kimliğinin korunmasında Müslümanlık anlayışını iyi işleyen kurumlar olmuştur.¹⁴⁹ Yunan baskısı, Batı Trakya insanını Müslüman kimliğine sığınmasını ve bu şekilde ayakta kalmasını sağlamıştır. Bu baskı, insanları birbirlerine kenetledi. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Yunanistan'ın bir takım hakları iade etmesi azınlık insanında rahatlamaya, gevşemeye

¹⁴⁶ Nedim Atamer, "Batı Trakyalı Türkler Türkiye'ye Sesleniyor: Neden Batı Trakya'yı Ziyaret Etmiyorsunuz", **Yeni Batı Trakya**, sayı:63(Haziran 1988), s.22.

¹⁴⁷ Ayın Tarihi(Mayıs 2004)

¹⁴⁸ Oran, a.g.e., s.89-90.

¹⁴⁹ a.g.e., s.89.

neden oldu. Ancak bu korkulan bir duruma sebebiyet verdi. Bu rahatlık, “Türkleri asimile eder mi” endişesini hakim kılmaya başladı.¹⁵⁰

Batı Trakya’da Türk olmayı TC. başbakanı Recep Tayip Erdoğan şu şekilde özetlemektedir; “Sizler Yunanistan’ın vatandaşlarıdır. Dolayısıyla AB’nin birer bireyisiniz. Hepiniz güçlü bir Yunanistan için çalışmaktasınız. Güçlü bir Yunanistan sizin de mutluluğunuzdur. Sorunlar olabilir. Bu sorunlar kendi ülkemizde bizler için de var ... Biz de hükümet olarak vatandaşlarımızın sorunlarını zaman içinde çözmeye çalışıyoruz. Ben inanıyorum ki burada da bu sorunlar zaman içinde aşılır ve çözülür... Haklarınızı Yunanistan yasalarına vakıf olarak en ideal şekilde kullanın ve bunu yaparken bir Yunanistan vatandaşı olduğunuzu hiçbir zaman unutmayın. Bununla birlikte entegrasyonda da hiç bir sıkıntınız olmamalı. Bu sizin değerlerinizden kopmanız demek değildir. Kimliğinizden ayrılmmanız demek değildir.¹⁵¹ Çünkü insanın kimliğini belleğinden kazımak mümkün değildir.”¹⁵²

34. Yunanistan’ın Türkiye ve Balkan Politikası

Türkiye ile Yunanistan, NATO bünyesinde olmalarına rağmen ikili sorunları olan ülkelerdir. Karşılıklı güvensizlik, çözüm bulmayan kronik haline gelmiş sorunlar, komşu bu iki ülkeyi bir çok açmaz içine sokmuştur. Bu açmazlardan Kıbrıs sorunu yalnız Türkiye ile Yunanistan’ı değil tüm dünyayı ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir. Nitekim Kıbrıs Barış Harekati’ndan sonra Yunanistan, Türkiye’ye bakış açısını değiştirdi. Yunanistan savunma bakanı Yanis Varvçiotis, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan’ın ülkesini tehdit edecek güçte olmadıklarını, Yunanistan savunma doktrininin 1974 yılından sonra Türk tehdidine karşı koymak esasına dayandığını ve söz konusu doktrinde herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmiştir.¹⁵³ Yunanistan’ın görüşü; Türkiye 120 bin Kıbrıs Türkünü korumak amacıyla Kıbrıs’a girdiği gibi 150 bin Batı Trakya Türkünü korumak amacıyla Batı Trakya’ya gelip gelmeyeceğini bilmiyoruz. İşte bu düşünce, Yunanistan’da

¹⁵⁰ Gözde Kılıç Yaşın, “Yunanistan’ın Tanımadığı Seçilmiş Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif: Türkiye Müdahil Olmalı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:183(2004), s.51.

¹⁵¹ “TC. Başbakanı Batı Trakya’da”, **Batı Trakya Türk Birliği Derneği Yayın Organı**, sayı:2(2004) s.7.

¹⁵² Oran, a.g.e., s.162.

¹⁵³ Ayın Tarihi(Aralık 1999)

vatandaşından yöneticisine her kesiminde mevcuttur.¹⁵⁴ Yunanistan'ın Türkiye tarafından bir gün işgal edileceği paranoyası Yunanistan'ı Türkiye'nin sorunlu olduğu ülkelerle işbirliğine yöneltmiştir. Orta Doğu'da ve Balkanlar'da bir çok ülke ile Yunanistan ikili anlaşmalar imza etmiştir. Soğuk savaş sonrası Türkiye'nin Balkan ülkeleriyle olan ilişkileri ki bu tarihsel, coğrafi ve stratejik bakımdan doğaldır, Yunanistan'ın Balkanlarda Türkiye tarafından çevrelendiği korkusuna kapılmasına neden oldu. Diğer taraftan Yunanistan, AB üyeliğinin vermiş olduğu avantajları sonuna kadar kullanarak Balkanlar'da üstünlük kurma gayreti içine girmekte, hem de bu sayede Türkiye'nin karşısında konumunu güçlendirmeyi hedeflemektedir.¹⁵⁵ Yine Türkiye, Yunanistan'a göre askeri olarak çok güçlü ve aynı zamanda tehditkar ve topraklarını genişletmek isteyen bir ülke olarak düşünülür.¹⁵⁶ Bunun yanında Yunanistan'ın bu endişeleri birer korkudan ibaret olsa da, Yunanistan'ın Türkiye'ye atfen dile getirdiği iddialar kendisi açısından gerçektir. Buradan, Yunan Megali İdea'sı çerçevesinde nihai hedef İstanbul'dur. Atina'da "Polis" dendiği zaman rüya kent "İstanbul" kastedilir.¹⁵⁷

35. Yunanistan'ın İç Dinamikleri

Burada Ortodoks kilisenin önemine değinmek gerekir. Kilise, siyasal sistemde ve anayasal düzeyde Yunan kurumsal yapısının içersindedir. Yunanistan'da din ile siyaset bütünleşmiş vaziyettedir. 1975 tarihli Yunan anayasasının 3. maddesi kilisenin sistem içindeki özerkliğini vurguluyor. Başpiskopos Kristodulos, Yunanistan'ın Türkiye ile geliştirmek istediği ikili ilişkileri eleştirmekten kaçınmamakta, Türkleri doğulu barbarlar olarak nitelendirmektedir.¹⁵⁸ Haziran 2000'de Simitis hükümetinin nüfus cüzdanlarından din ibaresini kaldırmaya yönelik girişimi hükümet ile kilise arasında anlaşmazlığa neden olmuştur. Diğer taraftan azınlık haklarının iade edilmesi girişimleri kilise tarafından sert tepkiyle karşılanmaktadır. Kilise, Türk azınlığa yönelik asimilasyon politikalarının en büyük destekçisi olmuştur. Batı Trakya'da demokratik dengelerinin Türkler aleyhine

¹⁵⁴ İsmail Rodoplu, "Batı Trakya Türk Azınlığı", **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1806.

¹⁵⁵ Kamil Mehmet Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Balkanlar", Birgül Demirtaş Coşkun vd., Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar, ASAM, Ankara, 2002, s.123-126; Kurubaş, a.g.m., s.9.

¹⁵⁶ Alexis Heraclides, "Yunan Türk Yumuşaması (1999-) Bir İlk İnceleme", Birgül Demirtaş Coşkun vd., Türkiye Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar, ASAM, Ankara, 2002, s.34.

¹⁵⁷ Haluk Aklan, "Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Yunanistan : Gerilimli Bir Dönüşüm Hikayesi", Birgül Demirtaş Coşkun vd., Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar, ASAM, Ankara, 2002, s.62.

¹⁵⁸ Aklan, a.g.m., s.71-81.

bozulmasında Kilise, tek başına dahi hareket edebilmektedir. Tüm bunlar Yunanistan'da kilisenin ağırlığının ne boyutta olduğunu göstermektedir.¹⁵⁹

Yunan Ortodoks kilisenin azizliğini gösteren bir haberi Alman Frankfurter Rundschau gazetesi yazdı. Yunan Ortodoks kilisesi, Ortodoksluğun Yunan olmanın ayrılmaz bir parçası olduğunu ve sadece Ortodoks bir Yunanlının iyi bir Yunanlı olabileceğini söylüyor. Yine Kilise, "Müslümanların yanı sıra diğer din mensupları Katolikleri, Protestanları ve Yahudileri, Ortodoks(Yunan) halkının arasına sızmış sapkınlar" olarak nitelendirmektedir.¹⁶⁰

36. Yunanistan Türlerinin Nüfusu

Yunanistan'ın 9 coğrafi bölgesinden biri olan Batı Trakya, Doğuda Meriç, batıda Karasu, kuzeyde Rodop dağları ve güneyde Ege denizi ile çevrilmiştir. Bölge 8578 km kare olup Gümülcine(Komotini), İskeçe(Xanthi) ve Dedeağaç(Alexadropolis) olmak üzere 3 vilayetten oluşur.¹⁶¹ 20. yy'ın başında bölge nüfusu Türk, Yunan, Bulgar, Ermeni ve Yahudi asıllılardan oluşuyordu. Günümüzde ise Ermeni ve Yahudi dışında Yunanlı ve Türklerden oluşmaktadır. 1923'ten sonra Bulgar nüfus Bulgaristan'a göç etmiş olduğundan bölgede Bulgar nüfusu kalmamıştır.¹⁶² 1898'de bölgede 150.619, 1901'de 161.975 Türk yaşamaktaydı. 1915 sayımında ise bölgede 67.099 Türk, 26.592 Pomak vardı.¹⁶³ Türkler çoğunlukla Gümülcine, İskeçe, Dedeağaç, Dimetoka ve Sofulu bölgelerinde sakinlerdir. Bölgedeki Türkler, Balkan harpleri ve I. Dünya savaşında çokça zarar ve ziyana uğramalarına rağmen yinede çoğunluk nüfusa sahiptirler. 1920'de müttefikler arası Trakya hükümeti döneminde yapılan nüfus sayımında Batı Trakya'da 129.118 Türk, 33.904 Rum, 26.266 Bulgar, 1480 Yahudi ve 923 Ermeni yaşamaktaydı.¹⁶⁴ Elefterios Venizelos'un 1918'de müttefik devletlere verdiği istatistiklerde Batı Trakya'da Türklerin sayısı 114.810'dur.¹⁶⁵ Lozan'a geldiğimizde ise Türk tarafının konferansa

¹⁵⁹ Mandacı-Erdoğan, a.g.e., s.11.

¹⁶⁰ Taha Akyol, "Ayselin Çilesi", **Yeni Batı Trakya**, sayı:147(Ocak-Şubat 1998), s.14.

¹⁶¹ Murat Aga, "Batı Trakya Neresi", **Batı Trakya Türk Birliği Derneği Yayın Organı**, sayı:3(2005), s.5

¹⁶² Aydın Ömeroğlu, **Batı Trakya Türklerinin Bölge Ekonomisindeki Yeri ve Geleceği**, Diyalog Yay, İstanbul, 1998, s.36.

¹⁶³ Ömeroğlu, a.g.e., s.37; Popoviç, a.g.e., s.346.

¹⁶⁴ Alp, "Batı Trakya Türkleri", s.618.

¹⁶⁵ "Batı Trakya'da 30 Türk Köyü Haritadan Siliniyor", **Yeni Batı Trakya**, sayı:71(Şubat 1989), s.4.

sunduğu rakamlara göre Batı Trakya'da 129.120 Türk vardır ve toprakların %84'üne sahiptir.¹⁶⁶ 1974'de ise Batı Trakya'da toplam Türk nüfusu 106 bin dir.¹⁶⁷

Batı Trakya'nın günümüzdeki Türk nüfusuna baktığımızda genelde 120 bin ile 150 bin arasında yuvarlak rakamlar zikredilmektedir. Ancak Helsinki Watch'ın 1990'da Batı Trakya ile ilgili yayınladığı raporunda Türklerin nüfus artış hızı %2 olarak hesaplandığında günümüzdeki nüfuslarının 500 bine dayanması gerektiği sonucuna varmıştır. 1923'den bu yana 300-400 bin nüfusun Türkiye'ye göçü, bugün Türk nüfusunun 120 bin civarında kalmasına neden olmuştur.¹⁶⁸

1923'de bölge nüfusunun %67'sini oluşturan Türkler aleyhine Yunanistan, Batı Trakya'da kendini Türkiye'ye karşı güvencede hissetmediğinden bölgede Türklerin hakim nüfus yapısını Rumların lehine homojenleştirme politikası izleyerek 1924'de Rum nüfusunu 189 bin kişiye, nüfus oranının ise %62.1 yükseltmiştir.¹⁶⁹ İnsan hakları örgütü Helsinki Watch'ın Danimarka temsilcisi Eric Siesby'nin Batı Trakya nüfusu hakkındaki tespitleri de bize bölgede Yunan politikaları hakkında bilgi vermektedir. Raporda Türk kelimesinin kullanımının yasaklandığını, Yunanistan'ın açık tarihi ve politik sebeplerle Türk olan her şeye karşı ön yargılı olduklarını, Batı Trakya'daki Türk nüfusunun dostça olmayan bir ortamda tecrit edilmiş şekilde yaşadıklarını" kaydetti.¹⁷⁰

Avrupa parlamentosu seçimlerine bağımsız aday olarak katılan Yunanlı rejisör Dimitrios Kollatos Türklerin, Yunanistan'da Peloponez, Epir ve daha başka yerlere dağıtılması gerektiği yönündeki görüşleri Yunan politikasını yansıtmaktadır. Şöyle ki; *"Bir yandan güvenli olmayan sınırlar, diğer yandan nüfus azalması. Bunlar bizi nereye*

¹⁶⁶ Oran, a.g.e., s.15. Türk tarafının Lozan'a sunduğu Batı Trakya'nın Türk, Rum, Yahudi, Ermeni ve Bulgar sayısı bakımından ayrıntılı nüfus istatistiği için bkz., Ömeroğlu, a.g.e., s.38-50.

¹⁶⁷ Popoviç, a.g.e., s.146.

¹⁶⁸ Alp, a.g.m., s.619. Baskın Oran nüfus artışı hızını %3, Türkiye'ye göçen nüfusu ile 250 bin dolayında vermektedir. Mütakabiliyet esasına göre Yunanistan, İstanbul'daki Rum azınlığın çok azalmış olduğundan şikayet etmektedir. Ancak Rum azınlığın doğurganlığının da çok az olduğu tespiti vardır. Oran, a.g.e., s.8, 154; M.Cihat Özender-Halim Çavuşoğlu, "Balkanlar ve Batı Trakya Türklüğü", **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1800.

¹⁶⁹ Alp, a.g.m., s.618; Oran, a.g.e., s.49.

¹⁷⁰ "İnsan Hakları Grubu, Helsinki Temsilcisi Eric Siesby: "Dr. Sadık Ahmet'in Davası Söz Hürriyetinin Yok Edilmesidir", **Yeni Batı Trakya**, sayı:84(Mart 1990), s.21.

götürüyor ? Güçlü bir komşunun yanında bir ihtiyarlar ülkesi oluyoruz ve bu gidişi hiç bir şey durduramıyor.”¹⁷¹

37. Yunanistan Türklerinin Hukuki Statüsü

Yunanistan Müslümanlarının 1881’den 1913’e kadar olan dönem hukuki statüsünün temeli 2 Şubat 1881 tarihli İstanbul anlaşmasıdır. Bu anlaşmayla Müslümanların din ve ibadet hürriyetine, hiyerarşik yapılarına ve düzenine müdahale edilmeyecekti. Yunan hükümeti Müslümanların mal, can, din ve adetlerine saygı gösterecek, Müslümanlar şeriat mahkemelerine serbestçe bakabileceklerdi. Bu anlaşmayı “Müslüman Toplulukların Manevi Liderleri Hakkında” adı altında 22 Haziran 1882’de 1038 no’lu kanun ile Yunan Parlamentosu onaylamıştır.¹⁷² 1913’e geldiğimizde ise 14 Kasım 1913 tarihli Atina anlaşmasını ve ekli 3 Numaralı Protokolü görüyoruz. Bu anlaşma Yunanistan’ın sahip olduğu tüm topraklarda geçerlidir. Müslümanlara tanıdığı azınlık hakları bakımından en ileri derecede ve en fazla yükümlülükler getiren bir anlaşmadır. Bu anlaşma ile Müslümanların mülkiyet, din, can, vakıflar, gelenek, cemaatlerin özerkliği, müftü seçimi v.s. garanti altına alınmıştır. Müslüman okulların özerk yönetimi ve buralarda Türkçe eğitim yapılması, cemaat tüzel kişiliğinin tanınması yine bu anlaşmayla sağlandı.¹⁷³

10 Ağustos 1920’de Yunanistan ile Britanya imparatorluğu, Fransa ve İtalya arasında Yunanistan’daki azınlıkların korunmasıyla ilgili bir anlaşma imzalandı. Yunan Sevr’i olarak bilinen bu anlaşma tek taraflı olarak Yunanistan Krallığı’na azınlıkları koruma yükümlüğü getiren uluslararası bir anlaşma olması bakımından önemlidir.¹⁷⁴ Bu anlaşma ile ülkede yaşayan herkese yaşama hakkı ve özgürlüğü, dil, din, ırk ayrımı yapılmaksızın medeni ve siyasal haklardan yararlanma, azınlıklara kendi dilinde eğitim ve vakıflarını idare etme hakkı tanınmaktadır.¹⁷⁵

Türkiye, Batı Trakya Türklerinin hak ve hukukunu savunurken işte bu anlaşmalara atıfta bulunurken, Yunanistan ise 1981’de Türkiye’ye gönderdiği notayla anlaşmaların

¹⁷¹ “Pomak Türkleri Peloponez ve Epir’e Dağıtılın”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:81(Aralık 1989), s.23.

¹⁷² Popoviç, a.g.e., s.305.

¹⁷³ Emin, a.g.m., s.151-152; Oran, a.g.e., s.37-61.

¹⁷⁴ Emin, a.g.m., s.151-152.

¹⁷⁵ Oran, a.g.e., s.45.

geçersiz olduğunu savunmaktadır.¹⁷⁶ 24 Temmuz 1923 Lozan anlaşmasında ise 37-44. maddeler Türkiye'deki gayr-i müslim azınlığın statüsünü belirlemektedir. 45. madde ise aynı hükümlerin Batı Trakya Türkleri için de geçerli olduğunu söylemektedir. 37. madde azınlıkların korunmasına ilişkin geçen hükümlerin Yunanistan tarafından temel yasa olarak tanınacağı ve hiçbir yasa ve yönetmeliğin adı geçen hükümlerden üstün tutulamayacağını söyler. 38. maddede önceki anlaşmalarda geçtiği gibi yine Türklerin hayat hakkı, din özgürlüğü sağlanmıştır.¹⁷⁷ 40. maddede Müslüman azınlığın diğer Yunan yurttaşlarıyla eşit muameleye tabi tutulacağı ve aynı haklardan yararlanacağı belirtilmiştir.¹⁷⁸

Lozan Anlaşması ile Batı Trakya Türklerinin hakları güvence altına alındı. Bundan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında 1926 Atina, 1930 Ankara, 1933 Ankara, 1951 Türk-Yunan Kültür ve 1968 Türk-Yunan Kültür Protokolü anlaşmaları imzalanarak azınlık hakları yine garanti altına alınmıştır.¹⁷⁹

370. Azınlık Haklarını Garanti Eden Uluslararası Anlaşmalar

20. yy'ın başında Milletler Cemiyeti azınlıkların korunması alanında uluslararası örgüt denetimini ve güvencesini getirdi. Buradan azınlık haklarıyla ilgili hükümler, devletlerin temel yasalarından kabul ediliyordu ve devletler bu hükümlerle çatışan hiçbir yasa ve metin çıkarmamayı taahhüt ediyordu.¹⁸⁰ II. dünya savaşı sonrası dünya düzeninde ise azınlık haklarına daha da önem vermeye başlandı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi tarafından 1950'de kabul edildi ve 1953'de yürürlüğe girdi. Sözleşmede din, dil, ırk gibi ölçütlerin yanında insanların bir ulusal azınlığın üyesi olma durumu getirildi ve bireye ayırım yapılmayacağı hükme bağlandı. İnsan hakları ihlallerini denetlemek için de Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Divanı kuruldu. Divan'ın kararları Komisyon'un ve Divan'ın yetkisini tanımak şartıyla bağlayıcı olmuştur. Yunanistan ise bunu 1985'te tanımıştır.¹⁸¹ Bir diğer anlaşma BM'nin 1966'da kabul ettiği ve 1976'da yürürlüğe koyduğu Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 27.

¹⁷⁶ Emin, a.g.m., s.152.

¹⁷⁷ a.g.m., s.153.

¹⁷⁸ Oran, a.g.e., s.119.

¹⁷⁹ Alp, "Batı Trakya Türkleri", s.623.

¹⁸⁰ Oran, a.g.e., s.40-41.

¹⁸¹ a.g.e., s.56.

maddesi Őu hųkųmleri getirir.” *Etnik, dinsel yada dilsel azınlıkların bulunduđu ųlkelerde bu azınlıklara ait olan kiŐiler, grupların diđer ųyeleriyle birlikte kendi kųltųrųnų yaŐamak, kendi dinlerini açıkça ilan etmek ve uygulamak yada kendi dillerini kullanmak hakkından yoksun bırakılmazlar.*”¹⁸²

Bir baŐka uluslararası insan hakları anlaşması “Avrupa Konseyi Uluslararası Azınlıkların Korunması Hakkında ereve SųzleŐmesi”dir. Ancak Yunanistan, 1997’de imzaladıđı bu anlaşmayı meclisinde onaylamamıŐtır. ųnkų Yunanistan ųlkede etnik azınlıkların varlıđını kabul etmemektedir. Yunanistan’a gųre ųlkede dinsel azınlıklar mevcuttur. Bu ereve sųzleŐmesinin imzalanması, baŐta Tųrk ve Makedon dinsel azınlıklar olmak ųzere diđer azınlıkların haklarını tanımak zorunda bırakacađı için Yunanistan, anlaşmanın onaylanmasını mųmkųn olduđunca geciktirmektedir.¹⁸³

Diđer bir anlaşma “BirleŐmiŐ Milletler KiŐisel ve Siyasi Haklar SųzleŐmesi”dir (ICCPR). Yunanistan bu anlaşmaya imzasını koymuŐtur ve anlaşmanın 27. maddesi; “*Bir azınlık grubuna ait bireylerin kendi gruplarından insanlarla bir arada bulunma, kendi kųltųrlerini, dinlerini ve dillerini kullanma ve uygulama hakkından yoksun bırakılmayacaklarını*” sųylemektedir. Yunanistan 5 Mayıs 1999’da anlaşmayı yųrųrlųđe koydu. Azınlık haklarını koruyan ųnemli bir belge de “BirleŐmiŐ Milletler Ulusal Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Ait Bireylerin Hakları” bildirisidir. Bu bildiriyle devletler, kendi sınırları içinde yaŐayan dinsel, dilsel, etnik, kųltųrel azınlıkların varlıđını korumak ve kimliklerini sųrdųrebilmelerini sađlamakla yųkųmlųdųr. Son olarak Yunanistan” Avrupa Temel ųzgųrlųkleri ve İnsan Hakları Koruma SųzleŐmesini” imzalamıŐ ve 1974’de onaylamıŐtır.¹⁸⁴

Uluslararası insan hakları anlaşmalarına imza koyan Yunanistan, bųylece azınlık haklarına saygı duymayı ve bunları uygulamayı da taahhųt etmiŐ oluyordu. Nitekim 9 Haziran 1975 tarihinde kabul edilen Yunan anayasası da insan haklarına saygılı modern bir anayasa gųrųnųmųndedir. Őrneđin bu anayasada “Yunanistan topraklarında yaŐayan herkes milliyet, ırk veya dil, din ve siyasi inanç farkı gųzetmeksizin hayat, Őeref ve

¹⁸² a.g.e., s.54-55.

¹⁸³ Emin, a.g.m., s.161.

¹⁸⁴ Mandacı- Erdoğan, a.g.e., s.2-3.

özgürlüğünün tam olarak korunması hakkına sahiptir".¹⁸⁵ Kağıt üzerinde gerek uluslararası gerekse iç hukuk düzenlemelerini kabul etmiş olan Yunanistan, bunların uygulamasına sıra gelince son derece zayıf kalmakta, bağlı bulunduğu AB'den tepki çekmektedir. Örneğin Mayıs 1984'te 9 ülkeden 18 parlamenter tarafından Avrupa Konseyi Başkanlık Divanına "Trakya'daki Türk azınlığın Lozan anlaşmasıyla güvenceye alınmış haklarının Yunanlılar tarafından sürekli çiğnendiği yolundaki şikayetlerin incelenmesini isteyen ve bu kanıtlandığı takdirde Danışma Meclisinin derhal harekete geçip karar alması gerektiğini" belirten bir karar tasarısı sunuldu.¹⁸⁶ Yine Ekim 1984'de Avrupa Konseyi Asamblesi'nin Strasbourg'daki sonbahar dönemi toplantısında "Batı Trakya'daki Türk azınlığa Yunanistan hükümeti tarafından uygulanan baskı politikası" gündeme alındı ve AET dönem başkanı İrlanda Dışişleri bakanı Peter Barry toplantıda "Batı Trakya'da yaşayan 100 binden fazla Türkün temel haklarının Yunanistan tarafından çiğnendiğini" söyledi.¹⁸⁷

Önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi Yunanistan, farklı etnik kökenden insanların varlığını kabul etmemekte, Yunanistan'ı bir bütün halinde Helen saymaktadır. Buna göre Türkler de Müslüman Helenlerdir. Yunanistan'ın yaptığı açıklamalarda dile getirdiği görüş; Batı Trakya'da ne Türk azınlığı ne de Türk nüfusu bulunmamaktadır. Yalnızca eşit hakları olan Yunan vatandaşları vardır ve bölgede yalnızca uluslararası anlaşmalarla değil aynı zamanda Yunan anayasası ve Yunan yasaları ile korunan bir Müslüman azınlığı vardır denilmektedir.¹⁸⁸ Yunanistan bu anlayışını Gümölcine ve İskeçe bağımsız milletvekilleri Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'na da bizzat "Batı Trakya'da Türk değil Müslüman azınlığın" bulunduğunu telkin etmiştir.¹⁸⁹

Uluslar arası alanda Yunan görüşünün tam tersi bir anlayış da zaman zaman dile getirilmektedir. İslam Konferansı Teşkilatı'nın Batı Trakya konusunda yayınladığı bildiriye Müslüman Türk azınlık terimini kullandı. Yine BAB Parlamenterler Asamblesi Savunma Komisyonu'nun "Doğu Akdeniz" başlıklı raporunda Batı Trakya Türkleri için

¹⁸⁵ Eren, Batı Trakya Türkleri, s.91-92; Alp, a.g.m., s.33.

¹⁸⁶ Ayın Tarihi(Mayıs 1984)

¹⁸⁷ Ayın Tarihi(Ekim 1984)

¹⁸⁸ Ayın Tarihi(Nisan 1982)

¹⁸⁹ Ayın Tarihi(Ağustos 1991)

Türk azınlığı ifadesi kullanıldı.¹⁹⁰ Batı Trakya’da insan hakları ihlallerine ve Türk azınlığın varlığına vurgu yapılırken Yunanistan ilginç bir yaklaşım ileri sürmekten de geri kalmamıştır. Bu görüş: “Yunanistan’ın Batı Trakya’daki Müslüman azınlığa yönelik politikası çok sayıda ülkeye örnek oluşturacak düzeydedir. Bu zaten azınlığın, nüfus, kültür ve ekonomik gelişiminde de anlaşılmaktadır” demektir.¹⁹¹ Bu yaklaşımın tam tersi görüş ise Yunanistan’ın bizzat içinden gelmiştir. Yunan bilim adamları tarafından Yeşiller Partisi adına hazırlanan raporda, Türk azınlığa Lozan ve Yunan anayasasına aykırı uygulama yapıldığı belirtildi.¹⁹²

Türkiye’nin azınlıklara uygulanan haksızlıkların karşısında olması ve ona destek çıkması Türklerin moral maneviyatını güçlendirmektedir.

38. Yunanistan Türklerinin Siyasi Teşekkülleri

Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Mübadele Sözleşmesi’yle İstanbul’daki Rum azınlığına karşılık Batı Trakya’daki Türkler değişim dışı bırakılmıştı. Kendilerine danışılmadan alınan bu karar günümüze dek Türklerin yaşamını siyasi, sosyal, kültürel bakımından oldukça derinden etkilemiştir. Yunanistan’ın iç karışıklıklarından ve Türkiye ile olan anlaşmazlıklarından Türkler doğrudan nasibini alan azınlık olmuştur. Yunan idaresinde kalan Türklerin bundan sonra siyasi hayatlarına baktığımızda bir bütünlük arz etmediğini görüyoruz. Türkiye’deki gelişmelere paralel olarak Batı Trakya Türk toplumu arasında Kemalist ve anti Kemalist diye iki grup oluştu. Bu ayrımı tutucu-gelenekçi ve yenilikçi-çağdaş olarak da nitelendirebiliriz. Cumhuriyet sonrası istenmeyen adam ilan edilen 150 kişinin bir kısmı Batı Trakya’ya göçmüştü. Bunlar tutucu kesimi ateşleyen bir grup olarak bir müddet önde gitti. Bu grubun kendilerine ait gazete ve dernekleri vardı ve Türkiye aleyhinde etkili propaganda yapabiliyordu. Ancak Lozan sonrası 1926-30-33 Ankara anlaşmaları grubundan 1930 anlaşmasıyla tutucu kesiminin önde gelenleri ülkeden sürüldü. Türk azınlık bu dönemde milletvekili meclise gönderebilmiştir. 1980’lerin ortalarına dek sürecek bu durum aslında Türk azınlığın çok da lehine değildir. Bu kişiler parlamentoda Türklerin temsilcisi de olsa, Yunan siyasi otoritesinin seçtiği

¹⁹⁰ Ayın Tarihi(Haziran 1995); “Batı Trakya Türkleri İslam Konferansında”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:18-19-20(Mayıs-Haziran-Temmuz 1990), s.8.

¹⁹¹ Ayın Tarihi(Mart 1988)

¹⁹² Ayın Tarihi(Temmuz 1990)

kimselerdir ve bu insanların hükümet üzerinde hiçbir siyasi etkisi olamamaktadır.¹⁹³ Parti disiplini içinde siyasi yaşamlarını sürdüren Türk milletvekilleri, parlamentoda Türk azınlığın problemlerini dile getirip bir çözüme kavuşturma gücünden mahrumdular. Ancak münferit sorunların halledilmesiyle meşgul olabiliyorlardı. Bunun yanında Türk milletvekillerinin Yunanistan'ın güçlü siyasi partilerinden aday olduğunu ve böylece seçilmeyi garanti ettiklerini görmekteyiz. Örneğin Osman Nuri Fettahoğlu 1963'e kadar Konstantin Karamanilis'in listelerinden sekiz dönem arka arkaya seçilebilmiş, 1964 seçimlerinde ise George Papandreu'nun partisinden seçimlere girdiğinde ise Türklerin oyları başka partilere dağıldığından seçilememiştir. Aynı zamanda Türk milletvekilleri gazetecilik faaliyetlerinde de bulunarak seçim propagandası yapabilmiş ve Yunan hükümetlerini azınlık politikaları konusunda eleştirebilmiştir.¹⁹⁴

Parti politikalarının dışında hareket edemeyen, pasif bir siyaset izlemek zorunda kalan Türk azınlığı, 2 Haziran 1985'e gelindiğinde ilk kez bağımsız bir liste ile seçimlere katılmıştır. Bu seçimlerde İskeçe'den Mehmet Emin Aga, Celal Zeybek ve Hikmet Cemiloğlu Barış Listesi adı altında seçimlere katıldı ve 11.600 oy alarak 2000 kadar oy farkıyla milletvekili çıkaramadı. Gümölcine'den ise Galip Sebahattin Galip 10.300 oy alarak 4000 oy farkıyla milletvekilliğini kaybetmiştir. Bunun yanında Pasok partisinden milletvekili aday olan Ahmet Faikoğlu ve Nea Demokratia'dan Mehmet Müftüoğlu milletvekili seçilebilmişlerdir. Ahmet Faikoğlu, parti politikası gereği yaptığı açıklamada Türk azınlığın hiçbir sorunu olmadığını söyleyebilmiştir. Mehmet Müftüoğlu ise Batı Trakya Yüksek Tahsilliler Derneği'nden istifa etmiştir.¹⁹⁵

Bağımsız listelerle seçimlere katılma yöntemini benimseyen azınlık, 18 Haziran 1989 seçimlerine Dr. Sadık Ahmet ve arkadaşlarıyla "Güven Listesi" adı altında girmeye karar verdi. Güçlü bir ittifakla Türk azınlığın kaderini değiştirmeyi amaçlayan Güven, bu seçimlerde "parti saflarında yer almaya, parti çıkarlarının içinde ezilmeye ve bizi topraklarımızdan koparmak isteyenlerin arasında silinmeye hayır" dedi. "Demokrasinin kendi şartları içinde, medeni bir mücadeleye girmek azmiyle haksızlıklara karşı göğüs

¹⁹³ Popoviç, a.g.e., s.338-339.

¹⁹⁴ Eren, a.g.e., s.123; Hikmet Öksüz, "Representation Of The Western Thracian Turkish Minority In The Greek Parliament", **Turkish Review of Balkan Studies**, sayı:7(2002), OBİV, Bıgart Yay, İstanbul, 2002, s.147-148. Ayrıca 1920-2000 döneminde Batı Trakya'dan seçilen Türk milletvekillerinin isim listesi için bkz., Öksüz, a.g.m., s.143-145.

¹⁹⁵ Oran, a.g.e., s.168-169.

germeye, insanca yaşamamıza mani olan engelleri aşmaya evet” dedi. Şimdiye kadar sağ ve sol partiler çıkmazı içinde kime oy vereceğini şaşırان azınlık insanı Dr. Sadık Ahmet, İsmail Rodoplu ve Sebahaddin Emin gurubuna güven duyarak bu seçimlere katıldı. Parti korkusu ve menfaatlerini ön planda tutan bundan önceki azınlık milletvekillerinin yerine ise şimdi, azınlık toplumunun menfaatlerini öne çıkaran bir siyasi yapılanmanın temelleri atılıyordu.

Batı Trakya Türkleri, nüfusu oranına göre çıkarabileceği milletvekili sayısını geç de olsa görebilmiştir. Gümölcine(Rodop) ilinde 70 bin oy potansiyelinin 35 bini Türklerindir. Bir milletvekili elde edebilmek için de 17.550 bölge barajı oyun yettiğine göre Türkler Gümölcine’den iki milletvekili çıkarabilmektedir. Ancak toplumda birlik beraberlik olduğu müddetçe bunu başarabilecektir. İskeçe’de ise 25 bin oya sahip azınlık 1 milletvekili çıkarabilmektedir.¹⁹⁶

Yunanistan, Haziran seçimlerinde hükümeti oluşturacak çoğunluğu elde edemeyince 5 Kasımda yeniden seçimlere gitti. Haziranda azınlığın başarısını gören Yunanistan, seçimler öncesi İpsala ve Pazarkale sınır kapılarını Türkiye’deki Batı Trakya Türklerine kapattı.¹⁹⁷ Ancak bu seçimde de Yunan siyasi partileri bir varlık gösteremeyince 1 yıl içinde üçüncü kez Yunanistan yeniden 8 Nisan 1990’da seçime gitti. Bu seçimlerde yine Türk azınlığı, bağımsız Güven Listesinden Dr. Ahmet’i ezici bir oy çokluğu ile, İskeçe’de ise bağımsız İkbal listesinden Ahmet Faikoğlu’nu parlamentoya göndermeyi başardı. Yunan partilerinin de birbirlerine yakın oy almaları iki bağımsız Türk milletvekilini mecliste anahtar rolü oynayabilecek güce ulaştırdı. Batı Trakya Türkü son seçimde büyük bir itidal de göstererek bilinçli bir şekilde oyunu kullanmıştır. Yunanistan, Batı Trakya’dan Türklerin milletvekili çıkarabilmelerini engellemek amacıyla bölge dışından bir çok askere oy kullandırtmıştır. Ancak bu durum yabancı gözlemcilerin gözünden kaçmayan, açıklama getirilmesi gereken bir durum oluşturdu. Dönemin Türkiye büyükelçisi Gündüz Aktan’a Pasok lideri Papandreu ile Yeni Demokrasi partisi lideri Mitsotakis’in seçimlerde Türk azınlığın kendilerine oy vermeleri için yaptıkları baskı ise ilginçtir. Gündüz Aktan ise “Bir Türk elçisi sizin vatandaşlara nasıl söyleyebilir aman o

¹⁹⁶ “Gümölcine’de Bağımsız Liste Kuruldu”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:9(Mart-Nisan 1989), s.4-5; Nedim Atamer, “Dr. Sadık Ahmet Desteklenmelidir”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:74(Mayıs 1989), s.3-4.

¹⁹⁷ Ayın Tarihi(Kasım 1989)

partiyi değil de bu partiyi destekle diye” şeklinde cevap vermiştir. Bu durum gerçekten de Türk azınlığın Yunan partilerini bırakıp da kendi içinden çıkan temsilcilerini desteklediğinde Yunan siyasi hayatında neleri değiştirebileceğini göstermiştir.¹⁹⁸

10 Ekim 1993 seçimlerinde ise aşağıda değineceğimiz üzere seçim kanununda yapılan değişiklik ve milletvekili seçilebilmek için getirilen %3'lük ülke barajı Türk toplumunun siyasal temsiliyetini kökünden engelleyecek bir durum oluşturdu. Dr. Sadık Ahmet seçimlerde bölge barajını aştığı halde ülke barajını aşamadığı için milletvekili seçilemedi.¹⁹⁹ Başbakan Mitsotakis, İskeçe ve Dedeağaç'ta yaptığı konuşmada bağımsız listelerden katılan Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun %3'lük barajı aşamayacağını ve Türk halkından oylarını kendi partilerindeki Türklere vermelerini istedi.²⁰⁰ Üstelik Gümülcine Savcılığı Sadık Ahmet ve iki Türk hakkında okul kitaplarının dağıtımını engelledikleri iddiasıyla dava açtı.²⁰¹

Bu seçimde tüm engellemelere rağmen Türklerin bağımsız listeleri yine çok büyük başarı gösterdi. Gümülcine'de %32,75 oranında oy alan Güven Listesi bu ilde birinci parti oldu. 26 bin 228 oyun 24 bin 956'sını Sadık Ahmet, 1031'ini İsmail Molla Rodoplu aldı. İskeçe İktisat listesi ise yüzde 20'lerde oy oranı ile oyların 7 bin 874'ünü Ahmet Faikoğlu, 3040'ını Niyazi Avcı ve 1018'ini Rasim Murcaoğlu alma başarısını gösterdi.²⁰²

380. Yüzde 3'lük Seçim Barajı

8 Nisan seçimlerinde kabineyi Mitsotakis liderliğindeki Yeni Demokrasi partisi kurdu. 1 yıl içerisinde üç seçimin yapılması ve bu seçimlerde Türklerin gösterdiği başarı Yunanistan'ı harekete geçirdi. Türk milletvekillerinin ve muhalefetin sert itirazlarına rağmen 163 sayılı seçim yasası Yeni Demokrasi'nin 151 oyuyla kabul edildi. Bu kanunla bağımsız adaylar dahi seçilebilmek için ülke genelinde %3 barajını aşması gerekiyordu.²⁰³

¹⁹⁸ “Soru Cevap Bölümü”, **Dünü, Bugünü, Geleceği ile Batı Trakya Türklüğü**, haz., Mustafa Kahramanyol, ATO-Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara, 2003, s.51-52.

¹⁹⁹ Cafer Alioğlu, “Batı Trakya Türklerine Uygulanan Anti Demokratik Yunan Baskıları”, **Uluslararası Batı Trakya Paneli**, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği İzmir Şubesi Yay, İzmir, 1996, s.49.

²⁰⁰ Ayın Tarihi(Eylül 1993)

²⁰¹ Ayın Tarihi(Kasım 1993)

²⁰² Süleyman Sefer Cihan, “Dr. Sadık Ahmet: Sesimizi Kimse Susturamaz”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:122(Eylül-Ekim 1993), s.4.

²⁰³ Fırat, a.g.e., s.449.

Gümölcine bağımsız Türk milletvekili Dr. Sadık Ahmet:”Bu bağımsız azınlık adaylarının parlamentoya seçilmemesi kanunudur, azınlığın bağımsız adaylarına şimdiye kadar getirilen en büyük engeldir” şeklinde bu kanunun Türk azınlığa olumsuz etkisini dile getirdi. Başbakan Mitsotakis seçim kanunu savunarak; “Ülkede yürürlükteki seçim sistemi yüzünden ortaya çıkan siyasi istikrarsızlığı bertaraf ediyor” şeklinde konuştu. Bu kanunun nihai amacı, küçük çoğunluğa dayalı hükümetler ve koalisyonlar dönemini sona erdirmeyi hedeflemek olmuştur.²⁰⁴

120 ila 150 bin arasındaki nüfusa sahip Türk azınlığı, yeni seçim kanunu ile bir milletvekili çıkarabilmek için en az 200 bin oy alması gerekecek. Elbetteki mevcut Türk nüfusu ile de bu mümkün olmayacağına göre Yunan iktidarları, ileride Türklerin milletvekili çıkarabilmelerinin önüne geçmiş olmaktadır. Mitsotakis iktidarı bununla da kalmıyor, vali seçim kanunu da değiştiriyor. Valilerin seçimle iş başına gelmesi kabul edilmesine rağmen Türk çoğunluğun yaşadığı şehirler, Türkleri azınlıkta bırakacak şekilde Yunan şehirleriyle birleştiriliyor. Böylece genişletilmiş bölge valilikleri oluşturularak seçimlerde Türklerin kendilerini yönetecek valiler çıkarması engelleniyor.²⁰⁵

381. Dr. Sadık Ahmet

Sadık Ahmet, Batı Trakya davasında ses getirmeye 1985 ortalarında başladı. Türk azınlığına yapılan baskı ve ayrımcılığı anlatan bir metinle Batı Trakya’da imza kampanyası başlattı. Sadık Ahmet, Yunan makamlarına ve dünya kamuoyuna azınlığın sesini duyurabilmek amacıyla başlattığı bu kampanyaya Türk toplumundan eğer katılıyorsa imzasını koymasını istedi. Bu şekilde toplanan imzalar Avrupa kuruluşlarına ve Yunan meclisine gönderilecekti. Azınlık ise bu kampanyaya içtenlikle katıldı ve imzalar 15 bini buldu. Ancak azınlığın bu kampanyaya verdiği büyük destek Yunan yönetimini tedirgin etti. 9 Ağustos 1986 günü sahte imza toplamak ve Yunanistan’ın uluslararası ilişkilerini zedelediği gerekçesiyle Sadık Ahmet tutuklandı ve hakkında dava

²⁰⁴ “Batı Trakya Türklerinin Seçim Engeli”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:21-22-23(Ağustos-Eylül-Ekim 1990), s.6.

²⁰⁵ Cihan, “Meriç’in Öte Yakası: Batı Trakya”, s.14.

açıldı ancak Sadık Ahmet bir müddet sonra serbest bırakıldı.²⁰⁶ Bu tutuklama Ahmet'i yıldırmadı ve bu kez 25 Eylül 1987'de Selanik'te düzenlenen "Demokrasi ve İnsan Hakları" adlı uluslararası bir toplantıya giderek Batı Trakya Türklerine baskı, ayırım ve haksızlıkları anlatan bir belgenin İngilizce metnini katılımcılara dağıttı. Bunun üzerine Sadık Ahmet yalan haber yaymak ve sahte evrak düzenlemek suçuna istinaden tutuklandı ve 1988'de 30 ay hapis ve 100 bin drahmi para cezasına çarptırıldı. Bu durum Uluslararası Af Örgütü'nü de hareketi geçirdi ve Örgüt, Yunan hükümeti nezdinde gerekli girişimlerde bulundu.²⁰⁷ 1989 seçimlerine gelindiğinde ise Sadık Ahmet yine büyük bir azim ve kararlılıkla seçim kampanyasını yürüttü. Ancak kampanya sırasında dağıttığı bildirimlerde seçmenleri yanıltmaya yönelik faaliyette bulunduğu ve Türk kelimesini kullandığı gerekçesiyle halkı şiddet ve ayrımcılığa sevk etmek suçundan yeniden yargılanmaya başlandı. Sonuçta Sadık Ahmet kamu güvenliğini bozduğu gerekçesiyle 1,5 yıl hapis ve üç yıl seçme seçilme hakkından men cezasına çarptırıldı.²⁰⁸ Dr. Sadık bunun üzerine: *"Ben bir Türk olduğum için hapse götürülüyorum. Eğer Türk olmak suç ise, burada tekrar ediyorum. Ben bir Türküm ve öyle kalacağım. Bu mesajımla Batı Trakya azınlığına sesleniyorum ve Türk olduklarını unutmamalarını söylüyorum."*²⁰⁹ Helsinki Watch'ın, sivil örgüt temsilcilerinin raporlarına ve yabancı basına göre tarafsız, adil bir yargılama yapılmamıştır.²¹⁰ Karar, Türk Dışişlerince de tepkiyle karşılandı ve kararın Yunan adaletine değil Yunan devletine ait olduğunu söylendi.²¹¹ Uluslararası Af Örgütü ise, Gümülcine bölgesi bağımsız eski milletvekili Dr. Sadık Ahmet'in düşünce suçlusu olduğunu belirterek derhal serbest bırakılmasını istedi.²¹² Ancak Sadık Ahmet, hapiste olmasına rağmen 8 Nisan seçimlerine adaylığını koydu. Uluslararası tepkiler de Yunanistan üzerinde tesirini gösterdi ve Ahmet'in cezası Patras Temyiz Mahkemesi

²⁰⁶ Mustafa H. Mustafa, "Dr. Sadık Ahmet'in Şahsında Yargılanan Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının Davası süresiz Ertelendi", **Batı Trakya'nın Sesi**, sayı:7-8(Aralık-Şubat 1988-1989), s.11; Aydın Taneri, "Dr Sadık Ahmet", **Yeni Batı Trakya**, sayı:124(Ocak-Şubat 1994), s.34.

²⁰⁷ Taneri, a.g.m., s.34; Mustafa, a.g.m., s.11; Atamer, a.g.m., s.4; Hatipoğlu, Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar, s.39.

²⁰⁸ Hatipoğlu, a.g.e., s.39; Cafer Alioğlu, Batı Trakya Davasının Avrupa Cephesi (1982-1994), Bursa, 1998, s.31; "Dr. Sadık Ahmet: Hapiste Olsak Seçimlere Gireceğiz", **Yeni Batı Trakya**, sayı:84(Mart 1990), s.15-18.

²⁰⁹ Hatipoğlu, a.g.e., s.41.

²¹⁰ Fırat, a.g.m., s.447.

²¹¹ "Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif Hapsedildiler", **Yeni Batı Trakya**, sayı:83(Şubat 1990), s.3-4.

²¹² Aynı Tarihi(Şubat 1990); İmza kampanyasında Dr. Sadık; " Bu kampanyada hiçbir zaman korku ve umutsuzluk gibi duygulara kapılmadım. Her an büyük bir mücadele vermenin hazzını ve huzurunu yaşadım. Her anda ailem ve soydaşlarım bana destek ve yardımcı oldukları için cesaretimi hiçbir zaman kaybetmedim". "Batı Trakya'nın Sesi Dr. Sadık Ahmet'le Selanik'de Görüştü", **Batı Trakya'nın Sesi**, sayı:7-8(Aralık-Şubat 1988-1989), s.20.

tarafından para cezasına çevrildi. Para cezasını ödeyerek serbest kalan Ahmet'in adaylık başvurusu Yargıtay Yüksek Kurulu'nca onaylanarak kesinleşti. Yine milletvekili seçilen Ahmet, 8 Nisan seçimlerini değerlendirirken: *“Batı Trakya Türkü toparlanarak bir bütün olduğunu gösterdi. Şahsı çıkar yerine toplum çıkarını ön planda tuttu. Irkından, dininden, gelenek ve göreneklerinden taviz vermeyeceğini gösterdi. Bu seçimler, Batı Trakya Türklerinin hak ve adalet istediğini, şahsiyet kazandığını, toplum olarak var olduğunu, dimdik ayakta durduğunun ispatıdır. Bu seçimle Batı Trakya Türkü kendisine yapılan haksızlıklara, baskılara, adaletsizliklere, insan hakları ihlallerine dur demiştir. Biz, vatanımız Yunanistan'da bizlere de eşit muamelesi edilmesini istiyoruz. Bize haksızlık yapana biz hayır diyoruz”* demiştir.²¹³ Yeni dönemde Ahmet, amaçlarının Müslüman Türk azınlığına insanca bir hayat sağlamak olduğunu belirtti. Dr. Sadık Ahmet; *“İşbirliği yapmak isteyen partiyle konuşmaya hazırız. Bu konuşmalarda azınlığın haklarının verilmesi ele alınacaktır. Ortak bir noktada anlaşıldığı takdirde işbirliği mümkündür”* anlayışını ortaya koydu. Yunan parlamentosunda Yeni Demokrasi Partisi önderliğinde kurulan hükümet, Batı Trakya sorunlarının çözülmesi amacıyla kurduğu komisyona azınlık milletvekili Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nu almayarak Yunanistan, Batı Trakya politikasının eskisi gibi devam ettiğini gösterdi. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu, komisyonun kurulması kararlaştırıldığında, sorunların tespiti ve çözümü için komisyonda yer almaları gerektiğini parlamento başkanı Atanasios Çaldaris'e bildirmiş ancak *“öneriniz incelenecek”* cevabını almışlardır.²¹⁴

Sadık Ahmet, Batı Trakya Türkü'nün etnik kökeninin tespiti sırasında başbakan Konstantin Mitsotakis'e gönderdiği mektupta bu konudaki tartışmaların tamamen kapanması için Türk azınlığın içinde bir referandum önermiş ancak bu, kabul görmemiştir.²¹⁵ Türklüklerini tüm dünyaya duyurmayı amaçlayan Ahmet, Norveç İnsan Hakları Derneği'nin davetlisi olarak Oslo'da yaptığı açıklamada; *“Yunan vatandaşlık yasasının halen yürürlükte olduğu ve bu maddeye göre Türk olanların sadece Türk oldukları için vatandaşlıktan çıkarıldıklarını, cemaat temsilcilerinin seçilemediğini, Türkiye'den*

²¹³ “Dr. Sadık Ahmet ile Tele Röportaj”, **Batı Trakya'nın Sesi**, sayı:16-17(Mart-Nisan 1990), s.13.

²¹⁴ “Zindanda Meclise, Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu Yunan Parlamentosunda”, **Batı Trakya'nın Sesi**, sayı:16-17(Mart-Nisan 1990), s.8-9; “Batı Trakya'da Zulümler Devam Ediyor”, s.15. Halbuki Sadık Ahmet milletvekili seçildikten sonra Konstantin Mitsotakis ile bir görüşme yapmıştı. Görüşmede Mitsotakis, Batı Trakya'daki Türk azınlığa mutlaka diğer Yunan vatandaşlarıyla eşit haklar tanınacağını söylemişti. Ayın Tarihi(Mayıs 1990)

²¹⁵ Ayın Tarihi(Aralık 1992)

gelen kitapların eğitimde kullanılmasının engellendiğini vurgulayarak, Batı Trakya Türk toplumu kesinlikle asimile olmayacaktır. Türk toplumu Türk olarak orada yaşamaya devam edecektir” dedi.²¹⁶

Yunanistan içindeki azınlıkların haklarını tanımazken, ülke dışındaki Yunanlıların haklarını sonuna kadar savunmaya kararlı ve azimli bir ülkedir. Nitekim Arnavutluk'ta %2 oranında Yunanlı olmasına rağmen Yunanistan, Arnavutluk'un %20 olan tüm Ortodoks nüfusunun tamamını Yunanlı saymaktadır ve bu Yunanlıların Arnavutluk'taki hukukunun mücadelesindedir. Azınlık konusu iki ülkenin önemli sorunlarını oluşturmaktadır, Yunanistan içindeki Arnavut azınlığa, Arnavutluk'taki Yunanlılara yapılan muamele oranında, hatta daha kötüsü ile muamele etmektedir. İşte Sadık Ahmet bu konuda; “Batı Trakya'daki Türk azınlıkla Arnavutluk'taki Yunan azınlıkları aynı haklara sahip olmalıdır. Mitsotakis, ancak Arnavutluk'taki Yunan azınlık için istediklerini Batı Trakya'dakilere de verdiği takdirde Tiran ve dünya kamuoyu önünde haklı çıkabilir” görüşünü savunmaktadır.²¹⁷ Batı Trakya Türk azınlığının durumunu ve gelecek beklentisini özetlerken Ahmet: “Yunan hükümeti bilmelidir ki, biz hiçbir zaman özerklik istemedik. Biz Yunan vatandaşıyız. Ancak bizim toplumumuzun hakları tanınmalıdır. Bu benim siyasi mücadelem anlamıdır.”²¹⁸

Sadık Ahmet, 1985-95 dönemi içinde büyük özveriyle mücadeleleriyle Türk azınlığın uğradığı haksızlıkları, baskıları, insan hakları ihlallerini uluslararası platformlarda duyurmayı başarmış bir liderdir. Bu mücadelede iki kez bağımsız milletvekili seçilen Ahmet, iki kez de hapse atılmıştır. Onun bu azmini 1988-91 yılları arasında Atina büyük elçiliğinde bulunan Gündüz Aktan şöyle ifade etmektedir. “ *O zaman rahmetli Sadık Ahmet, meşhur imza kampanyasını başlatılı bir yıl olmuştu. Bir dışişleri için doğrusunu isterseniz, Sadık Bey fazla cesurdu. Ortalığı karıştırıyordu. Kendisine her zaman evladım, biraz daha yavaş ol, bu kadar ürkütme, bu kadar üzerlerine gitme derdim. Her seferinde, tabii sayın Büyükelçim dedikten sonra hep bildiğini yaptı. Sadık Ahmet bir mücadeleciydi. En önemli vatsı cesaretiydi.*”²¹⁹

²¹⁶ Aydın Tarihi(Kasım 1992)

²¹⁷ Aydın Tarihi(Temmuz 1993)

²¹⁸ Alp, “Batı Trakya Türkleri”, s.641.

²¹⁹ Ahmet C. Gazioğlu, “Batı Trakya Kıbrıs ve Yunan Emelleri Batı Trakya Türklerinin Hukuk Savaşında Sadık Ahmet'in Yeri ve Önderliği”, **Uluslararası Batı Trakya Paneli**, Batı Trakya Türkleri Dayanışma

382. Sadık Ahmet Sonrası Batı Trakya Türkü'nün Siyasi Durumu

Sadık Ahmet 1995'de Gümülcine'de aracına bir traktör çarpması sonucu hayatını kaybetti. Kaza bir komplo sonucu da olsa, gerçekten bir kaza da olsa sonuçta Batı Trakya Türkleri tarihindeki en önemli şahsiyetlerinden birini yitirmiş oldu. TC. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel onun hakkında: "Dr. Sadık Ahmet'ten kalan dava, Batı Trakya'daki Türk toplumunun dilini, dinini, kültürünü koruması, dayanışma içerisinde olması, haklarını meşru zeminlerde araması, savunması davasıdır" demiştir. Türk toplumu yaşam mücadelesini bundan sonra adeta efsane kahraman haline gelen Sadık Ahmet'ten yoksun sürdürmek zorunda kalacaktır.²²⁰

Yunanistan'ın seçim sisteminde %3 barajını getirmesi, Sadık Ahmet'i yeni arayışlara itmştir. O, seçilemeyeceğini bildiği halde Batı Trakya davasında ses getirebilmek ve yeni bir soluk almak amacıyla Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisini kurmuştu.²²¹ Ancak ondan sonra gelenler onun bu stratejisini ve yöntemini benimsemek yerine yine eskiden olduğu gibi Yunan partilerinden adaylıklarını koymaya başladılar. 22 Eylül 1996 genel seçimlerinde Yunan meclisine üç Türk milletvekili seçildi. Pasok'tan Galip S. Galip, Snaspismos(Sol İttifak)'tan Dr. Mustafa Mustafa ile Nea Demokratia'dan Dr. Birol Akifoğlu meclise girmeye başardı. Türk temsilcilerin meclise girebilmeleri temelde olumlu bir durum iken Türk taleplerinin yine parti disiplini içinde boğulacak olması olumsuz bir durumdur. Yunanistan'da iki ana parti vardır. Oyların çoğunluğunu almalarına ve Türk milletvekillerinin bu partiler içinde yer almalarına rağmen Türkler, yine de ajan, vatan haini olarak görülmektedirler. İşte Sadık Ahmet'in de yapmak istediği bu çirkin yakıştırmalardan azınlığı kurtarabilmektir.²²²

Derneği İzmir Şubesi Yay, İzmir, 1996, s.34; Gündüz Aktan, "Türk-Yunan Siyasi İlişkileri", **Dünü, Bugünü, Geleceği ile Batı Trakya Türklüğü**, haz., Mustafa Kahramanyol, ATO-Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara, 2003, s.30.

²²⁰ Ayın Tarihi(Ağustos 1995); Ayın Tarihi(Temmuz 1996)

²²¹ Aşağıda bu partiye değinilecek.

²²² Mandacı-Erdoğan, a.g.e., s.6. Yunanistan'daki erken seçimlere Türk Dışişleri Bakanlığı büyük önem verdi. Ankara, TRT kanlıyla yaptığı yayınlarla Gümülcine'den Galip Sebahattin Galip, İskeçe'den Birol Akifoğlu'nun seçilip Yunan parlamentosuna girmesi için büyük çaba sarfetti. TRT'nin seçimlerden haftalar öncesi iki adayı destekleyen yayınları diğer Türk adaylar arasında tepkilere neden oldu. Ayrıca, TRT'nin diğer adayların isimlerinden bile söz etmemesi haksız rekabeti de meydana getirdiği savunuldu. Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra Özel Yunan Antena televizyonu muhabirinin sorularını cevaplayan PASOK adayı Mehmet Ahmet, kendisinin Türkiye'nin tek taraflı yayınlarının kurbanı olduğunu söyledi. "Batı Trakya Türkü 22 Eylül Seçimlerinden Zaferle Çıktı", **Yeni Batı Trakya**, sayı:140(Eylül-Ekim 1996), s.1-2.

Yeni Demokrasi Partisi Gümülcine Türk milletvekili av. İlhan Ahmet, Sadık Ahmet'ten sonra sorunların üzerine giden, uzlaşmacı bir kişilik olarak Türk toplumuna yeni bir ses getirdi. İlhan Ahmet milletvekilliğine adaylığını koymandan önce arkadaşlarıyla birlikte Türk azınlığın kronikleşmiş sorunlarını maddeler halinde yazarak YDP genel başkanı Kostas Karamanlis'e sundu ve cevabında bu isteklerin kabul edildiği bildirildi. Bu, Yunan yönetiminin sorunların varlığını kabul ettiğinin bir göstergesiydi. İlhan Ahmet sorunların hallinde Türkiye ile de yakın temasta olmayı ihmal etmedi. Türk hükümeti yetkilileriyle meseleleri paylaştı. Türkiye de azınlığın sorunlarının takipçisi olacağını belirtti.²²³ Son olarak Yunanistan, seçim sistemiyle Türklerin bağımsız veya Yunan partilerinden parlamentoya girmelerini engellerken yerel idari yönetimlerde de Türklerin katılımını sınırlandırmaktadır. Günümüzde Gümülcine'de üç, İskeçe'de bir belediye başkanlığı Türklere aittir. Ancak Türk belediye başkanı önceden dokuz idi. Burada, Türk nüfusun yoğun olduğu yerler farklı idari bölgeler arasında bölünerek Türk idaricilerin yönetici olma olasılığı en aza indirgenmek istenmektedir. Resmi dairelerde de Türk memurların sayısı çok azdır.²²⁴

39. Yunanistan'da Türk Siyasi Partileri

390. Dostluk-Eşitlik ve Barış Partisi

Türk azınlığının 1989-90 yıllarında arka arkaya yapılan üç seçimdeki aktifliği, bu konuda Yunan yönetimini radikal çözümler bulmaya yöneltti. Küçük siyasi partilerin ülkede istikrarsızlığa yol açtığı, oyları böldüğü ve bu nedenle hükümet kurulmasında güçlükler yaşandığı gerekçesiyle Yunanistan, seçim kanununda değişiklik yaptı. Buna göre parti olsun, bağımsız aday olsun parlamentoya girebilmek için ülke genelinde geçerli oyların yüzde 3'ünü almak gerekiyordu. Bu da en az 200 bin oy demektir. Bu kanun

²²³ Adem Yavuz Arslan, "Azınlık Politikası İşte Böyle Olur", **Yeni Batı Trakya**, sayı:180(2003), s.18; Murat Aga, "Batı Trakya Kültür ve Sanat Şöleni", **Batı Trakya Türk Birliği Derneği Yayın Organı**, sayı:3(2005), s.12-13. Papandreu'nun getirdiği seçim sisteminde 13.500 oy alan biri milletvekili seçilebiliyordu. Gümülcine ve çevresindeki Türk oyların sayısı 40-45 bin, İskeçe'de ise 25-27 bin civarındadır. Buna göre bağımsız bir liste 5 Türk milletvekili çıkarabilir. Ancak Türk toplumu dışarıdan görüldüğü gibi Yunanistan'ın insan hakları ihlalleriyle uğraşan ve bu yönde mücadele edene bir toplum değildir. Toplum içinde partizanlık anlayışı almış yürümüştür. Siyasi ihtiraslar, milletvekili olabilme yarışı ve bunun için çok sayıda milletvekili adayının çıkması sonuçta seçimlerde Türklerden 1 veya 2 milletvekili çıkmasına neden olmaktadır. Türk toplumundaki bu siyasi bölünmüşlük böylece Yunanistan'ın işine yaramaktadır. "Yunanistan'da Erken Seçimler ve Batı Trakya Türkleri", **Yeni Batı Trakya**, sayı:25(Nisan 1985), s.28.

²²⁴ Ahmet, "Batı Trakya'da Mevcut Durum", s.22.

çıkılmazdan evvel de Sadık Ahmet, Türk toplumunun bir partiye ihtiyacı olduğunu 10 Nisan 1991’de Türk Gençler Birliği Lokalinde düzenlediği bir toplantıda açıklamıştı. Sadık Ahmet: *“Bu partinin oluşturulma isteği, var olan Yunan Siyasi partilerinin, Türk azınlığın meselelerine gerekli duyarlılığı göstermemesinden kaynaklandı. Bunun üzerine biz de siyasi temsilciliğimizi devam ettirmek hem de dış dünya nezdinde daha aktif çalışmalarda bulunmak üzere Batı Trakya Müslüman Türk toplumunun bir siyasi parti şemsiyesi altında toplanmasının toplumumuz çıkarları açısından daha yararlı ve zaruri olduğu inancındayız. Parti sayesinde sesimizi dünyaya daha da güçlü duyuracağız. Böylece milletvekili çıkarmasak dahi parti sayesinde sorunlarımızı dünya çapında dile getireceğiz ve çözümü için dış dünyanın yardımı sağlamış olacağız.”*²²⁵

Partinin tüzüğü ve üyeleri konusunda da çalışma yapan Ahmet, Dostluk Eşitlik ve Barış Partisi için; *“ Batı Trakya Türkünün öz malı ve kendi sesidir. En demokratik şartlarda başkanını ve yöneticilerini seçecek olan partimiz toplumsal mücadelelerinin bayraktarlığını yapacaktır. Bu sebeple de ne kadar çok üyemiz olursa sesimiz o kadar güçlü çıkaracaktır.”* dedi.²²⁶ 11 Eylül 1991’de kurulan Parti’nin asıl amaçlarından biri de, mahalli seçimlerde ülke barajı getirilmediği için yerel idarelerde etkili olabilmektir.²²⁷

Parti, 11 Nisan 1992’de Türk Gençler Birliği salonunda 1. kurultayına gitti ve Sadık Ahmet’i parti başkanlığına seçti. Ahmet, partinin demokrasiye, insan haklarına, kişi hürriyetine saygılı olduğunu belirtti. Sadık Ahmet, bundan önce Yunan siyasi partilerinden seçilen Türk milletvekillerinin azınlık meselelerini dile getiremediklerini, toplumdan uzak kaldıklarını, toplumla iş birliğine gitmediklerini ve azınlığı yurt içinde ve dışında temsil etmekten çekindiklerini söyleyerek şimdi ise, parti aracılığıyla belki milletvekili çıkarılmayacak ancak azınlık meseleleri ülke içinde ve dışında rahatlıkla anlatılabileceğini belirtmiştir.²²⁸

²²⁵ Eren, a.g.e., s.127-128.

²²⁶ “Eşitlik, Dostluk ve Barış Partisi’nin Kurcular Kurulu Toplantısı Yapıldı”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:37(Aralık 1991), s.8.

²²⁷ Kenan İnan-Hikmet Öksüz, “Batı Trakya Türklüğü ve Dr. Sadık Ahmet”, **Türk kültürü**, sayı:396(Nisan 1996), s.204.

²²⁸ “Batı Trakya’dan ... Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi Kurultayı yapıldı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:110-111(Mayıs-Haz 1992), s.22.

Parti, siyasi alanda bağımsız listeler kurarak mücadele vermek ve Türklerin Yunan partilerine yem olmaması için kurulmuştur.²²⁹ Amaç, yasal çerçevede faaliyet göstermeye ve bu amaçla Türkleri bilinçlendirmeye ve ileride de bu amacı yürütebilecek kişilerin yetiştirebilmesini sağlamaktır.²³⁰ Partinin dış politikasında ise Türkiye ile yakın ilişki kurmak anlayışı vardır. Türkiye’den dış Türklere sahip çıkması ve Batı Trakya sorununda uluslararası teşkilatları harekete geçirmesi istenmektedir.²³¹

Sadık Ahmet’in Türk toplumunu birleştirici vasfı, kişiliği, şahsiyeti, liderlik özelliği Parti’ye ses getirmiştir. Onun ölümüyle azınlık, yine bildik eski yaşam tarzına döndü. Parti’yi ayakta tutacak gücü kendinde bulamadı. Parti çok zor günler geçirdi, kirasını dahi ödeyemeyecek duruma geldi. Telefonu dahi kesildi. Ancak Dostluk Eşitlik ve Barış Partisi, Sadık Ahmet’in eşi Işık Ahmet ve arkadaşları sayesinde biraz toparlandı. Ancak Parti’nin Yunanistan’la aktif ilişkileri yok denecek düzeydedir.²³²

Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi’nin kurucu üyeleri ise; Dr. Sadık Ahmet (milletvekili), İdris Mehmet(rençber), Yusuf Hüseyin(din görevlisi), Sadık Sadık(din görevlisi), Şerif Şerif(din görevlisi), Hasan Paçaman(vaiz), Mustafa Mustafa(rençber), Sulko Salih (öğretmen), Makaracı Şaban(tüccar), Ali Ahmet(rençber), Ali Başoğlu Hüseyin(rençber), Halil İsmail(rençber), Yüksel Nurioglu(eczacı), Niyazi Hasan(öğretmen), Ahmet Kurt (din görevlisi), Orhan Mustafa(rençber), Ali Molla(makine mühendisi), Nazif Şakir (Kooperatif Y.K. üyesi), Nazmi Abdürrazzak(öğretmen), İbrahim Ahmet(rençber), Ahmet Salih Çavuş(makinist), Mehmet Devcioğlu(veteriner), Sayıt Seyit (rençber), Ahmet Haciosman(vaiz, gazeteci), Remzi Hasan(rençber), Ali Bağdatlı(esnaf), Hüseyin Esat (rençber).²³³ Partinin amblemi ise; etrafında zeytin dalları bulunan bir daire içindeki beyaz bir güvercinden oluşmaktadır.²³⁴

Sadık Ahmet’den sonra genel başkanlığını iki dönem eşi Işık Ahmet yürüttü. Daha sonra Ahmet Haciosman ve Nazmi Arif başkanlık yaptılar. Halen genel başkanlığı Ahmet Haciosman yürütmektedir.

²²⁹ gös. yer.

²³⁰ “Batı Trakya’da Büyük Gelişme; Dr. Sadık Ahmet Parti Kurdu”, s.2-3.

²³¹ “Dr. Sadık Ahmet: Dış Türklere Sahip Çıkılın”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:37(Aralık 1997), s.9.

²³² “Soru-cevap Bölümü”, s.48.

²³³ Eren, a.g.e., s.129.

²³⁴ “ Batı Trakya’da Büyük Gelişme: Dr. Sadık Ahmet Parti Kurdu”, s.3.

Partinin Savunduğu diğer ilkeler şöyledir: Tüm dünyadaki haksızlıkları, baskı ve ayrımcılığı kınamaktadır. Her türden çevrenin kirletilmesini kınamakta, bu anlayışla Green Peace'in ilkelerini benimsemektedir. İşsizliğe, cahilliğe, uyuşturucu madde kullanımına karşıdır. Uluslararası sağlık, eğitim, sosyal yardım kuruluşlarını destekler ve bunlarla işbirliği yapmayı benimser. Irk ayrımına karşıdır ve dinlerin eşitliği prensibini kabul eder. Kadın-erkek eşitliğinden yanadır. Tüm dünya ulusları arasında barışı, sevgi ve dostluk sembolü olarak kabul eder. İnsan haklarını korumaya yönelik tüm kuruluşları tanır ve benimser. Parti'nin ilkelerini benimseyen ahlaklı, demokratik değerlere ve insan hakları saygılı 18 yaşını doldurmuş olan herkes partiye üye olabilir.²³⁵

391. Barış Partisi

2 Haziran 1985 seçimlerinde “Barış Listesi” adı altında bağımsız bir liste kuruldu. Listede, Mehmet Emin Aga, Celal Zeybek ve Hikmet Cemiloğlu bulunuyordu. Ayrıca “Barış” adlı bir de gazete çıkarılmaya başlandı. Bu hareket, yukarıdaki bölümlerde de belirttiğimiz gibi Türklerin siyasi teşkilatlanmaları yönünde önemli bir adımdı ve iyi bir tecrübeydi. Türk toplumunun uyanış kıpırtısıydı. İşte barış listesi bu amaçlarla Barış Partisi olma amacını gütmüş fakat bunu başaramamıştır. Partileşme hareketi başarı sağlayabilmiş olsaydı belki de Türk toplumunu daha parlak bir gelecek bekleyebilirdi.²³⁶

310. Yunanistan’da Türk Dernekleri

Osmanlı sonrası Batı Trakya Türk toplumu birlikler(dernekler) çatısı altında teşkilatlanmaya başladılar. Sosyo-kültürel amaçlı kurulan bu birlikler, ümmet anlayışı yerine millet şuuru ile hareket etmişlerdir. Bunun yanında ümmetçilik geleneğine paralel, muhafazakar İslami kuruluşlar da ortaya çıktı. İlk gruba girenler Türkiye’deki gelişmeleri ve yapılan inkılapları yakından takip ediyor ve bunları uygulamaya çalışıyordu. Örneğin neşriyatta harf inkılabı Batı Trakya Türklerince hemen kabul görmüştür. Bu birliklerin kurulmasında hiç şüphesiz Batı Trakya Türk toplumunun yetiştirdiği idealist, yenilikçi bir anlayışa sahip öğretmen Mehmet Hilmi’nin katkısı büyük olmuştur. İşte aşağıda

²³⁵ Batı Trakya Dayanışma Derneği’nden Tarihe Bir Not, der., Necmettin Hüseyin, Emir Ofset, İstanbul, 2004, s.222.

²³⁶ “Batı Trakya Seçimleri”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:27-28(Temmuz-Ağustos 1985), s.10. Partileşme önünde Yunanistan oyunları ve suni ayrılıklardan bahsedilmektedir.

ayrıntısıyla değineceğimiz İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği onun destek ve çabalarıyla kurulmuştur.²³⁷

3100. İskeçe Türk Birliği

14 Nisan 1927’de Türklerin bedeni, ruhi, manevi gelişmelerini sağlamak, aralarında dostluk ve dayanışma duygularını gerçekleştirmek amacıyla “Türk Gençler Yurdu” adı altında kuruldu. II. Dünya savaşı yıllarında faaliyetini zorunlu olarak durduran dernek, savaş sonrası 1956’da “İskeçe(Ksanthi) Türk Birliği” adıyla tüzüğünü onaylattı. 1971’de Yunanistan’da dernekler yasası değişince İskeçe Türk Birliği de tüzüğünün bazı maddelerini değiştirerek 1972’de mahkemeye başvurdu. Mahkeme başvuruyu reddedince bu kez 1973’de İstinaf mahkemesine başvuruldu. Ancak mahkeme tüzüğün yasa ve kamu düzenine aykırı olduğu gerekçesiyle başvuruyu kabul etmedi. Buna rağmen birlik faaliyetini 1984’e dek sürdürdü ve resmi makamlardan da bir engelleme çıkmadı.²³⁸ 1984’e kadar ses çıkarmayan Yunanistan, bu tarihte birliğin adında “Türk”, “Türk Birliği” kelimelerinin yer alması nedeniyle derneği kapatma kararı aldı.

Birliğin davası istinaf, temyiz mahkemesi ile yargıtay arasında gidip gelmiştir. Davanın son aşamasında milletvekili Galip Galip, her gün televizyonlarda kilise liderleri, üniversite hocaları, milletvekilleri ile ateşli tartışmalara girmiştir. Bu arada Raportörün “Türk adının kullanımında bir sorun görmüyoruz” şeklindeki açıklaması, Yunanistan’da ulusal tartışmaya açıldı. Bu, Batı Trakya’nın elden gideceği, Türkiye’yle birleşeceği korkusunu beraberinde getirdi. Son gelinen noktada başkan Çetin Mandacı, yönetimden Yakup Kurt ve eski milletvekili Hasan Hatipoğlu davada Türkiye’nin yaklaşımından yakındılar. Hatipoğlu, “Bizi de kendilerine benzettiler. Burada okutamayıp anavatana gönderdiğimiz çocuklarımızı alıp imam hatiplerde vaiz yaptılar. Bugün Batı Trakya’da

²³⁷ Ahmet Aydın, Batı Trakya Faciasının İç Yüzü, Akın Yay, İst, 1971, s.376; M. Cihat Özönder-Halim Çavuşoğlu, “Balkanlar ve Batı Trakya Türklüğü”, **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1803; Hatipoğlu, Yunanistan’da Etnik Gruplar ve Azlıklar, s.37; Yunanlı Tarihçi Soltaridis’in iddiasına göre hukuken Müslüman karakterdeki Batı Trakya Türkünün yanlış olarak ırki karakterinin öne çıkarılması, Türkiye ile olan ilişkilerin gelişmesine vesile oldu. Bunun sonucu olarak Yunanistan için tehlikeli olan Türk birlikleri kurulmaya başlandı. Cin, a.g.e., s.235.

²³⁸ Hüseyin, a.g.e., s.211; Eren, a.g.e., s.87-88. Batı Trakya’nın ilk Türk ismini taşıyan derneğin kurucuları arasında Paşeli Cemiyeti başkanı, Sofya müftüsü, Edirne müftüsü, aşağı mahalle medresesinden Hoca Bestan Efendi, ilk Türk çetecisi Fuat Balkan’ın başyaveri Büyük Hasan Bey(Abdürromoğlu), Tahsin Efendi, gazeteci Mehmet Hilmi, Osman Nuri gibi çağdaş düşünceye sahip insanlar bulunuyordu. Hüseyin, a.g.e., s.211.

150 camii, 450 vaiz var, oysa anaokuluna gönderecek bir tek hocamız yok. Gönderselerdi ya çocuklarımızı kolejlere. Bugün hepsi Avrupa da söz sahibi olurlardı. Oysa 1937 yılında İskeçe Birliği'nin bale okulu, operası vardı, Türk sanat müzikisi, folklor grubu, futbol takımı vardı. O gün daha çağdaşlaşmışız demek ki.”²³⁹

İskeçe Türk Birliği'ndeki bu yakınmaların yanında Avrupa'daki Batı Trakya Türkleri, birliğe destek için 5 bin imza topladı Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu ve federasyona üye 29 Batı Trakya Türk birliğinin yürüttüğü imza kampanyasında toplanan imzalar Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi başta olmak üzere pek çok uluslararası kurum ve insan hakları örgütlerine gönderildi. Avrupa Batı Trakya Türkleri Federasyonu Başkanı Halit Habipoğlu, Yunanistan'ı itham eden açıklamasında; Bir Avrupa Birliği ülkesinde, 21. yy'da derneğin yalnızca isminde yer alan Türk sözcüğü nedeniyle kapatılması, kendisine büyük umutlar bağlanan ve bizlerinde vatandaşı olduğu Avrupa Birliği'ne sürülmüş bir kara lekedir...Yunanistan'ı imza attığı azınlık hakları çerçevesini onaylamaya davet ediyoruz. Uluslararası belgeleri gösteriş olsun diye imzalayıp hayata geçirmemek devlet ciddiyetine aykırıdır.

İskeçe Türk Birliği, adından da anlaşıldığı üzere Türklerin bir arada olmasını ifade eder. Ancak yakın zamana kadar böyle olmadığı görülmektedir. Birliği kapattıran Doğu Makedonya-Trakya bölge genel sekreteri Mihalis Angelopulos, Batı Trakya azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği yönetim kurulu ve Türk milletvekili İlhan Ahmet'le bir yemekli toplantı yaptı. Toplantının ötesinde dernek yöneticileri ve İlhan Ahmet'in, Türklerin sorunları ile alakalı hiçbir şeyi anlatmaması ve birliklerin durumlarından söz edilmemesi düşündürücü olmuştur.²⁴⁰ Kapatılma sıkıntısı bir yana Birlik, İskeçe'de Türk toplumuna faydalı işler yapmaya çalışmaktadır. Biçki, dikiş, nakış kursları, bilgisayar, İngilizce, müzik, matematik, resim kursu gibi kurslar düzenlemektedir. Önemli gün ve gecelerde kutlamalar tertiplenmekte, yılda birkaç kez aile geceleri düzenlenmektedir. Zaman zaman panel ve söyleşilerle de azınlığa yararlı olmaya çalışan Birlik, Yunan Hükümeti'nce adında Türk kelimesi olması dolayısıyla tanınmadığından adına telefon ve faks alamamaktadır.²⁴¹

²³⁹ Cihan, “Meriç'in Öte Yakası: Batı Trakya”, s.9; Hüseyin. a.g.e., s.211.

²⁴⁰ Halil Hasan, “Skandal Toplantı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:187(Mart 2005), s.51.

²⁴¹ Hüseyin, a.g.e., 210-211. İskeçe Türk Birliği'nin tarihçesi, tüzüğü ve etkinlikleri hakkında bkz., <http://www.iskeceturkbirligi.com>

3101. Gümülcine Türk Gençler Birliği

Birlik, 25 Şubat 1928'de Ümit Spor Kulübü(Yurdu) adıyla kuruldu. Ancak 1932'de Birlik'ten ayrılan bazı gençler Yıldız Spor Kulübü'nü kurmuşlardır. Böylece iki dernek 1938'e değin faaliyetlerini sürdürdüler. Ümit Spor Kulübü'nü temsilen Nazmi Atalay ve Yıldız Spor Kulübünü temsilen de Osman Üstüner ortak bir tüzük hazırlayarak bu iki derneği tek bir çatı altında birleştirme kararı aldılar. Bu birleşme ile Birlik, Gümülcine Türk Gençler Birliği adını aldı ve bu adla tüzüğünü Rodop ili bidayet mahkemesi ve valiliğine onaylattı. Lozan sonrası Türkiye'ye dönme imkanından yoksun kalan azınlık, kendisini teselli edici faaliyetlerde bulunmaya başladı. Bu amaçla kurulan Türk Gençler Birliği'nin tüzüğünde kuruluş amacı; "Gençliğimizin medeni alem içerisinde davranış ve karakterlerini takdire layık üstün seviyeye çıkarmak, bedeni, ruhi ve kültürel inkişaflarını temin etmek" olarak geçer. Birliğin spor, kitaplık, müzik, temsil kolları faaliyet gösterdi. Kitap konusunda oldukça sınırlı imkanlar içinde olan Türk azınlık, bu konuda Türkiye'den yardım bekledi. Türkiye'den gelen kitaplar ise sansüre uğradığından azınlık elinde Yunan kitaplarından başka bir şey kalmamıştır. Sportif faaliyetlere önem veren Türk Gençler Birliği futboldan tenise faaliyet gösterdi. Halkın bilinçlendirilmesi amacıyla konferanslar düzenledi. Birliğin ekonomik gücü ise azınlık insanının ekonomik gücüne paralel zayıf olmuştur.²⁴²

1972'de ise Yunanistan'da dernekler yasası değişti. Ancak Türk Gençler Birliği yeni yasaya göre düzenlediği tüzüğünü onaylatamadı. 1973'de istinaf mahkemesi de aynı yönde karar alınca Birliğin hukuki durumu askıda kaldı. Bunun yanında faaliyetlerine devam etti. Birliğin amacı; Türk gençliğinin maddi, manevi gelişimi, sporun teşvik edilmesi, müzik eğitimi vermek ve dernek üyelerine bütçe sınırları içerisinde maddi yardımda bulunmaktır. Mahalli folklor üzerine faaliyet ve çalışmaları önemli yönlerindedir. 1984'e gelindiğinde Türk Gençler Birliği, adında Türk kelimesi geçmesinden dolayı Rodop valiliği tarafından kapatma istemiyle mahkemeye verildi ve mahkeme de kapatma kararı vererek Birliğin tabelasını söktürdü. Kararı Yunan Yüksek Mahkemesi de onayladı.²⁴³

²⁴² Adil Özgüç, *Batı Trakya Türkleri*, Kutluğ Yay, İstanbul, 1974, s.68-70. Atatürkçü bir dernek olan Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin de temeli yine Mehmet Hilmi tarafından atılmıştır. Popoviç, a.g.e., s.334.

²⁴³ Hüseyin, a.g.e., s.212; Aydınlı, a.g.e., s.381; "Batı Trakya'da 30 Türk Köyü Haritadan Siliniyor", s.8.

Günümüzde ise aktif olarak kütüphanesi vardır. Folklor, müzik, resim kursları düzenlenmektedirler. Sportif faaliyetlere devam edilmekte, değişik zamanlarda geceler düzenlenmektedir.²⁴⁴ 2005’de Birlik çatısı altında “Gençlik Kolu” oluşturuldu. Şiir gecesi ile faaliyete başlayan Kol’un ileriki dönemlerde etkinliklerinin giderek artması planlanmaktadır. Bunların tiyatro, müzik ,panel ve şiirle ilgili olması düşünülmektedir.²⁴⁵

3102. Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği

Türk öğretmenleri bir araya gelerek ortak bir ülkü etrafında toplamak, kültür seviyelerini yükseltmek, Türk azınlığın eğitim işlerini düzenlemek, Yunan idaresinin Türklere tanıdığı hak ve yükümlülükleri öğretebilmek amacıyla 1936’da Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği adıyla kuruldu.²⁴⁶ Daha sonra Birliğin içinde çatışmalar baş gösterdi. II. Dünya savaşının da araya girmesi ile derneğin faaliyetlerine uzunca bir süre ara verildi. 1951 Türk-Yunan Kültür anlaşması akabinde 1952’de tekrar çalışmalarına başladı. Gümülcine menşeli olan Birlik, İskeçe’deki öğretmenleri de bünyesine katarak 1966’da tüzük değişikliğine gitti ve “Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği” adını alarak onaylandı.²⁴⁷ İskeçe’de bir şubesi olan Birliğin, “Birlik” adında bir dergisi çıkıyordu. Dergi, Cunta döneminde kapatılmışsa da, 1997’de “Öğretmen” adıyla yeniden yayınlanmaya başladı. Batı Trakya Türklerine fevkalade faydalı işleri olan Birliğin faaliyetleri arasında kurs ve seminerler düzenlemek, okulların bakım, onarım, ders araç-gereçlerinin temini konusunda çalışmak, bilgi, şiir, hikaye yarışmaları düzenlemek sayılabilir.²⁴⁸

²⁴⁴ Hüseyin, a.g.e., s.242.

²⁴⁵ “Gümülcine Türk Gençler Birliği Gençlere Sahip Çıkıyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:176(2003), s.75-76.

²⁴⁶ Özgüç, a.g.e., s.72; “Batı Trakya’da 30 Türk Köyü Haritadan Siliniyor”, s.8. Bu Birliğin Osmanlı idaresinde Doğu Rumeli vilayetinde “Muallimin-i” İslamiyye Cemiyet-i İttihadiyesi’ne kadar uzanan bir geçmişi vardır. Ancak bu teşekkül, istenildiği şekilde geliştirilememiş, teşkilat birkaç kişinin elinde kısır çabalara ihsisar etmiştir. Ali Kemal Balkanlı, Şark-i Rumeli ve Buradaki Türkler, Elhan Kitabevi, Ankara, 1986, s.310. Bundan sonra 1933’de bu birliğin İskeçe Muallimler Birliği adıyla kurulması gelir. Birlik, Türk inkılaplarının Batı Trakya’da da uygulanabilmesinin ateşli savunucusuydu. Özellikle harf inkılabına Türkiye ile eş zamanlı geçildi. Bunun için İstanbul’dan bir alfabe kitabı kopya edildi ve böylece Latin harfleriyle eğitime başlandı. Ancak telif hakkı ödemeksizin yapılan bu iş Birliğin daha kurulduğu ilk yılda kapanmasına neden oldu. Bu olay öğretmenlerde daha sıkı kenetlenmek, güçlü olmak gereği hissiyatı uyandırmıştı. İşte Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği’nin kurulması bunun bir sonucudur. Özgüç, a.g.e., s.73-74.

²⁴⁷ Özgüç, a.g.e., s.74; Oran, a.g.e., s.104; Aydın, a.g.e., s.380; Hüseyin, a.g.e., s.208.

²⁴⁸ Özgüç, a.g.e., s.74-75.

Diğer birliklerde de belirtildiği gibi 1972 Dernekler Yasası ve bununla birlikte birliklerin tüzüklerini değiştirmeleri ile sıkıntılar başlamış oluyordu. Bunlar, Türk-Yunan ilişkilerindeki gerginlikler, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve 1983'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla zirveye ulaştı. Buna paralel olarak Yunanistan, Batı Trakya azınlığı üzerindeki baskıyı şiddetlendirdi. İşte bu şartlar altında 29 Kasım 1983'de Rodop valisi Apostolos Papadimas, Birliğin isminde bulunan Türk sözcüğü nedeniyle il bidayet mahkemesine kapatılması yönünde dava açtı. Dava gerekçesinde; "İşgal altında bulunan Kıbrıs'ta Denктаş tarafından kurulan sahte devletin ilanı, Türkiye'nin de bu sahte devleti tanıması nedeniyle Gümülcine'de Hıristiyan ve Müslüman halk arasında çatışma tehlikesi bulunduğu" ileri sürülmüştür. Papadimas; "Yan yana yaşayan iki cemaatin, Hıristiyan ve Müslüman Türk toplumları arasında Türk kelimesinin huzursuzluğa ve sürtüşmeye neden olabileceği" gerekçesiyle Birlik tabelasından Türk kelimesinin kaldırılmasını istedi. Birliğin, 23.2.1984 tarih ve 300/84 no'lu bu kapatılma kararına istinaf mahkemesinde yapılan itiraz 159/1986 nolu kararla 9.12.1986 tarihinde reddedildi. Daha sonra Yunan Yargıtayı'na getirilen dava 2 Ekim 1987'de görüldü. Yargıtay'dan da sonuç çıkmayınca BTTÖB 1988'de yerel mahkemenin vermiş olduğu karar gereğince resmen onaylanarak kapatılmış oldu. 268 üyesi bulunan BTTÖB Genel Kurulu olağanüstü toplanarak, Türk Gençler Birliği ile birlikte İskeçe müftüsü Mustafa Hilmi başkanlığında Yüksek Azınlık Kurulu'nun toplamasını istedi. Toplantıda Azınlık Kurulu'nun alacağı kararlara uyulması ve mücadeleye devam edilmesi kararı alındı.²⁴⁹

Basın-yayın, Tayin, Nakil ve Terfi İşleri, Eğitim Programlarını Tetkik, Uygulama ve Kültürel ve Sosyal Faaliyetleri Tedbir şubesi olan BTTÖB, müzik, resim kursları, halk oyunları, Türk halk müziği çalışmaları düzenlemektedir. Tiyatro çalışmaları da ilk kez BTTÖB tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak asıl faaliyeti eğitim alanındadır. Azınlığın eğitim öğretim sorunlarını yerel, hükümet ve uluslararası alana taşıyarak çözüm için girişimlerde bulunmaktadır.²⁵⁰

²⁴⁹ "Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği'nden Yunanistan'a Protesto", **Yeni Batı Trakya**, sayı:58(Ocak 1988), s.2; Ayın Tarihi(Ocak 1988); Oran, a.g.e., 105; Hüseyin, s.208.

²⁵⁰ Aydınli, a.g.e., s.435; Hüseyin, a.g.e., s.209.

3103. Vaaz ve İrşad Heyeti

İslam inançları, ibadet, ahlak esasları ile ilgili konularda Türk toplumunu aydınlatarak örf, adet ve gelenekleri hususunda toplumun eksikliklerini gidermek amacıyla Gümölcine müftüsü merhum Hafız Hüseyin Mustafa tarafından 1 Ocak 1970’de kuruldu. Heyet, yüksek tahsilli ve icazetli din adamlarının üyesi olduğu bir kuruluştur.²⁵¹ Yunan hükümeti diğer derneklere yaptığı gibi, Türklerin dini hizmetlerini yerine getirmeye çalışan Vaaz ve İrşad Heyeti’ne de baskı yapmıştır. 12 Aralık 1991’de çalışmalarını yürüttüğü ofisten zorla çıkarıldı. Seçimlerden yana olan dernek, Yunan yönetimin tayinle müftü ataması üzerine, 28 Aralık 1990’da İbrahim Şerif’i Gümölcine’den, Mehmet Emin Ağa’yı İskeçe’den müftü adayı tespit ederek müftülük seçimlerine önderlik etti. Halbuki Vaaz ve İrşad Heyeti’nin Türkiye’deki karşılığı Fener Rum Patrikhanesi’nin Sen Sinod Meclisi’dir. Burada Türkiye, Hristiyanların seçimlerine müdahale etmemiş ve meclis, Bartelemeo’yu Patrik seçmiştir.²⁵²

Vaaz ve İrşad Heyeti’nin 3 Kasım 1990’daki toplantısında “Din Görevlileri Cemiyeti”nin kurulması meselesi ele alındı. Bu derneğin kurulması, önceleri Batı Trakya’daki müftülüklere gölge düşürür düşüncesiyle hoş karşılanmamıştı. Ancak kurulmamasının büyük bir eksiklik olduğu sonradan anlaşıldı. Kurulacak olan bu derneğin meseleleri rahatlıkla çözebileceği, içte ve dışta bir güç oluşturacağı görüşü savunuldu. Ancak dernek, 1995’de kurulabilmiştir. 23 din görevlisi kurucu üye tarafından kurulan dernek, tüzüğünü 30 Haziran 1995’de Gümölcine Çok Hakimli Bidayet Mahkemesi’ne sundu. Mahkeme ise derneğin isminde geçen Batı Trakya kelimesinden dolayı yasallaşmasını engelledi. Savcının gerekçesinde; “Batı Trakya yerine Trakya ibaresi bulunmalıdır. Trakya doğu-batı diye ayrılamaz” şeklinde olmuştur. Derneğin savunması ise; Yunan Parlamentosu’nun 1991’de hazırladığı haritada bile Batı Trakya ibaresinin geçtiği ve Batı Trakya ismi geçen bir çok derneğin bulunduğu şeklinde oldu. Bundan sonra İstinaf mahkemesine gidildi ancak menfi yönde karar çıktı. Dava daha sonra Yargıtay’a götürüldü. Yargıtay ise tekrar görüşülmek üzere davayı İstinaf mahkemesine

²⁵¹ Hüseyin, a.g.e., s.217.

²⁵² Ziya Kurtaran, “Batı Trakya’da Din Özgürlüğüne Darbe”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:120(Mayıs-Haziran 1993), s.3; ” Vaaz ve İrşad Heyeti Çalıştığı Yerden Çıkarıldı”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:37(Aralık 1991), s.6.

geri gönderdi. Halen yargı süreci devam etmektedir.²⁵³ Dini yönden halkı bilgilendirmek amacıyla kurulan Vaaz ve İrşad Heyeti, önemli gün ve gecelerde hutbe ve broşürler hazırlamakta, iki ayda bir Mihenk isimli bir dergi yayınlamaktadır. Çeşitli zamanlarda dini, sosyal içerikli paneller düzenlemekte, Batı Trakya'nın genelinde vaaz programlarıyla hizmet vermektedir.²⁵⁴

3104. Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu

1967-74 Yunan askeri yönetimi döneminde Türk azınlık çok sıkıntılı bir dönem yaşadı. Türkler, 1974'de Yunanistan'a demokrasinin gelmesiyle rahat bir nefes alacağını sanıyordu ancak baskı ve zulümler aynen devam etti. Bu ortam içerisinde Türk azınlığı hakkını arayabilmek, uluslararası hukukun kendisine sağladığı hakları uygulayabilmek amacıyla yeni bir teşkilatlanma yoluna gitti. Yunan siyasetinden etkilenmeyecek, azınlığın bütünlüğünü sağlayacak bir kuruma ihtiyaç vardı. İşte Azınlık Danışma Kurulu, azınlığın en sağlam ve güvenilir kurumlarından olan müftülüklerin çatısı altında "Batı Trakya Azınlığı Yüksek Kurulu" adında 1976'da kuruldu. Alınan kararları uygulayacak komiteye de "Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu Yürütme Komitesi" dendi. İlk toplantısını 1976'da Türklere ait üç bin dönümlük arazi üzerinde Trakya Dimokritos üniversitesinin kurulması teşebbüsü üzerine yaptı. Bunu, Türklere ait araziler üzerinde sanayi sitesi, açık hava hapisanesi, askeri kurum vs. devlet yapıları yapılmak istenmesi üzerine verilen mücadele izledi. Bu bir Yunan politikasıydı. Türklerin ellerindeki araziler bu şekilde azaltılmaya çalışılıyordu. Daha sonra Azınlık Danışma Kurulu, Yunan yönetiminin keyfi müftü ataması meseleleri üzerinde mücadelesini sürdürdü. Bundan bir sonuç alamayınca, 1990'da camilerde el kaldırmak suretiyle müftü seçimini organize etti.²⁵⁵

Yunanistan'ın Türk azınlığa uyguladığı ya göç ettirme yada asimile politikası ile Batı Trakya'daki Türk derneklerinin isminde Türk kelimesi geçiyor diye kapatılması, Türk toplumunda bardağı taşıran son damla oldu. Yunanistan'ın, azınlığın Türklüğünü inkara kalkışması Türkleri galeyana getirdi ve Azınlık Danışma Kurulu meşhur 29 Ocak 1988

²⁵³ Cin, a.g.e., s.270; Hüseyin, a.g.e., s.221.

²⁵⁴ Hüseyin, a.g.e., s.217. Derginin internet adresi mevcuttur. Buradan dergi hakkında ayrıntılı bilgi edinilebilir. <http://www.mihenk.gr/index.htm>

²⁵⁵ a.g.e., s.206.

Türklük Yürüyüşü'nü organize etti. Kurul, bir eylem tespit komisyonu kurdu. Demokratik haklar çerçevesinde 29 Ocak günü Cuma namazından sonra Gümülcine eski camiinden Vilayet konağına kadar yürüyüş yapılmasına karar verildi. Yunan polisi aynı gün ve aynı saatte Rumlarında bir yürüyüş tertiplemediğini ve bunun reddedildiğini bahane ederek Türklerin bu yürüyüşünü yasakladı. Radyolarda Yunanca ve Türkçe olarak Türklerin herhangi bir şekilde bir araya gelmemeleri telkin edilmiş olmasına rağmen Yasak Bölge de dahil binlerce kişi Gümülcine'ye akın etti. Bu protesto yürüyüşü Yunan polisinin engellemesiyle istenilen boyutta gerçekleştirilememesine rağmen bu olay, Türklerin birlik ve beraberliğini perçinledi. Azınlığın milli kökeninin inkar edilemeyeceğini gösterdi.²⁵⁶ Yunanistan, Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu'nu diğer Türk derneklerinde olduğu gibi tanımamaktadır. Şöyle ki; Yunanistan, İskeçe yakınlarında Gökçeler köyü ile Höyükköy arasında Türklere ait bir araziye Yunanlı çiftçilere sürdürmek istedi. Çıkan olaylarda Türkiye'nin takındığı tutum sebebiyle Azınlık Yüksek Kurulu TC. Başbakanına bir teşekkür telgrafı çekmek istedi. Ancak İskeçe Postanesi ülkede Türk azınlık bulunmadığı ve Azınlık Yüksek Kurulu diye bir kurumu tanımadıklarını belirterek telgrafı kabul etmedi. Aynı şey Gümülcine Postanesinde de yaşandı.²⁵⁷

Azınlık Yüksek Kurulu, Dr. Sadık Ahmet'in kurduğu Dostluk Eşitlik ve Barış Partisi'nin kurulup kurulamamasına da karar veren ve bunu şekillendiren kurum olmuştur. Türk azınlığın karar mercii ve idare organı olarak tüm Batı Trakya Türklerini temsil eden bir kurumdur.²⁵⁸

Bağımsız milletvekili olarak Türklerin haklarını mecliste savunmanın imkansızlığını gören Danışma Kurulu, Haziran 1989 seçimlerine bağımsız listeler kurarak gitmeye karar verdi ve Sadık Ahmet'in milletvekili seçilmesini sağladı. Bu tarihten sonra da kurul, adını "Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu" olarak değiştirdi ve bundan sonra başkanlıklarını bağımsız milletvekilleri yürütmeye başladı.

²⁵⁶ Süleyman Sefer Cihan, "Batı Trakya'da 29 Ocaklar", **Yeni Batı Trakya**, sayı:118(Ocak-Şubat 1993), s.2; Gümülcine'de Protesto Yürüyüşü, **Yeni Batı Trakya**, sayı:59(Şubat 1988), s.16.

²⁵⁷ "Batı Trakya'da 30 Türk Köyü Haritadan Siliniyor", s.3-6.

²⁵⁸ "Kurtcebe Alptemuçin'in TBMM'deki Tarihi Konuşması", **Yeni Batı Trakya**, sayı:99(Haziran 1991), s.24.

Danışma Kurulu, Yunanistan ve Türkiye arasında dostluk ve yakınlaşmanın meydana gelmesi için her türlü çabayı göstermektedir. 2000’de Londra’da yapılan Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı’nda Azınlık Danışma Kurulu, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu ve Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği ile birlikte Daimi Sekreteryayı oluşturdu ve tüm kurumlar ortak hareket etme kararı aldı.²⁵⁹

3105. İttihad-ı İslam Cemiyeti

1933’de Gümülcine’de kurulan cemiyetin amacı, çağdaş Türk Gençler Birliği’nin çalışmalarını baltalamak ve 1933 Ankara anlaşması çerçevesinde eski şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi’den sonra ortaya çıkan boşluğu doldurmaktır. Cemiyetin kurucuları arasında Çerkez Ethem’in askerleriyle Türkiye’den kaçan firariler, Alexandre Mimoğlu adında bir Rum bulunmaktadır. Türk inkılapları Batı Trakya’da uygulanmaya çalışılırken İttihad-ı İslam tam tersine bir gaye edinmişti. Mimoğlu, Türk halkını, inkılapların yaygınlaştırılmasına karşı dinlerini korumaya davet etti. Böylece halkı cemiyete girmeye zorladı. Bu şahıs, kendisinin Yunan hükümetinin emriyle Batı Trakya’da olduğunu ve halkın Müslümanlığını mı yoksa Türklüğünü mü tercih ettiğini tespit etmek için geldiğini ilan etti. Muhafazakar kökenli Türk toplumu elbette Müslümanlığı tercih edecekti. Böylece azınlık arasında Müslümanlık-Türklük ayrımı yapılarak ikilik oluşturulmaya çalışıldı. Bu da azınlığın Türkiye ile olan bağlarını kopartmada etkili bir yöntem oldu. Cemiyetin faaliyetleri daha ziyade kırsal alanda yoğunluk kazandı. Cemiyet, “Müdafay-ı İslam” adında bir de gazete ve “Peygamber Binası” adında bir de dergi neşreliyordu. Ayrıca Suud-i Arabistan’daki Daimi İslam Kongresi’ne delagasyon göndererek Batı Trakya Müslüman-Türk azınlığını Kongre’de temsil ediyordu.

Yöneticileri arasında bir Yunan subayı olan Nikos Kalfapulos ile Çerkez firarilerinden Hafız Reşad da bulunmuştur.²⁶⁰ Sonuçta Yunanlıların amaçlarına hizmet eden bir kuruluş olarak faaliyet gösteren cemiyet, halkın dini duygularıyla oynayarak bir takım kazançlar elde etmeye çalıştı. Bunda, Yunan kökenli idarecileri yönetime sızması etkili oldu.

²⁵⁹Hüseyin, a.g.e., s.207. Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu bazen Azınlık Yüksek Kurulu şeklinde geçmektedir.

²⁶⁰ Özgüç, a.g.e., s.75-77; Aydın, a.g.e., s.381; Popoviç, a.g.e., s.348. 1958’den 1966’ya kadar Gümülcine’de yayınlanan Peygamber Binası’nda İttihad-ı İslam’ın oluşumu hakkında bir çok detay vardır. Popoviç, a.g.e., s.968.

3106. İntibah-ı İslam Cemiyeti

1948’de Batı Trakya’nın muhafazakar liderlerinden Molla Yusuf, Hüsnü Yusuf ve Hafız Yaşar tarafından kuruldu. Kuruluş amacı ise Müslümanlığı Hıristiyanlığın tesirinden korumaktı. Bu cemiyete de Yunanlı otoritelerin gölgesi düşmüş, inkılapçı kesim tarafından eleştirilmiştir. Daha çok İslami faaliyetler gösteren cemiyetin yayın organları “Hak Yol” ve “Sebat” gazeteleridir. Kurucularından Molla Yusuf (Hasanoğlu), inkılapçı kesimin adayını geride bırakarak meclise girmeyi başarmıştır. Cemiyet, azınlığın hac işlerini organize etmiş ve her yıl Mekke’de düzenlenen Dünya İslam Birliği Kongresi’nde Yunanistan Müslümanlarını temsil etmiştir.²⁶¹

3107. Batı Trakya Medrese Mezunu Müslüman Muallimler Birliği

Gümölcine Türk Öğretmenler Birliği’ne karşı 25 Ekim 1965’de kurulmuş bir dernektir. Kuruluş hikayesi ise farklıdır. “Türkiye Milli Birlik Komitesi” 1960’da 168 sayılı kanunu kabul etti. Kanun, Batı Trakya’da Türk asıllı öğretmenlere sosyal yardımı öngörüyordu. Kanunun özünde, Türk kültürüne ve devrimlerine aykırı harekette bulunmamak anlayışı vardır. Bu madde, anlaşılacağı gibi Türk öğretmenleri arasında Atatürkçü-çağdaş, şeriatçı-gerici ayrımı yapmıştır. Batı Trakya Azınlık Masası şefi Minas Miniadis ise, şeriatçı diye dışlanan öğretmenlere Yunan hükümetinin tavassutuyla yeni bir birlik kurma teklifi yaptı. Muhafazakar öğretmenler tarafından şaşkınlıkla, yenilikçi öğretmenler tarafından blöfle nitelendirilen teklif, nihayetinde kabul edildi ve Medrese Mezunu Müslüman Muallimler Birliği kuruldu. Böylece Türk öğretmenleri arasında ikili bir yapı oluştu. Her iki grup birbiri aleyhine faaliyetlerde bulundular. Ancak zaman içerisinde Müslüman Muallimler Birliği de diğer Batı Trakya Türk kuruluşları ile Türk varlığının ve kültürünün yaşatılması için birlikte hareket etmeye başladı. Gümölcine’de faaliyet gösteren bu derneğin 239 üyesi vardır ve Batı Trakya azınlığı danışma kurulunun daimi üyesidir.²⁶²

²⁶¹ Özgüç, a.g.e., s.77-78; Popoviç, a.g.e., s.348.

²⁶² Eren, a.g.e., s.90; Özgüç, a.g.e., s.79-80; Hüseyin, a.g.e., s.219. Ahmet Aydın’ın eserinde bu kuruluşun adı “Medrese-i Hayriye Mezunları Cemiyeti” olarak geçmektedir. Medrese mezunu bu öğretmenler daha fazla eski harflerle tedrisat yapmak istemekteydiler. Ancak onların bu tutumları reformist öğretmenler tarafından Türklüğe ihanet olarak görüldü. Aydın, Özgüç gibi bu cemiyetteki öğretmenlerin anti Türkist, Türkiye aleyhtarı olduğuna inanmamakta ve ihtimal de vermemektedir. Hadiseler değerlendirilirken gerçek dışı ve tarafgir tutumlardan yakınmaktadır. Medrese-i Hayriye’den mezun olan

3108. Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği

1 Mart 1982’de Gümölcine’de kurulan derneğin asıl amacı Batı Trakya’da bilimsel çalışmalar yaparak Türk gençlerinin bireysel ve toplumsal bazda söz sahibi olmasını sağlamaktır. Bu yöndeki faaliyetler arasında azınlığın bilimsel kapasitesini ortaya çıkarmak, değerlendirmek ve azınlık bilim adamlarını Batı Trakya’da çalışmaya celbetmek sayılabilir. Diğer amaç ve faaliyetleri arasında ise azınlığın gelenek ve göreneklerini yaşatmak, kültürel etkinlikler düzenlemek, özellikle Türk ve Yunan ulusları arasında demokrasi, insan hakları mefhumunu, dostluk ve insani değerleri geliştirmek ve korumak gelir. 1982’de 28 kurucu üye ile kurulan dernek, günümüzde 500 civarında üye sayısına ulaşmıştır. Batı Trakya Türklerinin hak arama mücadelesinde önde gelen bir kuruluştur.

Dernek çatısı altında, dünyadaki tüm üniversitelerde lisans ve lisans üstü eğitim alan Batı Trakyalı Türk öğrencilerin oluşturdukları “Genç Akademisyenler Topluluğu” vardır. Amacı, gençliğin sorunları yanında azınlığın sosyo-kültürel, siyasi, ekonomik sorunlarına çözüm aramaktır.

Diğer taraftan toplumun temel taşlarından olan kadını ön plana çıkaran ve bilinçli, çağdaş ve eğitilmiş bir Türk kadını modeli oluşturmayı amaçlayan “Kadınlar Kolu” mevcuttur. Dernekte el beceri kursları, resim, folklor çalışmaları, bilgisayar kursu, sağlık, tiyatro, halkla ilişkiler, dikatsa(yurt dışından alınmış üniversite diplomalarını tanıtmaya kurumu) kollarıyla çocuk kulübü hizmet vermektedir.²⁶³

öğretmenlere de Türkiye’deki öğretmen okullardan mezun olanlara tanınan haklar verilmelidir. Türk toplumu arasında husumeti Yunanlılardan çok Türklerin kendisinin çıkarmasından şikayet etmektedir. Aydın, a.g.e., s.378-379. Medrese-i Hayriye hocalarından Gümölcine müftüsü merhum Hüseyin Mustafa, Batı Trakya’da Türk birliğinin sağlanması yolunda ciddi mücadeleler vermiş birisidir. Batı Trakya Türklüğü davasının ileri gelen şahsiyetlerindedir. Azınlığın kritik dönemlerinde uluslararası camiaya; “Batı Trakya Müslüman Türk azınlığı açık hava hapisanesinde yaşıyor” deme cesaretini göstermiştir. Amerika başkanı Carter’ın, azınlıklarla ilgili yayımlanan raporunda Hüseyin Mustafa’nın katkısı büyük olmuştur. “Batı Trakya’da Matem”, **Yeni Batı Trakya**, c.3, s.27-28(Haziran-Temmuz 1983), s.3-5.

²⁶³ Hüseyin, a.g.e., s.215-216. Dernek hakkında ayrıntı için bkz., <http://www.btaytd.org>

3109. Gümülcine Yoksul Türk Çocuklarına Bakım Birliği

Yoksul, yetim Türk azınlık çocuklarının her türlü ihtiyacını karşılamak amacıyla 1933'de Keresteci Münir Efendi'nin önderliğinde kurulmuş bir dernektir. Azınlığın desteğiyle pek çok faydalı, başarılı çalışmalar yaptı. II. Dünya savaşı sırasında Birlik, faaliyetlerini zorunlu olarak durdurdu. Savaş sonrasında yaşanan Yunan iç savaşı, azınlığın durumunu iyice perişan etmiştir. İnsanlar Türkiye'ye göç edebilmenin yollarını arıyorlardı. 1952'de durum sakinleşmişse de azınlık, derneği tekrar canlandıracak gücü kendinde bulamadı.²⁶⁴

3110. Diğer Dernekler

1997'de Gümülcine'de kurulan Seçenek Azınlık Eğitim ve Kültür Derneği'nin 280 üyesi mevcuttur. Dernek, her yıl geleneksel Seçek şenlikleri düzenlemektedir. Ayrıca Gümülcine'nin tarihi yerlerinin belirlenmesi ve kitap haline getirilmesi çalışmaları vardır.

1995'de Gümülcine'de kurulan Kalkanca Kültür Derneği'nin 150 üyesi vardır. Ancak bir araya geldikleri geçici yerin dışında kendilerine ait bir yerleri yoktur. Derneğin tüzüğünde resmi geçitlerden geçer ibaresi olduğundan bayramlarda Gümülcine şehir meydanında resmi geçitlere katılan tek Türk derneğidir.

21 Mart 2001'de Gümülcine'de 42 kadın kurucu üye tarafından Rodop İli Türk Kadınları Kültür Derneği kuruldu. İsminde geçen Türk kelimesinden dolayı tüzüğünün onaylanması halen yargı sürecindedir.

Rodop-Evros İlleri Selanik Özel Pedagoji Akademisi Mezunu Öğretmenler Derneği 1994'de Gümülcine'de kuruldu. Derneğin 155 üyesi vardır. Amaçları arasında; Üyelerinin arasında dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamak, diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak toplumun çıkarları doğrultusunda hareket etmek sayılabilir. SÖPA öğretmenleri Türk toplumu arasında fazla kabul görmediğinden diğer kuruluşlarla işbirliğini amaç

²⁶⁴ Özgüç, a.g.e., s.71-72.

edinmek ve Türk toplumunda varlık gösterebilmek en önemli amaçları arasında olsa gerektir.²⁶⁵

Batı Trakya Türk Azınlığı Alatepe Eğitim ve Kültür Derneği ise Türk kültürünü Rodoplarda yaşatabilmek amacıyla yasalar çerçevesinde kurulmuş bir dernektir. Rodoplar'da kültürel şenlikler düzenlemektedir. Geleneksel olarak devam eden bu şenliklere Türkiye ve Bulgaristan'dan halk oyunları ekipleri ve güreşçilerin katılması şenliği daha da zenginleştirmektedir. Alatepe bu sayede ününü Batı Trakya'nın dışına yaymıştır. Derneğin amacı, Türk-Yunan dostluğunun gelişmesine katkıda bulunmaktır.²⁶⁶

Selanik Trakya Gençleri Kültür Derneği, 29.7.1985'de İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'tan Selanik'e çalışmak üzere gitmiş olan Türklerin kurmuş oldukları bir dernektir. Tüzüğü etraflıca hazırlanmıştır ve tüzüğün amaç bölümünde, "Batı Trakya Müslüman azınlığının örf ve adetlerini korumak ve yaşatmak" maddesi geçer.²⁶⁷

İskeçe'de ayrıca "Beşiktaşlılar Derneği", "Galatasaraylılar Derneği", "Fenerbahçeliler Derneği" ile "Batı Trakya Türkleri İnsan Hakları Derneği" mevcuttur.²⁶⁸

3111. Birliklerin Kapatılması ve Buna Gelen Tepkiler

Yaklaşık 50 yıldan buyana Batı Trakya'da sadece kültürel ve sportif faaliyetler gösteren Batı Trakya Türk Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve İskeçe Türk Birliği, isimlerinde geçen Türk kelimesinden dolayı kapatılmıştır. 1984'de açılan davalar, Ocak 1988'de Yunan Yüksek Mahkemesi'nin, Gümülcine mahkemesi tarafından verilen kapatma kararını onamasıyla kesinlik kazanmıştır. Cunta döneminde dahi derneklerin tabelalarındaki Türk kelimelerine dokunulmazken, Avrupa Topluluğu'na girmiş Yunanistan'da Pasok iktidarı zamanında Türklerin kimliği inkar edilmiştir. Karar, azınlık ileri gelenlerince tepkiyle karşılandı. Derneklerle ilgili davayı savunan Sabahattin Emin tepkisini; "Yüksek mahkemenin kararıyla Yunanistan'da ırkçılığın var olduğu

²⁶⁵ Hüseyin, a.g.e., s.215-220. Seçek Kültür Derneği'nin internet adresi mevcuttur. Biraz daha ayrıntı için buraya bakılabilir. <http://www.secek.com>

²⁶⁶ "Batı Trakya'da Kültür Etkinlikleri", **Yeni Batı Trakya**, sayı:177(2003), s.9.

²⁶⁷ Nevzat Karagil, "Selanik'te Batı Trakya Türk Derneği Kuruldu", **Yeni Batı Trakya**, sayı:62(Mayıs 1988), s.34-35.

²⁶⁸ Cihan, "Meriç'in Öte Yakası: Batı Trakya", s.7.

kanıtlanmıştır. Yunanistan’da Ermeni ve Yahudi dernekleri varken Türk derneklerin kapatılması ırkçı bir harekettir” şeklinde dile getirdi. Türk Dışişleri Bakanlığı da olayı kınadı ancak bu sırada gerçekleşen Davos görüşmelerinde Başbakan Özal’ın; Olayları yakından izlediklerini, ancak bunun zirveyi etkileyeceğini sanmadığını belirtmesi ve olayın vehametini umursamaz tavrı şaşkınlığa neden oldu. Bu ve bundan sonra adında Türk kelimesi geçtiğinden dolayı resmiyet kazanamayan Türk derneklerinin davaları günümüze dek sürmektedir. Yunan yüksek mahkemesi son olarak Ocak 2005’de, milli güvenlik gerekçesiyle adında Türk kelimesi geçen derneklerin faaliyet gösteremeyeceğine karar verdi.²⁶⁹

²⁶⁹ Ayın Tarihi(Ocak 1998); Ayın Tarihi(Ocak 2005); “Türk Dernekleri Kapatıldı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:16(Temmuz 1984), s.23; ”İskeçe Müftüsünden Protesto”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:59(Şubat 1988), s.18. Batı Trakya’da Türk birliklerinin isimlerinde Türk kelimesi bulunduğu için kapatılırken İstanbul’da Rum hastane, okul, kilise ve işyerleri tam faaliyettedir. Bunlar, Balıklı Rum Hastanesi Vakfı(Batı Trakya’da Türk hastanesi bir yana, Türk sağlık ocağı bile yok), Feriköy Rum ilköğretim okulu, Özel Fener Rum Lisesi, Maraşlı Rum ilkokulu, Zografyon Rum lisesi, Zapiyon Rum ilköğretim okulu ve lisesi, Kurtuluş Rum ilköğretim okuludur. Süleyman Sefer Cihan, “Türkiye’de Rum Kuruluşları Tam Faaliyette”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:187(2004), s.56-60. 1972’den 1984’e kadar Türk derneklerinin yeni tüzükleri onaylanmamıştır. Ortadan kaldırılmak yerine tehdit altında tutmak Yunan hükümetinin uyguladığı bir model haline gelmiştir. Yasa dışı ve gayr-i hukuki faaliyet göstermiş olan Türk derneklerine sürekli göz yumulmuş, diğer taraftan demokles kılıcı gibi Yunan baskısı derneklerin üzerlerinden eksik olmamıştır. Oran, a.g.e., s.106.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGARİSTAN

1877-78 Osmanlı Rus savaşı Osmanlı Devleti'nin 19.yy'da yaptığı en büyük, en çetin savaşlardan biri oldu. Savaş sonunda imzalanan Yeşilköy anlaşması eğer kabul edilmiş olsaydı sonuçları itibariyle de büyük bir savaş olurdu. Ancak büyük devletlerin araya girmesi Rus yayılcılığını durdurdu ve netice itibariyle daha hafif şartları olan Berlin anlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile Osmanlı'ya göstermelik olarak bağlı özerk bir Bulgar Prensiği kuruldu, Doğu Rumeli vilayeti oluşturuldu ve Makedonya, ıslahat yapmak kaydıyla Osmanlı'da kaldı. Nitekim 1885'de Doğu Rumeli de Güney Bulgaristan adını alarak Bulgar Prensiği'ne ilhak olacaktır.²⁷⁰ Bulgar Prensiği'nin hukuken Osmanlı'ya bağlılığı 1908 II. Meşrutiyetin ilanına kadar sürdü ve bu tarihle birlikte Bulgaristan krallık oldu. 19 Nisan 1909'da Bulgaristan Krallığı ile Osmanlı arasında bir protokol imzalandı ve Osmanlı hükümeti Bulgaristan'ın bağımsızlığını resmen tanıdı. Bundan sonra hukuken artık Bulgaristan'da yaşayan bir Türk topluluğu vardı. Ancak Balkan savaşları ve I. Dünya savaşı yılları kitleler halinde Türk göçlerinin yaşandığı yıllar oldu. Bulgar hükümetleri hızla Türk varlığını Bulgaristan'da eritmeye ve Bulgar nüfusunu çoğaltma gayreti içine girdiler. Ancak I. Dünya savaşı sonrası Alexandre Stanbuliyski liderliğinde kurulan Bulgaristan Çiftçi hükümeti döneminde Türk azınlık insanca bir yaşam sürebildi. Hükümet, çiftçi oylarıyla kurulmuştu ve bu sayede ayakta kalabiliyordu. Yüzde 80'i çiftçi olan Türkler de Çiftçi partisi tarafından büyük bir destek görmüştür. Ancak bir darbe neticesi 1923'de iktidardan düşen Çiftçi partisi yerine bundan sonra faşist düşünceli yönetimler gelmeye başlayacaktır. I. Dünya savaşı sonrası yeni düzende Bulgaristan, revizyonist blokta yer aldı ve Balkanlar'da yayılcı bir politika izlemeye başladı. Bu bakımdan Türkiye, Bulgaristan'la 1925'de Ankara Dostluk ve İşbirliği

²⁷⁰ Ömer Turan, "Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri", Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı, der., Erhan Türbedar, ASAM, Ankara, 2003, s.20; Bilal Şimşir, Bulgaristan Türkleri, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986, s.31-32.

anlaşması, 1929'da Tarafsızlık ve Uzlaşma anlaşması imzalayacaktır.²⁷¹ Türkiye'nin buradaki amacı sınırlarını Bulgaristan'a karşı güvence altına almaktı. Bu arada faşist Bulgar idaresi Türkleri ezmeye başladı. Bulgaristan'ın amacı, Türkleri ağır ekonomik ve politik şartlarda perişan duruma getirip Türkiye'ye göçe zorlamaktı. Bu durumu fark eden Bulgaristan Türk aydını, Türk azınlığın unum dertlerini görüşmek, bir hal çaresi bulmak amacıyla milli bir kongre toplama ihtiyacı hissetti. Bu düşünce o sırada Bulgar parlamentosunda bulunan Türk mebuslar tarafından da desteklendi. Sonuçta 31 Ekim-3 Kasım 1929 tarihleri arasında Sofya'da Bulgaristan Türklerinin 1. Milli Kongresi yapıldı. Bu, Türklerin milli varlığını, duygularını dile getiren ilk teşebbüs oldu. Kongre, Türk azınlığın tarihinde derin izler bıraktı. Bulgaristan yerel Türk basını konuya geniş yer ayırdı. Rehber gazetesi kongreden bir güneş doğacağını yazarken, Deliorman gazetesi kongreyi "Bulgaristan Türklerinin tarih önünde bir dönüm noktası" olarak nitelendirdi.²⁷² Milli kongrenin Bulgaristan'ın kuruluşundan buyana 1929'a dek geç kalmasının sebebi ise yetişmiş Müslüman Türk aydını eksikliğidir. 93 harbiyle birlikte asker ve sivil idareciler, aydınlar, varlıklı kimselerin büyük kısmı Anadolu'ya göçtü. Geriye cahil, eğitimsiz kesim kaldı. Bu durum yerel Türk basınında bir benzetmeyle başız gövde olarak nitelendirilmişti.²⁷³ Ancak Milli kongre kararları Bulgar hükümeti üzerinde etkili olamadı. II. Dünya savaşının sonuna kadar Bulgar kızıl faşizmi, Türklerin üzerine bir kabus gibi çöktü. Bulgaristan Bulgarlarıdır sloganıyla Türklere karşı katı bir tutum sergilendi.²⁷⁴ II. Dünya savaşının sonunda ise faşist yönetimin yerine 9 Eylül 1944'de Bulgaristan Komünist Partisi'nin öncülüğünde Vatan cephesi hükümeti kuruldu ve böylece komünist rejim Bulgaristan'da başlamış oldu.²⁷⁵ 1947'de ülkeyi Halk Cumhuriyeti ilan eden anayasanın onaylanmasıyla da Bulgaristan, Sovyetler Birliği'nin bir uydusu haline geldi.²⁷⁶

²⁷¹ Bulgaristan'la 1925 ve 1929'da yapılan anlaşmalar için bkz., İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları, c.I, TTK, Ankara, 2000, s.261-271 ile s.381-386.

²⁷² Hüseyin Memişoğlu, "Bulgaristan Türklerinin Birinci Milli Kongresi(31 Ekim-3 Kasım 1929)", **Bulleten**, C. LIV, Nisan-1990, Sayı 209'dan Ayrı Basım, s.309-318.

²⁷³ Ömer Turan, "Bulgaristan Türklerinin Bugünkü Durumu, **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan 1995), s.300

²⁷⁴ Hakkı A. Meçik, Bulgaristan Türklerinin Durumu, İzmir, 1984, s.26.

²⁷⁵ Cengiz Hakov, "Bulgaristan Türklerinin Göçmenlik Serüveni", Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.372.

²⁷⁶ Birgül Demirtaş Coşkun, Bulgaristan İle Yeni Dönem, ASAM, Ankara, 2001, s.14, Bulgaristan, komünist blok içerisinde Rusya'ya en çok bağlı ve sadık ülke olmuştur. Bulgar lider Todor Jivkov yaptığı konuşmada; "Bulgaristan'ın saatinin kadranı saniyesi saniyesine Sovyetler Birliği'nin saati ile aynıdır. Bizim saatimiz Moskova'nın zaman ayarına göre çalışmaktadır. Bu tüm Bulgar halkı için büyük bir gururdur" demiştir. Birgül Demirtaş Coşkun, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan'ın Dış Politikası

Komünist rejimin ülkedeki halkları yönetime ısındırma anlayışı vardır. Bu bakımdan Türk azınlık da ilk zamanlar Bulgar yönetiminin teveccühüne mahzar oldu. Türkler de komünist idareden umutluydu. Ona bir kurtarıcı gözüyle bakıyordu. Faşist yönetimden bunalmıştı. Bu bakımdan Vatan Cephesi, Türkler için Türkçe “Işık” gazetesini çıkarmaya başladı. Gazete yeni rejime övgüler yağdırıyordu. Böylece yeni hükümet Türk azınlığı kazanmaya çalışıyordu. Komünist yönetim Türklere parlak bir gelecek vaad ediyordu.²⁷⁷ Ancak komünist sisteme adapte olamayan, varlığını sistem içerisinde eritemeyen Türkler için zamanla düşünceler değişmeye başladı. Bunda Türkiye'nin II. Dünya savaşı sonrası Batı bloğu içinde yer alması da çok etkili oldu. Bulgaristan'dan ilk hamle 1950-51'de geldi. Sovyetlerin tazyikiyle 250 bin Türk bir anda ülkeden sınır dışı edilmek istendi.²⁷⁸ Türkiye ise soydaşlarına kucak açarak 250 bin olmasa da 150 bin dolayında Türkü ülkeye almayı başardı. Bu sayıda kalınmasında, Bulgaristan'ın Türklerle birlikte bir takım zararlı unsurları da Türkiye'ye sokmak istemesi etkili oldu. Bundan sonra Bulgaristan tarafından Türkiye'ye göç konusu yasaklandı. Artık geride kalan Türkler, sistem içersine zorla entegre edilmeye başlandı. 1946'da özel okul statüsündeki Türk okulları devletleştirildi. 1959-60 ders yılında ise Türk azınlık okulları Bulgar okullarıyla birleştirilerek tüm Türk okulları ortadan kaldırılmış oldu.²⁷⁹ Türkçe gazete ve dergiler yavaş yavaş kapanmaya başladı. Okullarda Türkçe ders saatleri kademeli olarak azaltıldı. 1969 yılına gelindiğinde ise özel bir kararla Bulgaristan'da Türkçe kitap yayınlanması yasaklandı. 1971'de kabul edilen yeni Bulgar anayasasında azınlık haklarına dair hiçbir hüküm yer almadı.²⁸⁰

İşte tüm bunlar totaliter Bulgar komünist yönetiminin tek uluslu Bulgar devleti oluşturma amacının sonucuydu.²⁸¹ Bulgarlara göre, tek milletli devlet oluşturmadaki

(1989-2000)”, Balkan Diplomasisi, der., Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Coşkun, ASAM, Ankara, 2001, s.227.

²⁷⁷ Şimşir, a.g.e., s.172.

²⁷⁸ Coşkun, Bulgaristan'la Yeni Dönem, s.15-16.

²⁷⁹ Hazma Eroğlu, “Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlık Sorunu”, Bulgaristan'da Türk varlığı (Bildiriler, 7 Haziran 1985), TTK, Ankara, 1992, s.16.

²⁸⁰ Turan, Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri, s.25; M.Türker Acaroğlu, Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara, 1999, s.131; Coşkun, a.g.e., s.22.

²⁸¹ Bu amaçla Bulgaristan, sonuca ulaşabilmek için parçala yut politikası uygulamıştır. Bulgaristan, Müslüman toplumu Türk, Pomak, Çingene, Tatar, Alevi, Arnavut olarak dilimlere ayırmış ve bu toplumlari teker teker yutmaya başlamıştır. Aslında bu politikanın alt yapısı 1947'de hazırlanmıştı. Bulgar Komünist Partisi Merkez Komitesi aldığı kararda; Homojen bir sosyalist Bulgaristan kurulması sürecinin hızlandırılması ve bu yönde burjuva toplumunun bir unsuru olan milliyet, geçmişin kalıntısı sayılmış ve bu kalıntıdan er geç kurtulunacağı ve birleşik, tek uluslu bir Bulgar toplumunun oluşturulacağı kararlaştırılmıştır. Eroğlu, a.g.m., s.20; Hüseyin Memişoğlu, Pomak Türklerinin Tarihi Geçmişten Sayfalar, Ankara, 1991, s.38.

amaçları ve bu yöndeki gayretleri, Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesiyle haklılığını ispatlamıştır. Bundan sonra Bulgaristan, Türkiye'nin bir gün ülkedeki Türk azınlığı Sofya'ya karşı kullanmasından korkmuştur. Türkiye'nin bu müdahaleyle neo Osmanlıcı planlarının olduğu ileri sürülmüştür. Kıbrıs sendromu denen bu korku tıpkı Yunanistan'da olduğu gibi Bulgaristan'da da uzun yıllar etkisini sürdürdü.²⁸² Bulgaristan'ın Türk düşmanlığı ve Türk fobisi Bulgar resmi tarih görüşüne de yansımıştır. Buna göre, Osmanlı Devleti kanlı, despot, köleci, feodal bir devlettir. Osmanlı Devleti'nin Balkan hakimiyeti dönemi, Komünizm döneminde kötü yönleriyle tanıtıldı ve nesilden nesile aktarıldı. Bu anlayış demokrasi döneminde bile Bulgar milliyetçileri tarafından devam ettirildi.²⁸³

Kıbrıs sendromu ve Türklerin üzerindeki baskıyla birlikte 1970'lerin sonları ile 1980'lerin başları, Türkiye ile Bulgaristan arasında iyi niyet mesajlarının verildiği dönem oldu. Türkiye başbakanı Bülent Ecevit ile Bulgar devlet başkanı Todor Jivkov Mayıs 1978'de Bulgaristan'da bir araya geldiklerinde Ecevit; "Türkiye ile Bulgaristan arasındaki dostluk ve işbirliği tüm uluslara cesaret verici bir örnektir" diyordu.²⁸⁴ Bir yıl sonraki Bulgar dışişleri bakanı Petar Mladenov'un Türkiye'ye iadei ziyaretinde yine Ecevit, yapılan görüşmelerin hızla değişen Türk-Bulgar ilişkilerinde yeni bir aşama olacağını belirtiyordu.²⁸⁵ 1982'de Türkiye devlet başkanı Kenan Evren'in Bulgaristan ziyaretinde ise Evren, Balkan coğrafyasının bir çok uyuşmazlık ve çatışmalara sahne olduğunu ve bölgenin, Avrupa barış ve istikrarına olumlu katkıda bulunmasını temenni ettiğini söyledi. Bunun yanında tüm devletlerin BM yasası ve Helsinki Nihai Senedi'ndeki hükümlere riayet etmesi gerektiğini belirtti. Türk azınlığın da geleneklerine bağlı bir şekilde Bulgar toplumuyla dostça bir arada yaşayabildiğini de söyleyen Evren, iki ülke işbirliğinin daha da ileriye götürülebileceği ve bunun dünya ve bölge barışına katkı sağlayacağı mesajını verdi.²⁸⁶ Asimilasyon kampanyasının arafesine gelindiğinde ise Bulgaristan'da bulunan Türk devlet bakanı Abdullah Terekeci, "Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin çeşitli alanlarda memnuniyet verici bir şekilde sürekli geliştiğini" söylüyordu.²⁸⁷

²⁸² Coşkun, Bulgaristan'la Yeni Dönem, s.37.

²⁸³ Şimşir, a.g.e., s.355; Ahmet Nuri Ayvaleyev, "Tebliğ", Türk Halkları, ed., Mustafa Kahramanyol, Ahmet Yesevi Üniversitesine Yardım Vakfı, Ankara, 1995, s.220.

²⁸⁴ Ayın Tarihi(Mayıs 1978)

²⁸⁵ Ayın Tarihi(Haziran 1979)

²⁸⁶ Ayın Tarihi(Şubat 1982)

²⁸⁷ Ayın Tarihi(Eylül 1984)

Böyle bir iyimser ortam oluşturma, yakında başlayacak olan asimilasyon kampanyası arifesinde Bulgaristan'ın, azınlıkları eritme politikasının bir aracıdır.

40. Asimilasyon Kampanyası

400. Türklerin Bulgarlaştırılmak İstenmesinin Nedenleri

Stalin döneminde evrensel bir komünist millet oluşturma anlayışı takip edildi. Ancak Onun bu anlayışı ölümünden sonra terk edildi ve Bulgaristan, kendi içinde Bulgar ulusuyla bütünleşecek tek bir millet oluşturma politikasını benimsedi. Bu yönde Nisan 1962'de Bulgaristan Komünist Partisi Politbürosu, "Muhammed dinine mensup Çingene, Tatar ve Bulgarların kendilerini Türk Kimliği ile özdeşleştirmesine karşı alınacak önlemleri" onayladı. Türk dini ve şoven propagandası ve bu propagandanın pan-Türk ve pan-İslam amaç ve özlemlerine karşı yürütülecek sistematik bir ideolojik ve politik mücadele" çağrısında bulundu.²⁸⁸ Bulgarların, tek milletli Bulgar Slav devleti oluşturma emeli ve bunun için yıllardır benimsediği Bulgaristan Bulgarlarındır söyleminin gerçekleşmesinde Bulgar nüfusunun artmaması ciddi bir engel teşkil ediyordu. Müslüman nüfusun(Türk, Pomak, Çingene) hızlı nüfus artışı Bulgaristan'ın tek milletli devlet olma sevdasını tehlikeye sokuyordu. Komünist hükümet bir çok bölgede nüfus yapısının Müslümanların lehine değişmesinden ve ekonomik gücü kaybetmekten endişe etmeye başladı. Kuruluşundan buyana yüzyılı aşmış bir Bulgaristan'da Bulgarlar giderek çalışma yeteneklerini kaybetmişlerdi. Kendilerine canlılık kazandırmak amacıyla da nüfusu homojenleştirme gayreti içine girdiler. Diğer taraftan Müslüman-Türk nüfusunun nüfus artış hızı bir hayli yüksekti. Ortalama 2-4 çocuğa sahip Türkler gelecekte bu yüksek nüfus oranıyla toplam nüfusun %10'unu geçme ihtimali belirlemeye başlamıştı. Bulgar anayasasına göre de bu oran ile Türkler, otonomi isteyebilecekti. Çingene ve Pomaklar da yine Türkler gibi hızla artan topluluklardı.²⁸⁹ Hızlı nüfus artışının yanında Bulgarların

²⁸⁸ Ali Eminov, "Bulgaristan'daki Türkler(1945-1983)", çev., Mine Çankaya, Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.378.

²⁸⁹ Şimşir, a.g.e., s.342; Acaroğlu, a.g.e., s.91; Yaşar Yücel, "Bulgaristan'daki Türk ve İslam Azınlığına Baskı", haz., Norveç Helsinki Komitesi, çev., Yaşar Yücel, **Belleten**, c.LI, Sayı 201'den Ayrı Basım, TTK, Ankara, 1988, s.1466. Nasira İqbal, "Bulgaristan'daki Türk Azınlığı Sorununun İnsan Haklarına ve Hürriyetine İlişkin Milletlerarası Belgeler Açısında İncelenmesi", çev., Mübin Manyase, **Bulgaristan'da Türk İslam Azınlığına Uygulanan Baskılar Hakkında Uluslararası Hukuk Sempozyumu**, İstanbul Barosu, İstanbul, 1988, s.110; Jerome J. Shestack, "Bulgaristan'ın Türk İslam Azınlıklara Uygulandığı İnsan Hakları İhlali", çev., Zeynep Azizoglu, **Bulgaristan'da Türk İslam Azınlığına Uygulanan Baskılar**

gelecek korkularında İslam, önemli bir unsur oldu. Buna göre İslam, Osmanlı zamanında Bulgarlara zorla empoze edilmiş yabancı bir dindir. Türklerin sıkı sıkıya Müslüman kimliklerini devam ettirmesi, Bulgar toplumuyla bütünleşmeleri önünde ciddi bir engeldi. Bulgar hükümetleri bu nedenlerden ötürü İslami olan her şeyin ortadan kaldırılmasına ilişkin bir hedef belirledi.²⁹⁰ 1970'lerde İran'da Humeyni, Libya'da Kaddafi rejiminin yükselmesi ve buna paralel gelişen İslam fundamentalizmi, Bulgaristan Müslümanları arasında dinsel fanatizmin geliştiğine dair hiçbir belirti olmamasına rağmen komünist yönetim tarafından, Bulgaristan'ın politik ve moral birliğini tehlikeye düşürmesi olarak algılandı. 27 Kasım 1984 tarihli Otechestven Front gazetesinde yer alan bir makalede Bulgaristan Türkleri arasında dinsel fanatizmin hala yaygın olduğu belirtildi ve Hasköy ve Kırcaali'de medeni nikah yapılmaksızın dini nikah yapmış olan kişiler açığa çıkarıldı.²⁹¹ İslam, komünist hükümete sadakati azaltan bir faktör olarak görüldü. Etnik Türklerin, Osmanlı zamanında zorla İslamlaştırılan kesim olduğu, yani hepsinin Bulgar Müslümanı olan Pomaklar olduğu iddia edildi.²⁹²

Türklerin asimilasyonu gerçekleştirildiğinde bu durum, soya dönüş süreci olarak adlandırıldı. Türk azınlık bunu gönüllü olarak yapmıştı ve Bulgarlara göre Türkler özüne, Bulgar şuuruna dönmüştü.²⁹³ Bu süreci destekler mahiyette Bulgar akademisyenlere Bulgaristan Türklerinin anayurt Türkiye ile hiçbir ilgilerinin olmadığına dair doktora tezleri hazırlatıldı. Akademisyenler Bulgar ulusunun etnik üstünlüğünden bahsediyor,

Hakkında Uluslararası Hukuk Sempozyumu, İstanbul Barosu, İstanbul, 1988, s.103. Ancak Çingene ve Pomakların isimleri Türklerin asimile edilmelerinden çok daha evvel homojen bir Bulgaristan oluşturma amacı çerçevesinde Bulgar isimleriyle değiştirilmişti. Bu topluluklar Müslüman ve Türk kültürüne yakın olmakla birlikte bir devletlerinin olmaması, gerek Bulgaristan'ın içinde gerekse uluslararası alanda isimlerinin değiştirilmesine tepki gelmemesine neden olmuştu. Sessiz sedasız Bulgar oluvermiştiler. Müslümanların hızlı nüfus artışına örnek verecek olursak; 1968'de tüm Bulgaristan'da 80 bin çocuk dünyaya gelmişti ve yalnız 25 bini Bulgar'dı. 400 hanelik bir köyün 250 hanesi Bulgar, 150 hanesi Türk'tü. Köyün okulunda ise 300 Türk ve 150 Bulgar çocuğu vardı. Diğer taraftan ülkedeki Türk varlığı Bulgarlara 500 yıllık Türk esaretini hatırlatıyordu. Bu, Bulgarların milli vicdanını yaralıyor, aşağılık kompleksine kapılmalarına neden oluyordu. Bu yönde Bulgar Komünist Partisi lideri Georgi Dimitroff; "1946'da Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'da hükmettiği geçmiş zamanın izlerini tamamen silmeliyiz" diyordu. Nihayetinde Bulgaristan kuruluşundan buyana gerek savaşlarda kılıçtan geçirerek, gerekse göç ettirerek Türk nüfusunu azaltmamıştı. Geriye son çare olarak Türklere Bulgar isimleri verilmesi kalmıştı. Şimşir, a.g.e., s.344-345.

²⁹⁰ Eminov, a.g.m., s.380-381. Örneğin Ramazan ayında tutulan orucun yıkıcı bir boş inançtan başka bir şey olmadığı belirtiliyordu. Poulton, a.g.e., s.152.

²⁹¹ Turan, "Bulgaristan'daki Azınlıklarla İlgili Bir Proje ve Rapor Üzerine", s.84; Poulton, a.g.e., s.152-153.

²⁹² Poulton, a.g.e., s.150.

²⁹³ Hakov, a.g.m., s.374.

tarikh öncesinden beri süre gelen engin bir kültüre sahip bir soyun devamı olduğu ve Türklerin de bu soydan geldiğini iddia ediyorlardı.²⁹⁴

1984'ün sonu ve 1985'in başında gerçekleşen asimilasyon sonucu Türkler Bulgarlaştırılmasına rağmen Bulgaristan yine de bunu hazmedemedi ve 1989 yazında 350 bin dolayında etnik Türkü ülkeden sürdü. Bu göç, insani yardım kuruluşları tarafından II. Dünya savaşından sonra yaşanan en büyük göç dalgası olarak nitelendirilmiştir.²⁹⁵

401. Türklere Bulgar İsimlerin Verilmesi ve Bulgaristan'ın Tutumu

Bulgaristan komünist idaresi, Türklere Bulgar ismi vermek için yukarıda da belirttiğimiz gibi Türk-Bulgar ilişkilerinin iyi seyrettiği bir dönemi seçti. Bu uygulamanın fikir babası Stalin dönemi Sovyet Bilimler Akademisi üyesi E.V Tarle'dir. Tarle, uluslararası ilişkilerde çeşitli taktiklerden bahseder. Bunlardan biri, karşısındakinin yüzüne gülerken sırtından bıçaklama yöntemidir. Burada önce iki ülke ilişkileri dostluk havası içerisinde ilerletilir. Böylece karşıdaki devlet iyice yumuşar ve hiçbir olumsuz durum beklemez. İşte tam bu sırada rakip devlete darbe indirilmiş olur. Totaliter komünist Bulgar rejimi de bu yöntemi uyguladı. Türkler 48 saatte gönüllü olarak Bulgar oluvermişti. Ahmetler Angel, Hasanlar-Asen, Mehmetler Mleden, Ayşeler Angeline oldular.²⁹⁶ İsim değiştirme, Türklere zorla isimlerini gönüllü olarak değiştirdiklerini belirten formlar imzalatılarak ve silah zoruyla gerçekleşti. Bu süreçte Türklere ekonomik, sosyal baskılar uygulandı.²⁹⁷ Bulgaristan, komünizm döneminde dünyaya kapalı bir toplum olduğundan Türklerin asimile edilmelerini ilk zamanlar rahatlıkla inkar edebilmiştir. Bulgaristan'ın Ankara büyükelçisi Argir Konstantinov, Milliyete yaptığı açıklamada Türk kökenlilere baskı yapıldığı yolundaki haberlerin tek tek tahkik edildiğini

²⁹⁴ Bulgaristan'da Türk İslam Eğitim ve Kültür Müesseseleri ve Medresetün Nüvvab, haz., Haşim Ertürk-Rasim Eminoğlu, ed., Ekmeleddin İhsanoğlu, ISAR(The İnternational Society for Astrological Research) Vakfı Yay., İstanbul, 1993, s.25; M. Türker Acaroğlu, Bulgaristan Türklerinin Dünü-Bugünü-Yarını, X. Türk Tarih Kongresinden Ayrı Basım, TTK, Ankara, 1993, s.1487.

²⁹⁵ Turan, "Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri", s.27; Todor Jivkov, Komünist Partisi Politbüro oturumunda; "Mümkün olduğu kadarıyla Bulgaristan Türklerini Türkiye'ye göç ettirmezssek Bulgaristan er geç yeni bir Kıbrıs'a dönüşecektir." Büyük Seyahat adı verilen bu göç ile asimilasyon sürecinin sonu geldi. Hatta bu süreç Bulgaristan'da iktidar değişikliğine mal oldu. Hakov , a.g.m., s.375.

²⁹⁶ şimşir, a.g.e., s.350-351; Ertürk-Eminoğlu, a.g.e., s.26. İsimler değişse de Bulgaristan Türkleri şuuraltı güven hissine sahiptir. Bu güven hissi, İslamiyet'in ve büyük bir milletin mensubu olmanın kazandırdığı kültür ve ahlak telakkileriyle Türklüğe olan bağlılıklardır. Meçik, a.g.e., s.33.

²⁹⁷ Çoşkun, Bulgaristan'la Yeni Dönem, s.26.

ve hiç birinin doğru olmadığını söylüyordu. Aynı şekilde Todor Jivkov da bu haberler için; “Konuyla bizzat kendisinin ilgileneneğini ve Türkiye ile aralarındaki dostluğun sorunu çözmeye yeteceğini” belirtiyordu.²⁹⁸ Bulgar İlimler Akademisi başkanı Profesör Angel Balevski de Güneydoğu Avrupa Cemiyeti’nin yıllık genel kurul toplantısında yaptığı açıklamada, Türklere yapılan baskıyı ve zorla Bulgarlaştırdıkları iddiasını kabul etmemiştir. Ancak azınlıkların, Bulgar toplumuna uydurulması gerektiğini söylemekten de geri durmamıştır.²⁹⁹

Türkiye, Bulgaristan Türklerinin asimilasyon sorununu nota teatisi ile halletmeyi yeğledi. Ancak bunu Bulgaristan, kendi içişlerine müdahale olarak algıladı ve protesto etti. Bulgaristan, Türkiye’deki insan hakları ihlallerini ve özellikle Kürtlere karşı olan tutumunu ön plana çıkardı. Türkiye’nin olaya müdahil olmasını, sosyalist Bulgaristan’ı itibarsızlaştırma girişimi olarak yorumladı.³⁰⁰ Ancak Türklerin zorla asimile edilmesi daha sonra söylentiden ayyuka çıkınca Bulgaristan, bunu daha fazla gizleyemedi ve bunun içten gelen bir yenilenme hareketi olduğunu duyurdu. Ulusal Meclis başkanı Stanko Todorov; “Ülkedeki Müslümanların Türk ve İslam adlarını gönüllü olarak değiştirdiklerini ve Türkiye’ye göç olamayacağını, bu konuda iki ülke arasında görüşmeler yapılacağını” belirtti.³⁰¹ Basında da kendiliğinden Bulgar Slav adları alan kişilerle röportajlar yapılarak ve resimler yayınlanarak herhangi bir zorlama durumun olmadığı vurgulamak istenmiştir.³⁰²

Bulgaristan’da tek uluslu toplum oluşturma amacına Türk azınlığın müftüleri de hizmet etti. Bulgaristan Türklerinin uluslararası anlaşmalarla müftülerini kendileri seçme hakkı olmasına rağmen komünist idare bunun yerine, baş müftü, bölge müftüsü ve mahalle imamlarından oluşan örgütsel yapıda Müslümanların başına sisteme hizmet edecek kukla idareciler atadı. Baş müftü ve bölgedeki müftüleri, asimilasyonun tamamıyla gönüllü olduğunu ve Bulgaristan Müslümanlarının din özgürlüğüne sahip

²⁹⁸ Ayın Tarihi(Ocak 1985)

²⁹⁹ Ayın Tarihi(Şubat 1985)

³⁰⁰ Ayın Tarihi(Mart 1985); Poulton, a.g.e., s.183.

³⁰¹ Javid İkbal, “Türk-Bulgar İkili Anlaşmaları Işığında Bulgaristan’daki Müslüman Türk Azınlığı Sorunu”, çev., Mübin Manyase, Bulgaristan’daki Türk İslam Azınlığına Uygulanan Baskılar Hakkında Uluslararası Hukuk Sempozyumu, İstanbul Barosu, İstanbul, 1988, s.27; Ayın Tarihi(Mart 1985)

³⁰² Poulton, a.g.e., s.183. Türklerin Bulgar toplumuna asimile edilmesinde Türk azınlığın varlığı inkar edildi. Bulgar Dışişleri Bakanlığı Balkan Dairesi başkanı Lomobir Şopov, Bulgaristan’daki Müslümanların Türk ulusu ile hiçbir ilgileri olamayacağını söylemiştir. Ayın Tarihi(Nisan-Ekim 1985)

olduklarını belirten bir bildiri yayınladılar. Benzer bir bildiri de mahalle imamı tarafından yayımlandı. Ülkenin en yüksek Müslüman otoritesi olan Sofya Baş Müftüsü Topçev ve altı müftü yayınladıkları ortak bildiri de, asimilasyon sürecinde Türk Dışişleri Bakanlığı'nı İslam'ın sözcüsü olmakla suçladı.³⁰³

402. Asimilasyon Sürecinde Türkiye'nin Tutumu

Bulgaristan'la ilişkiler olumlu seyrederken birden Bulgaristan'da Türklerin isimlerinin Bulgar isimleriyle değiştirildiği haberinin gelmesine Türkiye ilk başta ihtimal vermedi ve konuyu sıradan bir olay gibi telakki etti. Ancak gerekli teşebbüsler de yapıldı ve yakın ilişkiler ve komşuluk göz önünde bulundurularak, Bulgaristan'la ikili ilişkilerin zarar görmemesine dikkat edildi. Türk Dışişleri konuyla ilgili Bulgaristan'ın protesto edilmediğini ve bir milyon Türkü ilgilendiren hadisede gerekli girişimlerin yapıldığını açıkladı. Cumhurbaşkanı Evren ise Bulgar devlet başkanı Todor Jivkov'a gönderdiği mesajda sorunun iyi komşuluk ve dostluk ilişkileri çerçevesinde anlayışla ele alınacağını umduğunu bildirdi.³⁰⁴

Aradan geçen birkaç aylık süre sonunda Türkiye, hadisenin statik değil dinamik boyutlara ulaştığını anladı ve Sofya büyükelçisi Ömer E. Lütem Ankara'ya çağrıldı. Büyükelçi Lütem, Cumhurbaşkanına, Bakanlar Kurulu'na ve Dışişleri Bakanlığı'na gerçekleri tüm çıplaklığıyla anlattı. Başbakan Turgut Özal olayın vehametini öğrenince, gerekirse Bulgaristan'daki bütün Türkleri göçmen olarak kabul edeceklerini belirtti. Dışişleri, Türk azınlığın, anlaşmalar çerçevesinde göç etmeleri de dahil tüm meselelerini müzakere yollu halletmeye hazır olduğunu bildirdi.³⁰⁵

Türkiye, sorunu uluslararası örgütlerin gündemine de getirmiş ve Batılı ülkelerden Bulgaristan'daki insan hakları ihlallerinin durdurulması için yardım istemiştir. AĞİK'in Helsinki toplantısında Dışişleri bakanı Vahit Halefoğlu, Bulgaristan'ın Türk azınlığa bu

³⁰³ Ali Eminov, "Bulgaristan'daki Türkler(1945-1983)", çev., Mine Çankaya, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.382-383; Şimşir, Bulgaristan Türkleri, s.73; Ayın Tarihi(Mart 1985)

³⁰⁴ Ayın Tarihi(Ocak 1985)

³⁰⁵ Ayın Tarihi(Ocak 1905). Ömer E. Lütem 1983-89 yılları arasında Bulgaristan büyükelçiliği yaptı. Ömer E. Lütem, Türk-Bulgar İlişkileri(1983-1989), c.I, ASAM, Ankara, 2000. adlı eserinde Bulgaristan Türklerinin asimilasyonunu, bu dönemdeki Türk-Bulgar İlişkilerini ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır.

haksız uygulamalarını ırkçılık olarak nitelendirdi. Her seferinde Türkiye'nin çıkışlarını iç işlerine müdahale olarak değerlendiren Bulgaristan karşısında Türkiye, Bulgaristan Türklerini, Türk azınlığı veya soydaş olarak nitelendirerek, ilk başlarda izlediği tutuk dış politika yerine onurlu bir dış politika anlayışı sergiledi.³⁰⁶ Öte yandan Türkiye'nin bu karşı duruşu, Bulgaristan tarafından, "Türkiye'nin Pan Türkist politika takip ettiği" suçlamasıyla nitelendirildi. Türkiye sorunu geniş kapsamlı bir göç anlaşmasıyla çözüme taraftarı oldu. Göç anlaşması yapmaya yanaşmayan Bulgaristan'ı Başbakan Özal; "Bunlar soydaşlarımız vermeye niyeti yok. Peşlerini bırakmayacağız, sıkıştıracağız, bir hal yoluna sokacağız. Kıbrıs meselesinde olduğu gibi" sözleriyle uyardı. Özal'ın bu çıkışı, Kıbrıs sendromu yaşayan Bulgaristan'da endişeleri haklı çıkarmıştı. Bulgaristan, eşi benzeri görülmemiş olarak nitelendirdiği bu sözlerle Türkiye'nin gerçek niyetinin ortaya çıktığını öne sürmüştür.³⁰⁷

403. Asimilasyon Kampanyasına Gelen Uluslararası Tepkiler

Türk azınlığı eritmeye yönelik Bulgar baskı politikası, Bulgaristan'ı uluslararası toplumda yalnız bıraktı. Çok sayıda uluslararası örgüt ve Batılı ülke Bulgaristan'ı sert bir şekilde eleştirdi.³⁰⁸ Avrupa İslam Konseyi, Bulgar hükümetine gönderdiği mesajda ülkedeki Türklere yapılan baskıları protesto etti.³⁰⁹ ABD Dışişleri Bakanlığı'nca her yıl yayınlanan insan hakları raporunda Türklere karşı uygulanan baskılar dile getirildi.³¹⁰ Uluslararası Af Örgütü, Türk azınlığa yapılan baskılardan kaygı duyduğunu bildirdi.³¹¹ Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi, Türk azınlığın isimlerinin zorla değiştirilmesini özümleme siyaseti olarak nitelendirdi ve kınadı.³¹² Fas'ın Fez kentinde yapılan 16. İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı'nda Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı sürdürdüğü baskılar dile getirildi ve bu konuda bütün Müslüman ülkeler dayanışma kararı aldı. Bu durum o ana kadar Türkiye'nin uluslararası forumlarda elde ettiği en büyük başarı oldu. Çünkü tüm İslam alemi Türk azınlığın sorunlarına sahip çıktı.

³⁰⁶ Ayın Tarihi(Mart-Ağustos 1985); Coşkun, Bulgaristan'la Yeni Dönem, s.32.

³⁰⁷ Ayın Tarihi(Kasım 1986); Ayın Tarihi(Eylül 1987)

³⁰⁸ Coşkun, a.g.e., s.42.

³⁰⁹ Ayın Tarihi(Mart 1985)

³¹⁰ Ayın Tarihi(Şubat 1985)

³¹¹ Ayın Tarihi(Ağustos 1985)

³¹² Ayın Tarihi(Eylül 1985)

İKÖ meseleyi kendi sorunu olarak benimsedi.³¹³ Yine uluslararası Af Örgütü yayınladığı raporda zorla isim değiştirmede en az 100 Türk'ün öldürüldüğünü, yüzlercesinin de tutuklandığı veya sürgüne gönderildiğini belirtti.³¹⁴ Helsinki İzleme Komitesi ise benzer bir raporda öldürülen Türklerin sayısını 300 ila 1500 arasında vermekte, 1500 den fazla Türkün de Belene adasına sürgüne gönderildiğini bildirmektedir.³¹⁵

Türklerin zorla Bulgarlaştırıldıktan sonra göçün söz konusu dahi olmayacağını ifade eden Bulgaristan, 1989'da ani bir kararla Türkleri topluca sürme kararı aldı. Malını mülkünü yok pahasına satan Türkler akın halinde Türkiye'ye gelmeye başladı. Bu noktada bir kınama da NATO'dan gelmiştir. NATO, Bulgaristan'ın AGİK çerçevesinde imzaladığı anlaşmaları sürekli ihlal ettiğini bildirmiştir.³¹⁶ Ancak Bulgaristan'da üretken ve çalışkan Türk toplumunun kitleler halinde göçü Bulgar ekonomisini altüst etti. Bunun için ülke genelinde sivil seferberlik ilan edildi.

41. Bulgaristan'da Demokratik Dönem

10 Kasım 1989 darbesiyle Todor Jivkov devlet başkanlığından ve komünist partisi genel sekreterliğinden istifa etti ve onun yerine Dışişleri bakanı Petar Mladenov getirildi. Türklerin asimilasyonu ve 350 bin dolayında Türk nüfusun toplu göçe zorlanması, Jivkov'un sonunu hazırlamıştı. Yeni dönemde Mladenov, Bulgaristan'ın sosyalist sınırlar içinde demokratik bir toplumdan yana olduğunu açıkladı.³¹⁷ Demokrasi döneminde Bulgaristan'ın benimsediği anlayış ise; Ülke, sorunlarını çözmek için uğraş verecek, çağdaş, hukuksal devlete dönüşecek, ülkede açıklık politikası izlenecek ve bu politikanın gereği halkların gerçek adlarıyla çağrılmasına izin verilecek.³¹⁸ Yeni yönetim

³¹³ Ayın Tarihi(Ocak 1986)

³¹⁴ Ayın Tarihi(Nisan 1986)

³¹⁵ Ayın Tarihi(Haziran 1986). Aynı şekilde Komite, Ocak 1988'de "Etnik Kimliği Yok Etme-Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri" adıyla bir rapor yayınladı. Raporda Belene toplama kampında bulunan Türklerin isimleri de geçti. Ayın Tarihi(Ocak 1986)

³¹⁶ Ayın Tarihi(Haziran 1989)

³¹⁷ Ayın Tarihi(Kasım 1989). Jivkov, Troud gazetesine verdiği demeçte, Türk azınlığa uygulanan baskılardan kendisinin sorumlu olmadığını bunu Politbüro'nun zoruyla onayladığını öne sürdü. Soruşturmanın ilk zamanlarında günah keçisi, Politbüro üyesi ve Jivkov'un en yakın yardımcısı Milko Balev ilan edildi. Jivkov, bütün sorumluluğun üzerine yıkılmasını kabul etmedi ve Bulgaristan'ın, Türk terörist gruplar ve özerklik talepleri ile tehdit edildiğini iddia ederek, kampanyada kendisini suçlu hissetmediğini söyledi. Jivkov, 10-20 yıl içinde Bulgaristan'ın Kıbrıs'ın akıbetine uğrayabileceğini belirtti. Ayın Tarihi(Kasım 1990); Poulton, a.g.e., s.200-201.

³¹⁸ Vedat Buyer, "Bulgaristan'da Reform Ümitleri", **Yeni Batı Trakya**, sayı:80(Kasım 1989), s.36.

Müslümanların hislerine ve geleneklerine saygı duyulacağını taahhüt etti. Kısa zaman içinde komünist partisi merkez komitesi Türklere isimlerini, dillerini ve dinlerini seçme hakkının verilmesini kabul etti ve 29 Aralık 1989'da asimilasyon kampanyasına resmen son verildi.³¹⁹

Bulgaristan, yıllarca süren komünist kimliğinden Kasım 1990'da Halk Cumhuriyeti olan adını Bulgaristan Cumhuriyeti şeklinde değiştirerek kurtuldu.³²⁰ Ancak Türk azınlığın durumunun kısa zaman içerisinde iyileştirilmesi Bulgar milliyetçi çevrelerde tepkiye neden oldu. Protesto gösterileri yapıldı, ırkçı Bulgarlar, Türkçe eğitime geçilmesi halinde çocuklarını okula göndermeme tehdidinde bulundular ve demokrasi rüzgarlarından esinlenerek kurulan etnik Türk partisi HÖH'ün bürosu bombalandı vs. Bunun yanında Türk ve İslam unsurlarına olan güvensizlik ve korku yaygınlaştı. Ancak Bulgar Parlamentosu, yeniden doğuş sürecinin haksızlığını açıklayan bir deklarasyon yayınladı. Bulgaristan, uluslararası anlaşmalara da bir bir imzasını koymaya başladı. 10 Aralık 1991'de Uluslararası Siyasi ve Yurttaş Hakları Konvansiyonu, 5 Mayıs 1992'de Avrupa İnsan Hak ve Temel Özgürlükleri Sözleşmesi'ni ve 1 numaralı ek protokolünü onayladı.³²¹

Yeni dönemde gelen demokrasiyle birlikte yönünü batıya çeviren Bulgaristan, tek kutuplu dünya düzeninde NATO şemsiyesi altında güvenliğini sağlamaya çalıştı. Bu bakımdan sınır komşusu Türkiye ile ilişkileri geliştirmek en akılcı yöntem oldu. Türkiye de Bulgaristan'ın NATO'ya üyeliğine destek verdi. Türkiye bu konuda iki ülke ilişkilerinin Balkanlar için örnek oluşturması gerektiğini belirtti.³²² Bulgaristan'da ortamın yumuşaması, Türkiye'ye göçen Türk azınlığın da tekrar geriye dönmelerini sağladı. Mayıs 1990'da Türkiye'ye geri dönenlerin sayısı 130.375 olarak açıkladı. Parlamento, 1991-92 eğitim-öğretim yılında Türkçe'nin seçmeli ders olarak haftada 4 saat okutulmasına karar verdi. Bulgaristan, toplum düzenini sağlamak amacıyla hedefinin tüm

³¹⁹ Ayın Tarihi(Aralık 1989); Coşkun, Bulgaristan'la Yeni Dönem, s.40. BKP Merkez Komitesi asimilasyon kampanyasını ciddi bir siyasi hata olarak nitelemiştir. Ayın Tarihi(Ocak 1990)

³²⁰ Ayın Tarihi(Kasım 1990)

³²¹ Nurcan Özgür, "Bulgaristan-Türkiye İlişkileri ve HÖH", Berlin Anlaşmasından Günümüze Balkanlar, ed., Mustafa Bereketli, Rumeli Vakfı Yay, İstanbul, 1999, s.111; Poulton, a.g.e., s.206-207.

³²² Uzgel, a.g.m., s.486.

etnik ve dini grupların, Hıristiyanlar ile Müslümanların uzlaşısını sağlamak olduğunu açıkladı.³²³

Her ne kadar Bulgaristan, demokratik ülkeler sınıfına girse de ülkede komünist partisinin varlığı zaman zaman eski sistemi hatırlatmaktadır. Çünkü bu partinin devamı Bulgaristan Sosyalist Partisi'dir. 90'lı yıllar boyunca Bulgaristan'da iktidara bir BSP, bir sağ partiler koalisyonu olan Demokratik Güçler Birliği geçmiştir. DGB'nin iktidarda olduğu zamanlar Türk-Bulgar ilişkileri daha olumlu seyretti. 1997'de cumhurbaşkanlığına seçilen Petar Stoyanov liderliğinde Türk-Bulgar ilişkileri en iyi dönemine girdi. Bulgaristan, 80'li yıllarda İKÖ'nün kara listesine girmişti ve bundan kurtulması yine bu dönemde oldu. Stoyanov bir kez daha, Bulgar milliyetçi çevrelere rağmen geçmişte Türk azınlığa yapılan baskıdan dolayı özür diledi.³²⁴ Yine bu dönemde Bulgaristan, Birleşmiş Milletler Uluslararası Azınlık Hakları anlaşmasını imzaladı. Radyo ve televizyonların Türkçe yayın yapmalarına imkan sağlayan yasa tasarısı kabul edildi.³²⁵

Türk azınlık, yeni dönemde basın-yayın hayatında kendilerine verilen haklardan yararlanmasını bilmiştir. Çok düzenli olmasa da çıkardıkları bir çok dergi ve gazete vardır. Türkçe kitap basımına da izin verildi. Sofya'da İslam Enstitüsü, üç imam-hatip lisesi, Kırcaali ve Şumen'de iki pedagoji enstitüsü açıldı.³²⁶

³²³ Ayın Tarihi(Mayıs 1990); Ayın Tarihi(Ocak-Mart-Aralık 1991). Bulgaristan'a geri dönüşler kimi çevrelerce sert bir şekilde eleştirildi. Ancak unutmamak gerekir ki insanlar büyük bir baskı neticesi göç ettirildi. Yerini yurduunu bırakıp gelen bu insanların, ortam sükunete erdiğinde malına, mülküne, toplumsal ve kültürel haklarına kavuşmak istemesi abeste iştiğal değildir.

³²⁴ Uzgel, a.g.m., s.448; Coşkun, Bulgaristan'la Yeni Dönem, s.79-87. Bulgar ırkçılığı yakın zamana kadar hala etkisini sürdürmektedir. Haziran 2005 parlamento seçimlerinde yüzde 8 oy alarak 21 milletvekili kazanan Ataka Partisi lideri Volen Siderov, yaptığı açıklamada iktidara gelmeleri durumunda ülkede bulunan Türk nüfusun adlarının eskiden olduğu gibi değiştirileceğini bildirdi. Ayın Tarihi(Haziran 2005). Ataka, yine Sofya camiinde okunan ezanın susturulması için kampanya başlattı. Parti yetkilileri caminin yanına çadır kurarak imza toplamaya başladı. İslam karşıtlığının Bulgaristan'da güncelliğini kaybetmeyeceği açıktır. http://www.haber7.com/heber.php?haber_id=159326.

³²⁵ Ayın Tarihi(Ekim 1997; Ayın Tarihi(Temmuz 1998). Resmi ziyaret için Türkiye'de bulunan Bulgar başbakanı İvan Kostov yaptığı açıklamada; "Bulgaristan'ı son 9 yıldır vatandaşlarına düşman bir ülkeden anne şefkatine dönüştürmeye çalışıyoruz. Temin ederim sizi ocaklarımızdan ayıranlar bir daha yönetime gelemeyecek" dedi. Kostov'un bu açıklaması geleceğe yönelik Bulgar siyasal sistem yapısının şekli hakkında bilgi vermesi bakımından önemli bir açıklamadır. Ayın Tarihi(Ekim 1998)

³²⁶ Turan, "Bulgaristan Türklerinin Bugünkü Durumu", s.299; Uzgel, a.g.m., s.489; Bulgaristan'da demokratik dönemde Türk basını hakkında bkz. İsmail A. Çavuşev, "Totaliter ve Postotaliter Devirde Bulgaristan'da Türkçe Süreli Basın(1944-1998), **Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni**, TDK, Ankara, 1999, s.81-102.

42. Bulgaristan Türklerinin Nüfusu

1877-78 savaşıdan önce Ruslar, panslavist siyaset doğrultusunda Bulgaristan'da homojen bir Bulgar devleti kurma düşüncesiydiler. Ancak yoğun Türk nüfusun yaşadığı bölgede bu imkansızdı. Nitekim 1876'da Osmanlı'nın Tuna vilayetinde 1.120.000 bin Türk, 1.130.000 bin Bulgar yaşıyordu. İşlenebilen toprakların %70'i de Türklerin elindeydi. Bu tabloya göre tek milletli bir Bulgar devleti kurmak imkansız gibi görünüyordu. Fakat hiç bir şey imkansız değildi ve 1877-78 Rus-Türk savaşı sonunda 600 binden fazla Türk nüfus yerlerinden sürüldü ve 350 bin Türk nüfus ise kırıldı.³²⁷ Bulgar Prensiği'nin 1878 Berlin anlaşmasıyla kurulmasından sonra 1880'de yapılan ilk resmi nüfus sayımında Bulgarlar 1.920.000 bin kişi iken Türk ve Müslüman nüfus 750 bin kişi idi.³²⁸

Müslüman-Türk nüfusun 1934 yılına kadar olan sayıları ise şöyleydi. 1887'de 676 bin, 1892'de 643 bin, 1900'de yine 643 bin, 1905'de 604 bin, 1910'da 602 bin, 1920'de 691 bin, 1926'da 789 bin kişiydi.³²⁹ 1934'de ise Müslüman-Türk nüfusu 821.298 olarak kayıtlara geçmektedir.³³⁰ 1934 yılı sayımları Müslüman ile Türk nüfusun bir arada verildiği son sayım oldu. Bundan sonraki sayımlarda Pomaklar, Çingeneler ve Tatarlar, Bulgarlar tarafından ayrı birer grup olarak değerlendirilecektir. Özellikle Pomaklar'ın Bulgar nüfus hanesinde gösterilme eğilimi kuvvetli olacaktır. Nitekim 1956 sayımında Müslüman nüfus dışında Türk nüfus 656.028 kişi olarak gösterildi.³³¹

³²⁷ Hüseyin Memişoğlu, "Bulgaristan ve Bulgaristan Türk Azınlık Sorunu", Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumundan Ayrı Basım, TTK, Ankara, 1992, s.115-116; Bilal Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", Bulgaristan'da Türk Varlığı(Bildiriler- 7 Haziran 1985), TTK, Ankara, 1992, s.61. 1878'de Türker Acaroğlu abartılı bir rakamla Bulgar Prensiğinin kurulduğu topraklarda 2,5 milyon Bulgar'a karşılık 3 milyon Müslüman-Türk nüfustan bahsetmektedir. Acaroğlu, Bulgaristan Türklerinin Dünü-Bugünü-Yarını, s.1494.

³²⁸ Hakov, a.g.m., s.371; 1881'de ise Müslüman nüfus diğer bir kaynakta 578 bin olarak gösterilmektedir. Victor D. Bojkov, "Bulgaria's Turks in the 1980s: a Minority Endangered, Journal of Genocide Research (2004), 6(3), September, s.351.

³²⁹ Bojkov, a.g.m., s.351.

³³⁰ Türker Acaroğlu da yukarıdaki rakamlara örtüşen, onlara yakın küsuratlı sayılar vermektedir. Acaroğlu, a.g.e., s.1495. Ancak 1926 rakamları Hakov'da biraz fazla, 825.774 olarak verilmiştir. Hakov, a.g.m., s.371. Popoviç, 1910'daki Müslüman Türk nüfusu bir kişi eksikle 601.999 olarak vermektedir. Popoviç, a.g.e., s.74.

³³¹ Hakov, a.g.m., s.371; Burada Türk nüfus 3 kişi daha az, 656.025 verilmiştir. Ertürk-Eminoğlu, a.g.e., s.3-4.

Bulgaristan'ın kuruluşundan itibaren günümüze değin Türk göçmen akını devam etmiştir. Bu rakamlar o zamanki duruma göre tespit edilen rakamlardır. Öyle ki Balkan savaşları ve I. Dünya savaşı yıllarında kitleler halinde Türkiye'ye göçler oldu. Cumhuriyetin kurulmasından sonra 1923-39 yılları arasında 198.688 kişi, 1940-49 yılları arasında ise 21.353 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.³³² 1950-51 yıllarındaki göç ise 20. yy'daki en büyük göç dalgalarından biri oldu. Bulgaristan 1950'de 52.185 ve 1951'de 102.208 kişiyi Türkiye sürdü.³³³

1965 nüfus sayımına gelindiğinde ise Türk nüfusunun 746.755 olduğunu görüyoruz. 1971 nüfus sayımında ise bu sayı 880 bine çıktı. Buna karşılık 320 bin Pomak, 24 bin Çingene ve 10 bin Tatar kaydedildi. 1960'lı ve 70 yıllar Müslüman unsurlardan Pomak ve Çingenelerin isimlerinin değiştirildiği yıllar oldu. 1975 tarihinden itibaren Türkler de dahil kimlik kartları üzerinden milliyet ibaresi kaldırıldı. Bu bakımdan, bu tarihle birlikte Müslüman ahali hakkında sağlıklı bilgiye ulaşılamamaktadır. Ancak 1980 sayımında Müslüman ahalinin 1,5 milyon olduğu tahmin edilmektedir.³³⁴ 1985 Aralık ayındaki nüfus sayımında, son halkada Türkler de Bulgar toplumu içinde eritildikleri için milliyet, din ve mezhebi belirtecek haneler yoktu. Böylece bu nüfus sayımında Bulgar asıllı olmayanlar kendilerini nitelendiremediler. Ancak gayri resmi rakamlarla Türk nüfus 900 bin ile 1 milyon 550 bin arasında tahmin edildi.³³⁵ 1989 kitlesel Türk göçüyle Bulgaristan'dan 350 bin dolayında Türk göç etmiş olmasına rağmen 1992 nüfus sayımlarında 822.253 Türk tespit edilmiştir. Bu da Türklerin gerçekten tahmin edilen rakamlarda olduğunu göstermektedir. Bu sayıya ayrıca ana dil, dinsel tercih kategorileri de eklenmiştir. Buna göre ülkede 1.026.785 Sünni ve 83.537 Alevi olmak üzere toplam 1.110.295 Müslüman bulunmaktadır.³³⁶

³³² Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", s.56-57.

³³³ a.g.e., s.61.

³³⁴ İqbal, "Türk Bulgar İkili Anlaşmaları Işığında Bulgaristan'daki Müslüman Türk Azınlığı Sorunu", s.25; Poulton, a.g.e., s.145. 1978'de Bulgaristan Türk Ansiklopedisi, 1976'da Türk nüfusu için "bir miktar Türk" diye bahsetmektedir. Bulgar Bilimler Akademisi ise 1978'de Türklerden Bulgar Türkü diye söz etmektedir. Hasan Eren, "Bulgarlar ve Türk Dili", Bulgaristan'da Türk Varlığı (Bildirieler 7 Haziran 1985), TTK, Ankara, 1992, s.3.

³³⁵ Froze Yasemi, "Bulgaristan'ın Türk Halkları", Dünyada Türkler, ed., Margaret Bainbridge, Say Yay, İstanbul, 1995, s.59; Acaroğlu, a.g.e., s.1497.

³³⁶ Eminov, a.g.e., s.378; Turan, "Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri", s.40; Mandacı- Erdoğan, a.g.e., s.109.

Türkler, sürekli göç etmesine rağmen Bulgaristan'da 1 milyona yakın nüfus ve yüzde 10 nispetindeki oranını korumaktadır. Ancak Bulgarlar 1980'li yıllarda nüfus artış oranında sürekli geriledi. 1980'de binde 3.6, 1981'de 2.8, 1982'de 2.7, 1984'de 2.4, ve 1989'da 0.6 ya kadar bu oran düştü. 1990'da ise negatif sayıya binde -0.35'e geriledi. Bulgar yöneticileri, ülkede yüksek Müslüman nüfus artış oranının karşısında Bulgar nüfusun azalmasının siyasi dengeleri değiştireceğini bildiğinden Müslüman nüfusu sürekli baskı altında tutma zorunluluğu hissetmiştir.³³⁷ Burada nüfus sayımlarından elde edilen rakamlarla Türk nüfusu tespit edilmeye çalışıldı. Hatta bu rakamlar arasında bile farklılıklar varken yuvarlak rakamlar da bir çok yerde zikredilmektedir. Bunun yanında Balkan çıkışlı kuruluş ve yazarların da Bulgaristan'da Müslüman Türk nüfus tahminleri vardır. Buna göre Türk nüfusu 2.5 milyon, toplam nüfusun yüzde 25'idir.³³⁸ Balkan Göçmenleri ve Balkan Türkleri Derneği dayanışma organlarının ikisi de Bulgaristan'da 2 milyon kadar Türkün bulunduğu inanmaktadır. Balkan Türkleri Derneği başkanı Mehmet Çavuş Bulgaristan'da Türklerle birlikte 4 milyon Müslüman nüfus olduğunu ileri sürmektedir. Bunlar, 2 milyonun üzerinde Türk, 1 milyon Pomak, 800 bin Çingene ve 350 bin Gagavuz Türküdür.³³⁹

Bulgaristan'da Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerler ise Şumnu merkezli Kuzeydoğu ile Kırcaali merkezli güneydoğu bölgeleridir. Özellikle Türkiye sınırına yakın Kırcaali, Haskova bölgelerinde yüzde 70'lere varan Türk nüfus yoğunluğu Bulgaristan'da ulusal güvenlik sorununa neden olmaktadır. Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda Razgrat(%47.4), Silistire(%37.5), Tırgovişte(%32.8), Şumnu(%30.3), Dobriç(%14.7), Burgaz(%13.8) ile Rusçuk(%13.0) Türklerin yoğun olduğu yerlerdir. Güneydoğusunda ise Türklerin yoğun yaşadığı yerler Filibe, Hasköy, Kırcaali, İslimye, Koşukavak, Karınabat bölgeleridir. Türkler, nüfus olarak kırsal kesimde oturmaktadır. Bulgaristan'ın ekin ambarı Dobruca, orman, tütün, ay çiçeği ürünlerinde Deliorman ve tütün, su ve maden kaynakları

³³⁷ Poulton, a.g.e., s.148.

³³⁸ Acaroğlu, a.g.e., s.1495.

³³⁹ Mehmet Çavuş, "Bulgaristan Trajedisi", **Yeni Batı Trakya**, sayı:36(Mart 1986), s.11-12; Yücel, a.g.m., s.201; Ahmet Cebeci şehirlerdeki Türk nüfus yoğunluğuna bakarak iki milyon Türkün varlığını gerçekçi bulmaktadır. Ahmet Cebeci, " Bulgaristan Türkleri", **Türk Kültürü**, sayı:69(Temmuz 1968), s.67, Halit Eren de aynı şekilde Bulgaristan'daki Türk nüfusun toplam nüfusun %40'ına tekabül ettiğini yani 4 milyon civarında olduğunu iddia etmektedir. Diğer azınlıklarla birlikte Bulgar nüfusunu ülkede azınlık konumuna düşürmektedir.Halit Eren, "Balkanlarda Türk ve Diğer Müslüman Toplulukları ve Göç Olgusu", Balkanlar, OBİV, Eren Yay, İst, 1993.

bakımından zengin Rodoplar bölgesinde Türkler, üretime yüzde 50-60'lık bir katılım oranına sahiptir.³⁴⁰

43. Bulgaristan Türklerinin Hukuksal Durumu

Bulgaristan Berlin anlaşmasıyla kurulurken, ülkedeki Müslümanların her türlü hak ve hukukunu garanti altına alarak kurulmuştu. Buna göre anlaşmanın özellikle 5. maddesi Müslümanların durumlarıyla ilgili temel ilkeleri ortaya koyuyordu. Müslümanların din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin her türlü medeni ve siyasi haklardan yararlanabileceği belirtiliyordu. Müslüman-Türkler Bulgaristan'da kendi dini örgütünü kurabileceği gibi dini lider olarak da İstanbul'daki Şeyhü'l İslam'a bağlı kalacaklardı. Anlaşmanın Fransızca metninde Müslümanlar için Türk kelimesi kullanılması da ilginçtir. 1980'li yıllarda Türk varlığını inkar eden bir politika izleyen Bulgaristan için, Bulgaristan Türklerinin statusünü tespit eden en eski anlaşma olan Berlin anlaşması, böylece ilk ve önemli bir kanıt niteliği taşımaktadır.³⁴¹

Bulgaristan, 1908 yılına kadar Osmanlıya bağlı, vergi veren bir devlet olarak kaldı. 19 Nisan 1909 İstanbul Protokolü ile Bulgaristan'ın bağımsızlığı resmen tanındı. Aynı tarihte Müslüman-Türk cemaatin hakları ve vakıf mallarıyla alakalı bir de ek sözleşme imzalandı. Sözleşme, Türklerin durumunu tekrar açıklığa kavuşturuyor ve haklarını yeniden vurgulayarak teminat altına alıyordu. Buna göre Türklerle Bulgarlar eşit haklara sahip olacaklardı. Mezhep ve din hürriyetleri garanti edilerek Türklerin okulları, camileri , hayır kurumları, vakıfları vs. tüm Türk-İslam eserleri korunup yaşatılacaktı.³⁴²

Balkan savaşlarının sonunda Osmanlı ile Bulgaristan arasında 29 Eylül 1913'de İstanbul Barış anlaşması ve bir de ek sözleşme imzalandı. Aynı şekilde Türk azınlık her türlü medeni ve siyasi haklardan yararlanacaklar, azınlığın din hürriyeti sağlanarak,

³⁴⁰ Turan, "Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri", s.28; Acaroğlu, a.g.e., s.1495; Özgür, "Bulgaristan-Türkiye İlişkileri ve HÖH", s.110; Eminov, a.g.e., s.778.

³⁴¹ Eroğlu, a.g.m., s.28-29; Berlin Anlaşmasının 5. maddesi: "Bulgaristan'da hukuk-u umumiyenin esası atide muharrer maddelerden ibarettir. Bulgaristan'da ihtilaf-ı din ve mezhep, hiç kimse için hukuk-u mülkiye ve politikyeden istifade ve hidmet-i umumiye ve memuriyet ve şerefine nailiyetde veya nerede olur ise olsun icra-i hırfet ve sanatta naehil tutulmaklığa ve mahrum idilmekliğe sebep addolunmayacaktır. Bulgaristan'da yerlüler ve ecnebilere serbesti ve icray-ı ayın ve mezhep temin olunarak, gerek cemaat-ı muhtelifenin Silsile-i meratib üzere tertibinde ve gerek rüesay-ı ruhaniyeleriyle olan münasebatında ika-i mevani olunmayacaktır." Şimşir, Bulgaristan Türkleri, s.365-367.

³⁴² Şimşir, a.g.e., s.368-370; Eroğlu, a.g.e., s.29.

gelenek ve adetlerine saygı gösterilecekti. Ek sözleşme ise Barış anlaşmasının 2 numaralı eki idi ve müftülükler konusunu düzenliyordu. Sözleşmede azınlık hakları yeniden vurgulanmaktaydı.³⁴³ I. Dünya savaşının bitiminde müttefiklerle Bulgaristan arasında 27 Kasım 1919'da Türk azınlığın statüsünü belirleyen Neuilly anlaşması imzalandı. Anlaşmanın 4. bölümü azınlıkların korunması başlığı altında 49. maddesi, adı geçen bölümde yer alan hükümlerin anayasal nitelikte olduğunu söylemektedir. Yani Bulgar anayasası, yasaları, resmi kararları anlaşmanın azınlıklarla ilgili geçen hükümlerine aykırı olmayacaktı. 50. madde ile azınlığın yaşam hakkı, ırk, dil, din hürriyeti, ayırım gözetilmeksizin güvence altına alınmıştır. 54. madde ile azınlıklar Bulgar vatandaşlarla aynı muameleyi görmekle birlikte, Türk azınlığa hayır, dini ve sosyal kurumları kurma, bunları yönetme hakkı ile okullarında kendi dillerinde eğitim görme hakkı tanımıştır. 55. madde ile Bulgar vatandaşlarının yoğun olduğu yerlerde yine Türk azınlığa kendi ana dilinde eğitim görme hakkı ve buna Bulgar hükümetinin kolaylıklar sağlaması getirilmiştir. Neuilly anlaşması ve Ek Sözleşme Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altında bulunmaktadır.³⁴⁴

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Türkiye ile Bulgaristan arasında 18 Ekim 1925 tarihinde Dostluk anlaşması imzalandı. Anlaşmanın birinci maddesi iki ülke arasında bozulmaz bir barış, içten ve sonsuz bir dostluk olacağını belirtir. Yine bu anlaşmaya da ek bir protokol ilave edildi. Protokol'ün A maddesinin birinci paragrafı, Neuilly anlaşmasında geçen azınlık haklarının korunmasına ilişkin hakların tamamını kapsamaktadır. Bu tekrarlanan haklar Dostluk anlaşmasının ayrılmaz bir parçası kabul edildi. Bu nedenle Neuilly anlaşmasının hükümleri, 1947 Paris Barış anlaşmasıyla kaldırılmış olmasına rağmen hükümlerinin geçerliliği 1925 Dostluk anlaşmasıyla devam etmektedir.³⁴⁵ Bu dostluk anlaşması süresiz yapılmıştır. Dolayısıyla hükümleri de

³⁴³ Şimşir, a.g.e., s.370-372; Eroğlu, a.g.e., s.29; Anlaşmanın 8. maddesi: "Bulgaristan'ın bilcümle memalikinginde Bulgar tebaasında bulunan Müslümanlar an asıl Bulgar olan tebaanın haiz oldukları aynı hukuki mülkiye ve siyasiyeyi haiz ve serbesti-i vicdana, hürriyet-i diniyeye ve ayin-i dinin alenen icrası hususunda serbestiye malik olacaklardır. Müslümanların adatına riayet olunacaktır. Zat-ı hazreti padişahinin nam-ı nami-i hilafet penahilerinin hutbelerde zikrine devam olunacaktır. Aslan Gündüz, "İki Taraflı ve Çok Taraflı Milletlerarası Anlaşmaların Işığında Bulgaristan Türklerinin Durumu", Bulgaristan'daki Müslüman Türklerin Dramı, ed., Abdürrahim Dede, Türkiye Suudi Arabistan Dostluk ve Kültür Derneği İstanbul Şubesi Yay, İstanbul, 1985, s.59.

³⁴⁴ Hüseyin Pazarcı, "Uluslararası Hukuk ve Anlaşmalar Yönünden Bulgaristan'daki Türklerin Statüsü", **Ankara Üniversitesi Bulgaristan'da Türkler Semineri**, Ankara, 1985, s.16; Eroğlu, a.g.m., s.30; Şimşir, a.g.e., s.376; İbrahim Kamil, İkili ve Çok Taraflı Siyasi Anlaşmalar ve İnsan Haklarına İlişkin Belgeler, Ankara, 1989, s.12

³⁴⁵ Pazarcı, a.g.m., s.17; Şimşir, a.g.e., s.376; Eroğlu, a.g.m., s.30-31.

geçerlidir, ortadan kaldırılmamıştır. Ancak Türklerin isimleri zorla değiştirildiğinde ve bu hususta 1925 Dostluk anlaşması Bulgar Dışişleri bakan yardımcısı İvan Ganev'e hatırlatıldığında Ganev, anlaşmayı bir arşiv belgesi olarak nitelemiştir.³⁴⁶

Bulgaristan Türklerinin hukuki yapısını belirleyen bir çok anlaşma vardır. Bunlardan biri de Türkiye'nin taraf olmadığı 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış anlaşmasıdır. Müttefiklerle Bulgaristan arasında imzalanan anlaşmada(2. madde) Bulgaristan, ırk, cinsiyet, dil, din farkı gözetmeksizin idaresi altındaki tüm insanlara söz, basın, yayın, ibadet, düşünce ve toplantı özgürlüklerinden yararlanmasını sağlayacak ve bunun için gereken tedbirleri alacaktır.³⁴⁷

430. İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Belgeler

I. Dünya savaşı sonrası yapılan ikili ve çok taraflı anlaşmalar azınlıklar ve azınlıkların korunmasıyla ilgiliydi. II. Dünya savaşı sonrası yapılan anlaşmalarda ise azınlıklar yerine insan hakları kavramı yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemde insan hak ve hürriyetlerine kasteden, onları yok etmek için baskı ve zulüm yapan ülkeleri engellemek ve anlaşmaların yetersiz kaldığı yerlerde bunu doldurmak amacıyla bir dizi uluslararası sözleşme imzalanmıştır.³⁴⁸ Bunlardan ilki 25 Haziran 1945'de imzalanan Birleşmiş Milletler Şartı (Anlaşması)dır. İnsan haklarına saygı gösterilmesini öngören anlaşma, insan haklarının korunmasını, milletlerarası barış ve güvenliğin sağlanmasına bağlamıştır. Ancak anlaşma, herkesin insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanmasını kolaylaştırmak amacıyla BM Genel Kurulu'nun incelemeler yaptıracağını ve tavsiye kararı alabileceğini öngörmektedir.³⁴⁹ Diğer bir anlaşma Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'dir. Birleşmiş Milletler'ce bir devletler hukuku suçu sayılarak ve soykırım tarihi boyunca insanlığa büyük kayıplar verdiğini kabul ederek, insanlığı böyle iğrenç bir felaketten kurtarmak için bağlı taraflar uluslararası işbirliğine

³⁴⁶ Kamil, a.g.e., s.27; Pazarcı, a.g.m., s.36; 18 Ekim 1925 Tarihli Türkiye ile Bulgaristan Krallığı arasında yapılan Dostluk anlaşmasının metni için bkz. İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları(1920-1945), c.I, TTK, Ankara, 2000, s.263-267.

³⁴⁷ Kamil, a.g.e., s.15; Şimşir, a.g.e., s.380; Pazarcı, a.g.m., s.19.

³⁴⁸ Kamil, a.g.e., s.41-43.

³⁴⁹ Eroğlu, a.g.m., s.33; Pazarcı, a.g.m., s. 17-18.

gitmişlerdir. 9 Aralık 1948’de kabul edilen sözleşmeye Bulgaristan 1950’den itibaren taraftır. Bu suç milletlerarası bir suçtur ve kim işlemişse bundan sorumludur.³⁵⁰

Önemli bir metin de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’dir. 10 Aralık 1948’de kabul edilen bu Bildirge ile üye devletler BM Örgütü ile işbirliğine giderek insan haklarına ve temel özgürlüklerine evrensel ölçüde ve etkin biçimde saygı gösterilmesinin sağlanmasını yükümlenirler. Bununla devletlere, insanlığa karşı sorumlulukları hissettirilmiş, insanlara huzur ve güven veren hukuki düzenlemeler yapabilme imkanı sağlanmıştır. Ancak hukuki bir bağlayıcılığı yoktur. Devletler, siyasi ve ahlakı açıdan Bildirge’nin amaçları ve hükümleri çerçevesinde davranmayı kabul etmişlerdir. Ayrıca bu Bildirge, insan haysiyetine saygının gereğidir.³⁵¹

Bulgaristan, ülkedeki Türklere, Pomaklara, Çingenele Bulgar vatandaşlarıyla eşit muamele etmeyi, 21 Aralık 1965 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme ile 8 Ağustos 1966 tarihli onayı ile garanti etmişti. Sözleşmeye taraf devletler; “Tüm insanların, yasa önünde eşit olduğunu ve herhangi bir ayrımcılığa ve ayırım kışkırtıcılığın karşı yasalara göre eşit olarak korunma hakkı bulunduğunu” kabul etmiştir.³⁵² Bulgaristan’ın taraf olduğu diğer sözleşme 16 Aralık 1966’da imzalanan Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’dir. Bu sözleşme; “İnsan hakları evrensel bildirgesine uygun olarak korku ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğe sahip özgür insan ülküsüne ancak, herkesin medeni ve siyasi haklarının yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından yararlanabileceği koşulların yaratılması ile ulaşılabileceğini kabul ederek” imza edilmiştir.³⁵³ Benzer biçimde 16 Aralık 1966’da imzalanan Medeni Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme de Bulgaristan’ın 21 Eylül 1970’de onayladığı bir sözleşmedir. Bu anlaşmasının ilkelerine uygun olarak insanların, doğuştan sahip oldukları onurun, eşit ve vazgeçilmez haklarının tanınmasının dünyada özgürlük adalet ve barışın temeli olduğu kabul edilerek imzalanmıştır.³⁵⁴

³⁵⁰ Soysal, a.g.e., s.185; Gündüz, a.g.m., s.63; Kamil, a.g.e., s.43. Anlaşmanın tam metni için bkz. Soysal, a.g.e., s.185-189.

³⁵¹ Pazarcı, a.g.m., s.18; Eroğlu, a.g.m., s.35, Soysal, a.g.e., s.190; Anlaşmanın tam metni için bkz. Soysal, a.g.e., s.191-198.

³⁵² Pazarcı, a.g.m., s.20, Soysal, a.g.e., s.201. Anlaşmanın tam metni için bkz. Soysal, a.g.e., s.202-213.

³⁵³ Soysal, a.g.e., s.214; Sözleşmenin tam metni için bkz. Soysal, a.g.e., s.215-224.

³⁵⁴ Soysal, a.g.e., s.225; Sözleşmenin tam metni için bkz. Soysal, a.g.e., s.225-244.

Bulgaristan, 1973 tarihli Apartheid Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Uluslararası Sözleşme'ye de taraftır. Apartheid suçu, bir gruba mensup kişilerin başka bir grup üzerinde hakimiyet kurma ve bunu muhafaza etme, sistematik bir şekilde baskı yapmak amacı ile gayri insani muamele veya işkenceye maruz bırakma olarak tarif edilmiştir. Bulgaristan'ın azınlıklara yaptığı sistematik baskı planlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Azınlık üzerinde uygulanacak olan program kararları Rusya onaylı, Bulgaristan Politbürosu tarafından alınmıştır.³⁵⁵ Son olarak bu konuda Helsinki Nihai Senedi'ni zikredebiliriz. BM Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı kararı ile benimsenmiş ve 35 devlet tarafından 1 Ağustos 1975 tarihinde kabul etmiştir.³⁵⁶ Sened'in III. maddesinin 4. paragrafı azınlıklara tahsis edilmiştir. "Ülkesi üzerinde milli azınlıklar bulunan (İştirakçi) devletler bu gibi azınlıklara bağlı olan kişilerin kanun önündeki eşitlik hakkına saygı gösterecek, insan haklarının ve temel hürriyetlerinin fiilen kullanılması imkanını sağlayacak ve bu şekilde onların bu alandaki meşru haklarını koruyacaktır."³⁵⁷ Helsinki Bildirisi'nin politik ve ahlakı bir değeri vardır. Bildiri'nin hukuksal açıdan bir değeri yoktur. Ancak uluslararası ilişkilere bir esneklik getirmiştir.³⁵⁸

Uluslararası hukuk metinleri yanında bir de Türkiye ile Bulgaristan arasında iki ülke arasında iyi komşuluk ve işbirliği prensipleri üzerine, uluslararası ilişkilerde uygulanması gereken ilkeleri belirleyen 3 Aralık 1975 tarihli Deklarasyon vardır. Buna göre taraflar BM'nin amaç ve prensiplerine riayet edeceklerdir. Düşünce, inanç, din ve vicdan hürriyetiyle insan haklarına ve temel hürriyetlere saygı sağlanacaktır.³⁵⁹ Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin Marksist teoriye göre hazırlanan ve 4 Aralık 1947'de kabul edilen anayasası, azınlıklarla ilgili hükümler içeriyordu. Anayasanın 71. maddesi, azınlıkların kendi dillerinde eğitim görme, ana dillerini ve milli kültürlerini geliştirme hakkına sahip oldukları belirtiyordu. Asimilasyon kampanyasının bir numaralı sorumlularından Todor Jivkov da, komünist partisinin Türkçe yayın organı Yeni Hayat'ın kuruluşunun 10.

³⁵⁵ Gündüz, a.g.m., s.64.

³⁵⁶ Eroğlu, a.g.m., s.38; ... " Üye devletlerin Birleşmiş Milletler'e işbirliği içinde İnsan haklarının ve temel özgürlüklerinin evrensel olarak saygı görüp gözetilmesini sağlamayı yükümlediklerini..." <http://www.saemk.org/belge-ayrinti.asp?bid=10&dil=tr>

³⁵⁷ Gündüz, a.g.m., s.64.

³⁵⁸ Eroğlu, a.g.m., s.39; Pazarcı, a.g.m., s.18-19.

³⁵⁹ Eroğlu, a.g.m., s.39.

yıldönümünde “ Türk nüfusun kendi dilini ve kültürünü özgürce geliştirilmesi için mümkün olan her şey yapılmıştır” diyordu.³⁶⁰

Bulgaristan’ın geçmişte yaptığı tüm insan hakları ihlallerine nazaran demokrasi döneminde gerek insan hakları örgütlerinin ve gerekse ABD’nin insan hakları raporlarında Türk azınlığın durumu övgüye değer gösterilmektedir.³⁶¹

44. Bulgaristan Türklerinin Siyasi Teşekkülleri

Bulgaristan Türk azınlığı Prenslük dönemiyle birlikte azınlık konumuna düştükten sonra daha çok mal ve canını koruyup ayakta kalabilme mücadelesi verdi. Bunun yanında Türkler, elinden geldiğince Bulgar meclisi Sobranya’da temsil edilmeğe çalıştı. Bu dönemde büyük zorluklarla seçilen Türk milletvekilleri, azınlığın meselelerini mecliste savunabilecek kadar yetkinliğe sahip değildi. Milletvekillerinin Bulgarca bilmemeleri onları adeta siyasetin dışına itiyordu. Ancak bu eksikliği Sofya’daki Osmanlı Komiserliği dolduruyordu. Türk azınlık mecliste kendini yeteri kadar temsil edemeyince mevcut hükümetlerle iyi münasebetler kurma yoluna gittiler ve iktidarda olan parti lehine oylarını kullandılar. Türkler, haklarını en iyi şekilde koruyan hükümetten yana olmuşlardır. Müslüman Türklerin aktif olarak siyasete katılabilmeleri daha çok yerel yönetimler alanında oldu. Ancak burada da sıkıntılar vardı. Bir Müslüman’ın belediye reisi olabilmesi, beldenin tamamına yakınının Müslümanlardan oluşmasına bağlıydı. Muhtarlar, yine çoğunluğu Müslüman olan köylerden seçilebiliyordu. Türk azınlığın bu kısır siyasi yapısının yanında, Prenslük döneminde Abdülhamitçi-İttihatçı çekişmesi de azınlığın siyasete ilgisini arttırırken, teşkilatlanmalarını engelleyen bir faktör oldu. Muhtelif zamanlarda 1908 yılına kadar Türklerin çıkardıkları milletvekili sayısına baktığımızda; 1879’da 13, 1880’de 15, 1882’de 13, 1884’de 22, 1887’de 25, 1890’da 15,

³⁶⁰ Poulton, a.g.e., s.146.

³⁶¹ Turan, “Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri”, s.43. Türklere haklarının iade edilmesi Bulgar aşırı milliyetçi çevrelerce tepkiyle karşılandı. “Milli Çıkarları Savunma Komitesi”, “Anavatan İşçi Partisi”, “Bulgar Razgrad Cumhuriyeti” gibi ırkçı örgütler kuruldu. Ömer E. Lütem, “ Tarihsel Süreç İçinde Bulgaristan Türklerinin Hakları”, Balkan Türkleri Balkanlar’da Türk Varlığı, der., Erhan Türbedar, ASAM, Ankara, 2003, s.57.

1893’de 9, 1894’de 8 veya 9, 1899’da 9, 1901’de 9, 1902’de 12, 1903’de 12, 1908’de ise 10 olarak görmekteyiz.³⁶²

Bulgar siyasetinin Müslüman-Türk azınlığa mecliste yeteri kadar temsil imkanı vermemesinin yanında Prenslik döneminde Türkler arasındaki siyasi ayrılıklar ve bölünmüşlük, Bulgar krallığı zamanında da devam etti. Bu dönemde Şumnu’daki Nüvvab medresesi merkezli muhafazakar grup ile devrimci-inkılapçı grup arasında çekişmeler eksik olmadı. Parti kurma teşebbüsleri de bu ayrılıklar nedeniyle sonuçsuz kaldı. Müslüman-Türklerden 1923’de 10, 1925’de 5, 1933’de 4 ve 1940’da 9 milletvekili meclise girebildi.³⁶³ Bulgaristan’da İslamiyet, geleneksel Türk-İslam etkisi hariç ülkede müspet bir rol oynayamadı. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti döneminde de bu hiç mümkün değildi. Demokrasi döneminde ise sağ partilerin birliği olan Demokratik Güçler Birliği, iktidar olmaları durumunda Türk azınlığın haklarının korunacağını belirtti. Bunların arasında başta anadilde eğitim, Türkçe’nin devlet okullarında okutulması geliyordu.³⁶⁴

45. Bulgaristan’da Türk Siyasi Partileri

450. Hak ve Özgürlükler Hareketi

Hareket, partileşmeden önce 1985-1989 yılları arasında totaliter komünist yönetimin Türk azınlığa karşı yürüttüğü asimilasyona karşı faaliyetler gösteren illegal bir örgüt durumundaydı. Öncelikle buradan başlamak gerekmektedir. Türk Milli Kurtuluş Hareketi olarak geçen örgütün lideri Ahmet Doğan, felsefe uzmanı doktorasını yapmış bir Bulgaristan Türk aydınıdır. Bulgaristan komünist yönetimin son evresinde Türklerin hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması Ahmet Doğan ve arkadaşlarını harekete geçirdi. Örgüt,

³⁶² Ömer Turan, “Bulgaristan’da Prenslik Döneminde Türklerin Sosyal ve Siyasal Kurumlaşma Çalışmaları”, **Bellekten**, c.LXIV, sayı:239(Nisan 2000), s.91-100.Turan, 1894’e kadar olan rakamları kesin olmadığını belirtmektedir. Başka bir kaynakta 1908’deki milletvekilleri sayısı yaklaşık 15 olarak verilmiştir. Popoviç, a.g.e., s.76; Vedat Sabri Ahmet, “Bulgaristan Türklerinin Siyasi ve Kültürel Tarihine Dair Genel Bir Çerçeve”, Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.386-387. Bulgar partilerinden aday gösterilen Türk milletvekilleri sık sık haksızlığa uğramaktaydılar. Bazen seçimleri onaylanmıyor, bazen yerlerine başkaları meclise giriyor veya seçim kağıtlarıyla oynuyorlardı. Ahmet, a.g.e., s.386.

³⁶³ Ali Kemal Balkanlı. Şark-i Rumeli ve Buradaki Türkler, Elhan Kitabevi, Ankara, 1986, s.313; Popoviç, a.g.e., s.88.

³⁶⁴ Popoviç, a.g.e., s.94; İsmail Tunalı, “Bulgaristan Türklerine Güvence”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:103(Ekim 1991), s.31.

faaliyetlerini gizliden yürüterek Türklerin isimlerinin zorla değiştirildiğini Türkiye'ye ve uluslararası örgütlere duyurmayı ve böylece bu örgütlerin olaya tepkisini çekmeye çalıştı. Bireysel ve bölgesel protestolarla asimilasyon süreci durdurulmaya çalışıldı.³⁶⁵ Ahmet Doğan'ın ifadesiyle örgüt; “Komünizmden, monopol duruma gelen bir ideolojiden kurtuluş, ne legal, ne de illegal eylemlerinde devletin egemenliğini hiçbir zamana söz konusu etmediği, özerkliği de hiçbir biçimde bir gaye olarak görmediği” bir yapıdadır.³⁶⁶ Türk Milli Kurtuluş Hareketi, faaliyetlerini silahsız mücadele anlayışı altında dinsel, ekonomik ve siyasal yöntemlerle sürdürdü. Bunun için sadece ilk sayısını hazırlayabildiği “Mücadele” gazetesini çıkarabildi. Türk ve Müslüman gruplara 1986 seçimlerine katılmamaları çağrısında bulundu, her hangi bir evrak imzalamamaları, üretimi kişisel ihtiyaçlarla ve kalitesini düşürerek yapmaları, BKP toplantılarına katılmamaları ve öz varlıklarının garantisi dine yönelmeleri çağrısında bulundu.³⁶⁷ Ancak TMKH'nin faaliyetleri gözden kaçmadı ve Ahmet Doğan 10 yıl ağır hapis cezası alarak 18 arkadaşı ile birlikte mahkum edilmeleri üzerine hareket dağıldı.³⁶⁸

4500. HÖH'ün Kuruluşu

10 Kasım 1989'da Bulgaristan'da demokrasi ilanı ve ardından gelen genel aflla birlikte Ahmet Doğan ve arkadaşları 22 Aralık'ta serbest bırakıldılar. TMKH'nin mücadele anlayışı ve devamı niteliğinde olan parti, etnik sorunların gerçekçi bir biçimde çözümlenmesi, etnik, dinsel, kültürel toplulukların hakları ve özgürlükleri sorununun kökünden halledilebilmesi amacıyla 4 Ocak 1990 tarihinde kuruldu. 26 Nisan'da resmi parti olarak tasdik edildi.³⁶⁹ HÖH'ün kuruluşu, Bulgaristan'ın azınlıklara uyguladığı temel insan hakları ihlallerine karşı tepkinin bir sonucudur.³⁷⁰ Parti'nin tüzüğünde; “Anayasa ve ülkede yürürlükte bulunan kanunlar uluslararası insan hakları bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası anlaşma hükümlerine uygunluk içinde

³⁶⁵ İbrahim Tatarlı, “Bulgaristan'daki Türk Varlığı”, **Bulgaristan'da Türk Kültürünün Dünü-Bugünü-Yarın Uluslararası Sempozyumu**, Bursa, 2002, s.149; Nurcan Özgür, Etnik Sorunların Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi, Der Yay, İstanbul, 1999, s.75.

³⁶⁶ Özgür, a.g.m., s.120.

³⁶⁷ gös. yer.

³⁶⁸ Tatarlı, a.g.m., s.149; TMK başka bir yerde “Demokratik Liga” olarak geçmekte ve parti olarak nitelendirilmektedir. Nazım Şen, “Hakkı Mehmet: Ölürüz de Bulgarlara Teslim Olmayız”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:75(Haziran 1989), s.24-27.

³⁶⁹ Güner Tahir, “Bulgaristan”, Türk Halkları, ed., Mustafa Kahramanyol, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yardım Vakfı, Ankara, 1995, s.216; Özgür, a.g.m., s.121.

³⁷⁰ Özgür, a.g.m., s.116.

Bulgaristan'da bütün etnik, dini ve kültürel toplulukların hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi esasına" dayalı kurulduğu belirtilmektedir.³⁷¹ HÖH'ün siyasal parti olarak onaylanması Bulgar ırkçı çevreleri tarafından tepkiyle karşılandı. Milliyetçilik bilinçli olarak körüklenmeye başlandı. Bunun yanında parti içinde de radikal düşüncede gruplar bulunuyordu. Bunlar, Türk azınlığıyla ilgili sorunların çözümünde taviz verilmemesini, sorunların ertelenmesi halinde çözüm için uluslararası teşkilatlara başvurulması gerektiğini söylüyorlardı. Daha radikal çevreler ise Bulgaristan'da Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı kuzeydoğu ve güneybatı bölgelerinde Türklere özerklik verilmesini savunuyordu. Ayrılıkçı ve illegal yöntemler benimseyen bu grubun, partide istikrarsızlığa ve marjinalleşmeye sebebiyet verme ihtimali ortaya çıkınca, demokrasi ve yasalar çerçevesinde kurulmuş ve bu yönde mücadele vermeyi amaç edinmiş olan HÖH, bu aşırı uçları içinde sindirmeyi bilmiştir.³⁷²

Bulgar ulusçuları, başta Türkler olmak üzere diğer azınlıklar arasında da kabul gören HÖH'ü lekelemek, insanlarda yanlış izlenimler uyandırmak, partinin yürüttüğü demokratik hak arama mücadelesini anlamsız kılmak amacıyla kampanya başlattı. Ancak HÖH, 1990 genel seçimlerinde yaklaşık 370 bin oyla 23 milletvekili çıkararak 400 üyeli parlamentoda 3. büyük siyasi gücü oluşturdu ve kimi çevrelerin beklentilerini boşa çıkardı.³⁷³ Yeni dönemde BKP'nin devamı niteliğinde olan Bulgaristan Sosyalist Partisi'nin ulusçu parti iddiasıyla itham ettiği HÖH, parti başkanı Doğan'a göre pek çok Müslüman'ın HÖH'e oy vermesini sağlamıştı.³⁷⁴ Bu dönemde parti aleyhine Anayasa mahkemesinde kapatma davası açıldı. Ancak mahkeme, HÖH'ün siyasi yaşamına devam etmesi yönünde karar aldı. Buna karşılık HÖH, sadece Türklerin değil tüm Bulgar halkının temsilcisi olduğunu ısrarla vurguladı. Bunun yanında Müslüman Türklerin haklarının geri alınmasında Parti, sokak eylemleri, grevler, boykot ve mitingler düzenledi.³⁷⁵

³⁷¹ Tahir, a.g.m., s.216.

³⁷² Özgür, a.g.e., s.93-94.

³⁷³ Tahir, a.g.m., s.216-217.

³⁷⁴ Poulton, a.g.e., s.203; Müslüman-Türk nüfusun yaklaşık %73'ünü oluşturduğu Kırcaali'de oyların %64.92'sini, %48.42'sini oluşturduğu Razgrad'da %38.65'ini, %30.4'ünü oluşturduğu Silistire'de %27.21'ini, %34.5'ini oluşturduğu Şumru'da %21.16'sını ve nüfusun %32.2'sini oluşturduğu Tırgovişte'de oyların %19.5'sini almıştır. Özgür, a.g.e., s.106.

³⁷⁵ Özgür, a.g.m., s.121. HÖH, tüm Bulgar halkını temsil etme amacıyla olduğunu çıkardığı 23 milletvekilinin 2'si Pomak ve 4'ü Bulgar asıllı 6 milletvekili çıkararak ispatlamak istemiştir. Özgür, a.g.e., s.144; Ayın Tarihi(Ağustos 1991)

1991 seçimlerine gelindiğinde ise değişen Bulgar Parlamentosu aritmetiğinde toplam 240 milletvekilinin 110'unu Demokratik Güçler Birliği, 106'sını Bulgaristan Sosyalist Partisi ve 24'ünü de HÖH almıştı. Bulgaristan'ın iki ana sağ ve sol partilerinin birbirine yakın oy almaları ve HÖH'ün de 1 milletvekili artışıyla ve %7.55 oy alarak 24 milletvekiline sahip olması, parlamentoda HÖH'ü dengeleyici, stratejik ve siyaset belirleyici parti konumuna getirmiştir.³⁷⁶ Bulgaristan demokratik dönemde ırkçı akımlara rağmen azınlıklara haklarını iade ederek azınlıkları Bulgar toplumuna demokratik yollarla entegre etmeyi amaç edinmişti. Nitekim bu yönde parlamentoda ilk kez bir Türk, meclis başkan yardımcılığına getirildi.³⁷⁷ Bulgar toplumunda da azınlıklara haklarının tanınması yönünde eğilim güçleniyordu. Yapılan ankette toplumun %63'ü, azınlıkların eşit haklara sahip olması gerektiği görüşünü bildirmiştir.³⁷⁸

HÖH'ün hükümet kurulmasındaki belirleyiciliği 28 Ekim 1992'de merkez sağda DGB'ye verdiği desteği geri çekmesi ve hükümetin güvensizlik oyu almasında oynadığı etkin rolle ortaya çıktı. Parti başkanı Doğan, hiçbir partinin etkisi altında kalmayacaklarını vurgulayarak meclisteki sağ ve sol partiler arasındaki görüş ayrılıklarından faydalanacaklarını belirtmiştir.³⁷⁹

Bu dönemde HÖH'ün yükselişiyle birlikte azınlıklar konusu epey gündemde kaldı. Parti içindeki yönetici elit, ulus kavramını, tarihsel-siyasal bir oluşum olarak nitelendirirken, diğer bazı üyeler de ulusu, etnik temele dayandırarak, kendi milletlerinin(Türk milletinin) bir uzantısı olarak değerlendirmişlerdir. Bulgaristan ise etnik unsurları, Bulgar ulusunun bir parçası olarak görmekte ve etnik azınlık ile ulusal azınlık arasında çok önemli farkların bulunduğunu ve ülkede ulusal azınlıklardan söz edilmeyeceğini vurgulamaktadır. Öyle ki Bulgaristan azınlık kelimesinin kullanılmasını 1991-92 yıllarında yasaklamıştır.³⁸⁰

³⁷⁶ Özgür, a.g.m., s.123; Özgür, a.g.e., s.91-145.

³⁷⁷ Ayın Tarihi(Kasım 199)

³⁷⁸ Özgür, a.g.e., s.109.

³⁷⁹ Vladimir Chukov, "Haklar ve Özgürlükler Hareketi", Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.402; Özgür, a.g.m., s.105-106. DGB lideri Filip Dimitrov, hükümetin düşmesinden sonra tekrar hükümet kurma konusunda: "Bir noktayı çok önemli buluyorum. Mesele, Hak ve Özgürlükler Hareketi ile benim partim olan DGB'nin birbirinden hoşlanıp hoşlanmaması değildir. Mesele, birbirini karşılıklı anlama ve adil işbirliğinin gerekliliğidir." Ayın Tarihi(Kasım 1992)

³⁸⁰ Özgür, a.g.e., s.55,94.

HÖH, tüm Bulgaristan'ı kapsayıcı bir parti iddiasında olmakla birlikte 1990'da hareketin, Müslümanların örgütü olduğunu ve öncelikli olarak Türklerin çıkarlarını temsil ettiğini, bunun yanında parti tabanını genişletmek istediğini ve komünist rejimden zarar gören herkesin partiye girmesine çaba harcadığını belirtmiştir. Büyük çoğunluğu Türk-İslam kökeninden insanların üye olduğu parti, şubelerini de aynı şekilde Türklerin yoğun olduğu bölgelerde açtı. Bulgaristan'ın kayda değer bir hızla azınlıkların durumunu iyileştirmesi, partiye üye olanların bundan sonra ekonomik sorunlarını ön plana çıkarmasına ve partinin üye kapasitesinin önemli bir kısmını yitirmesine neden oldu. Bu durum HÖH'ün maddi sıkıntıya girmesine sebebiyet verdi. Merkez ve yerel birimlerde gelir adaletsizlikleri anlaşmazlıklara, çatışmalara neden oldu. Partinin propaganda aracı "Hak ve Özgürlük" gazetesi satılmamaya, milletvekillerinin bölgelerine ziyaretleri düzensizleşmeye ve partinin yerel düzeyde etkinliği azalmaya başladı.³⁸¹ Gerçek bir Bulgaristan partisi olmayı başaran HÖH, tüm azınlıkların partisi olduğunu söylemekle birlikte, genellikle Türkler tarafından desteklenmektedir.³⁸²

1991 seçimleriyle kurulan meclis, 36. Halk meclisi olarak anılıyordu. 1994'deki seçimlerde ise 37. Halk meclisi kuruldu ve HÖH'ün oyları önemli ölçüde kayba uğradı. HÖH toplam oyların %6.25'ini ve 283.094 oy alarak sadece 15 milletvekili çıkarabildi. Bulgar yönetim anlayışının değişmesi, azınlık hukukunun gereğinin yerine getirilmesi ekonomik iyileşmeyi beraberinde getirmemişti. Azınlığın durumu da daha da kötüye gitti. Komünist dönemde de azınlıkların bulunduğu bölgeler ekonomik açıdan en geri bölgelerdi. 1994 seçim döneminde de Türkiye'ye süren gayr-i resmi göç ve Türklerin ekonomik açıdan çökmeleri HÖH'ün siyasi durumunu etkilemiştir.³⁸³ Mecliste hükümet düşürme ve kurdurma etkinliğine sahip kilit parti konumundaki HÖH, böylece yeterince varlık gösteremedi ve 1994 seçimlerinde manevra kabiliyetini kaybetti.³⁸⁴ HÖH milletvekilleri etnik bakımdan 2 Bulgar ve 13 Türk'ten oluşuyordu. Mecliste 3. siyasi güç durumundan 4. siyasi güç durumuna düşen HÖH, parlamento grubu başkanı ve meclis

³⁸¹ Özgür, a.g.e., s.110-172

³⁸² Chukov, a.g.m., s.405

³⁸³ Kasım Dal, Enver Hatipoğlu, "Bulgaristan'da 2005 Yılında Yapılacak Genel Seçimler İle İlgili Rapor", s.1

³⁸⁴ Turan, "Bulgaristan Türklerinin Bugünkü Durumu", s.298; Chukov, a.g.m., s.402

başkan yardımcılığı dışında tüm milletvekilleri meclis komisyonlarında yüzde 6.25 oranında yer aldı.³⁸⁵

4501. HÖH'ün Mücadele Verdiği Konular

HÖH, legal siyasal parti olarak tanınıp 1990 seçimlerine girmesinden sonra, azınlıkların temel hak ve özgürlüklerinin geri alınmasıyla ilgili bir çok sorunun çözümünde çaba harcadı ve bunların hızlı bir şekilde gerçekleşmesini sağladı.³⁸⁶ HÖH'ün öncelikli hedefi, Bulgar partilerindeki radikal çevrelerin baskısına rağmen, barışçı bir şekilde isimlerin geri alınması oldu. Mahkeme ile isimlerin sonundaki -ov, -ev eklerinin kaldırılması veya mecburi tutulmamasına ilişkin yasanın parlamentodan çıkmasını sağladı.³⁸⁷ HÖH'ün eğitim konusunda, Türkçe'nin okullarda seçmeli ders olarak okutulması önerisi reddedilmesine rağmen bu durum, ileriye doğru kademeli olarak gerçekleştirildi. Ancak Ahmet Doğan ülkede, Amerikan, Fransız, Yunan okulları olmasına rağmen Türk okullarının açılmasına izin verilmemesini eleştirdi ve Türkçe'nin okullarda seçmeli okutulmasına karşı çıkararak mecburi olması gerektiğini savundu.³⁸⁸ HÖH, totaliter dönemde özel mülkiyetin kısıtlanması, zorla sınır dışı edilen Türklerin mallarının iadesi ve geri dönenlerin uğradıkları zararların hakkaniyet ölçüsünde karşılanması konusunda Ahmet Doğan, bu hakların geri verilmesine ilişkin 27 Temmuz 1992'de meclise yasa tasarısı sundu. Bununla beraber tarım ve ekonomi konularında liberal yöntem ve ilişkilerden yana tavır koydu.³⁸⁹ Örneğin HÖH, tütün konusunda Bulgar devlet tekelinin kırılmasında etkin rol oynadı.³⁹⁰

HÖH, yalnız Türklerin değil tüm azınlıkların kendi anadillerini okuma imkanına sahip olmasını savundu. Türkçe'nin zorunlu ders olarak okutulmasını isteyen HÖH, ulusçu çevrelerin tepkisini çekiyordu. Bu isteklere tavizler verilirse arkasından yenilerinin

³⁸⁵ Özgür, a.g.e., s.149,244.

³⁸⁶ Özgür, a.g.e., s.187.

³⁸⁷ Özgür, a.g.e., s.106.

³⁸⁸ Ayın Tarihi(Ekim 1991); Coşkun, Bulgaristan'la Yeni Dönem, s.91.

³⁸⁹ Tahir, a.g.m., s.218.

³⁹⁰ Didar Erdiç, "Bulgaristan'daki Değişim Sürecinde Türk Azınlığın Ekonomik Durumu", Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.399.

geleceği ve sonunda Bulgar okullarının da günün birinde Türkleşeceği iddiası ortaya atıldı.³⁹¹

HÖH'ün çabalarıyla Bulgar ulusal radyosunda Türkçe yayımlar başlatıldı. Partinin gazetesi Hak ve Özgürlük gazetesinde azınlıkların durumlarını ve sorunlarını işleyen yazılar yayınladı. Bunun yanında Türk edebiyat, folklor, kültür dernekleri kurulması faaliyetleri yürütüldü.³⁹²

4502. HÖH'ün Ayrılcı Parti Olduğu İddiaları

Bulgar anayasasına göre ülkede etnik ve dini temele dayalı parti kurmak yasaktır. Ancak HÖH, kurulduğundan bu yana başta eski komünistler ve liberaller olmak üzere tüm partilerce etnik barışı bozmak ve ülke bütünlüğünü tehlikeye atmakla suçlandı. HÖH ise sadece etnik Türklerin partisi gibi bir görüntü vermemeye ve Bulgarlara, Çingenelere, Pomaklara partide yer vererek Bulgaristan partisi olduğunu göstermeye çalıştı.³⁹³ HÖH, tüzüğünde de açıkça özerklik ya da bağımsızlıktan yana olmadığını ve İslam köktenciliğine, dinsel fanatizme karşı olduğunu belirtti. 1991'de hakkında açılan kapatma davası Anayasa mahkemesi tarafından reddedildi. Bu karar, HÖH aleyhindeki haksız kampanyanın geçersizliğini vurgulamış oldu.³⁹⁴ İlimli Bulgar partileri dahi HÖH'ün Bulgar toplumunda etnik barışın sağlanmasındaki etkin rolünü kabul etmekle birlikte, sonraki yıllarda, HÖH'ün politikalarına toplumun gereksinim duymadığı gerekçesiyle etnik partilerin gereksizliğini savunmuşlardır.³⁹⁵

Sosyalist parti BSP, kimi yerel idarelerde Türk yöneticilerin iş başına gelmesiyle, Türkiye'nin bu bölgelere yatırımının arttığını, bunun ekonomik ayrılmayı ve beraberinde siyasi ayrılığı getireceğini iddia etmiştir. BSP, isim değiştirme sürecinin ortadan kalkmasıyla HÖH'ün de varlığının gereksiz olduğunu savunmuştur.³⁹⁶

³⁹¹ Tahir, a.g.m., s.218.

³⁹² Özgür, a.g.e., s.415; Tahir, a.g.m., s.219.

³⁹³ Turan, "Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri", s.35; Özgür, a.g.m., s.143.

³⁹⁴ Uzgel, a.g.m., s.485.

³⁹⁵ Özgür, a.g.m., s.143.

³⁹⁶ Özgür, a.g.m., s.143-144.

Bulgar medyası da HÖH aleyhinde kampanya başlatmıştır. 1993'deki haber başlıkları; “Bulgaristan Müslümanları(Pomaklar) zorla Türkleştirilmekle karşı karşıya”, “Rodoplarda bir Türk cumhuriyeti ilan edilmek üzere”, “İslami fundamentalistler Bulgaristan'da cirit atıyor”, “Türkiye Bulgaristan ordusuna gizlice yeniçeriler yerleştiriyor” şeklindeydi. Buna göre HÖH, mensuplarına 10.500 silah dağıtmış, camiiler bir ibadet yeri olmaktan çıkarak Bulgaristan'a düşman insanlar yetiştiren mekanlar olup çıkmıştır. Bulgar toplumunu kışkırtan bu uydurma haberler HÖH'ün toplumsal ve siyasal yaşamda sindirilmesinin zaman alacağını göstermektedir.³⁹⁷ Türklerin Pomak ve Çingenerle aynı dine mensup olması ve bu grupların birbirlerine yakınlığı, Bulgar siyasasında sorun teşkil etmektedir. HÖH, Bulgar Müslümanları olan Pomakları, Rodop Türkleri olarak göstermekle ve Müslüman Çingeneri Türkleştirmekle, yeni bir yeniden doğuş süreci başlatmakla suçlanmıştır.³⁹⁸

Bosna savaşı sonrasında oluşturulan BM Barış Gücü'ne katılacak olan Türk kuvvetinin ülkede Türk milliyetçi ve ayrılıkçı duyguları kışkırtacağı endişesi dahi oluşmuştur. Ancak HÖH, Bulgaristan için barışın ve huzurun sağlanmasında etkin bir siyaset takip ederek endişeleri boşa çıkarmıştır.³⁹⁹

Bulgaristan'da liberal ekonomiye geçiş, beraberinde bir takım zorlukları da getirdi. Ülke, 1997'ye kadar büyük zorluklar yaşadı. İşte bu sıkıntılı dönemde Bulgaristan, cumhurbaşkanlığı seçimlerine gitti ve seçimi DBG'nin adayı Petar Stoyanov kazandı. Sosyalistler bu seçimde Türkleri bölücülük yapmakla suçladı. Buna göre Stoyanov seçimleri kazanırsa HÖH başkanı Ahmet Doğan, Rodoplar, Güney Dobruca ve Deliorman'da özerklik ilan etme niyetindedir. Nitekim seçimleri kazanan Stoyanov, Türklerin namuslu ve çalışkan insanlar olduklarını ve hiçbir zaman özerklikle ilgilenmediklerini belirtmiştir.⁴⁰⁰ Akademik çevrelerce de HÖH, bölücülük yapmakla

³⁹⁷ Turan, “Bulgaristan'daki Azınlıklarla İlgili Bir Proje ve Rapor Üzerine”, s.90.

³⁹⁸ Özgür, a.g.m., s.144.

³⁹⁹ Özgür, a.g.e., s.396. Bu dönemde Ahmet Doğan hakkında Bulgaristan Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bölücülük yaptığı ve anayasal düzeni tehlikeye soktuğu gerekçesiyle ön soruşturma açılmıştır. Ayın Tarihi(Temmuz 1994)

⁴⁰⁰ Ahmet Doğan; Sosyalistler seçim bölgelerine gidip DBG adayı Stoyanov'u desteklemem için bir çok entrika yaptılar. Hatta bana suikast düzenleneceğini bile iddia ettiler. Ben yılmadım. Çünkü bu seçimler yalnız Bulgaristan için değil Balkanlar için de çok önemliydi. İdris Kahraman, “Bulgaristan'da Seçim Heyacanı: Petar Stoyanof Cumhurbaşkanı Seçildi”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:140(Eylül-Ekim 1996), s.12-14. Seçimlerin akabinde sosyalist partiye mensup bir grup milletvekili HÖH'ün yasaklanması için Anayasa Mahkemesine başvurdu. Ayın Tarihi(Aralık 1996)

suçlandı. Bulgar Bilimler Akademisi tarafından düzenlenen Balkanlarda İslam konulu konferansta Balkan Çalışmaları Enstitüsü müdürü Agop Garabedian, HÖH'ün tamamen Balkanlar'da Pan-Türkizm veya Pan-İslamizm aracılığıyla yeniden egemenlik kurmak isteyen Türkiye'nin çıkarlarına hizmet ettiğini öne sürdü. Profesör Strashimir Dimitrov ise HÖH'ün etnik ve dini temeller üzerine kurulu bir parti olması ve desteğinin de Türkiye'den gelmesi nedeniyle siyasi bir parti olarak gelişemeyeceğini iddia etti.⁴⁰¹

Sonuçta ülkenin en büyük azınlığı durumunda olan ve Türkiye'ye yakın bölgelerde çoğunlukta bulunan etnik Türkler, 90 sonrası Ortadoğu ve Balkanlar'da güçlenen Türkiye ile sürekli ilintilendirilmekte, bu da Bulgar ırkçı çevrelerini hareketlendirmektedir. Böylece Türkler, ülkede güvensizlik kaynağı, Türkiye'nin nüfuz alanı ve Türkiye'nin beşinci kolu olarak görülmektedir. HÖH de Türkiye tarafından finanse edilmekte, Ahmet Doğan ve ekibi Türkiye'nin piyonu durumundadır. Ancak bu yaklaşım HÖH'ün de sabrını zorlamaktadır. HÖH; "Biz dünyada bütün azınlıkların haklarının sağlanmasından yanayız. Azınlıklar, haklarını istediğinde bölücülük yapıyor yaygarasının koparılmasını ayıplıyoruz. Türkiye'de dış Türklerden söz edilince Bulgar komünistlerinin ve milliyetçilerinin bölücülük yapıyor sözleri artık bıkkınlık verdi. Türk çocukları Türkçe eğitim görecektir diye Bulgar milliyetçilerinin çalgınlığını dünya ibretle izliyor."⁴⁰²

HÖH'ün yasama ve yürütmedeki imkanları kullanmada yaptığı her hareket toplumun tepkisini çekmiş, ülke bütünlüğüne kastettiği suçlamalarına, partinin kapatılması yönünde girişimlere yol açmıştır. Halbuki HÖH, programında etnik parti olmadığını göstermek için ulus ve etnik kavramlarını aynı kefeye koyarak ulus-devlet kavramını kullanmıştır. Bunun yanında Ahmet Doğan, hareketin en azından daha 10-15 yıl etnik parti ile ulusal parti arasında geçiş döneminde kalacağını ve önemli olanın, ulusal tipte veya etnik tipte ulusal parti olmanın değil, ölçünün olduğunu vurgulamıştır.⁴⁰³

Bulgaristan partisi olan HÖH'ün sorunu, asıl misyonu ülkede azınlıkların haklarını savunmanın yanında 13 asırdır süregelen etnik milliyetçilik veya siyasi milliyetçilik anlayışının egemen olduğu Bulgaristan'a varlığını kabul ettirebilmesidir.⁴⁰⁴

⁴⁰¹ Mandacı- Erdoğan, a.g.e., s.113.

⁴⁰² Özgür, a.g.e., s.334-414.

⁴⁰³ Özgür, a.g.e., s.179-422.

⁴⁰⁴ Chukov, a.g.e., s.401.

4503. 1997 Seçimleri ve HÖH

1997 seçimlerde, 1994 seçimlerindeki hezimetten sonra toparlanma sinyalleri verilmesine karşın 1991'deki başarıdan uzak kalınmıştır. HÖH, alınan 323.424 oy ve %7.92'lik bir oranla 19 milletvekili çıkarmayı başardı. Bu da gösteriyor ki Türk-Müslüman seçmenin oyu başka partilere gitmektedir. HÖH'e saldırıların yanında partinin içindeki bölüme ve yeni yeni oluşumların meydana çıkması bu sonucu doğurmuştur.⁴⁰⁵ Bu dönemde yıllık enflasyon %300'ü geçmiş, büyük bir kriz baş göstermiştir. BSP istifaya zorlanarak seçimlerden DBG, büyük bir oy farkıyla birinci çıkmıştır. Başta ekonomik sorunlar olmak üzere bir çok sorunun(işsizlik, arazilerin tam olarak elde edilememesi, Türklerin arazilerinin verimsiz yerde olması ve ürünün azalması) hala çözümsüz kalmış olması, Türk seçmenin siyasi tercihlerinin değişmesine ve bunun sonucu olarak da oy vermeyenlerin sayısının artmasına neden olmuştur.⁴⁰⁶ Bu seçimlerin bir özeliği de, HÖH'ü bölmeye yönelik çabaların boşa çıkmasıdır. HÖH, kuruluşundan itibaren geçen 7 yıllık dönemde parti tabanını oturtmuştur.⁴⁰⁷

4504. Dış Politikada HÖH

Bulgar dış siyasetine HÖH, mecliste sahip olduğu sandalye oranında etki edebilmektedir. Sınırlı sayıda milletvekiline sahip parti, dış politika kararlarını etkileyebilecek güce sahip olamayınca, Bulgaristan'la olan sorunlarını uluslararası kuruluşlara taşıyarak çözüm elde etme yolunu seçmiştir. Bunlardan Avrupa Konseyi, HÖH'ün en faal olarak katıldığı ve azınlık ve insan haklarını en hızlı biçimde aksettirebildiği uluslararası zemin olmuştur. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Bulgar milliyetçi çevreleriyle olan sorunlarında HÖH, uluslararası platformlarda insan hakları kozunu kullanmasını bilmiştir. Bu etkili siyaset, Bulgaristan'ın 1989-1992 döneminde insan hakları karnesinin düşük olduğunu zamanda daha çok etkili olmuştur. Bundan sonra

⁴⁰⁵ Dal-Hatipoğlu, a.g.r., s.1.

⁴⁰⁶ Coşkun, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan'ın Dış Politikası(1989-2000)", s.233; Dal-Hatipoğlu, a.g.r., s.1. HÖH bu seçimlere Ulusal Kurtuluş Birliği adında ve beş partiden oluşan grupla girdi. Ancak, koalisyon birliğinde lider olarak anıldı. Nedim Kuşkaya, "Bulgaristan'da Demokratlar Seçimi Kazandı", **Yeni Batı Trakya**, sayı:143(Mart-Nisan 1997), s.35.

⁴⁰⁷ Chukov, a.g.m., s.402.

ülkede sağlanan demokratik gelişim ve etnik gerilimdeki yumuşama, HÖH'ün bu alandaki hamlelerini zayıflatmıştır.⁴⁰⁸

1997'de DBG'nin iktidara gelmesiyle Bulgaristan'ın AB'ye ve NATO'ya girme istekliliği artmaya başladı. Bulgaristan, bundan sonra doğal yerinin Avrupa olduğunu ve bunun için de insan haklarındaki ilerlemeden ve demokratikleşmeden asla taviz verilmeyeceğini belirtti. HÖH de, etnikler arası barışın korunmasında izlediği politikalarla Bulgaristan'ın Avro Atlantik kuruluşlara katılmasında etkin ve belirleyici rol oynadı. HÖH, Bulgaristan'ın demokratik Avrupa'ya entegrasyon çabalarını, Türk azınlığın varlığının anayasa kapsamında belirlenmesi yönlü çabalarıyla değerlendirmeye çalıştı.⁴⁰⁹

Avrupa kurumlarının yanında Karadeniz Ekonomik İşbirliği teşkilatı, HÖH'ün en yoğun temas ve girişimlerde bulunduğu ve Türkiye ile Bulgaristan arasında iş birliği ve yakınlaşmanın geliştirilmesine katkıda bulunduğu yer oldu.⁴¹⁰ Müslüman-Türk toplulukların temsilcisi sıfatını kazanmış olan HÖH, Bosna ve Kosova savaşlarında gösterdiği yapıcı tutum dolayısıyla Bulgar dış politikasında yapıcı bir rol oynadı.⁴¹¹

4505. 2001 Seçimleri ve HÖH

17 Haziran 2001'de yapılan seçimleri, II. Dünya savaşı sonrası Bulgaristan kralı olan ve babası Boris ile ülkeyi terk etmek zorunda kalan II. Simeon'un partisi II. Simeon Ulusal Hareketi(NDSV) kazandı. NDSV 120 milletvekili çıkarırken HÖH, %6.75'lik bir oyla 21 milletvekili çıkardı. Parlamento aritmetiğinde 240 sandalyenin yarısını elde eden NDSV, hükümeti kurmakla görevlendirildi.⁴¹² HÖH ile koalisyon hükümeti kurmak için protokol imzalayan NDSV, Temmuz'da hükümeti kurarak meclisten güvenoyu aldı. Bu seçimlerin HÖH için özelliği ise, meclise girememe durumu ile karşı karşıya kalmış olmasıdır. Belirttiğimiz gibi Türkiye'ye önu alınamayan sürekli gizli göç yaşanmakta, bu

⁴⁰⁸ Özgür, a.g.m., s.141-142; Özgür, a.g.e., s.288-320

⁴⁰⁹ Mandacı-Erdoğan, a.g.e., s.113-114; Özgür, a.g.e., s.325. Öyle ki, Bulgaristan Türklerinin AIHM'de Sofya'ya karşı açmak istediği davayla ilgili başvuru reddedildi. Ayın Tarihi(Nisan 2005)

⁴¹⁰ Özgür, a.g.e., s.368

⁴¹¹ Chukov, a.g.m., s.402; Özgür, a.g.e., s.395

⁴¹² Turan, "Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri", s.36; Dal-Hatipoğlu, a.g.r., s.2; Ayın Tarihi(Temmuz 2004)

da dolayısıyla Türk nüfusun oy oranını azaltmaktadır. Ancak bunun çaresi düşünülmüş ve Türkiye’de iyi bir çalışma yapılarak neticeye gidilebilmiştir.⁴¹³

4506. Yerel Seçimlerde HÖH

HÖH yerel yönetimde de etkinlik kurmak istemektedir. 36. Halk meclisinde HÖH, üçüncü siyasal güç konumuna gelirken, 28 ilçe belediye başkanlığı, 653 köy muhtarlığı ve 1144 ilçe danışmanlığı elde etti. HÖH, 1999 belediye seçimlerinde de üçüncülük konumunu sağlamıştı. Ancak 29 bölgenin 25’inde temsil edilmesine rağmen HÖH, Bulgaristan Türklerinin kalesi durumundaki Kırcaali belediyesini kaybetmişti. 2003 yılında yapılan yerel seçimlerde, tıpkı 2001 seçimleri gibi Türkiye’de sıkı bir çalışma yapılarak Kırcaali belediyesi tekrar elde edildi.⁴¹⁴

4507. 2005 Seçimleri ve HÖH

HÖH, kuruluşundan buyana en yüksek oy oranıyla(%12.45) birlikte 34 milletvekili çıkardı. BSP 82, II. Simeon Ulusal Hareketi ise 53 milletvekili çıkardı. Cumhurbaşkanı Sergey Pırvanov, en çok oyu alan BSP ve NDSV partilerine hükümeti kurma görevini verdi. Ancak ikisi de bunu başaramayınca Ahmet Doğan liderliğindeki HÖH’e bu görev tevdi edildi. Doğan ise Pırvanov’a BSP, NDSV ve HÖH’den oluşan üçlü bir koalisyon önerdi. 3’lü koalisyonda HÖH’den Emel Etem başbakan yardımcısı ve Doğan Afetler bakanı, Cevdet Çakırov, Çevre bakanı, Nihat Kabil, Tarım bakanı olarak önerildi. Koalisyonun güven oyu almasıyla da yeni kabine kurulmuş oldu. HÖH, bunun yanında 14 bakan yardımcılığı da hükümette temsil edildi.

2005 seçimlerinde HÖH, 30 milletvekili hedefliyordu. Bundan önceki seçimlerde çıkardığı milletvekili sayısına baktığımızda 30 sayısı bile büyük bir hedef iken 34 milletvekili çok büyük başarı olmuştur. Bunda çeşitli faktörler de etkili oldu. Bunlar; Parti çalışmaları, Türkiye’deki soydaşların oy vermede gösterdikleri gayret ve diğer Bulgar

⁴¹³ Türkiye genelinde Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir, İzmit, Çorlu ve Edirne’de toplam 40.054 oyun 36.371’i HÖH’e verildi. Bu oylar HÖH’ün iktidara gelmesinde önemli katkı yapmıştır. Dal-Hatipoğlu, a.g.r., s.2.

⁴¹⁴ Dal-Hatipoğlu, a.g.r., s.2; Chukov, a.g.m., s.403; Özgür, a.g.e., s.121.

partilerinin oylarının dağılmasıdır. Ahmet Doğan seçimler için; “Bugünkü gelinen nokta, tarihe gömdüğümüz acıların zaferi olarak günümüze dönüşüdür” dedi.

Bu seçimler gösterdi ki HÖH, Bulgar siyasetine uyum sağlamış bir Bulgaristan partisidir. Daha düne kadar isimleri zorla değiştirilen ve demokratik dönemde bile bölücülük yapmakla suçlanan HÖH’ün etnik temele dayalı ulusal parti veya ulus temeline dayalı etnik parti olması ve bunda bir ölçü tutturularak Bulgar siyasetinde yerini alabilmesi için geçmesi gereken 10-15 yıl geçmişti ve gerçekten de HÖH, bu sürenin sonunda hak ettiği yeri almıştı.⁴¹⁵ HÖH bu seçimde azınlığın tek temsilcisi olduğunu gösterdi. 6 Bulgar kökenli milletvekili çıkararak, Türklerle sınırlı marjinal bir parti olmadığını kanıtladı.⁴¹⁶

4508. BSP ve DGB’nin HÖH’e Bakış Açısı

Komünizm döneminde ülkede tek bir siyasi parti vardı ve o da Bulgaristan Komünist Partisi’ydi. Çok partili hayata geçişle birlikte siyasi yelpaze de çeşitlendi. Bunlardan komünist olmayan 14 siyasi hareket bir araya gelerek DGB’yi oluşturdu. Diğer büyük siyasi aktör ise BSP’dir. Aslında yeni bir siyasi oluşum olarak niteleyemeyeceğimiz BSP, BKP’nin referandumuna katılan 726 bin üyeden %86.71’nin BKP’nin adını BSP olarak değişmesi ve parti içinde reform yapılmasına evet oyu verilmesiyle kurulan bir partidir. BSP, komünizminden liberal döneme girilirken yumuşak bir geçiş anlayışını benimserken DGB, şok tedavisi anlayışını benimsedi. Osmanlı korkusunu yaydı ve terörist olarak nitelediği HÖH’e karşı BSP’nin Bulgar toplumunun garantisi olduğu düşüncesini savundu. Bu tür propagandalar da alt yapısı zayıf DGB karşısında BSP’nin elini ilk zamanlar güçlendirdi.⁴¹⁷

DGB’nin anlayışına göre etnik kimlik bir ayrıcalık değildir ve herkes devlet yönetiminde eşit hakka sahiptir. Ancak bu anlayışın sadece teoride kaldığını görüyoruz. 2001’de DGB hükümeti, HÖH karşıtlarından Plamen Ivanov’u hükümetin azınlıklar

⁴¹⁵ Necati Can, “Belene’den İktidara”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:190(Ağustos 2005), s.71-75.

⁴¹⁶ Ayın Tarihi(Temmuz 2004)

⁴¹⁷ Coşkun, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan’ın Dış Politikası(1989-2000)”, s.232; Özgür, a.g.e., s.87-89. 1994 seçimlerinin galibi BSP idi. Parti, Türklerin zorla Bulgarlaştırılmaya çalışıldığı dönemde eğitim bakanlığı yapmış İlço İronov Dimitrov’u yeniden hükümet Eğitim, Bilim ve Teknoloji bakanlığına getirmiştir. Turan, “Bulgaristan Türklerinin Bugünkü Durumu”, s.299.

sorumlusu olarak atamıştı. Buna göre azınlık temsilcileri iktidarda yer alamayacaklardı. Ancak Bulgar siyasi eliti buna layıktı. BSP'nin anlayışı da Bulgarların Türklere klasik yaklaşımı tarzındadır. Sosyalistler Türkleri, kendilerine tam anlamıyla destek vermedikleri sürece kabul etmediler. Azınlık oylarını kazanabilmek amacıyla azınlık temsilcileri iktidarda sınırlı olarak yer alabilirler.⁴¹⁸ 1994-97 arası BSP hükümeti döneminde Ahmet Doğan, BSP'nin azınlıklara karşı ekonomik soykırım politikası uyguladığını iddia etti. Hak ve özgürlüklerin yeniden ciddi şekilde tehlike altına girdiğini belirten Doğan, böylece BSP hükümetinin Türkleri gizli göçe teşvik ettiğini vurguluyordu. Bunda, devletin ciddi manada ekonomik krize girmiş olmasının da etkisi büyüktü.⁴¹⁹

451. Bulgaristan'da Diğer Partiler

Müslüman-Türk kitesinin tamamının Bulgaristan Türklerinin tek ve gerçek temsilcisi HÖH'e destek verdiği söylenemez. HÖH'e muhalif gruplara destek verildiği gibi Bulgar Partilerine de destek verenler mevcuttur. Ancak bunu, insanların siyasi görüş ve beklentilerine saygı duyulması anlayışı çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

4510. Türk Demokratik Partisi

TDP, HÖH'den ayrılan Adem Kenan tarafından 12 Aralık 1992'de kuruldu. 1991-1994 döneminde HÖH, Ahmet Doğan'ın ılımlı politikalar sürdürerek isimlerin geri alınmasını, Türkçe eğitim ve medyanın tekrar faaliyete geçmesini sağlamıştır. Bunu yaparken DGB ve BSP'ye eşit mesafede durmaya çalışmış, bazen birine daha yakın dururken diğerinden uzaklaşmıştır. Kısacası uzlaşmacı denge siyaseti izleyen HÖH'e karşı parti içinden sesler yükselmeye başladı. Ancak Pan Türkist, federatif devlet yapısı benimseyen ve diğer azınlıkları dışlayıcı bir anlayışta olan TDP'nin lideri Adem Kenan HÖH'den ihraç edildi. Çünkü HÖH, aşırılığa, şovenizme, ırkçılığa ve fundamentalizme karşı kurulmuş bir partiydi.⁴²⁰ TDP tüzüğünde, Türk milliyeti kavramı temelinde Türk milli azınlığı anlayışını benimseyerek, elde edilen hakların ötesinde Türk azınlığının daha

⁴¹⁸ Chukov, a.g.m., s.404.

⁴¹⁹ "HÖH Genel Başkanı Ahmet Doğan: Bulgaristan Soykırım Politikası Uyguluyor", **Yeni Batı Trakya**, sayı:140(Eylül-Ekim 1996), s.10.

⁴²⁰ Özgür, a.g.e., s.228; Poulton, a.g.e., s.203; Chukov; a.g.m., s.403.

ayrıntılı haklar elde etmesini amaçlamaktadır. TDP, irredentist politikalar takip etmektedir. Parti programında, federal parlamenter sistemin kurulması ve federe bölgelerin istediklerinde devletten ayrılıp bağımsızlıklarını ilan etme hakkının olmasını savunmaktadır.⁴²¹ Partinin HÖH düşmanlığı had safhadadır. Öyle ki partiye üye olma koşullarında, HÖH listesinde seçilenlerin HÖH tarafından verilen görevleri yerine getirmemiş olmak yükümlülüğü şarttır. Parti milliyetçiliği de katıdır. Tüzük ve programda değişiklik yapmak isteyenler hain ve provokatör olarak ilan edileceği ve partiden dışlanacağı vurgulanmaktadır.

TDP'nin HÖH'e yönelik eleştirilerinde en ilgi çeken HÖH'ün, Jivkov döneminde komünist idareciler tarafından kurulduğu, Türklerin çıkarlarını savunmadığı, çok sayıda Bulgar'ın partiye üye olduğu, asıl olarak Müslüman Türklerin örgütü olmadığı ve BKP'nin azınlıkları sindirme politikasını sonuçlandırmada bir araç olduğu yönündeki iddialardır.⁴²²

4511. Demokratik Değişimler Partisi

HÖH ile siyasette aynı çizgiyi benimsemiş olan DDP 28 Mayıs 1994'te HÖH'den ayrılan Mehmet Hoca ve Recep Çınar tarafından kuruldu. Liberal sağ merkezde yer alan DDP, HÖH'ün parti merkez yönetiminin otoriter tutumuna, yönetimin alınan kararlarda tek başına hareket etmesine, Ahmet Doğan'ın partide tek adam olmasına ve BSP'ye verdiği desteğe tepkinin bir sonucudur.⁴²³ DDP'nin azınlık politikası Bulgaristan'ın azınlık politikasıyla örtüşmektedir. DDP azınlık haklarının elde edilmesinde ve azınlıkların sorunlarının çözümünde etnik partilerin zorunlu olmadığı görüşündedir. Buna göre azınlıkların hakları, isim, anadili öğrenebilme, din hürriyeti ve kültürel gelişimin sağlanması çerçevesinde olmalıdır. Parti, devletin üniter yapısının korunmasından yanadır. Dış politikada Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesini savunur.

⁴²¹ Bulgar resmi makamlarınca kaydı kasıtlı olarak yapılmayan Adem Kenan, Bulgaristan'ın federal yapıya kavuşmasında gerekirse Türk ordusunu yardıma çağdırmaktan da çekinmemektedir. Balkan Sentezi(Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği Genel Merkezi Aylık Yayın Organı), sayı:38(Mart 2006)

⁴²² Özgür, a.g.e., s.228-229; Ahmet Tecemen, Bulgaristan Türkleri(1878-1990), Adana Türk Ocağı Yay, Adana, 1991, s.208-209.

⁴²³ Özgür, a.g.e., s.152-153; Chukov, a.g.m., s.403.

DDP, HÖH'ün 1992-94 döneminde DGB'den desteğini çekmesi üzerine DGB safında yer alarak HÖH'ün oylarının bölünmesine açıkça hizmet etmiştir. DBG ile 1997 seçimlerine birlikte girme amacı, Pirin Makedonya'sında etkin Makedonya ulusçu partisi VMRO-DPMNE'nin koalisyona girmesi ihtimali üzerine gerçekleşmemiş ve DDP seçimlere tek başına girerek başarısız olmuştur. Ancak aldığı 14.145 oy ile Bulgaristan'ın güneydoğusunda Kırcaali, Silistire bölgelerinde etkili olabildi.⁴²⁴

4512. Demokratik Adalet Partisi

DAP, Komünist dönemde Bulgaristan Müslümanlarının baş müftüsü Nedim Gencev tarafından Şubat 1994'te kuruldu. İslam'ın sosyal eşitlik ve adalet sistemine dayalı bir din olmasından hareketle Parti, Bulgar siyasetinde sosyalist grupta yer aldı. Dini terimleri sık sık kullanan DAP, Arap dünyasıyla ilişkilere öncelik verdi. Bulgaristan Müslümanların haklarını savunmak, ekonomik, sosyal durumlarını iyileştirmek amacındadır. 1994 seçimlerinde sosyalist partilerle ittifak kurma girişimleri sonuçsuz kalınca seçimlere tek başına gitti ve 24 bin oy aldı. DDP'ye nazaran daha çok oy aldığı gözlenmektedir. 1997 seçimlerinde ise oylarını arttırarak 27 bine çıkardı. Bu oyları, müftülük merkezleri olan Razgrad, Kırcaali, Silistire, Ruse ve Pomakların yoğun olarak bulunduğu Smolyan ve Blagoevgrad'da kazandı. Bu, bir ölçüde HÖH'ün politikalarının kimi çevrelerce benimsenmemesinin sonucuydu. Bu üç parti sonuçta, HÖH'ün oylarını bölmekte, bazen parlamentoya girmesini dahi tehlikeye sokmaktadır.⁴²⁵

Bu partilerin dışında Bulgar siyasal yaşamında varlıklarıyla yoklukları hissedilmeyen Türk siyasi partileri de vardır. Bunlar; Prof. Dr. Halis Okan'ın kurduğu "Birleşme Partisi", TDP'den kişisel nedenlerle ayrılan Sabri Hüseyin'in kurduğu "Yeniden Doğan Türk Demokratik Partisi" dir. Sonuncusu, HÖH'ün 36. Halk meclisinde DGB'yi bırakıp BSP'yi destekleyen politikalarına tepki olarak doğmuş bir partidir. Asıl HÖH'ü parçalamaya yönelik Siyasi girişim ise DGB'nin desteği ile kurulan "Ulusal Haklar ve Özgürlükler Hareketi"dir. 1997 seçimlerinde iktidara gelen DGB, HÖH'ün eski üyelerinden Mustafa Küçükov'u Savunma bakanı, Gulbi Recep'i de Bölgesel Kalkınma bakanlığında bölüm başkanı olarak atadı.

⁴²⁴ Özgür, a.g.e., s.230.

⁴²⁵ Özgür, a.g.e., s.231-233; Chukov, a.g.m., s.403.

Hareketin ismi HÖH ile benzerliği çağrıştırıyordu ve başkanlığına da HÖH'ün eski başkan yardımcısı Güner Tahir getirildi. DGB'nin yardımıyla neredeyse ülkenin her yerinde örgütlendiler. Ancak hareket istenilen düzeyde başarı sağlayamadı. Bu durum 1999 yerel seçimlerinde de açıkça ortaya çıktı. HÖH, rakip partiler dolayısıyla oy kaybetmesine rağmen yine ülkede üçüncü büyük siyasi güç olma durumunu korudu.⁴²⁶ Gerçek manada Türklerin kurduğu siyasi partilerin çokluğu demokrasi kültürünün gelişmesi bakımından faydalı olsa da, yapay hareketler Türk azınlığa zarar vermektedir.

46. Bulgaristan'da Türk Dernekleri

460. Turan Teşkilatı

Türkiye'deki gelişmeler Balkan Türklerini her zaman yakından ilgilendirmiştir. Bu yakın alaka Osmanlı'nın Balkan topraklarını kaybetmesinden günümüze dek devam edegeliyor. Çünkü Balkan Türklerinin bir ayağı Türkiye'dedir. Milyonlarca Balkan Türkü Türkiye'de yaşamaktadır. 1920'lerin başında Türkiye'deki olumlu gelişmeler de Bulgaristan Türklerini yakından ilgilendirdi. Türk devletinin kurulması Balkan Türklerine yeni bir heyecan kattı. Bu hava içinde Türk toplulukları bir çok spor birlikleri kurmaya başladılar. Bunlar; Eski Cuma'da İnkılap, Eski Zağra'da Altınyıldız, Niğbolu'da İleri, Plevne'de Kamer, Pravadi'de Çelik, Rahova'da Atilla, Razgrad'da Gençlerbirliği, Rusçuk'da Yıldız ve Terakki, Varna'da Hilal, Vidin'de Turan ve Tenvir-i Efkar, Vratsa'da Gayret, Yenipazarda'da Rumeli, Zıştovi'de Kuvvet ve Balkan spor kulüpleridir. Bu kadar çok kulübün dağınık vaziyeti, birlik yolunda düşüncelerin gelişmesini sağladı.⁴²⁷ Bunun için de önce hazırlık toplantıları düzenlendi. Rusçuk'taki Yıldız ve Terakki spor kulüpleri 1924'te Birinci Spor Birliği Kongresi'ni topladılar. Toplantıya daha sonra Gençlerbirliği, Çelik, Kuvvet ve Kamer kulüpleri de katıldı. İkincisini ise 1925'te Plevne'de gerçekleştirdiler. Buna da 7 şehirden 9 kulüp katıldı. İki yıldan beri çalışmalarını sürdüren Vidin Turan kulübü yöneticileri, bu Türk spor kulüplerini "Turan" adında birleştirmeyi savundular ancak bu teklif kabul görmedi.⁴²⁸ Birleşme çabaları sona ermedi ve 1926'da Varna Kongresi yapıldı. Kulüplerin ileri gelenleri, yalnızca sporla

⁴²⁶ Uzgel, a.g.m., s.489; Özgür, a.g.e., s.227; Chukov, a.g.m., s.403.

⁴²⁷ Şimşir, Bulgaristan Türkleri, s.98-99.

⁴²⁸ Osman Keskiöglü, Bulgaristan'da Türkler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay, Ankara, 1985, s.114.

uğraşmasının yetmeyeceğini, daha kompleks yapılanmanın gerekliliğini belirterek bir önceki kongrede “Turan” adı altında birleşmeyi tekrar dile getirdiler. Bulgaristan’daki Atatürkçü Türk basında da birliğin kurulmasını destekleyen yazılar yayınladı. Bulgaristan’ın en büyük çoğunluğuna sahip Türklerin bir teşkilatı yokken çok az sayıda Yahudilerin “Makabi” adında teşkilatının olması da birlik yolunda itici bir güç teşkil etti. Sonunda Turan Birliği 1926’da kuruldu ve hızla gelişti.⁴²⁹ Kapanmasına kadar her yıl ayrı bir kentte düzenli olarak kongreler düzenledi.⁴³⁰ Kasabalara, köylere varana dek şubeler açıldı. Şenlikler, spor müsabakaları düzenlendi. Atatürkçü basının yazıları da birliğin gelişmesine katkıda bulundu. Zengin cemaat-ı İslamiyeler birliğe para yardımında bulunmaya başladılar. Birliğin 1928’de “Turan” adında yeni Türk harfleriyle basılan gazetesi çıkmaya başladı. Gazetede Arif Necip Kaskatı, Mustafa Oğuz Peltek, Akif Mehmet Alkanlı, Ömer Kaşif, Ahmet Gültekin Arda, Ahmet Rafet Rodoplu gibi Bulgaristan Türk aydınları yazılar yazdılar. Kitaplıklar ve okuma salonlarıyla gençliğin kültürel gelişimi sağlanmaya çalışıldı. Atatürk devrimleri yakından takip edildi ve böylece Türklük bilinci gelişti.⁴³¹ Bulgaristan’da muhafazakar aileler kız çocuklarını okula pek gönderme taraftarı değillerdir. Ancak okula giden kızların sayısının zamanla artmasıyla teşkilata giren kızların sayısı da artmaya başladı. Turan teşkilatı öylesine gelişti ki muhafazakar aileler dahi bu durumu olağan karşılamaya başladı.⁴³²

Kuruluşu ve gelişmesinde siyasi bir amaç gütmeyen Turan’ın Türk inkılabının Bulgaristan’daki uzantısı haline gelmesi, kısa zamanda sivrilmesine ve dikkatleri üzerine çekmesine neden oldu. Türkiye’den kaçan 150’liklerden bazılarının Bulgaristan’da kümelenmeleri ve Atatürkçü karşıtı basın yayın faaliyetlerine girişmesi Turan’ı yıpratmaya başladı. Bunun yanında Bulgarlar da Trakya adlı bir örgüt kurarak Turan’a saldırmaya başladı. Bulgarlar ve Atatürkçü zihniyeti eleştiren kesim, birliğin amacının Türkleri teşkilatlandırmak olduğunu ve böylece Bulgaristan’dan ayrılma emelleri güttüğünü iddia etmeye başladı. Türkiye sınırına yakın Kırcaali bölgesinde Turan’ın

⁴²⁹ Keskiöglü, a.g.e., s.115; Şimşir, a.g.e., s.103. Derneğin adının konmasında asıl müteşebbisler Ömer Kaşif Nalbantoğlu, Hüseyin Edip ve Yaşar Ahmed’dir. Keskiöglü, a.g.e., s.114-115.

⁴³⁰ Bu kongreler: Vraca-1927, İslimye-1928, Kızanlık-1929, Filibe-1930, Eski Cuma-1931, Eskizağra-1932, Rusçuk-1933. Keskiöglü, a.g.e., s.117.

⁴³¹ Şimşir, a.g.e., 103-104. Varna Ticaret Akademisinde öğrenci olan İbrahim Senani gazetenin 12. sayısında Türk gençliğine şöyle sesleniyordu. “...Hayat, medeniyet, saadet ve insanlık! İşte siz yarının büyük Türk çocukları! Sana insanlık yolunu işaret eden yüce Turan’ı hürmetle ve candan an. Ona olan minnet borcunu unutma. Haydi ileri”. Bultürk(Aylık Siyasi ve Aktüel Gazete), sayı:19(Mart 2006)

⁴³² Balkanlı, a.g.e., s.316.

faaliyetlerinin yoğun olması da eleştirileri yoğunlaştıran unsur oldu. 150'liklerin, teşkilatın Türkiye'den para yardımı aldığını söylemesi Bulgar yönetimini iyice kuşkulandırdı. Turan'daki Türk öğretmenleri ve hocaları Bulgar makamlarına Kemalistler olarak takdim edilmeye başlandı.⁴³³

Şimşekleri üzerine çekmeye başlamış olan Turan Birliği'nin son kongresinin Deliorman bölgesinin Razgrad kentinde toplanmasına karar verildi. Deliorman, Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir bölgeydi. Bunu bilen Bulgar hükümeti Razgrad kongresine izin vermedi. Sonunda 20-22 Ağustos 1933'de Ömer Kaşif'in başkanlığında Rusçuk'da toplandı. Kongrenin konusu Türkiye'ye göçmüş aydın Bulgar Türklerinin Bulgaristan'daki Türk gazetelerine Türk İnkılabını öven yazılar yazmaları ve azınlığı bu yönde şartlandırmaları olmuştur. Bu tür yazılar haliyle Bulgarların dikkatini çekiyordu. Bundan sonraki kongrenin Sofya'da yapılması kararlaştırılmıştı ancak Turan, sekizinci kongreden dokuz ay sonra dağıtıldı. Turan' son zamanlarında 95 şubesi ile 5 bin üyesi bulunuyordu.⁴³⁴

Turan, özellikle Bulgaristan'da canlı faaliyetlerde bulundu. Türk gençliği, Bulgaristan'da yaşamakta olduğunu unutup ifrata kaçan hareketlerde bulunması etnik Bulgarların zamanla nefretini kazandı. Pervazsızca davranışlar sonunda kapatılmalarına neden oldu. Gelişme yıllarındaki faaliyetler ilkin dikkat çekmese de bunlar, Bulgarların bilinç altında yerleşiyordu. Birliğe üye Türk gençleri hissi hareket ediyordu. Bazılarının da Türkiye'dekilere hoş görünmek için yaptığı kimi hareketler teşkilatın aleyhine gelişmeye başladı. Siyasi bir emeli olmayan Turan gençlerinin çoğunun pek azı rüştiye tahsili yapmıştı. Ancak gençlik siyasi kabiliyete sahip olmasa da faşist yönetimin güçlendiği yıllarda takibattan kurtulamamışlardır.⁴³⁵ Birliğin dağılmasında Turan mensuplarının İslami kaygılarının olmayışı ve onların Osmanlı geleneğinden gelen muhafazakar Türk toplumu karşısında kutuplaşması etkili olmuştur.⁴³⁶

⁴³³ Keskiöglü, a.g.e., s.121-123; Şimşir, a.g.e., s.104-105.

⁴³⁴ Keskiöglü, a.g.e., s.116; Şimşir, a.g.e., s.105-106. Örneğin Şerif Alyanak'ın Rodop gazetesinde yazdığı "Turan Dernekleri İnkılabın Birer Kışlası Olmalıdır" başlıklı yazısı. Keskiöglü, a.g.e., s.116.

⁴³⁵ Balkanlı, a.g.e., s.311-312. 1928 Muallimler Birliği kongresinde Lom ve Vidinli Turancı gençler bir temsil düzenlemişlerdi ve buna Bulgar askeri bandosu da katılacaktı. Temsilde piramit oluşturulacaktı ve bütün gençler Türk bayrağı tutuyordu. Herkeste Türk bayrağının olması Bulgarlar üzerinde olumsuz tesir yapacağından piramidin tepesindeki gence Bulgar bayrağı da verilerek kardeşlik mesajı verildi ve muhtemel bir provokasyonun önüne geçilmiş oldu. Balkanlı, a.g.e., s.311-312.

⁴³⁶ Ahmet, a.g.m., s.388-389.

461. Türk Öğretmenler Birliği

Prenslik döneminde Türklerin ekonomik, sosyal, kültürel bir çok sıkıntısı vardı. Bunlardan biri de eğitim sorunuydu. Türk azınlık okulları dağınık ve perişan haldeydi. Öğretmenler kalifiye değildi ve eğitim-öğretim düzensiz işliyordu. Eğitim işlerini her okulun encümen kurulu düzenleniyordu ve her encümenin de kendi programı vardı. İşte bu eğitim işlerini bir düzene koyabilmek amacıyla Bulgaristan Türk aydınları, öğretmenler birliği teşkilatı kurma fikrini geliştirdiler.⁴³⁷ Bu teşebbüsün gelişmesinde İsmail Gaspıralı'nın görüş ve telkinleri de etkili oldu.⁴³⁸ Birlik fikrini Türklerin çıkardıkları gazeteler de işledi. Filibe'de Rıza Paşa'nın Gayret gazetesi bu konuda yazılar yazdı. Ali Fehmi Bey'in gazeteye girmesiyle konu daha da olgunlaştı. Ancak Gayret, bir süre sonra kapanınca Ali Fehmi tek başına Muvazene gazetesini yayınlamaya başladı. Gazete, 1895'de kurulmuş olan Bulgar Öğretmenler Birliği'ni örnek alarak konuyu işledi.⁴³⁹ Bundan sonra kongrenin toplanması safhasına geçildi. Toplanılacak yer konusunda bir kaç aylık hazırlık evresi geçti. Kongre için umum Bulgaristan Türk muallimlerine çağrıda bulunuldu. Ancak yer sıkıntısı tam olarak halledilmemişti. Bunun için önce Köşkler Boğazı'nda kırdan toplanıldı. Sonra 31 Temmuz-4 Ağustos 1906 tarihinde Şumnu'da saat Camii'nin avlusunda toplanılabildi. Kongreye tüm öğretmenler katılmadıysa da Varna'dan Vidin'e kuzey Bulgaristan'da 14 yerden 26 öğretmenin iştirakiyle asıl toplantı yapıldı. Böylece Muallimin-i İslamiye Cemiyet-i İttihadiyesi adı altında Türk Öğretmenler Birliği kurulmuş oldu. Başkanlığına Tahir Lütfi Efendi getirildi. Kongrede, okulların eğitim programlarının birleştirilmesi, gereken reformların yapılması, ders kitaplarının hazırlanması konuları karara bağlandı.⁴⁴⁰ Birliğe üye öğretmenlerin sayısı bundan sonra giderek arttı. Birlik, Bulgar kanunlarının Türk azınlığa tanıdığı hak ve hukuk konusunda gereğinin yapılmasına çaba gösterdi. Yıkılışına kadar bir çok kongre tertipleyerek Türk eğitiminin sorunlarına çözüm bulmaya çalıştı.

⁴³⁷ Keskiöğlü, a.g.e., s.99; Şimşir, a.g.e., s.95. Türk eğitiminin çarpıklığını göstermesi bakımından Türk aydını Ahmed İhsan şöyle der: 1906 senesine kadar Bulgaristan'ın hemen her tarafında gerek ilkokullarda ve gerek rüştiyelerde verilen dersler, okunan kitaplar muallimin fikrine tabi olup hiç birisi diğerine benzemiyordu. Keskiöğlü, a.g.e., s.99.

⁴³⁸ Turan, "Bulgaristan'da Prenslik Döneminde Türklerin Sosyal ve Siyasal Kurumlaşma Çalışmaları", s.97.

⁴³⁹ Pars Tuğlacı, Bulgaristan ve Türk Bulgar İlişkileri, Cem Yay, İst, 1984; Keskiöğlü, a.g.e., s.99.

⁴⁴⁰ Turan, a.g.e., s.95; Keskiöğlü, a.g.e., s.100; Tuğlacı, a.g.e., s.216. Abdülhamid istibdadı Bulgaristan'da bazı çevrelerde etkili oluyordu. Şumnu encümen reisi Hacı Hamdi, toplantı için bir okul tahsis etmediği gibi Şumnu öğretmenlerinin de Kongreye gitmelerine izin vermedi. Keskiöğlü, a.g.e., s.100.

Türk Öğretmenler Birliği, faaliyetlerini genişletmek amacıyla dergiler yayınladı. I. Dünya savaşından önce “Yeni Mektep” adlı bir dergi çıkarmayı planladı ancak savaş dolayısıyla ertelenmek zorunda kaldı. Savaş sonrası 1921 Kızanlık Kongresi’nde “Terbiye Ocağı” isimli bir dergi çıkarılması kararı aldı. 1923 İslimye Kongresi’nde ise derginin adı Muallimler Mecmuası olarak değiştirildi. Dergide Osman Nuri Peremeci, Mehmet Masum, Şerif Alyanak, Hasip Safveti, Besim Hilmi Çakaloğlu, Hafız Abdullah Fehmi Meçik gibi Türk gençlerinin Batı kültürü ile yetişmeleri için emek harcayan ülkücü öğretmenler yazılar yazdılar. Dergi, gençlerin sosyalleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur.⁴⁴¹ Atatürk devrimlerini örnek alan Öğretmenler Birliği, çağdaş eğitim anlayışını benimsemiş, bu konuda okul encümenleriyle işbirliğine gitmiştir. Her okulun encümeni kendi başının çaresine bakıyordu. Birlik, tüm Bulgaristan Türklerinin eğitimi için örnek alınacak merkezi bir otorite görevi icra etti. Eğitimde birliğin sağlanmasında önemli ilerlemeler sağladı ve böylece encümenlerin işini kolaylaştırdığı gibi öğretmen-encümen iş birliği yaygınlaştı. Birlik, Atatürkçü bir Türk geçliği yetiştirebilmek amacıyla devrimlerin tümünü benimsedi ve uygulamaya çalıştı.⁴⁴² Türkiye’de Harf inkılabının yapıldığı öğrenilince 1928’de Lom kasabasında yapılacak olan kongrede bu konu ele alındı ve yeni alfabeğe geçilme kararı alındı. Türk azınlığı, Türkiye’deki soydaşlarından geri kalmamalıydı. Ayrıca bu kongrede birliğin adı “Türk Muallimler Cemiyeti” olarak değiştirildi.⁴⁴³

Cemiyet, yoğunlukla öğretmenlerin birliği olsa da zaman içinde Türk aydınlarını da içine alan bir kuruluş olarak varlık gösterdi. Cemiyete, Abdülhamid taraftarları kuşku ile bakarak uzak durdular.⁴⁴⁴ Öğretmenler Birliği’nin hazırladığı ders kitapları Türklerin milli şuurunu güçlendirmesi bakımından 1924 ile 1933 arası Birliğin faaliyet gösterdiği süreçte etkili oldu. Bazıları Bulgar sansüründen geçse de okutulabilenler amacına ulaşıyordu. Sonuçta Öğretmenler Birliği Türklüğün yaşatılmasında büyük hizmetleri oldu. Kısa zamanda Türk eğitimine damgasını vurdu. Bulgaristan’da Türk kültürüne, azınlığın bulunduğu zor şartlar altında hizmet etti.⁴⁴⁵ Ancak 1933 Rusçuk’daki 23. kongresinden sonra Bulgar hükümeti tarafından dağıtıldı.

⁴⁴¹ Keskiöglü, a.g.e., s.108-109; Tuğlacı, a.g.e., s.216.

⁴⁴² Şimşir, Bulgaristan Türkleri, s.90-91.

⁴⁴³ Şimşir, a.g.e., s.129; Keskiöglü, a.g.e., s.106.

⁴⁴⁴ Turan, a.g.e., s.96.

⁴⁴⁵ Şimşir, a.g.e., s.98; Keskiöglü, a.g.e., s.107.

462. Dini İslam Müdafileri Cemiyeti

Harf devrimine Bulgaristan Türkleri geçme kararı alınca, Türklerin gelişimini, çağa ayak uydurmasını engellemek amacıyla Bulgaristan, baş müftülüğe tutucu biri olan Hüseyin Hüsnü Efendi'yi getirdi. Hüsnü Efendi, Dini İslam Müdafileri Cemiyeti'ni ise 1933 yılında kurdu. Cemiyetin amacı, Atatürk inkılaplarının Türkler arasında kabul edilip yaygınlaşmasını önlemektir. Bu yönde cemiyet, "Medeniyet" adlı bir gazete yayınlamaya başladı. Bulgarlarca da pompalanan cemiyet, Müslümanlar arasında çıkan ikililiklerin, anlaşmazlıkların derinleşmesine neden oldu. Bir tarafta İslam'ı korumak amacıyla kimi çekinceleri olan bir grup, diğer tarafta Anavatan'daki gelişmelerden geri kalmak isteyen bir grup. Bu durum da Bulgarların işine gelmekteydi. Cemiyetin etkinliğiyle bazı okullarda eski yazıyla tedrisat devam etti.⁴⁴⁶

463. Altın Ordu

Şumnu'dan Hacı Ali Topuz'un oğlu Hüseyin Topuz tarafından, Almanya'da bulunduğu sırada Alman gençlerinin faaliyetlerinden esinlenerek 1927'de Şumnu'da Türk milli kültürünü yaşatmak amacıyla kurulan dernektir. Lise ve yüksek tahsillilerin üye olabildiği derneğin siyasi bir amacı yoktu. Dernek muhafazakar Türk basını tarafından Kemalist damgasıyla eleştiri yağmuruna tutuldu. İsminin farklı anlamlar taşımasıyla da kısa sürede gözden düştü ve kapandı. Altın Ordu, Bulgaristan Türklerinin dini, kültürel varlıklarını tespit edip korumak, ayrıca Türk dilini incelemek, masal ve atasözlerini derleyerek folklorik araştırmalar yapmak amacıyla kurulmuştu.⁴⁴⁷

464. Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye

Ruşuk'da 1906 yılında kurulan derneğin amacı hayır faaliyetlerinde bulunmaktır. Fakir ve öksüz talebelere, muhtaç kimselere yardım eden dernek, 1907'de 54 maddelik bir tüzük hazırladı. Tüzükte, öğrencilerin elbise ve kitap masraflarının karşılanması, üniversite öğrencilerine borç para verilmesi, okul kitaplarının bastırılması, ders araç-gereçlerinin tedarik edilmesinde Öğretmenler Birliği ile işbirliği yapılması, gençlere

⁴⁴⁶ Ahmet, a.g.m., s.389; Şimşir, a.g.e., s.152-153.

⁴⁴⁷ Keskiöğlu, a.g.e., s.124.

meslek edinmelerinde yardımcı olmak gibi hususlar kabul edildi. Dernek, Bulgaristan'ın her yerinde şubeler açtı. Gelir sağlamak amacıyla tiyatroculuk, kurban derisi toplama faaliyetleri yapıldı.⁴⁴⁸

465. Diğer Dernekler

1984-89 yılları arasında Bulgar zulmü altındaki Türklerden bir grup 1988'de "Bulgaristan Bağımsız İnsan Hakları Derneği"ni kurdu. Kurucu üyelerinden bir çoğu iç sürgüne, göçe zorlanmasına ve Bulgarların ağır tacizine rağmen dernek, mücadelesine devam etmiş ve bir çok üye kaydetmiştir. 1988'in sonunda Türklerin medeni haklarını savunan "İnsan Hakları Demokratik Birliği" kuruldu. Benzer şekilde İslam'ın baskı altına alınması ve asimilasyon kampanyasına karşı koymak amacıyla kurulan dernek, çok sayıda üye kazandı ancak yasal olarak tanınmadı. Aynı amaçlarla 1989'da kurulan son dernek ise, "1989 Viyana Desteği Derneği(VDD89)" dir. Bu üç derneğin Bulgar komünist rejiminin sona ermesine yakın kurulmaları, Rusya'da uygulanan Glasnost'un da etkisiyle faaliyetlerini genişletebilmiş ve destek bulabilmişlerdir.⁴⁴⁹

466. Bulgaristan'da Yeni Dönemde Kurulan Türk Dernekleri

4650. Türk Dil ve Kültür Derneği

Türklerin kültürel kimliklerini korumak, ilmi eserler yayınlanmak, konferanslar, paneller, folklor gösterileri düzenlemek, Türk bölgelerindeki kitaplıklara Türkçe eserler edindirmek, Türk dili dergileri yayınlamak, Bulgaristan Türk şair ve yazarlarının eserlerini basmak gayeleriyle Şumnu'da kurulan dernek, Türkiye ile gelişimleri konusunda yakın işbirliğine girmek istemektedir. Türk Dili ve Kültür Derneği çalışmalarında, HÖH ve Bulgaristan'ın diğer Türk kültür dernekleriyle birlikte hareket etmektedir. Dernek, Razgrad, Hacıoğlu, Pazarcık ve Eski Cuma'da şubeler açtı. Dernek başkanı Resmi Şerif, Türk devleti ve Türkiye'deki kültür dernekleriyle kurulacak işbirliği ile Türk kültürünün Bulgaristan'da ebedi olarak yaşatılacağını belirtmektedir.

⁴⁴⁸ Turan, a.g.e., s.95; Keskiöglü, a.g.e., s.124-125.

⁴⁴⁹ Poulton, a.g.e., s.185-187.

Derneğin çalışmaları ise; Türkçe eğitimin çağdaş yöntemlerle yapılmasına ve okul araç-gereçlerinin hazırlanmasına yardımcı olmak, Türk ağız ve şiveleri üzerinde ilmi araştırmalar yapmak, “Türk Dili ve Kültürü” dergisi yayınlamak, kitap, gazete, radyo ve tv yayınlarında arı bir Türkçe’nin kullanılmasını sağlamak olarak sayılabilir.⁴⁵⁰

Bunun dışında Bulgaristan Türklerinin baş müftüsü Nedim Gencev tarafından kurulan “İslam Kültürünü Araştırma Vakfı” ile⁴⁵¹ Şumnu’da kurulan “Türk Kadınlar Derneği”ni sayabiliriz.⁴⁵²

⁴⁵⁰ “Bulgaristan Türklerinin Kimlik Savaşı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:124(Ocak-Şubat 1994), s.27.

⁴⁵¹ Özgür, a.g.e., s.58.

⁴⁵² Ayın Tarihi(Temmuz 2000)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KOSAVA

Kosova, etnik ve siyasi yapısı itibariyle özellikle Arnavutları ilgilendiren bir bölgedir. Ancak az da olsa bölgede Türk nüfusunun varlığı dolayısıyla Türkleri de ilgilendirmektedir. Kosova, Yugoslavya döneminde özel statüye sahip özerk bir bölgeydi. Yugoslavya'nın dağılmasıyla Kosova, bir sorun olarak dünyanın gündemine girdi. Aslında sorunun başlangıcı 20. yy'ın başlarına kadar gider. 1913 Londra ve 1919 Versay Konferansı sonucu Arnavutluk devletinin sınırları çizildi. Ancak bölgede yoğun bir Arnavut nüfus Arnavutluk sınırların dışında bırakıldı. Arnavutlar başta Sırbistan olmak üzere diğer Balkan devleri sınırları içinde yaşamak zorunda kaldı.⁴⁵³

Kosova'nın 1990 yılına kadar uzanacak olan statüsü Tito Yugoslavya'sında 1945-46 tarihlerinde tespit edildi. Kosova'nın etnik yapısı dolayısıyla Arnavutluk'la birleşme görüşü ortaya atıldıysa da zamanın iç ve dış şartları buna müsait olmadığından Sırbistan sınırları içinde özerk bir il olarak kalması kararlaştırıldı. Buna göre Sırbistan, 3 Eylül 1945'te çıkardığı bir yasayla Kosova-Metohija özerk ilini ilan etti. Yugoslavya da 1946'da çıkardığı yeni anayasayla bu yeni düzenlemeyi onayladı. Sırbistan da kendi içinde 1947'de kabul ettiği anayasayla Kosova'nın kendi kültürel gelişimini sağlaması, bütçesini planlaması gibi özerk haklara daha ayrıntılı tanım getirdi.⁴⁵⁴

Yugoslavya, altı federe devlet ve iki özerk bölgeden oluşmak üzere barındırdığı tüm milletlere yaşam hakkı tanımış, kültürlerini geliştirme fırsatı vermiştir. Ancak komünist Yugoslavya kurulduğu ilk yıllarda İslam'ı baskı altına aldı. Şeriat mahkemeleri 1946'da, Kursan kursları 1950'de, tekkeler 1952'de kapatıldı. Bunun yanında Türk varlığına vurgu yapıldı. 1951'de Türkler, ulusal azınlık ilan edildi ve yeni Türk okulları açıldı. Türklerin

⁴⁵³ H. Bülent Olcay, "Kosova: Nereden Nereye?", *Avrasya Etüdleri*, sayı:17(İlkbahar-Yaz 2000), s.14.

⁴⁵⁴ Noel Malcolm, *Kosova*, çev., Özden Arıkan, Sabah Kitapları, İstanbul, 1999, s.375.

öne çıkarılması, Müslüman Arnavutları da Türklerin yanına celbetti. Nitekim 1948’de Kosova’da Türk olarak kayda geçen insan sayısı 1.315 iken bu sayı 1953’de 34.585’e çıktı. Görünüşte tüm bu yapılanlar Türk azınlığın lehine uygulamalar gibi görünse de aslında bu, etnik mozaige sahip Yugoslavya’da böl ve yönet ilkesinin uygulanmasıydı. Ardından 1953’de Yugoslavya-Türkiye arasında geniş kapsamlı bir göç anlaşması imzalanması, bölgeden yoğun Türk ve Arnavut nüfusun göç etmesine sebep olacaktır.⁴⁵⁵ Yugoslavya bir yandan menfi uygulamalarla iktidarını sağlamlaştırmaya çalışırken, müspet uygulamalarla da halkın yönetime olan güvenini sağlamaya çalışmıştır. Kosova’da 1951’de Türkçe eğitime başlandı, Türk dili diğer dillerle resmi ve eşit dil kabul edildi. Türklerin yaşadığı köy ve kasabalarda Türkçe eğitim veren ilkokul ve liseler, 1962’de Prizren Yüksek Pedagoji okulunun Türk Dili ve Edebiyatı bölümü açıldı. Bölüm, 1974’de Priştine üniversitesine bağlı Türkoloji fakültesine dönüştürüldü. 1969’da Priştine’de haftalık Türkçe Tan gazetesi yayın hayatına girdi. Gazetenin etrafında “Çevren” kültür ve edebiyat dergisi ve “Kuş” çocuk dergisi, “Çığ” kültür sanat dergisi çıktı. Radyo ve televizyonlarda Türkçe yayın saatleri arttırıldı.⁴⁵⁶

Kosova, Sırbistan içersinde özerk bir bölge olmasına rağmen Sırbistan, bölgeyi daha çok kontrolü altına alma eğiliminde olmuştur. Buradan 1963’de Kosova’nın anayasal statüsü federal düzeyde tamamen ortadan kaldırılarak, Sırbistan’ın iç düzenlemelerine bağlı otonom bir bölge oldu.⁴⁵⁷ Bu arada Balkanların en güçlü milliyetçiliklerinden olan Arnavut milliyetçiliği Kosova’da giderek yükseliyordu. Kosova’nın Sırp yönetiminde olması yönetim kademelerinin de büyük çoğunluğunun ellerine geçmesini sağlamıştı. Bu da Arnavutların siyasi hırslarının artmasını kamçılıyordu. Yugoslav idaresinde Arnavut ileri gelenlerinden Mehmet Hoxha(Hoca) Nisan 1968’de; “Neden 1.2 milyon Arnavut tam özerkliğe kavuşmuş değilken 370 bin Karadağlının kendi Cumhuriyeti var” sorusuyla Kosova’nın Arnavut idaresinde bir cumhuriyet olması gerektiğini savunuyordu.⁴⁵⁸ Böylece Arnavutların cumhuriyet talebiyle ayaklanmaları başladı. Bunun sonu ancak meşhur 1974 anayasasının kabul edilmesiyle alındı. Arnavutlar kendi dillerinde eğitim hakkı, üniversiteye sahip olma, Arnavutlukla kültürel ilişkiler kurma, Kosova bayrağının

⁴⁵⁵ Malcolm, a.g.e., s.381.

⁴⁵⁶ Arif Büttüç, “Kosova’da Türk Varlığı”, **Balkanlar’da Türk Kültürünün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslararası Sempozyumu**, TC. Uludağ Üniversitesi Yay, Bursa, 2002, s.164-165.

⁴⁵⁷ Malcolm, a.g.e., s.382; Olcay, a.g.e., s.13.

⁴⁵⁸ Malcolm, a.g.e., s.383.

yanına kendi bayrağını çekebilme, başkanlık konseyinde temsil edilebilme, Sırbistan'ın Kosova'yla ilgili alacağı kararları veto edebilme gibi çok geniş ayrıcalıklar elde ettiler.⁴⁵⁹ 1974 anayasasıyla Kosova, Yugoslav devlet organlarında imtiyazlı yarı devlet muamelesi görmeye başladı. Buralara kendi temsilcilerini gönderebildiler. 1974'e dek özerk bölge yasalarını Sırbistan çıkarıyordu. Şimdi ise Kosova kendi anayasasını çıkarabilecekti. Böylece Kosova'ya, bir çok bakımdan Yugoslavya içindeki altı cumhuriyetin sahip olduğu eşit statü tanınmıştır.⁴⁶⁰

Arnavut milliyetçiliği, aynı dinden olmalarına rağmen Türkleri olumsuz yönde etkilemiştir. Arnavutların, Kosova'yı Arnavutlaştırma emelleri Türkleri de zamanla asimile etti. 1951'de Türk okulları açılmasına rağmen Arnavutlardan gelen baskı sonucu Türkler, çocuklarını Arnavut okullarına göndermeye başladılar. Zamanla okulları kapanan Türk azınlık, asimile olmamak için çocuklarını Sırp okullarına göndererek varlıklarını korumuşlardır.⁴⁶¹ Aynı dine mensup olma, Türklerle Arnavutları birbirine yakınlaştırmış, evlilik yoluyla kaynaşmışlardır. Ancak bu durum zaman içinde bir çok Türk'ün Arnavut yazılmasına sebebiyet vermiştir. Aşağıda nüfus bölümünde göreceğimiz gibi Türk nüfus ile Türkçe konuşan nüfus arasında çok fark vardır.

Kosova'nın günümüzde de belirsizliği devam eden statüsünün bozulması, Sırp milliyetçiliğini kullanarak kısa zamanda yükselen Slobodan Miloseviç'in Sırbistan devlet başkanı olmasıyla başlar. Miloseviç, Kosova'nın Türk hakimiyetinde olduğu dönemi hınçla Sırlara hatırlatan ve Kosova sorununu siyasi malzeme yapan politikasıyla Tito'dan sonra Yugoslavya'nın başına geçen en etkili devlet başkanıydı. Muhalefeti susturarak komünist partisini ele geçiren Miloseviç, Sırbistan, Kosova, Voyvodina ve Karadağ'ın oylarını almıştı ancak tam anlamıyla iktidar olabilmesi için bir cumhuriyeti daha kazanması gerekiyordu. Ancak bu gerçekleşmeden Yugoslavya dağıldı. Önce Slovenya ve Hırvatistan ardından Bosna-Hersek bağımsızlığını ilan etti. Makedonya kansız bir şekilde federasyondan ayrıldı. Ancak Kosova'nın tüm devlet kurumları

⁴⁵⁹ Uzgel, a.g.m., s.509.

⁴⁶⁰ Malcolm, a.g.e., s.385-386; Olcay, a.g.e., s.13. 1974 anayasasının 1. ve 2. maddelerinde Kosova'nın, federasyonu oluşturan anayasal bir parça olduğu ve 5. maddesi de Kosova'nın kendine ait bir bölgesi ve rızası olmadan değiştirilemeyecek sınırları olduğunu belirtir. Olcay, a.g.e., s.17.

⁴⁶¹ Kut, Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik, s.231.

Sırbistan'ın eline geçmişti ve böyle bir ayrılma şansı yoktu.⁴⁶² Kosovalı Arnavutlar, Yugoslavya bunalımında dağılmanın gerçekleşmesiyle bağımsızlık hayal ediyorlardı. Oysa Sırbistan, Kosova'nın özerk statüsüne 1989'da son vererek 1974'deki Kosova'nın anayasal statüsünü tamamen yok etti. Bunun üzerine Kosova Parlamentosu'nun Arnavut milletvekilleri 1990'da Kosova Cumhuriyeti'ni ilan ettiler. Devlet başkanlığına da Kosova Demokratik Birliği(LDK) başkanı İbrahim Rugova'yı getirdiler. Arnavutlar bundan sonra Sırbistan liderliğinde kurulan yeni Yugoslavya devletine sivil itaatsizliğe başlayarak devleti boykot ettiler. Eğitim, sağlık vs. işleri kendi imkanlarıyla yürüterek pasif bir direnişe başladılar.⁴⁶³ Bu durumdan Türk azınlık ziyadesiyle etkilendi. Türkler, Arnavutlarla Sırların politik çatışmalarından uzak durmaya gayret etti ve aşırı giden Arnavut milliyetçiliğinden sakındı. Türkler az sayıda olduklarının bilincinde ve bir özerklik elde edemeyeceklerinin farkında olarak iktidara sadık kaldı. Eskiden olduğu gibi anayasa ve kanunların azınlıklara verdiği hakları yeniden kazanmak umuduyla çocuklarını devlet okullarına göndermeye devam ettiler.⁴⁶⁴ 1990 sonrası dönemde Arnavutlar işlerini kaybederken, Türkler işlerine devam etmiş ve Priştine radyo ve televizyonunda Arnavutça yayınlar kalkarken Türkçe yayınlara devam edilmiştir. Bu faktörler, Türklere karşı hoşnutsuzluğu arttırırken Türklerin, Arnavutlar tarafından Miloseviç yönetimi ile iş birliği yaptığı yönünde haksız ithamlara maruz kalmalarına neden olmuştur.⁴⁶⁵ Buna tepki olarak Türk milliyetçiliği de Arnavut milliyetçiliğine karşı gelişmeye başladı. Öyle ki Arnavutlar, Türk varlığını inkar eder bir politikayla Türklere, Türkleşmiş Arnavutlar olarak bakmaya başladı. Bu nedenle de Türk topluluğu da doğal olarak kendi çıkarları doğrultusunda mücadele etmeye başladı.⁴⁶⁶

⁴⁶² Malcolm, a.g.e., s.399-402.

⁴⁶³ Kut, a.g.e., s.150-151; Uzgel, a.g.m., s.509. Rugova ile LDK'nın yürüttüğü politika; Şiddet içeren ayaklanmanın önünü almak, Kosova sorununu uluslararası hale getirmek ve seçimler ile sayımları boykot ederek Kosova Cumhuriyeti devlet aygıtını ana hatlarıyla oluşturarak Sırp yönetiminin meşrutiyetini sistemli biçimde reddetmektedir. LDK, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık ilan etmesi üzerine Yugoslavya içinde cumhuriyet statüsü kazanmak yerine tam bağımsızlık hedefi benimsedi. Malcolm, a.g.e., s.405-406.

⁴⁶⁴ Altay Suray Recepoğlu, "Yugoslavya'da Türk Cemaati'nin Dini Meseleleri", **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1829.

⁴⁶⁵ Kut, a.g.e., s.233; Bilgehan A. Gökdağ "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", der., Erhan Türbedar, **Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı**, ASAM, Ankara, 2003, s.314.

⁴⁶⁶ Erhan Türbedar, "Tarihte Değişen Siyasi ve Sosyal Dengeler İçinde Kosova Türkleri", **Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı**, der., Erhan Türbedar, ASAM, Ankara, 2003, s.81.

Sonuçta biri ordusuna, polisine, yargı organlarına sahip Sırbistan iktidarı, diğeri Sırbistan'ın illegal saydığı Arnavutların kurduğu Kosova Cumhuriyeti oluştu.⁴⁶⁷ 1990'dan 1998 kadar Sırp yönetimine itaatsizlik politikası tam bağımsızlığı elde etmede sonuç vermeyince Arnavutlar, Kosova Kurtuluş Ordusunu(UÇK) kurarak silahlı direnişe başladılar. Karşılığında da Sırp'ların sert tepkisi geldi ve Arnavutlara karşı etnik temizlik hareketi başladı. Ancak Batı, Bosna soykırımına seyirci kalarak işlediği hatayı telafi etmek istercesine BM Güvenlik Konseyi'nin kararı olmadan NATO'yu harekete geçirdi ve NATO, Mart 1999'da Sırbistan'ı bombalamaya başladı.⁴⁶⁸ Batılı devletlerin sorunu çözümedeki kararlılığı Miloseviç'e geri adım attırdı.⁴⁶⁹ Bundan sonra Sırbistan, ABD'nin dayattığı planı kabul etmek zorunda kaldı ve bölgede barışı sağlamak üzere KFOR (Kosova Force) uluslararası gücü oluşturuldu. Kosova'nın sivil yönetimi için de geçici olarak UNMIK(United Nations Mission in Kosovo) uluslararası yönetimi göreve getirildi.⁴⁷⁰ KFOR'a Türkiye de bin kişilik bir birlikle katıldı ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı Prizren, Priştine ve Mamuşa'da konuşlandı. Ancak UNMIK, Kosova seçimlerinde oy pusulalarını ödenek yokluğu gerekçesiyle Türkçe basmaması, Türkçe ders saatlerinin azaltılması gibi uygulamalarla Türk karşıtlığı sergilemektedir. Türk azınlık, nüfusu itibarıyla bu tip uygulamalara maruz kalarak 1974'deki statülerinin dahi gerisine düşürüldü. Türkçe, ancak yarı resmi dil olarak kabul edildi.⁴⁷¹

Türklerin, BM'nin demokratik, çok kültürlü yeni bir Kosova inşa etme çalışmalarında dışarıda bırakılmak istenmesine karşın Türk azınlık, sosyo-kültürel ilerlemeler kaydederek Kosova'da varlığını devam ettirme gayreti içersindedir. Savaş ortamı ve kaos içinde Türk gençleri ve aydınları bir araya gelerek 10 Ocak 1999'da "Sofra" kültür sanat dergisini çıkarmaya başladılar. Bir süre savaş dolayısıyla yayını durdurulsa da Eylül'de

⁴⁶⁷ Recepoğlu, a.g.m., s.1830.

⁴⁶⁸ Uzgel, a.g.m., s.509.

⁴⁶⁹ Kut, a.g.e., s.147.

⁴⁷⁰ Uzgel, a.g.m., s.509.

⁴⁷¹ Kut, a.g.e., s.234-235; Uzgel, a.g.m., s.513. UNMIK, seçim ve nüfus kayıt formlarında İngilizce, Arnavutça ve Sırpça'ya yer verirken, Türkçe'yi görmezden gelmiştir. Türk toplumu da bunu protesto ederek UNMIK'in ısrarla Türkçe el ilanlarıyla yaptıkları kayıt çağrılarında katılmadılar. Nedim Yalçın, "Kosova Seçimlerinde Türkler Kayıt Dışı", Zaman(21 Temmuz 2000). Bosna savaşından sonra Türkiye-Sırbistan ilişkilerinde yakınlaşma meydana geldi. Türkiye, azınlık politikasında devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasından yanadır. Kosova sorununda da, Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün korunmasından yana tavır sergilemiştir. Bu tutum Arnavut ve Türk azınlık arasında hoşnutsuzluğa sebebiyet verdi. Arnavutlar tarafından Türkiye, adeta Sırp'larla işbirliği içinde gözüktü. Türk azınlık için ise Türklere haklarının tanınması konusunda Türkiye, etkin bir siyaset yürütemedi. Uzgel a.g.m., s.511; Hasan Ünal, "Kosova Seçimleri ve Türkler", Zaman(21 Temmuz 2000)

tekrar çıkmaya başladı. Derginin amacı Kosova Türkleri'nin kültürünü, dilini, tarihini, gelenek ve göreneklerini, sanatını yaşatarak gelecek nesillere aktarmaktır. Türk varlığı yadsınmak istenirken Mehmet Bütüç, “Yeni Dönem” adlı Türklerin ilk bağımsız gazetesini 24 Kasım 1999’da çıkarmaya başladı. Gazete, Türklerin haklarını savunurken UNMIK’in haksız uygulamalarını da eleştirdi. Yine Bütüç, kendi girişimleriyle Nisan 2002’de Kosova’da ilk Türk radyosunu kurdu.⁴⁷²

Günümüzde ise siyasi belirsizlik içindeki Kosova’nın nihai statüsü belirlenmemektedir. Arnavutlar en azından tam bağımsız bir Kosova devletinden yanadır. Uluslararası toplum ise, bağımsız bir Kosova’nın Arnavutluk’la birleşme ihtimali ile Sırbistan içinde ayrıcalıklı bir bölge olarak kalması arasında kalarak, süreci olabildiğince uzatmaktadır. Taraflar ise birbirlerine kesinlikle taviz vermek istememektedir. Haziran ayında UNMIK başkanı Soren Jessen Petersen ise, Kosova’daki siyasi temsilcilerin, nihai statü müzakerelerine daha fazla önem vermeleri için yerel seçimlerin 12 ay ertelendiğini açıklamaktadır.⁴⁷³ Kosova sorununun özünde Sırlar için büyük Sırbistan, Arnavutlar için büyük Arnavutluk hayali vardır. Her iki toplum için de Kosova, vazgeçilmezdir.⁴⁷⁴

Sırbistan Radikal partisi başkanı Tomislav Nolic, Sırbistan’ın Kosova’dan vazgeçmediğini, “Kosova için savaşağız” tehdidiyle göstermektedir. Kosova Sırları lideri Oliver İvonovik ise Belgrad’ın Kosova’ya yönelik siyasetini desteklediklerini belirterek, Kosova Sırlarının halk oylaması ile yaşadığı bölgenin Sırbistan’a bağlanmasını isteyeceklerini belirtmektedir. Sırlar, BM ve KFOR’dan da şikayet ederek yaşam haklarını kısıtladıklarını iddia etmektedirler. Bu şartlar altında Türk azınlığın hangi statüde olacağı daha da belisizdir.

Kosova’nın nihai statüsünü belirlemek için en üst düzey toplantı ise 24 Temmuz 2006’da Viyana’da gerçekleşti. Arnavut ve Sırp taraflarının bir araya geldiği müzakerelerde Arnavutlar, tam bağımsızlıktan ödüz vermediler. Sırp tarafı da buna

⁴⁷² Bütüç, a.g.m., s.165-166.

⁴⁷³ Aynı Tarihi(Haziran 2006). Sırlar 1912’de kazandıkları Kosova topraklarında zaten çoğunluğu Sırp olmayan bir nüfusun yaşamakta olduğu gerçeğini bir türlü anlamak istememektedirler. Malcolm, a.g.e., s.412.

⁴⁷⁴ Kut, a.g.e., s.149.

şiddetle karşı çıktı. Ev sahibi Avusturya ise soruna gerçekçi yaklaşılması gerektiği üzerinde durdu. Böylece 7 yıldır BM yönetiminde olan Kosova'nın gelecekte de statüsün ne olacağı yine belirsizliğini sürdürmeye devam etmektedir.⁴⁷⁵

50. Kosova Türklerinin Nüfusu

Kosova, Osmanlı döneminde Makedonya coğrafi bölgesinde bir vilayetti. Makedonya, Balkanlar'da yoğun Türk nüfusunun yaşadığı bir bölgeydi. Ancak buradaki hakimiyet kaybedilince yüz binlerle ifade edilen insan Anadolu'ya göçtü. Sadece 1912-1914 yılları arasında Makedonya da dahil 302.907 Türk Kosova'dan göç etti.⁴⁷⁶ Bu göçlerle birlikte 1912-1918 döneminde Kosova'nın toplam Müslüman cemaati(Türk, Arnavut, Boşnak) yaklaşık 250-350 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁷⁷

II. Dünya savaşı ve sonrasındaki dönemlerde ise Kosova nüfusunda büyük hareketlenmeler yaşanmıştır. Savaş sırasında çok sayıda Arnavut bölgeye akın ederken, bir çok Sırp ve Karadağlı da bu bölgeden sürüldü.⁴⁷⁸ 1948'de Türk nüfusu siyasal çatışmalar dolayısıyla adeta dibe vurdu ve 1315 olarak gösterildi.⁴⁷⁹ Yugoslavya Komünist Partisi, azınlık sorununa çözüm için en iyi yolun göç olmasına karar verdi ve 1945-1966 arasında Yugoslavya'dan tahminen 296 bin kişi Türkiye'ye göç etti. Çoğu Makedonya'dan olmak üzere Kosova için bu rakamın 100 bin olduğu düşünülmektedir.⁴⁸⁰ Bu dönem de Yugoslavya Federal İstatistik Kurumu'nun verdiği resmi rakamlara baktığımızda Kosova'da Türk nüfusunun 1953'de 34.583, 1961'de 25.764 ve göçlerden sonra 1971'de 12.444 olarak görüyoruz.⁴⁸¹ Bir önceki sayıya göre azalmanın nedeni, Kosova'da iktidarı ele geçiren Arnavut milliyetçilerinin yoğun baskısı olmuştur. Yine aynı kurumun verilerine göre 1981'de 12.578 ve 1991'de 10.836 Türk'ün Kosova'da yaşadığı tespit edilmiştir.⁴⁸²

⁴⁷⁵ <http://www.zaman.com.tr/?bl=dishaberler&alt=&trh=20060725&hn=315637>

⁴⁷⁶ Türbedar, a.g.m., s.74-75.

⁴⁷⁷ Popoviç, a.g.e., s.221.

⁴⁷⁸ Malcolm, a.g.e., s.373.

⁴⁷⁹ Cemali K. Tunalgil, "Yugoslavya Türkleri ve Bugünkü Konumları", **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1826.

⁴⁸⁰ Malcolm, a.g.e., s.381.

⁴⁸¹ Tunalgil, a.g.e., s.1827.

⁴⁸² a.g.e., s.1826-1827.

Türklerin inandıkları rakam ise bu sayıların 4-5 katı kadardır. Yani 40 ile 60 bin arasında bir rakam söylenmektedir. Bunun yanında Türkçe konuşanların sayısının ise 250 bin ile 400 bin arasında olduğuna inanılmaktadır. Bu rakam, Arnavutlaşmış Türkler ile Türkçe konuşan Arnavutların sayısıdır. Kosova’da 2 milyon Arnavut’un yaşaması Türk nüfusun görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Arnavutlarla Türklerin kız alıp vermeleri, aralarında bir çeşit dayanışma oluşturmuştur. Bu nedenle bir çok Türk kendini açığa vermek istememektedir. Doğumlar da haliyle Arnavut nüfusu hanesine yazılmaktadır. Türklerin sayı olarak inandıkları rakam bu gizli Türk nüfusla birlikte 40-50 bine çıkmaktadır.⁴⁸³

Türklerin yaşadıkları yerler de giderek daraldı. Bir çok Türk köyü Arnavutlaştı. Bugün Türkler yoğun olarak Prizren, Priştine, Geylan, Kosova Mitroviçası, Vıçirtın ve Mamuşa’da (tamamı Türklerden oluşan bir köy) yaşamaktadırlar.

51. Kosova Türklerinin Hukuki Statüleri

Yugoslavya, Kosova Özerk Bölgesi için ilk hukuki düzenlemeyi 1948’de “Sırbistan Halk Cumhuriyeti’nde Kosova-Metohija Özerk Eyaleti’nin Tüzüğü” şeklinde yaptı. Tüzükte, Kosova milletlerinin hak eşitliği ile kendi dilinde konuşma hakkı olduğu belirtiliyordu.⁴⁸⁴ Ancak Türklerin milli azınlık olarak tanınması ise; Tito’nun, Enver Hoca liderliğindeki komünist Arnavutluğa, 1946’da Kosova’nın Arnavutluğa bağlanması gerektiğini, ancak bunun için zamana uygun olmadığı ve Kosova Sırplarının da buna hazır olmadığını söylemesi ve bundan hoşnut olmayan Kosova ulusçu Arnavutları arasında gelişen bağımsızlık düşüncesinin tehlikeli boyutlara ulaşabileceğini gören Yugoslavya’nın, Arnavutların gücünü parçalamak için Türkleri Kosova’nın asli unsuru olarak tanınmasıyla olmuştur.⁴⁸⁵ 1970’de de Kosova meclisinde, “Dil ve Yazıların Eşitliğinin Gerçekleştirilmesi”ne dair yasanın kabul edilmesi ile Arnavutça, Sırpça ve Türkçe’nin eşitliği sağlanmıştır. Ancak Türkçe’nin kullanımını Arnavutça ve Sırpça gibi

⁴⁸³ Süleyman Sefer Cihan, “Kosova Sorunu Paneli Muhteşemdi”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:106-107(Ocak-Şubat 1992), s.6; Necdet Ertuğrul, “Kosova Türkleri Kan Ağlıyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:123(Kasım-Aralık 1993), s.51-53.

⁴⁸⁴ İskender Muzbeg, “Hukuki Belgeler Çerçevesinde Kosova Türkleri”, Balkan Türkleri Balkanlar’da Türk Varlığı, der. Erhan Türbedar, ASAM, Ankara, 2003, s.108.

⁴⁸⁵ Emir Türkoğlu, “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, Balkan Diplomasisi, der., Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Coşkun, ASAM, Ankara, 2001, s.111.

kolektif bir hak yerine bireysel bir hak olarak tanımlanmıştır. Arnavut ve Sırp dillerinin Kosova genelinde kullanılacağı belirtilirken, Türk halkı, Kosova kurumlarında kendi dilini kullanma hakkına sahiptir denmiştir.⁴⁸⁶ 1974 tarihli Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi anayasasında ise Türk azınlık tam anlamıyla Kosova'nın diğer halklarıyla eşit statüde ve kurucu unsuru kabul edildi ve Türkçe, diğer dillerle birlikte hak eşitliğine kavuştu.⁴⁸⁷ Özerk bölgenin yasaları, genel belgeleri, resmi gazete de Arnavut, Sırp ve Türk dilinde özdeş metinler olarak yayınlanacaktır.⁴⁸⁸ 1974 anayasası ile Tito, Kosova'da etnik barışı sağlamayı başarmıştır ve bunu garanti etmiştir. Türkçe dili ve yazısının diğer dillerle olan eşitliğini kabul eden 1970'deki anayasal düzenlemenin ötesinde başka bir yasa 1977'de kabul edildi. Dil ve Yazıların Hak Eşitliği'ne dair yasada, eğitim-öğretimde ve Kosova idare organlarında somut bir şekilde Türk dilinin kullanımını söz konusudur.⁴⁸⁹

1989'a gelindiğinde ise Miloseviç yönetimindeki Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, Kosova halkının tüm hukukunu alt üst etti, fiilen kullandığı haklarını ellerinden aldı. Kosova'nın %90'ını oluşturan Arnavutlar ise bunun üzerine 1991'de bağımsızlığını ilan etti. Kosova'da Sırp ve Arnavut yönetiminden oluşan defacto çift başlı durum, 1999'daki Kosova savaşına dek sürdü. BM öncülüğünde kurulan Kosova yönetiminin misyonu ise bölgede etnik gruplar arasında hoş görüye dayalı çok uluslu, çok kültürlü, çok dinli bir toplum ve idare oluşturmak olmuştur. Ancak geline bu noktada bu amaçtan uzak olduğu görülmektedir.⁴⁹⁰ Kosova'nın nihai statüsünün ne olacağı belirsizliğini korumaktadır. UNMIK'in yaptığı mevcut yasa düzenlemelerinde 1974 anayasasından geri olmak üzere Türkçe ikinci planda yer almıştır. Buna göre, UNMIK düzenlemeleri Arnavutça, Sırpça ve İngilizce çıkarılır denmektedir.

Kosova'nın asli unsuru olmaktan çıkarılan Türkler için ihtimal dahilinde bazı avantajlar da vardır. Buradan, Kosova hükümetinin en az iki bakanı daima azınlıklardan seçilecektir ve Kosova meclis başkanlığına da bir üye Arnavut ve Sırp toplumlarının

⁴⁸⁶ Muzbeg, a.g.m., s.112-113.

⁴⁸⁷ Türbedar, a.g.m., s.88.

⁴⁸⁸ Muzbeg, a.g.m., s.114.

⁴⁸⁹ a.g.e., s.115.

⁴⁹⁰ a.g.e., s.101.

dışından seçilecektir hükümleri kabul edilmiştir. Aşağıda partiler kısmında da görüleceği gibi Türkler, iyi bir siyasetle yeni kurulacak Kosova 'da yerlerini alabilirler.⁴⁹¹

52. Kosova'da Türk Siyasi Partileri

520. Türk Demokratik Birliği Partisi

1990'ların başında Doğu bloğu ülkelerine gelen demokrasiden YFC'de etkilendi ve çok partili düzene geçmeye başladı. Toplumlar artık partileşerek haklarını arayabileceklerdi. Komünist düzende belli bir hukuku olan Türkler de YFC sonrası düzende varlığını sürdürebilmek için siyasi oluşum içine girdi ve 19 Temmuz 1990'da Prizren'de "Türk Demokratik Birliği" partisini kurdu. Partinin amacı Türk varlığını, geleneğini, dinini, örf ve adetlerini yaşatmak, bunları yeni nesillere aktarmaktır.⁴⁹² Türk kimliğine vurgu yapan parti, Türklerin Arnavutlaşmasına karşı çıkmakta ve tüm etnik grupları iş birliğine çağırmaktadır. TDB, Arnavutların 1990'da Sırp yönetimini boykot etme çağrısına katılmayarak Türklerin işsiz kalmalarının önüne geçti. Arnavutların, Kosova'yı Arnavutlaştırma politikalarının karşısında olan TDB, bu siyasetiyle Sırpların Türklere cephe almasını önledi. 1990 seçimlerine de katılarak aşırı uç bir parti olmayacağını gösterdi.⁴⁹³

Şimdiye kadar Türk kültürünü yaşatabilmek amacıyla dernekleşme hareketleriyle daha çok faaliyet gösteren Türkler, partileşme süreciyle daha aktif bir yapıya geçtiler. Uluslararası alanda seslerini duyurabilme imkanlarına kavuştular. Arnavut baskısı ve milliyetçiliği partileşmede Türk azınlığın karşısına çıktı ve Türkler, "müslüman kardeşlerinizden ayrılıyorsunuz" şeklinde Arnavutların ithamına maruz kaldılar. Eğitim alanında da Arnavut boykotuna katılmayan TDB, böylece bu olanaktan mahrum kalmadı Türkçe eğitim eskisi gibi devam etti. Aralık 1991'de Türkiye'den 10 bin kitap getirildi ve sansüre uğramadı. Hatta 1991'de Türkçe eğitim ve kültür haklarının verilisinin 40. yıl

⁴⁹¹ a.g.e., s.116-122. Yugoslavya döneminde basın-yayın, radyo ve televizyonlarda Türkçeye yer verilirken, UNMIK döneminde Kosova'ya giriş bölümünde gördüğümüz "Yeni Dönem" medya kuruluşuna Kosova telekom şirketi GSM kartı vermek için bir yıl bekletmişti. Türbedar, a.g.m., s.92. Ancak şimdilerde bu Türkçe gazete çok az sayıda satılmaktadır. Prizren'de çıktığı için diğer Türklerin yoğun yaşadığı yerlerde rağbet görmemektedir. Maalesef Türk azınlık, yaşamış olduğu yerde şehir milliyetçiliği yaparak küçücük Kosova'da Prizrenli, Priştineli, Üsküplü, Mamuşalı ayrımı yapmaktadır.

⁴⁹² Tunalıgil, a.g.m., s.1827; Ertuğrul, a.g.m., s.51.

⁴⁹³ Tunalıgil, a.g.m., s.1827; Kut, Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik, s.233.

dönümünün kutlama masraflarını Sırp yönetimi karşıladı.⁴⁹⁴ Türkiye'den yakın ilgi ve yardım bekleyen TDB, eğitimdeki kadro sorununu giderebilmek amacıyla TC. Milli Eğitim Bakanlığı ile iş birliğine giderek Kosovalı öğrencilere Türkiye'de otuz kontenjan ve burs imkanı sağladı.

TDP, Kosova sorununun demokratik yöntemlerle ve hakkaniyet ölçüsünde, şiddetle değil masa başında çözülmesi taraftarıdır.⁴⁹⁵ Türk varlığını Kosova'da yaşatmak için kurulmuş olan TDB, parti içi kişisel çıkar kavgaları yüzünden yeterince aktif olmamıştır. Prizren, Priştine, Mitroviça kentinde olanlar bölgelerindeki siyasileri desteklemeye başladılar. Böylece parti merkez içi ve şubeleri arasında kavgalar sürüp gitti. Bu bölünmüşlüğü sona erdirmek amacıyla TDB şubelerini ve Kosova Türk derneklerini bir araya getiren "Kosova Türk Temsil Kurulu" oluşturuldu. Ancak kurul, iş göremez halde kağıt üstünde varlığını devam ettirmektedir. Bunun yanında TDB, UNMIK idaresinde yapılan 17 Kasım 2001 Kosova seçimlerinde üç milletvekili ile mecliste temsil edilmeyi başarmıştır.⁴⁹⁶

Kosova'da dil meselesi hala güncelliğini korumaktadır. TDB milletvekilleri parlamentoda görüşülen ve Türklerin aleyhine bir kanun çıkması muhtemel yasa görüşmelerini, sahip olduğu üç milletvekili ile veto edememesi nedeniyle oturumu terk ederek protesto etti. Bu da yasanın Türkler için ne kadar hayati bir önem taşıdığını göstermektedir.⁴⁹⁷ Ancak son dil konusundaki görüşmelerde TDB başkanı ve milletvekili Mahir Yağcılar'ın da baskısıyla Türk dili Kosova'da resmi diller arasına girdi. Kosova meclisi Türk dilini resmi kullanıma sokmayan bir tasarı kabul etti. Ancak Kosova başbakanı Agim Çeku ve meclis başkanı Kol Berişa'nın araya girmesiyle Türk dilinin Arnavutça ve Sırpçayla eşit statüde resmi dil olması kabul edildi. Böylece Türkler, 1974 anayasasındaki hukuki durumlarına yaklaşmış oldular.

⁴⁹⁴ Arslan Tekin, *Balkan Volkanı*, Ötüken Yay., İstanbul, 1993, s.326-328.

⁴⁹⁵ Tunalıgil, a.g.m., s.1827-1828.

⁴⁹⁶ Türbedar, a.g.m., s.82-92.

⁴⁹⁷ Kosova Türkleri arasında siyasi bir sorun milletvekilleri çıkarmada yaşamaktadır. Türkler bulunduğu bölgeden milletvekili çıkarmak istiyor. Buna göre mutlak Prizrenli, Priştineli, Gilanlı, Mamuşalı milletvekili denmesi gerekmektedir. Gerçekten Türk halkının haklarını güçlü bir şekilde savunacak liyakatte birinin seçilmesine önem verilmemektedir.

521. Türk Halk Partisi

LDK'nın bir uzantısı olan parti, Arnavutlarla yakın ilişki içersindedir. Din birliği nedeniyle Arnavutlarla ortak hareket edilmesi gerektiğini belirten THP, bu politikasıyla Türk birliğini bozmaktadır. Kosova'nın geleceğinde Türklerin iyi bir konumda bulunabilmesi ve Sırp egemenliği altına girmemesi için Arnavutlarla işbirliğini savunmaktadır. Buna karşın sürekli Türk Demokratik Partisi'ni Sırplarla işbirliği yapmakla suçlanmaktadır.

THP başkanı Sezai Şaipi TDP için: “Biz onlarla işbirliği yapmaktan kaçınmadık. Biz onlara açıkça söyledik. Eğer programınızı değiştirirseniz ve Sırbistan devleti ile açıkça işbirliği yapmazsanız o zaman biz sizinle işbirliği yapabiliriz. Siz Sırbistan'la işbirliği yaptığınız müddetçe sizi siyasi parti gibi saymıyoruz.”⁴⁹⁸ THP, bununla birlikte marjinal bir parti olmaktan kurtulamamıştır. Türk halkının desteğinden uzakta olan parti, 2001 parlamento seçimlerine adaylık koyabilmek için gereken bin imzayı dahi toplayamamıştır. THP, Türkiye'yi de Sırp yanlısı ve TDP aracılığıyla bölgede etkinliğini artırmak istemekle suçlanmaktadır.⁴⁹⁹

53. Kosova'da Türk Dernekleri

530. Doğru Yol

Balkan Türklerinin milli varlıklarını sürdürmesinde en çok tutulan yol, dernekleşme olmuştur. Kosova Türkleri de Yugoslavya'nın sağladığı haklardan yararlanarak 1951'de “Doğru Yol” kültür ve güzel sanatlar derneğini kurdu. Kosova Türklerinin yetiştirdiği, aydın şahsiyet, dokuz yıl dernek başkanlığı yapmış Altay Suroy Recepoğlu; “Bizim anavatanımız burası... Biz Osmanlılardan önce de buradaydık. Peçeneklerle, Kumanlarla geldik...” diyerek Türklerin, Kosova'nın yerli unsuru olduğunu belirtmiştir.⁵⁰⁰ Dernekte Türk yazarlar bir araya gelerek bir edebiyat ortamı oluşturdular. Yazarlar Üsküp'te çıkan “Birlik” ve “Sesler” sanat dergileriyle işbirliğine giderek yazılar yayınladılar. Doğru Yol,

⁴⁹⁸ Tekin, a.g.e., s.329; Kut, a.g.e., s.232.

⁴⁹⁹ Türbedar, a.g.m., s.84.

⁵⁰⁰ Tekin, a.g.e., s.331.

1969'da Priştine'de çıkmaya başlayan Tan gazetesini yöneterek kitap basım işine girdi. Kosova'da başlayan sanatsal canlılıkla birlikte derneğin Edebiyat kolu, ilkin "Doğru Yol" daha sonra "Esin" adını alan kültür sanat dergisi ve "Filiz" çocuk dergisini yayımladı.

Kosova'da dikkat çeken husus, nüfusuna oranla sanat adamlarının çokluğudur. Türk toplumunun ileri düzeyde sanat yaşamı vardır. Her yıl kültür etkinlikleriyle sanatçılar eserlerini halka arz ederler. Doğru Yol bu yapısıyla, Balkanlar'da Türk dili ve kültürünün sağlam dayanaklarından biri olmuştur.⁵⁰¹ Doğru Yol, Türk dünyasıyla iletişim ve etkileşim içersindedir.

Bunun dışında Kosova'da "Gerçek" kültür sanat derneğini ve "Kosova Türk Gazeteciler Derneği"ni sayabiliriz.

⁵⁰¹ Recepoğlu, "Prizren ve Türk Dünyası", s.144-145.

6. SONUÇ

Bu tezde, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Romanya ve Kosova Türklerinin teşkilatlanmaları incelendi. Bunlardan Bulgaristan Türklerinin teşkilatlanmaları; Bulgaristan Osmanlı'dan erken koptuğu için daha eskilere dayanır. Batı Trakya ise, Balkan savaşlarında kaybedilip Lozan'da Türklerinin statüsü belirlenince, Batı Trakya Türklerinin teşkilatlanmaları Lozan'dan sonra başlamıştır. Romanya'nın kaybedilişi 1878'de, Makedonya ve Kosova'nın kaybedilmesi ise Balkan Savaşı sırasında olsa da bu ülkelerde Türklerin teşkilatlanmaları, İki Savaş arası dönem, daha çok II. Dünya savaşı sonrası komünizm döneminde olmuştur. Bu ülkelerde Türkler birlik, cemaat veya dernek ismi altında bir araya geldiler. Bulunduğu ülkenin kanunlarına göre hazırladıkları tüzükler kabul edilerek faaliyet gösterdiler. Ancak komünist, totaliter, askeri yönetimlerin baskıları altında zaman zaman ezildiler, haksız yere takibata uğradılar. Makedonya'da Yücel, Bulgaristan'da Turan teşkilatları en belirgin örneklerdir. Balkan Türklerinin II. Dünya savaşı sonrası Batı Bloğunda yer alan Türkiye'yi her alanda takip etmek istemesi, buldukları ülkelerdeki hükümetlerin tepkisini çekti. Balkan devletleri, Türkleri kendi içinde asimile etmek isterken buna karşı gösterilen direnç, sonuçta Türk birliklerinin aleyhine işledi. 1990 ve sonrası Doğu Avrupa ülkelerinde meydana gelen rejim değişiklikleri sonrası kurulan demokrasi düzeninde ise Türk toplulukları, hukukunu koruyabilmek ve hakkını arayabilmek için bu sefer siyasi olarak teşkilatlanma yoluna gittiler. Makedonya, Kosova ve Yunanistan'da seçim kanunları ve Türk nüfusunun az ve dağınık olmasından ötürü siyasal temsiliyet sorunu yaşamalarına rağmen Türkler, siyasi bir partinin yerel ve uluslararası arenada daha kolay ses getirebileceğini anladığından dolayı bu yolu tercih etmiştir. Yine bu demokratik dönemde yeni yeni dernekler kurulmaya devam etmiştir. Romanya'da ise Türk azınlığa özel bir ilgi gösterilmektedir. Romen-Türk dostluğunun ileri düzeyde olması bunda etkili olmaktadır. Ancak Türkler ile Tatarların kimi yönlerden farklılıklar göstermesi Türk birliğinin sağlanmasına engel teşkil etmektedir. Romanya Türklerinin cemiyet hayatında uzun soluklu ve düzenli dernekler varlık gösterememiştir. Ancak Türk toplumunun içinden sivrilmiş makam ve mevki sahibi güçlü kimselerin görüş ve düşünceleri altında bu dernekler varlıklarını sürdürebilmişler ve

herkes ön planda olmak isterken cemiyetlerin sonu gelmiştir. Dernek yöneticilerinin ülkü birliğinin olmayışı, aralarındaki senlik-benlik kavgaları Türk örgütlenmelerinin adeta bir özelliğidir.

Makedonya Türk azınlığın, Makedonya’da varlığını sürdürebilmesi davasında Türk topluluğu içinde her iki muhalif grup birbirini suçlayarak davaya ihanet ettiğini düşünmektedir. TDP merkezli siyasette taraftar olanlar kendilerini Müslüman-Türk olarak nitelendirirken, diğer tarafta TDP siyasetinin karşısında olan Türk Hareket Partisi ile Demokratik Müslüman Partisi başta olmak üzere muhalif grup, kendisini Makedonyalı hissetmekte ve Makedonyalı Türk olarak görmektedir. Türklerin izledikleri siyasette bu faklar olmakla birlikte milli düşünce ve çıkarlarda Türk azınlık benzer düşüncelere sahiptir. Makedonya Türklerinin arasındaki görüş ayrılıkları, onların Makedon meclisinde daha çok kişiyle temsil edilebilmelerini engellemektedir. Makedonya’daki Türk derneklerinin, Türk kültürünün geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli rolü olmakla birlikte Türkiye’ye göçler, derneklerin faaliyetlerine önemli ölçüde darbe vurmaktadır.

Batı Trakya Türk toplumunda Dr. Sadık Ahmet’in siyasi mücadelesi başlayıncaya kadar, Yunan partilerinden aday olmak, çoğu zaman tercih edilen yol oldu. Sadık Ahmet, önce bağımsız seçilme dönemini başlattı; bağımsız milletvekilliği yolunun %3’lük ülke geneli barajıyla kesilmesinden sonra bu sefer, Batı Trakya davasında ses getirebilmek amacıyla Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisini kurdu. Dr. Sadık Ahmet’in ölümünden sonra Türkler yine eski bildik yöntemlerle siyaset yapmaya devam etti. Partileşmek yerine Yunan siyasetinde faaliyet göstermek daha kolay bir yöntem oldu. Ancak bu durum, Yunanistan’da Türklerin etkinliğini azaltan bir faktör oldu. Bunun yanında toplum içinde partizanlık anlayışı, siyasi ihtiraslar, milletvekili olabilme yarışı ve bunun için çok sayıda milletvekili adayının çıkması, seçimlerde Türklerden 1 veya 2 milletvekili çıkmasına sebebiyet verdi. Yunanistan Türklerinde dernekleşme faaliyetleri ise son derece ileri düzeyde olmuştur. Yine dernekler, Türk milli kültürünün ve varlığının yaşatılmasında önemli bir rol üstlenmişlerdir. Ancak bunun yanında Yunanlıların amaçlarına hizmet eden ve görünüş itibariyle Yunanistan tarafında olan kişi ve kuruluşlar da faaliyet göstermektedir. Bu da Türk kuruluşlarının birbirlerine karşı faaliyetlerde

bulunmalarına neden olmuştur. Böylece Türk toplumu arasında husumet gün geçtikçe derinleşmektedir.

Bulgaristan siyasal yaşamında ise HÖH ile Bulgaristan hükümetleri ve HÖH ile muhalif Türk partileri arasında ilginç ilişkiler süregelmiştir. HÖH, Bulgar siyasetinde kuruluşundan buyana etkin bir rol oynamış, Bulgar partileri ise HÖH'ü, Bulgar siyasetinde kabullenebilme çabası içinde olmuştur. HÖH'e muhalif Türk partileri ise etkisiz bir siyaset sürdürmektedirler. Bunlar Türk toplumunun bölüneceğini gösteren unsurlar olsa da Bulgaristan Türkleri birlik içersinde etkin bir siyaset sürdürebilmektedir.

Kosova Türkleri, Balkan devletleri arasında nüfusları itibariyle en az olandır. TDP, Türk varlığının yaşatılmasında, Türklerin siyasal temsiliyetinde önde olan parti durumundadır. Parti içi kişisel çıkar kavgaları, Prizren, Priştine, Mitroviça vs. şehirlerinde yaşayan Türklerin, bölgelerindeki siyasileri destekleyerek yerel partizanlık anlayışı içinde olmaları ve parti merkez içi ve şubeleri arasında kavgalar, Türklerin yeterince aktif olmalarını engellemektedir.

Beş Balkan ülkesinde Türklerin kurduğu partilerin isimlerinde ise ortak bir yön dikkat çekiyor. Makedonya, Kosova ve Romanya'da "Demokrat" ve "Demokratik Birliği" ibarelerinin geçtiği partiler kurulmuştur. Bunlar, komünist dönemde tek partili ve totaliter sisteme nazire yaparcasına demokrasi ilkelerini savunmayı amaç edinmiş, bu yönde yaşamayı arzulayan partiler olsa gerektir. Yunanistan Türkleri, gördükleri baskı ve zulme engel olmak ve Türklerin, azınlık hukukunun sağladığı imkanlar içersinde yaşamasını sağlamak amacıyla Dostluk-Eşitlik ve Barış Partisi'ni, Bulgaristan Türkleri ise 1980'lerin ortalarında uğradığı Bulgarlaştırma siyasetine karşı hak ve hukukunu geri alabilmek amacıyla son derece ismi manidar bir parti olan Hak ve Özgürlükler Hareketi'ni kurmuştur. Gerek dernek ve birlik, gerekse parti statüsünde, Türklerin kurmuş olduğu bu teşkilatlar, Osmanlı idaresinden çıktıkları zamandan günümüze kadar geçen süre zarfında yabancı bir memlekette azınlık olmanın verdiği bilinçle Türk milli varlığını ve kültürünü korumak ve yaşatmak amacıyla kurulmuştur. Ancak Türkler arasında bu amaca muhalif kesimler de oldu. Yunanistan'da Yunanlılarla, Kosova'da Arnavutlarla, Makedonya'da Makedonlarla, Bulgaristan'da Bulgarlarla işbirliğini ön plana çıkararak, Türk milli kimliğini sulandıranlar olmuştur. Başka bir ifadeyle İslam kültürü içersinde bulunduğu

ülkenin kanunlarına uyarak yaşamını sürdürmek isteyenlerle, Türklüğünü ön plana çıkarıp Türkiye ile yakın ilişkiyi sürdüren bir kesim mevcuttur. Bu ikili anlayış içinde Yunanistan'da Sadık Ahmet ekolünü sürdürenlerle, Yunan siyasetine adapte olanlar, Bulgaristan'da HÖH ve karşıtı TDP, Kosova'da TDB ile THP, Makedonya'da TDP ile karşı muhalif siyasi grup, Romanya'da ise Türk Birliği ile Tatar Birliği ayrımını sayabiliriz. Balkan Türklüğü içinde her grubun kendi izlediği siyasetin doğru ve akılcı olduğunu düşünmesi, maalesef ayrılıkları derinleştirmekte, yerine partizancı bir anlayış getirmektedir.

Balkan Türklerinin teşkilatlarında bölünmeler, anlaşmazlıklar, siyasi ihtiraslar Türklerin ortak kaderi olmuştur. Türk teşkilatlarının çalışmaları, Türk toplumunun hayatı, zihniyeti ve ahlakı üzerinde önemli tesirler bıraktı. Türk kültürünü yaşatabilmek amacıyla daha çok dernekleşme hareketleriyle faaliyet gösteren Türkler, partileşme süreciyle daha aktif bir yapıya geçtiler. Uluslararası alanda daha iyi bir şekilde seslerini duyurabilme imkanlarına kavuştular.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- ACAROĞLU, M. Türker : Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara, 1999.
- AKSU, Ali : Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü, Türk İş Adamları Derneği Yay, Köstence, 2003.
- ALİOĞLU, Cafer : Batı Trakya Davasının Avrupa Cephesi(1982-1994), Bursa, 1998.
- ARMAOĞLU, Fahir : 20. yy. Siyasi Tarihi(1914-1995), c.I-II, Alkım Yay, Tarihsiz.
- AYDINLI, Ahmet : Batı Trakya Faciasının İçyüzü, Akın Yay, İstanbul, 1971.
- BAHADIR, Gürbüz : Batıdan Doğuya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002.
- BALKANLI, Ali Kemal : Şark-i Rumeli ve Buradaki Türkler, Elhan Kitabevi, Ankara, 1986.
- NECMETTİN, Hüseyin : Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneğinden Tarihe Bir Not, Emir Ofset, İstanbul, 2004.

- ERTÜRK, Haşim.
EMİNOĞLU, Rasim : Bulgaristan'da Türk İslam Eğitim ve Kültür Müesseseleri ve Medresetün Nüvvab, ed., Ekmeleddin İhsanoğlu, ISAR(The International Society for Astrological Research) Vakfı Yay, İstanbul, 1993.
- CİN, Turgay : Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü, Seçkin Yay, Ankara, 2003.
- ÇAVUŞ, Mehmet : Bulgaristan'da Soykırım, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1984.
- DEDE, Abdürrahim : Rumeli'de Bırakılanlar, Otağ Matbaası, İstanbul, 1975.
- DEMİRTAŞ COŞKUN, Birgül : Bulgaristan'la Yeni Dönem, ASAM, Ankara, 2001.
- EREN, Halit : Batı Trakya Türkleri, İstanbul, 1997.
- HATİPOĞLU, M. Murat : Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar, SAEMK, Ankara, 1999.
- HERACLIDES, Alexis : Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye, çev., Mihalis Vasilyadis-Herkül Millas, İletişim Yay, İstanbul, 2002.
- KAMİL, İbrahim : İkili ve Çok Taraflı Siyasi Anlaşmalar, İnsan Haklarına İlişkin Belgeler ve Bulgar Anayasasına Göre Bulgaristan'daki Türklerin Hakları, YÖK Matbaası, Ankara, 1989.

- KESKİOĞLU, Osman : Bulgaristan'da Türkler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay, Ankara, 1985.
- KUT, Şule : Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay, İstanbul, 2005.
- LÜTEM, Ömer E. : Türk-Bulgar İlişkileri(1983-1989), c.I, ASAM, Ankara, 2000.
- MANDACI, Nazif.
ERDOĞAN, Birsen : Balkanlar'da Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış, SAEMK, Ankara, 2001.
- MEÇİK, Hakkı A. : Bulgaristan Türklerinin Durumu, Hür Efe Matbaası, İzmir, 1984.
- MEMİŞOĞLU, Hüseyin : Pomak Türklerinin Tarihi Geçmişinden Sayfalar, Şafak Matbaası, Ankara, 1991.
- _____ , : Bulgaristan'da Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1995.
- MALCOLM, Noel : Kosova Balkanları Anlamak İçin, çev., Özden Ankan, Sabah Yay, İstanbul, 1999.
- ORAN, Baskın : Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay, Ankara, 1986.
- ÖMEROĞLU, Aydın : Batı Trakya Türklerinin Bölge Ekonomisindeki Yeri ve Geleceği, Diyalog Yay, İstanbul, 1998.
- ÖZGÜÇ, Adil : Batı Trakya Türkleri, Kutluğ Yay, İstanbul, 1974.

- ÖZGÜR, Nurcan : Etnik Sorunların Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi, Der Yay, İstanbul, 1999.
- POPOVIĆ, Aleksandre : Balkanlar'da İslam, çev., Komisyon, İnsan Yay, İstanbul, 1995.
- POULTON, Hugh : Balkanlar Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler, çev., Yavuz Alagon, Sarmal Yay, İstanbul, 1993.
- SOYSAL, İsmail : Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları, c.II, TTK, Ankara, 2000.
- _____, : Türkiye' nin Siyasal Anlaşmaları, c.I, TTK, Ankara, 2000.
- ŞİMŞİR, Bilal N : Bulgaristan Türkleri, Bilgi Yay, İstanbul, 1986.
- TECEMEN, Ahmet : Bulgaristan Türkleri(1878-1990), Adana Türk Ocağı Yay, Adana, 1991.
- TEKİN, Arslan : Balkan Volkanı, Ötüken Yay, İstanbul, 1993.
- TUĞLACI, Pars : Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri, Cem Yay, İstanbul, 1984.
- ÜLKER, Çiğdem : Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara, 1998.
- ÜLKÜSAL, Müstecip : Dobruca ve Türkler, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1966.

b. Makale ve Bildiriler

ACAROĞLU, M. Türker : Bulgaristan Türklerinin Dünü-Bugünü-Yarını, X. Türk Tarih Kongresinden Ayrı Basım, TTK, Ankara, 1993, s.1487-1500.

AGA, Murat : “Batı Trakya Neresi”, **Batı Trakya Türk Birliği Derneği Yayın Organı**, sayı:3(2005), s.5-6.

_____, : “Batı Trakya Kültür ve Sanat Şöleni”, **Batı Trakya Türk Birliği Derneği Yayın Organı**, sayı:3(2005), s.12-14.

AHMED, Vedat Sabri : “Bulgaristan Türklerinin Siyasi ve Kültürel Tarihine Dair Genel Bir Çerçeve”, *Türkler*, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.385-392.

AHMET, Işık Sadık : “Bir İnsan Hakları Dramı: Batı Trakya”, **Yeni Türkiye**, sayı:16(Temmuz-Ağustos-1997), s.1793-1799.

_____, : “Batı Trakya’da Mevcut Durum”, *Dünü, Bugünü, Geleceği İle Batı Trakya Türklüğü*, haz., Mustafa Kahramanyol, ATO-Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara, 2003, s.22-29.

AKYOL, Taha : “Ayselin Çilesi”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:147(Ocak-Şubat 1998), s.14.

- AKLAN, Haluk : “Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Yunanistan: Gerilimli Bir Dönüşüm Hikayesi”, Birgül Demirtaş Coşkun vd., Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar, ASAM, Ankara, 2002, s.56-86.
- AKTAN, Gündüz : “Türk-Yunan Siyasi İlişkileri”, Dünü, Bugünü, Geleceği İle Batı Trakya Türklüğü, haz., Mustafa Kahramanyol, ATO-Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara, 2003, s.30-33.
- ALİOĞLU, Cafer : “Batı Trakya Türklerine Uygulanan Anti Demokratik Yunan Baskıları”, **Uluslararası Batı Trakya Paneli**, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği İzmir Şubesi Yay, İzmir, 1996, s.44-50.
- ALP, İlker : “Batı Trakya Türkleri”, **ATAM**, sayı:33(Kasım-1995), s.613-652.
- _____, : “Makedonya Üzerindeki Mücadeleler ve Makedonya Cumhuriyeti”, Makedonya Sorunu Dünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.71-90.
- ARAS, Damla : “Yunanistan’daki Slav-Makedon Azınlığı ve Sorunları”, Makedonya Sorunu Dünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.91-108.
- ARSLAN, Adem Yavuz : “Azınlık Politikası İşte Böyle Olur”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:180(2003), s.18-19.

- ATAMER, Nedim : “Dr. Sadık Ahmet Desteklenmelidir”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:74(Mayıs 1989), s.3-4.
- _____, : “Batı Trakyalı Türkler Türkiye’ye Sesleniyor: Neden Batı Trakya’yı Ziyaret Etmiyorsunuz”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:63(Haziran 1988), s.22.
- BAL, Halil : “Ethem Ruhi Balkan ve Filibe’de Yayınladığı Balkan Gazetesi”, **Balkanlar’da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri(Sofya, 21-23 Nisan 2000)**, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul, 2002, s.363-379.
- BALKAÇ, Zerrin : “Batı Trakya Türkleri”, Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.470-488.
- BORA, Taml : “Türk Milli Kimliği Türk Milliyetçiliği ve Balkan Sorunu”, der., Kemali Saybaşılı-Gencer Özcan, Yeni Balkanlar Eski Sorunlar, Bağlam Yay, İstanbul, 1997, s.183-206.
- BOJKOV, Victor D. : “Bulgaria’s Turks in the 1980s: A Minority Endangered”, **Journal of Genocide Research**, vol.6, Issue 3, September(2004), s.343-369.
- BUYER, Vedat : “Bulgaristan’da Reform Ümitleri”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:80(Kasım 1989), s.36-37.
- BÜTÜÇ, Arif : “Kosova’da Türk Varlığı”, **Balkanlardaki Türk Kültürünün Dünü Bugünü Yarımlararası Sempozyumu**, Bursa, 2002, s.163-166.

- BÜYÜKÇOLAK, Kamil Mehmet : “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde Yeni Bir Boyut”, Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar, ASAM, Ankara, 2002, s.114-158.
- CAN, Necati : “Belen’den İktidara”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:190(Ağustos 2005), s.71-75.
- CARTER, F. W. : “Türk Halkları”, Dünyada Türkler, ed., Margaret Bainbridge, çev., M. Harmancı, Say Yay, İstanbul, 1995, s.263-290.
- CEBECİ, Ahmet : “Bulgaristan Türklerinin Göçü Hakkında”, **Türk Kültürü**, sayı:63(Ocak 1968), s.189-193.
- _____ : “Bulgaristan Türkleri”, **Türk Kültürü**, sayı:69(Temmuz 1968), s.666-668.
- _____ : “Bulgaristan’da Son Gelişmeler ve Türklere Karşı Uygulanan Politika”, **Türk Kültürü**, sayı:89(Mart 1970), s.342-345.
- CEMİL, Tahsin : “Romen-Türk Dostluğunun Tarihi Temelleri”, **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan 1995), s.302-306.
- CİHAN, İrfan : “Batı Trakya Sorunu ABD Kongresinde”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:137(Mart-Nisan 1996), s.7-8.
- CİHAN, Süleyman Sefer : “Dr. Sadık Ahmet: Sesimizi Kimse Susturamaz”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:122 (Eylül-Ekim 1993), s.4-6.
- _____ : “Kosova Sorunu Paneli Muhteşemdi”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:106-107(Ocak-Şubat 1992), s.2-10.

- _____ , : “Batı Trakya Türkleri Feryat Ediyor: Bizi Kurtarın”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:141(Kasım-Aralık 1996), s.1.
- _____ , : “Yunanistan’da Türk Yokmuş”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:56(Kasım 1987), s.3-4.
- _____ , : “Meriçin Öte Yakası: Batı Trakya”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:184(2004), s.1-14.
- _____ , : “Batı Trakya’da 29 Ocaklar”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:118(Ocak-Şubat 1993), s.2.
- _____ , : “Türkiye’de Rum Kuruluşları Tam Faaliyette”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:187(2004), s.56-60.
- COŞKUN, Birgül Demirtaş : “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan’ın Dış Politikası(1989-2000)”, **Balkan Diplomasisi**, der., Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Coşkun, ASAM, Ankara, 2001, s.227-249.
- ÇAVUŞ, İsmail : “Restorasyon mu? Yoksa Yeni Siyaset mi?”, **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan 1995), s.290-293.
- ÇAVUŞ, Mehmet : “Bulgaristan Trajedisi”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:36(Mart 1986), s.11-12.
- ÇAVUŞEV, İsmail A. : “Totaliter ve Postotaliter Devirde Bulgaristan’da Türkçe Süreli Basın(1944-1998), **Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yatın Hayatı Bilgi Şöleni**, TDK, Ankara, 1999, s.81-102.

- ÇAYIRLI, Necati : Türkiye-Makedonya İlişkileri ve Batı-Doğu Ulaşım Projesi Üzerine”, **Yeni Türkiye**, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1824-1825.
- _____, : “Makedonya Türkleri”, Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.444-454.
- ÇEÇEN, Anıl : “Boşaltılan Batı Trakya”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:58(Ocak 1988), s.13-15.
- DAL Kasım.
- HATİPOĞLU Enver : “Bulgaristan’da 2005 Yılında Yapılacak Genel Seçimler İle İlgili Rapor”, s.1-4.
- DEMİRCİ, Nefi : “Makedonya, Kosova, Kerkük”, **Orkun**, sayı:98(Nisan 2006), s.1-2.
- EMİN, Hülya : “Batı Trakya’da Türk Varlığı”, **Balkanlardaki Türk Kültürünün Dünün Bugünü Yarın Uluslar arası Sempozyumu**, Bursa, 2002, s.151-162.
- EMİNOV, Ali : “Bulgaristan’daki Türkler(1945-1983)”, çev., Mine Çankaya, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.377-383.
- ERDİNÇ, Didar : “Bulgaristan’daki Değişim Sürecinde Türk Azınlığın Ekonomik Durumu”, Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.394-400.

- EREN, Halit : “Balkanlar’da Türk ve Diğer Müslüman Toplumlari ve Göç Olgusu”, Balkanlar, OBİV, İstanbul, 1993, s.289-299.
- _____, : “Batı Trakya’da Türkçe Süreli Neşriyat Üzerine(1923-1988)”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:6(Eylül-Ekim 1988), s.18-23.
- EREN, Hasan : “Bulgarlar ve Türk Dili”, **Bulgaristan’da Türk Varlığı(Bildiriler 7 Haziran 1985)**, TTK, Ankara, 1992, s.1-14.
- ENGÜLLÜ, Suat : “Yücel ya da Fırsattan Yararlanmak”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:110-111(Mayıs-Haziran 1992), s.36-37.
- EROĞLU, Hamza : “Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan’daki Türk Azınlığı Sorunu”, **Bulgaristan’da Türk Varlığı(Bildiriler, 7 Haziran 1985)**, TTK, Ankara, 1992, s.15-46.
- ERTUĞRUL, Necdet : “Kosova Türkleri Kan Ağlıyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:123(Kasım-Aralık 1993), s.51-53.
- FEDBİ, Osman : “Dobruca Türkleri”, **Yeni Türkiye**, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1867-1868.
- FIRAT, Melek : “Yunanistan’la İlişkiler”, Türk Dış Politikası, ed., Baskın Oran, c.II, İletişim Yay, İstanbul, 2001, s.440-480.

- GAZİOĞLU, Ahmet C. : “Batı Trakya, Kıbrıs ve Yunan Emelleri, Batı Trakya Türklerinin Hukuk Savaşında Sadık Ahmet’in Yeri ve Önderliği”, **Uluslararası Batı Trakya Paneli**, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği İzmir Şubesi Yay, İzmir, 1996, s.25-43.
- GÖKDAĞ, Bilgehan A. : “Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları”, der., Erhan Türbedar, Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM, Ankara, 2003, s.287-315.
- GÜNDÜZ, Aslan : “İki Taraflı ve Çok Taraflı Milletlerarası Anlaşmaların Işığında Bulgaristan Türklerinin Durumu”, Bulgaristan’daki Müslüman Türklerin Dramı, ed., Abdürrahim Dede, Türkiye Suudi Arabistan Dostluk ve Kültür Derneği İstanbul Şubesi Yay, İstanbul, 1985, s.57-68.
- HAKOV, Cengiz : “Bulgaristan Türklerinin Göçmenlik Serüveni”, Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.371-376.
- HASAN, Halil : “Skandal Toplantı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:187(Mart 2005), s.51-52.
- HATİPOĞLU, Murat : “Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyetinin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri(1991-2000)”, Balkan Diplomasisi, der., Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Coşkun, ASAM, Ankara, 2001, 165-181.

- HEINZE, Christian : “Bulgaristan’daki Türklerin Azınlık Hakları”, çev., Fügen Tuğcu, **Bulgaristan’da Türk İslam Azınlığa Uygulanan Baskılar Hakkında Uluslararası Hukuk Sempozyumu**, İstanbul Barosu, İstanbul, 1988, s.19-24.
- HERACLİDES, Alexis : “Yunan Türk Yumuşaması(1999-) Bir İlk İnceleme”, Birgül Demirtaş Coşkun vd., Türkiye Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar, ASAM, Ankara, 2002, s.31-55.
- HORATA, Osman : “Kuzey ve Batı Türklüğünün Kesişme Noktasında Küçük Bir Türk Topluluğu: Romanya Türkleri”, der., Erhan Türbedar, Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM, Ankara, 2003, s.151-167.
- _____, : “Romanya Türkleri“, **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1859-1865.
- IQBAL, Javid : “Türk-Bulgar İkili Anlaşmaları Işığında Bulgaristan’daki Müslüman-Türk Azınlığı Sorunu”, çev., Mübin Manyase, **Bulgaristan’da Türk İslam Azınlığa Uygulanan Baskılar Hakkında Uluslararası Hukuk Sempozyumu**, İstanbul Barosu, İstanbul, 1988, s.25-33.
- IQBAL, Nasira : “Bulgaristan’daki Türk Azınlığı Sorununun İnsan Haklarına ve Hürriyetlerine İlişkin Milletlerarası Belgeler Açısından İncelenmesi”, çev., Mübin Manyase, **Bulgaristan’da Türk İslam Azınlığa Uygulanan Baskılar Hakkında Uluslararası Hukuk Sempozyumu**, İstanbul Barosu, İstanbul, 1988, s.107-120.

- İBRAHİM, Mehmet Zeki : “Makedonya’da İslam Kültürü”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:104(Kasım 1991), s.27.
- İNAN, Kenan.
ÖKSÜZ, Hikmet : “Batı Trakya Türklüğü ve Dr. Sadık Ahmet”, **Türk Kültürü**, sayı:396(Nisan-1996), s.195-205.
- İNBAŞI, Mehmet : “Tarihsel Perspektif: Türklerin Balkanlara Yerleşmesi”, der., Erhan Türbedar, Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM, Ankara, 2003, s.1-17.
- KAHRAMAN, İdris : “Bulgaristan’da Seçim Heyacanı: Petar Stoyanov Cumhurbaşkanı Seçildi”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:140(Eylül-Ekim 1996), s.12-14.
- KAHRAMANYOL, Mustafa : “Balkanlar’da Müslümanların Dünü Bugünü Yarını”, Türk Halkları, ed., Mustafa Kahramanyol, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yardım Vakfı, Ankara, 1995, s.243-251.
- _____ , : “Balkanlar’da Müslümanların Dünü Bugünü Yarını”, **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan 1995), s.263-268.
- KARAGİL, Nevzat : “Selanik’te Batı Trakya Türk Derneği Kuruldu”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:62(Mayıs 1988), s.34-35.
- KARATAY, Osman : “Orta Çağda Makedonya: Bir Siyasi Coğrafyanın Süreklilik Öyküsü”, Makedonya Sorunu Düünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.1-26.

- KARATEPE, Şükrü : “Balkanlar ve Türkiye”, **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan 1995), s.269-271.
- KAYA, Fahri : “Makedonya’daki Türk Varlığı”, **Balkanlardaki Türk Kültürünün Dünü Bugünü Yarını Uluslararası Sempozyumu**, Bursa, 2002, s.173-181.
- _____ , : “Yugoslavya Türkleri Tehlikede”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:104(Kasım-1991). s.30.
- KURTARAN, Ziya : “Batı Trakya’da Din Özgürlüğüne Darbe, **Yeni Batı Trakya**, sayı:120(Mayıs-Haziran 1993), s.3-5.
- KURUBAŞ, Erol : “Türk Yunan İlişkilerinde Neo-Detant Dönemi ve İlişkilerinin Geleceği”, Birgül Demirtaş Coşkun vd., **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, ASAM, Ankara, 2002, s.1-30.
- KUŞKAYA, Nedim : “Bulgaristan’da Demokratlar Seçimi Kazandı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:143(Mart-Nisan 1997), s.35.
- KUT, Şule :“Makedonya-Yunanistan Anlaşmazlığının Boyutları”, der., Kemali Saybaşılı-Gencer Özcan, **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Bağlam Yay, İstanbul, 1997, s.287-311.
- _____ , : “Bağımsız Makedonya: Altıncı Yıl Krizleri”, **Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler(1990-1996)**”, haz., İsmail Soysal-Şule Kut, OBİV, İstanbul, 1997, s.175-194.

- LÜTEM, Ömer E. : “Tarihsel Süreç İçinde Bulgaristan Türklerinin Hakları”, der., Erhan Türbedar, Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM, Ankara, 2003, s.44-60.
- MEMİŞOĞLU, Hüseyin : “Bulgaristan Türklerinin Birinci Milli Kongresi(31 Ekim-3 Kasım 1929)”, **Bulleten**, C. LIV, Nisan-1990, Sayı 209’dan Ayrı Basım, s.309-330.
- _____ , : “Bulgaristan ve Bulgaristan Türk Azınlık Sorunu”, Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye’nin Sorunları Sempozyumundan Ayrı Basım, TTK, Ankara, 1992, s.115-125.
- _____ , : “Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı”, Türkler, ed., Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, c.20, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 2002, s.361-370.
- METEL, Ali Balkan : “Yunan, İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Ağa’ya Suikast Yaptı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:176(2003), s.3-7.
- MUSTAFA, Mustafa H. : “Dr. Sadık Ahmet’in Şahsında Yargılanan Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının Davası Süresiz Ertelendi”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:7-8(Aralık-Şubat 1988-89), s.11-13.
- MUZBEG, İskender : “Hukuki Belgeler Çerçevesinde Kosova Türkleri”, der., Erhan Türbedar, Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM, Ankara, 2003, s.98-123.

- OLCAY, H. Bülent : “Kosova: Nereden Nereye”, **Avrasya Etüdüleri**, sayı:17(İlkbahar-Yaz 2000), s.13-20.
- OKTAY, Emel : “Çözülemeyen Düğüm Makedonya Sorunu ve Makedonya Türkleri”, **Balkan Türkleri Balkanlar’da Türk Varlığı**, der., Erhan Türbedar, ASAM, Ankara, 2003, s.124-150.
- ÖKSÜZ, Hikmet : “Cumhuriyetin 10. Yıldönümünde Romanya Türkleri”, **Toplumsal Tarih**, sayı:67-72(1999), s.48-51.
- _____ , : “Batı Trakya Türk Basınında Atatürkçü Bir gazete İnkılap(1930-1931)”, **ATAM**, c.XVII, sayı:50, s.473-490.
- _____ , : “Representation Of The Western Thracian Turkish Minority In The Greek Parliament”, **Turkish Review of Balkan Studies**, sayı:7(2002), OBİV, Bıgart Yay, İstanbul, 2002, s.135-152.
- ÖZGÜR, Nurcan : “Bulgaristan-Türkiye İlişkileri ve HÖH”, Berlin Anlaşmasından Günümüze Balkanlar, ed., Mustafa Bereketli, Rumeli Vakfı Yay, İstanbul, 1999, s.101-150.
- ÖZKAN, Ayşe : “Yunanistan Türkleri: Batı Trakya’da Uygulanan Azınlık Hukuku”, der., Erhan Türbedar, **Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı**, ASAM, Ankara, 2003, s.168-190.

ÖZÖNDER, M. Cihat.

ÇAVUŞOĞLU, Halim

: “Balkanlar ve Batı Trakya Türklüğü”, **Yeni Türkiye**, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1800-1804.

ÖZTÜRK, Osman Metin

: “Batı Trakya’da Muhtemel Çözümler”, Dünü, Bugünü, Geleceği İle Batı Trakya Türklüğü, haz., Mustafa Kahramanyol, ATO-Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara, 2003, s.40-47.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet

: “Türkiye ve Dış Türkler”, **Türk Kültürü**, sayı:65(Mart 1968), s. 305-307.

PAZARCI, Hüseyin

: “İkili Anlaşmalardan Doğan Uluslararası Kurallar Işığında Bulgaristan’daki Türk Azınlığı Sorunu”, çev., Ahter Kotadgu, **Bulgaristan’da Türk İslam Azınlığa Uygulanan Baskılar Hakkında Uluslararası Hukuk Sempozyumu**, İstanbul Barosu, İstanbul, 1988, s.35-48.

: “Uluslararası Hukuk ve Anlaşmalar Yönünden Bulgaristan’daki Türklerin Statüsü”, **Ankara Üniversitesi Bulgaristan’da Türkler Semineri**, Ankara, 1985, s.15-25.

RECEPOĞLU, Altay Suroy

: “Yugoslavya’da Türk Cemaati’nin Dini Meseleleri”, **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1829-1832.

: “Prizren ve Türk Dünyası”, **Bilig**, sayı:1(Bahar 1996), s.143-145.

- RODOPLU, İsmail : “Batı Trakya Türk Azınlığı”, **Yeni Türkiye**, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1805-1809.
- SAATÇI, Meltem Begüm : “Osmanlı İmparatorluğunun Son Döneminde Makedonya Sorunu”, Makedonya Sorunu Düünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.46-70.
- SARAÇ, Erdoğan : “Makedonya”, **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan 1995), s.285-289.
- , : “Makedonya Yerel Seçimler 1996 ve Nüfus Sayımı İle İlgili Nihai Veriler”, **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1812-1816.
- SCHÖPFLIN, George : “Romanya’da Türk Halkları”, Dünyada Türkler, ed., Margaret Bainbridge, çev., M. Harmancı, Say Yay, İstanbul, 1995.
- SHESTACK, Jerome J. : “Bulgaristan’ın Türk İslam Azınlıklara Uyguladığı İnsan Hakları İhlali”, **Bulgaristan’da Türk İslam Azınlığa Uygulanan Baskılar Hakkında Uluslararası Hukuk Sempozyumu**, İstanbul Barosu, İstanbul, 1988, s.91-106.
- ŞAHİN, İlhan : “Batı Trakya Türklerine Yapılan Baskılar”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı:12(Haziran 1981), s.58-63.
- ŞEN, Nazım Kemal : “Hakkı Mehmet: Ölürüz de Bulgarlara Teslim Olmayız”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:75(Haziran 1989), s.24-27.

- _____ , : “İbrahim Onsunoglu: Batı Trakya Türkleri İnsan Haklarını Almaya Kararlıdır”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:147(Ocak-Şubat 1998), s.9-11.
- ŞİMŞİR, Bilal N. : “Türkiye ve Balkanlar”, der., Erhan Türbedar, Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM, Ankara, 2003, s.328-347.
- _____ , : “Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu”, Bulgaristan’da Türk Varlığı(Bildiriler, 7 Haziran 1985), TTK, Ankara, 1992, s.47-66.
- TAHİR, Güner : “Bulgaristan”, Türk Halkları, ed., Mustafa Kahramanyol, Ahmet Yesevi Üniversitesine Yardım Vakfı, Ankara, 1995, s.215-220.
- TANERİ, Aydın : “Dr Sadık Ahmet”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:124(Ocak-Şubat 1994), s.34.
- TATARLI, İbrahim : “Bulgaristan’daki Türk Varlığı”, **Balkanlardaki Türk Kültürünün Dünün Bugünü Yarını Uluslararası Sempozyumu**, Bursa, 2002, s.143-149.
- TUFAN, Muzaffer : “Göç Hareketleri ve Yugoslavya Türkleri”, **Erdem**, c.5, sayı:15(Eylül 1989), s.925-976.
- TUNA, Ali : “Romanya’da Yaşayan Türk Topluluklarının Yayınladığı Genç Nesil, Haksess ve Karadeniz Gazeteleri Hakkında”, **ATAM**, c.16, sayı:46(2000), s.329-332.
- TUNA, Celal : “Türk Kültür ve Öğrenim Kurumları”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:78(Eylül 1989), s.33-35.

- TUNALI, İsmail : “Bulgaristan Türklerine Güvence”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:103(Ekim 1991), s.31.
- TUNALIGİL, Cemali K. : “Yugoslavya Türkleri ve Bugünkü Konumları”, **Yeni Türkiye**, c.II, sayı:16(Temmuz-Ağustos 1997), s.1826-1828.
- TURAN, Ömer : “Bulgaristan’daki Azınlıklarla İlgili Bir Proje ve Rapor Üzerine”, **Avrasya Etüdüleri**, sayı:2(Yaz 1995), s.79-93.
- _____ , : “Bulgaristan Türklerinin Bugünkü Durumu”, **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan 1995), s. 294-301.
- _____ , : “Bulgaristan’da Prenslik Döneminde Türklerin Sosyal ve Siyasal Kurumlaşma Çalışmaları”, **Bellekten**, c.LXIV, sayı:239(Nisan 2000), s.89-100.
- _____ , : “Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri”, der., Erhan Türbedar, **Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı**, ASAM, Ankara, 2003, s.18-43.
- _____ , : “Makedonya’da Türk Varlığı ve Kültürü”, **Bilgi**, sayı:3(Güz 1996), s.21-32.
- _____ , : “Makedonya ve Bulgaristan’da Çıkan Türkçe Süreli Yayınlar”, **Avrupa’da Türkçe Yayınlar Sempozyumu**, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay, Amsterdam, 1996, s.39-57.
- _____ , : “Makedonya’da Türkler”, Makedonya Sorunu Düünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002.

- TÜRBEDAR, Erhan : “Tarihte Değişen Siyasi ve Sosyal Dengeler İçinde Kosova Türkleri”, der., Erhan Türbedar, Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM, Ankara, 2003, s.61-97.
- TÜRKOĞLU, Emir : “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, Balkan Diplomasisi, der., Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Coşkun, ASAM, Ankara, 2001, s.103-130.
- _____ , : “Makedonya Bıçak Sirtında: Balkanların eski model ülkesi Yeni istikrarsızlık unsuru mu?”, Makedonya Sorunu Düünden Bugüne, der., M. Murat Hatipoğlu, ASAM, Ankara, 2002, s.119-151.
- ÜNAL, Hasan : “Kosova Seçimleri ve Türkler”, Zaman (21 Temmuz 2000).
- _____ , : “Balkanlar’da Son Askeri ve Siyasi Durum”, **Yeni Türkiye**, sayı:3(Mart-Nisan 1995), s.272-281.
- WAGSTAFF, J. M : “Bulgaristan’ın Türk Dili Konuşan Halkları”, Dünyada Türkler, ed., Margaret Bainbridge, çev., M. Harmanacı, Say Yay, İstanbul, 1995, s.129-145.
- YALÇIN, Nedim : “Kosova Seçimlerinde Türkler Kayıt Dışı”, Zaman(21 Temmuz 2000).
- YASEMİ, Firoze : “Bulgaristan’ın Türk Halkları”, Dünyada Türkler, ed., Margaret Bainbridge, çev., M. Harmanacı, Say Yay, İstanbul, 1995, s.55-65.

YAŞIN, Gözde Kılıç : “Yunanistan’ın Tanımadığı Seçilmiş Gümölcine Müftüsü İbrahim Şerif: Türkiye Müdahil Olmalı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:183(2004), s.49-54.

YILDIZ, Selahaddin : “Bulgaristan Türkleri”, Bulgaristan’daki Müslüman Türklerin Dramı, ed., Abdürrahim Dede, Türkiye Suudi Arabistan Dostluk ve Kültür Derneği, İstanbul Şubesi Yay, İstanbul, 1985, s.49-55.

YÜCEL, Yaşar : “Bulgaristan’daki Türk ve İslam Azınlığına Baskı”, haz., Norveç Helsinki Komitesi, çev., Yaşar Yücel, **Belleten**, c.LI, Sayı 201’den Ayrı Basım, TTK, Ankara, 1988, s.1445-1467.

_____ : “Balkanlar’da Türk Yerleşmesi ve Sonuçları”, Bulgaristan’da Türk Varlığı(Bildiriler, 7 Haziran 1985), TTK, Ankara, 1992, s.67-83.

YÜCELLEN, Şerafettin : “Türk Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu ve Hürriyetini Kaybetmiş Türkler”, **Türk Kültürü**, sayı:96(Ekim 1970), s.820-822.

c. Diğerleri

: “Aga: Yunan Benden İntikam Aldı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:176(2003), s.10-15.

: “Batı Trakya Davası Avrupa Parlamentosu’nda”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:1(Nisan 1983), s.16-17.

: “Batı Trakya’da Zulümler Devam Ediyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:94(Ocak 1991), s.15-18.

: “Batı Trakya’da Zulümler Durdurulmalıdır”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:42(Eylül 1986), s.25-28.

:“Batı Trakya’da 30 Türk Köyü Haritadan Siliniyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:71(Şubat 1989), s.3-6.

: “Batı Trakya’da Türk Arazileri Gasp Ediliyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:108-109(Mart-Nisan 1992), s.2.

: “Batı Trakya’da Türk Azınlığı Yoktur”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:60(Mart 1988), s.13.

: “Batı Trakya’da Kültür Etkinlikleri”, **Yeni Batı Trakya**, s.177(2003), s.7-10.

: “Batı Trakya Türkleri İslam Konferansı’nda”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:18-19-20(Mayıs-Haziran-Temmuz 1990), s.8.

: “Batı Trakya Türklerinin Seçim Engeli”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:21-22-23(Ağustos-Eylül-Ekim 1990), s.6.

: “Batı Trakya’nın Sesi Dr. Sadık Ahmet’le Selanik’te Görüştü.”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:7-8(Aralık-Şubat 1988-1989), s.20.

: “Batı Trakya Türkü 22 Eylül Seçimlerinden Zaferle Çıktı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:140(Eylül-Ekim 1996), s.1-3.

: “Batı Trakya’da Büyük Gelişme: Dr. Sadık Ahmet Parti Kurdu” **Yeni Batı Trakya**, sayı:102(Eylül 1991), s.2-3.

: “Batı Trakya Seçimleri”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:27-28(Temmuz-Ağustos 1985), s.10-14.

: “Batı Trakya’dan... Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi Kurultayı Yapıldı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:110-111(Mayıs-Haziran 1992), s.22.

: “Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği’nden Yunanistan’a Protesto”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:58(Ocak 1988), s.2.

: “Batı Trakya’da Matem”, **Yeni Batı Trakya**, c.3, sayı:27-28(Haziran-Temmuz 1983), s.3-5.

: “Batı Trakya’da Kültür Etkinlikleri”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:177(2003), s.7-10.

: “Bulgaristan Türklerinin Kimlik Savaşı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:124(Ocak-Şubat 1994), s.27.

: “Davet ve Protesto”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:60(Mart 1988), s.14.

: “Dr. Sadık Ahmet: Dış Türklere Sahip Çıksın”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:37(Aralık 1997), s.9.

: “Dr. Sadık Ahmet ile Tele Röportaj”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:16-17(Mart-Nisan 1990), s.13.

: “Gümölcine’de Bağımsız Liste Kuruldu”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:9(Mart-Nisan 1989), s.4-5.

: “Gümölcine’de Protesto Yürüyüşü”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:59(Şubat 1988), s.15-16.

: “İnsan Hakları Grubu Helsinki Temsilcisi Eric Siesby: Dr. Sadık Ahmet’in Davası, Söz Hürriyetinin Yok Edilmesidir”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:84(Mart 1990), s.21.

: “İslam Dünyası Batı Trakya Türklerine Sahip Çıkıyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:75(Haziran 1989), s.22-23.

: ”İskeçe Müftüsünden Protesto”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:59(Şubat 1988), s.18.

: “Kurtcebe Alptemuçin’in TBMM’deki Tarihi Konuşması”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:99(Haziran 1991), s.23-24.

: “Makedonya Cumhuriyeti Yönetimi Türklere Yönelik Baskı ve Zulüm Rejimi Uyguluyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:140(Eylül-Ekim 1996), s.15-18.

: “Pomak Türkleri Peloponez ve Epir’e Dağıtılsın”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:81(Aralık 1989), s.23.

: “Romanya’da Yaşayan Türkler Örgütleniyor”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:83(Şubat 1990) s.37.

: “Soru-Cevap Bölümü”, **Dünü, Bugünü, Geleceği İle Batı Trakya Türklüğü**, haz., Mustafa Kahramanyol, ATO-Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara, 2003, s.48-56.

: “TC. Başbakanı Batı Trakya’da”, **Batı Trakya Türk Birliği Derneği Yayın Organı**, sayı:2(2004), s.3-9.

: “TRT’nin Kulakları Çımlasın”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:14(Mayıs-Haziran 1984), s.11.

: “Türk Dernekleri Kapatıldı”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:16(Temmuz 1984), s.23.

: “Vaaz ve İrşad Heyeti Çalıştığı Yerden Çıkarıldı”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:37(Aralık 1991), s.6.

: “Yunan Maliyesi ve Batı Trakya Türkleri”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:19(Ekim 1984), s.39.

: “Yunanistan Batı Trakya Türklerinin Haklarını Çiğniyor”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:37(Aralık 1991), s.7.

: “Yunanistan’da Erken Seçimler ve Batı Trakya Türkleri”, **Yeni Batı Trakya**, sayı:25(Nisan 1985), s.27-28.

: “Yunanlılar Türklere Karşı Önyargılı”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:16-17(Mart-Nisan 1990), s.16.

: “Zindandan Meclise, Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu Yunan Parlamantosunda”, **Batı Trakya’nın Sesi**, sayı:16-17(Mart-Nisan 1990), s.4-9.

Balkan Sentezi(Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği Genel Merkezi Aylık Yayın Organı), sayı:38(Mart 2006).

Bültürk(Aylık Siyasi ve Aktüel Gazete), sayı:19(Mart 2006).

Zaman

<http://www.btaytd.org>.

http://www.haber7.com./heber.php?haber_id=159326

<http://www.iskeceturkbirligi.com>.

<http://www.saemk.org/belge-ayrinti.asp?bid=10&dil=tr>.

<http://www.secek.com>.

<http://www.zaman.com.tr/?bl=dishaberler&alt=&trh=20060725&hn=315637>

<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/Ayintarihi.htm>

<http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc>

www.tdp.org.mk/Tarihce/Tarihce.htm

<http://www.mihenk.gr/index.htm>

ÖZGEÇMİŞ

12.06.1980 tarihinde Trabzon'un Arsin ilçesinde doğdu. İlk öğrenimini Yavuz Selim İlkokulu'nda, orta ve lise öğrenimini ise Trabzon İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. Lisans eğitimine 1998 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde başladı ve 2002 yılında lisans eğitimini bitirdi. 2003'de KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih anabilim dalı yüksek lisans programına girdi. 2006 yılında yüksek lisansını tamamlayan Recep Çelik'in yabancı dili İngilizcedir.